ఆంధ్ర స్కాందము

ప్రథమ భాగము

[వ్యాస మహాపురాణమునకు అనువాదము]

1 మాహేశ్వర ఖండములో

ఉపఖండములు.

కేదారఖండ - కౌమారికాఖండ - అరుణాచల మాహాత్మ్యములు.

రచయిత:

శ్రీ విద్వాన్ కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు

దుర్గా అగ్రహారం,

విజయవాడ - 2

ఆర్ష భారతి ప్రచురణలు

ప్రకాశకులు:

శ్రీ జగర్లపూడి వెంకటేశ్వర్లు

22-7-134 గిరివీధి,

సత్యనారాయణపురం

విజయవాడ - 2

ప్రచురణ - ౨

ACC No
5942

894.8...
VEN

ప్రథమ ముద్రణము 1000 ప్రతులు.
జూన్ 1959

కాంచీ కామకోటి కామాక్షీ పీఠాధీశ్వర జగద్గురు శంకరాచార్య

—: సమర్పణమ్ :—

శ్రీకామకోటి పీఠేశ! శ్రీ శంకర! జగద్గురో!
ఆంధ్రస్కాంద మిదం పుష్పం గృహాణ కరుణానిధే!

కైలాసాచలనాథ దివ్యచరితం
కైవల్య సిద్ధి ప్రదం
గంభీ రాగమసార సంభృత మిదం
ఖండోపఖండాత్మకమ్
నానాధర్మ నిరూపకాద్భుతకథా
గాథాసుధా సుందరం
స్కాందం స్వాదుతరం త్వదాత్మక మిదం
త్వత్ప్రీతయే కల్ప్యతామ్

అపరాధశతం క్షమస్వ మే
పర మాపూరయ పూర్ణభావతామ్
మమ సత్య మిదం వచ శ్శివం
శివ! భూయా త్సకలార్థ సుందరమ్.

—: అ భి నం ద న ము :—

శ్రీశ్వర గౌరీశ్వర వా
గీశ్వర యోగీశ్వ రామరేశ్వర లోకా
ధీశ్వర భోగీశ్వర స
ర్వైశ్వర్యము వెంకటేశ్వ రైశ్వర్య మగున్.

స్కాందమ్మున్ దెనిఁగింపు మన్న గురువాక్యమ్మాభవమ్మందఁ దీ
ర్పం దానై నను ధన్యుఁజేయు సఖు నంబాదివ్యపాదాబ్జ భ
క్తిం దీక్షై కనుముక్కుఁదీరున సుధాప్తిం వైనతేయుండు నా
గం దోడ్డైన జగర్లపూడి కులభాగ్యశ్రీఁ బ్రశంసించెదన్.

అమృతమ్మే యిది స్కాంద శంభుకథ తానై తెచ్చి యందిచ్చి హ
ర్షమునం దేలిచె సోదరాంధ్రులను సాహిత్యాత్మదైవంబు, గు
ప్తమనాటోప ఫలానుమేయము యశోవాంఛా విదూరమ్ము పు
ణ్యము ధన్యమ్మది వెంకటేశ్వరసమాఖ్యమ్మెంతు మిత్రత్వమున్.

సీ. ధాత్రిఁగౌండిన్య సగోత్రుఁడై కృతధర్మ
సూక్ష్మవిజ్ఞాన విస్ఫురణ మెసఁగి
జనకుండు రాముఁ డౌటను ధర్మనిష్ఠలో
పితృభక్తిలోఁ దండ్రి పేరు నిల్పి
జనని రుక్మిణియౌట సంపత్సమృద్ధిలో
సత్త్వవృత్తిని దల్లి చాయ వడసి
వెంకటేశ్వరదేవు పేరౌట దుష్కలి
కాలపూరుషు జుట్టు కత్తిరించి
ధరఁ జతుర్యుగ ధర్మపాదములు రూపు
గట్టె నన నొప్పుచుండు జగర్లపూడి

శ్రీ వశిష్ఠులు మఱియు మిత్రావరుణులు
నెలమి గౌండిన్యులును వంశ ఋషులు గాఁగ
మాసగోత్రంబువాఁడ సామాన్యబాద
రాయణపురాణ సేవానుయాయి యయ్యె.

తనకు సనాముఁడై యొకఁడు తానును మాధవుఁడై యొకండు నా
కును దనకాప్త మిత్రులయి కోల్లగొనన్ సమపుణ్యభాగ మీ
యనుపమ బాదరాయణ మహర్షికృతంబు మహాపురాణ మా
యనఘుఁడు నాదు తెల్గు గురునాభరణమ్మొనరించె ముచ్చటన్.

ఇంతకుమించి హర్షమిఁక నెయ్యది? యెప్పుడొ చేతగాక నా
యంతన వీడఁబెట్టి యఖిలార్థ సమృద్ధ మహాపురాణ భా
షాంతరసంపుటీకరణ మం దిటు స్కాందము నెత్తికొంటి ని
శ్చింతగ వేంకటేశు కృపచేఁ బదునెన్మిది పూర్తియౌ నిఁకన్.

పేరైనన్ వలదంచు గుప్తముగ నీ విశ్వాతిశాయి ప్రభా
వారాధ్యంబగు జ్ఞానభిక్షుయిడి యియ్యాంధ్రావనిన్ వ్యాససే
వారూపంబగు పుణ్యతీర్థమున నాప్లావింపఁగాఁ బూనుధీ
సారున్ పుత్రకళత్ర మిత్రములతో సర్వేశ్వరుం డోముతన్.

స్కాందాద్యద్భుతవాఙ్మయమ్మదియు నాచంద్రార్కమై వీనులన్
విందై యురిడిన యంతకాలము జగద్విఖ్యాతమై సచ్చిదా
నంద బ్రహ్మరసానుభూతి వడయుం గా కస్మదాలంబమౌ
నిందుస్మేర కిరీటకోటిరుచిలో నీ పుణ్యవంశమ్మనున్.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

విషయసూచిక

౧. కేదారఖండము :—

దక్షుడు శివనింద సేయుట	...	5
దక్షయజ్ఞమునకు సతీదేవి యేగుట	...	7
వీరభద్రావతారము	...	11
వీరభద్రుండు విష్ణుప్రముఖులగు దేవలతోఁ బోరుట	...	15
బ్రహ్మకృత శివస్తుతి	...	18
హరనామ వైభవము	...	19
మహాకాలుని మూఢభక్తి - శివానుగ్రహము	...	20
దారుకావనలీల - లింగావిర్భావము గోవు - మొగలిపువ్వు సాక్ష్యము	...	22
శివాలయ సమ్మార్జనఫలము	...	24
శివభక్తులు	...	25
హాలహాల భక్షణలీల	...	28
ఇంద్రుని యీతిబాధలు	...	33
నహుషుడు	...	34
వృత్రాసురవధ	...	35
శివశతనామస్తోత్రము	...	37
వృత్రాసురుని పూర్వజన్మవృత్తాంతము	...	38
బలిపూర్వజన్మవృత్తాంతము	...	40
భవాని అవతారము	...	42
పార్వతితపస్సు	...	45
శివకల్యాణ ప్రసంగము	...	49
కల్యాణయాత్ర	...	52
కల్యాణలీల	...	54
కుమారోదయము	...	58
కుమారవిజయము	...	60
శివపారమ్యము - అద్వైతసిద్ధాంతము	...	61

శ్వేతుడను రాజుచరిత్ర	...	65
శివానుగ్రహము	...	67
ద్యూతక్రీడ	...	68
శబరీవిలాసము	...	70
శివరాజ్యాభిషేకము	...	72
కౌమారికాఖండము :—		
అర్జునుండు అప్సరసల శాపవిముక్తుల గావించుట	...	73
నరనారదసంవాదము. దానప్రశంస	...	78
మహీసాగరసంగమతీర్థప్రశంస	...	85
నారదధర్మవర్మ సంవాదము. దానమాహాత్మ్యము	...	89
నారదకృతబ్రాహ్మణ పరీక్ష	...	94
మహీసాగర సంగమతీర్థ ప్రశంస	...	103
ఇంద్రద్యుమ్నకథ	...	111
బిల్వదళ పూజాప్రభావము. ప్రాకారకర్ణుడను ఉలూకము చరిత్ర	...	116
తారకాసుర విజృంభణము	...	138
ఉమామహేశ్వర ప్రణయలీల	...	144
విశ్వామిత్రకృత కుమారస్తోత్రము	...	152
కుమారప్రతిష్ఠిత ప్రతిజ్ఞేశ్వర- శక్తిఛిద్రేశ్వర లింగమాహాత్మ్యము	...	154
సప్తనాయుస్కంథములు	...	159
బర్కరీతీర్థ చరిత్ర	...	160
మహాకాలుడు కరంధమునికి ధర్మములు చెప్పుట	...	165
దివ్యశోధనలు	...	170
నందభద్రోపదేశము	...	175
సోమనాథ మాహాత్మ్యము	...	192
పాపకర్మ ఫలము	...	196
[illegible]		199

బర్బరీకోపాఖ్యానము	...	202
బర్బరీకుండు కృష్ణునిచే నిహతుండగుట	...	215
బర్బరీకుని పూర్వజన్మవృత్తాంతము	...	216
ద్వాదశజ్యోతిర్లింగస్తోత్రము	...	220
3. అరుణాచల మాహాత్మ్యము పూర్వార్ధము :-	...	221
ఉమామహేశ్వరుల దాగుడుమూతలు	...	223
కామాక్షి యేకామ్రనాథుని సేవించుట	...	225
గౌతముడు అరుణాచలమహిమ సెప్పుట	...	228
అరుణగిరి ప్రదక్షిణమహిమ	...	235
మహిషాసుర విజృంభణము	...	237
మహిష సంహారము	...	238
పార్వతి అరుణాచలేశ్వరు నర్చించుట	...	243
గౌరి అరుణాచలేశ్వరుని వరములుకోరుట	...	247
3. అరుణాచల మాహాత్మ్యము ఉత్తరార్ధము :-	...	249
వివిధ శివతీర్థక్షేత్రములు	...	250
అరుణాచల సేవావిశేషము	...	259
తిథివారనక్షత్రమాసాదుల విశేష పూజావిధానము	...	260
ఉమామహేశ్వర విహారలీల	...	263
పార్వతి యరుణాచలమున దపమ్ము సేయుట	...	264
అరుణాచలేశ్వర స్తుతి	...	269
ఈశ్వరానుగ్రహము	...	279
అరుణాచల ప్రదక్షిణ ప్రభావము. వజ్రాంగద చరిత్ర	...	272
కళాధర - కాంతిశాలు రను విద్యాధరులచరిత్ర	...	273
వజ్రాంగదుడు సిద్ధిపడయుట	...	275

[illegible]

అ వ గా హ న ము

గురుప్రసాద సంలబ్ధ ప్రసాదగురుయోగతః
తనోమి తీర్థకల్పేషు పురాణేష్వవగాహనమ్॥

అందమ్మొక్కటె మూఁడు నైదు మఱి యేడై తొమ్మిదై మించియున్
దొండై నాలుగు నాల్గు నెన్మిదియునై తో శూన్యవామాంకతన్
బిందువ్యక్తదశ మ్మనంతమగు నా విశ్వాత్మభావమ్ము నా
నందబ్రహ్మము మామహేశ్వరము ద్వంద్వమ్మొంతు సద్వంద్వమున్.

శ్రీగురుకృపరుచి మఱిగిన తరువాతఁ గొన్ని సంవత్సరములు వ్యాసవాణి నుపాసించు భాగ్యము నాకుఁ గల్గినది. ఇప్పటికిఁ బదు నొకొండు మహాపురాణముల ననువదించి శ్రీకాంచీకామకోటి జగద్గురు శంకరాచార్యస్వామివారి చరణారవింద సన్నిధానమునందు సమర్పించుకొంటిని. ఈ కృషిలో నేనందిన యానంద మనుభవైక గమ్యము. అతిరమ్యము.

ఋషుల భాషయు భావమును ప్రగాఢగానసవ్యము కావున నతి రమణీయము. ఒకమారు ఛాందస మనుకొన్న కథ యొకసారి యతి శయోక్తియనుకొన్న వర్ణనము ఒకమారు పునరుక్తి యనుకొన్న పదము పారాయణము సేయగాఁ జేయగా సత్యముగా నుచితముగా స్వభావోక్తిగాఁ గుదురుకొనుచుండును. ఒక్కశ్లోకము దానిలో సగము నందులో సగము ఒక్క పదము పదములో నక్షరము గూడ వ్యర్థముగాదు సార్థకమే యను భావమిప్పుడు న న్నావేశించినది. "శ్లోకం శ్లోకార్థమేవ వా" అని పురాణములలోని శ్లోకమో సగమో చదివినను విన్నను వినిపించిన ననంతఫలమున్నదను ఫలశ్రుతి యక్షరశః నిజమని యిప్పటి నాభావన. ధర్మాదిపురుషార్థములు నాలుగును ప్రతికథయందుఁ బ్రతిఘట్టమునందు నొకదానితో నొకటి పెనవేసికొని సందడి సేయుచుండును. అందుచే నార్షగ్రంథము లొకమారు చదివి విడువఁదగినవి కావు. కేవల పఠనమాత్రముచే ఋషివాణి హృదయము నందీయదు. భక్తిశ్రద్ధలతో నచంచల నిష్ఠతో నది యారాధనీయము. ఉపాసనీయము. అప్పుడుగాని సత్య మందదు. ఇందులకొక చిన్న దృష్టాంతము చూపెద.

వ్యాసభగవానులు శిష్యులకుఁ బురాణకథలెన్నో చెప్పుచుండిరి. వినోదముకొఱకెన్నో చిత్రములు సూపిరి. ఒకఘట్టములో సూర్యుఁడుదయాద్రి నధిష్ఠించె నని వర్ణించిరి. ఆవర్ణనము బహుపర్యాయములు విన్నదేయైనను శ్రోతలగు మహర్షుల కానాఁడొక వింత సంశయము కల్పించినది. అపుడు వారు "ప్రభూ! సూర్యుఁడొక పర్వతమున నుదయించి యొక పర్వతమునం దస్తమించునా? ఉదయాద్రి, అస్తాద్రియని మీరు సెలవిచ్చినారు. అవి యెక్కడఁ గలవు?" అని యడిగిరి. వ్యాసదేవులించుక నవ్వి "నాయనా! సూర్యునికి నిజముగా నుదయాస్తమయములు లేనేలేవు. అది నిత్య ప్రకాశమైన బింబము. (అందుచేతనే యది నిత్య సత్య జ్యోతియైన బ్రహ్మపదార్థమునకుఁ బ్రతీకముగా నుపాస్యమైనది) తెల్లవారి మన దృష్టి కాబింబ మేబిందువు(Point) మీఁద నియతముగాఁ గన్పించునో ఎచట నస్తమించునో యా బిందువు చలింపదు గాన దానిని (అచలము) అని వాడుక చేసితిమి" అన్నారు. ఆ వాడుకనుబట్టియే భాషలో ఉదయాద్రి, అస్తాద్రి అను నిట్టి పర్యాయపదము లనంతముగా సృష్టింపఁబడినవి. ఇట్టి గాంభీర్యమే సప్తకులపర్వతములు, సప్తసముద్రములగు మొదలగువానియెడల గల దనుకొందును. ఇట్టిదే మఱియొక నిదర్శనము-చూపెద. యమునికి కాలుఁడు అను పేరు భాషలోఁ బ్రసిద్ధము. ఆకాలుఁడు సూర్యుని కుమారుఁడని పురాణములు తెలుపుచున్నవి. యమునికిని సూర్యునికిని గల యీ బాంధవ్యమును ఋషులొకచోట నిట్లు వ్యాఖ్యానించిరి. సూర్యుని నడకనుబట్టికదా కాలగణనము. దినము, పక్షములు, మాసములు, సంవత్సరములు మొదలగు లెక్కయేర్పడినది. ఒక్కొక్క రోజు గడచినకొలది జీవుని యాయుర్దాయము సన్నగిలి కాలముచే గబళింపఁబడుట ప్రత్యక్షమే. కావున కాలము మృత్యురూపము. అదే యముడు. అది సూర్యకర్తృకమగుటచే సూర్యుని కుమారుఁడని చెప్పితిమని ఋషులన్నారు. ఈభావకల్పన కేవల భావముగా నుండక పోను పోను రవిపుత్రుడు యముడని యతుకుకొనిపోయి స్థిరపడినది. ఇట్టి చిత్రము లార్షగ్రంథములలో ననంతములు. అవి బహువారము పఠించి యన్వయించుకొనవలసినవి. అవి ఋషుల యనుగ్రహైక గమ్యములు. కావుననే "పురాణపారాయణము" అను

మాట ప్రసిద్ధికి వచ్చినది. అట్టి పారాయణము సేయుటకు ముందుఁ బురాణములయందు భక్తిశ్రద్ధలు గలుగవలయును. వానికి విశ్వాసము మూలము. అట్టి విశ్వాసమును గలుగకుండ జేయఁగల సంశయ గ్రస్తమైన ఘట్టములు పురాణములలో నున్నమాటయు నిజమే. చూడుఁడు.

ధృతరాష్ట్రుఁడు యుద్ధమునఁజచ్చిన తనబిడ్డలను జూడవలెనని మోహముతో నేడ్చెను. వ్యాసభగవాను లాతనియెడ జాలివడి దివ్య దృష్టిని గటాక్షించిరి. ఆచూపుతో నతఁడు వారిని లోకాంతరమున జూచి యారాత్రి యెల్ల వారితో ముచ్చటలాడుచు గడపెనఁట. ఈకథ వైశంపాయనుడు చెప్పుచుండగా జనమేజయుం డంతటి యాస్తికుఁడు, "వ్యాసభగవానులు నాతండ్రిని గూడ నాకిపుడు చూపునేని యీమాటనమ్మెద"ననెను.. అప్పుడు వ్యాసభగవాను లక్కడఁ బ్రత్యక్షమై యతనికి దండ్రియగు పరీక్షిత్తును జూపిరి. ఇట్లే శ్రీరామచంద్రుఁడు దశరథునిజూచినట్లు రామాయణమం దున్నది. ఇట్టి దివ్యదృష్టితోనే వాల్మీకి శ్రీరామచంద్ర చరిత్రను గన్నారఁజూచి కావ్యము వ్రాసినట్లున్నది. అర్జునాదు లీ చూపు తోనే విశ్వరూపము నందర్శించినట్లున్నది. ఇట్లే కొన్నిఘట్టములందు దేవదుందుభులు మ్రోసినట్లు, దేవతలు పుష్పవర్షమును గురిపించి నట్లు పురాణవర్ణనములు కానిపించును. ఇవన్నియు నతీంద్రియ ద్రష్టలు నణిమాది సంపన్నులు నగు యోగుల యోగవిభూతులకు సంబంధించిన ఘట్టములు. ఇవి కించిద్జ్ఞులమును జర్మచక్షుష్కుల మునై గ్రహింపనేరక వెనుకనున్న వీపుగాక ముందున్న మనమొగము మనమే చూచుకొనలేని మనము వట్టి పుక్కిటిపురాణములని నెట్టి వేయుట యాత్మద్రోహమే కాగలదు. ఏమన;

దశరథాదులు నంతకుముందటిరాజులు స్వర్గమునకుఁ బ్రయాణ ములుసేసి యింద్రునికిఁ దోడ్పడినట్లు విందుము. నిన్నమొన్న యనగా ద్వాపరాంతమున (ఇప్పటికి రమారమి యైదు వేల సంవత్సరములకు ముందు) అర్జునుఁ డింద్రలోకమునకు వెళ్లినవార్తమన మెఱుఁగుదుము. నిన్నటిదాక యిది యబద్ధమను నిశ్చయములో మనముండగా,

చంద్రాది తేజోగోళములకు యాత్రసేయఁజూచు భౌతికవాదులు మనకు నేడు ప్రత్యక్షమగుచున్నారు. ఒకవేళ యిది యంత్రసాధ్యము కాన ప్రత్యక్షమని కొందరు వాదించినను వీనిద్వారా ననుమానించి యంత్రము, తంత్రము, మంత్రమునను మూఁటికిని ఫల మొక్కటి యనియు, నొకదానికంటె నొకటి పోను పోను సూక్ష్మములనియు గుర్తించి కేవలాదిభౌతికవాదమునుండి, యాధిదైవికవాదమునకు దృష్టిని మరలించి పరిశోధనలుసేసి పురాణప్రోక్తములగు యోగుల యోగశక్తులాకోవకుఁ జేరిన వని నిర్ణయించుకొని వానిని బ్రత్యక్షముసేసికొనుట దరిద్రమనోరథముకానేరదు. ఇట్లు గడ్డ కట్టిన కేవలభౌతికయోగమున సిద్ధి గడించిన హిరణ్యకశిపుఁడు మొదలయినవారును మనపురాణములలోనే యున్నారు. వారిని తూరుపారబట్టి యాధ్యాత్మికమైన యుపనిషద్జ్ఞానమును స్థాపించిన ప్రహ్లాదాదులు మన పురాణములోనే యున్నారు. కావున నీయుభయ విధ పరిశోధనసామగ్రిగాఁ బురాణవిజ్ఞానమును సంరక్షించుకొనుట మంచిది కాని భక్షింప జూచుట మంచిదికాదు.

ఇట్లని పురాణములలో నన్నివిషయములు మనసునకును దర్కమునకు నందు ననరాదు. అందనివెన్నో కలవు. మానవుఁడెవఁ డెంతపోయినను బంచభూతములు, వానికిఁ బుట్టిల్లగు మనస్సుదాకనే పోయి పరిశోధన సేయఁగల్గును. కాని యామనస్సునకు మీఁది బుద్ధి తత్త్వము నందుకోలేఁడు. ఋషులుకూడ యాస్థాయి యొకటున్నదని గుర్తించి మనకు గుర్తుసేసిరేకాని యిదమిత్థమని దానినివారును మనకు స్పష్టముసేయరైరి. అట్టివిచిత్రఘట్ట మొక్కటి పురాణములనుండిచూపెద.

బ్రహ్మ తానొకయాఁడుకూతురుం గని యామెను బొందినట్లు పురాణములం దున్నది. అహల్య నింద్రుడు గూడినట్లున్నది. ఇవి లౌకిక దృష్టికి విడ్డూరమైన విషయములు. శౌనకాది మహర్షులే యీ ఘోరమేమని వ్యాసులవారినడిగిరి. వా రిది "అతీంద్రి యేంద్రియకము" అని పేర్కొనిరి. ఈమాటకు వివరణమిది. మానవు లింద్రియములచేఁ దెలిసికొననేర్తురు. ఋషు లతీంద్రియమైన దానిని మనస్సుచే (యోగ శక్తిచే) దర్శింతురు. "ఋషిశ్చకిల దర్శనాత్" అనుటచే నట్టి దివ్య

దర్శనము కలవారికే ఋషిశబ్దము వర్తించును. అట్టి అతీంద్రియద్రష్టలగు ఋషులకుఁగూడ యందని దేవరహస్యము కావున దీనిని "అతీంద్రియేంద్రియకము" అని యొక విచిత్రమైన పరిభాషతోఁ బిలిచిరి. అనగా నింద్రియములు. మనస్సుకూడా యందుకోలేనిదియు, కేవల బుద్ధిగ్రాహ్యము, (విజ్ఞానైక గమ్యము) అగు విషయమనియు నిది మానవధర్మశాస్త్రము లను కొలబద్దతోఁ గొలువఁదగినది కాదనియు వ్యాసహృదయ మీపేరుతోఁ గొంచె మావిష్కరింపఁబడినది. కావునఁ దత్త్వగంభీరమైన యిట్టి విషయములను జూచి పురాణములు ప్రమాణములని యవిశ్వాసముచేఁ దూలనాడుదుమేని ఋషులయవ్యాజకృపకు దూరమై పోవుటకంటె మనకుదక్కున దేదియు నుండదు.

ఉండకపోగా, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవికములతోఁ బాటు గ నాధ్యాత్మిక జ్ఞానమును, అనగా నుపనిషత్తు లను పాల్కడలిని దఱచి, నవనీతము ముద్దసేసి యందించినట్లు వ్యాసదేవులు పురాణములందించిన మోక్షవిషయికమైన వేదాంతవిజ్ఞానమును బారవేసికొన్నవారమగుదుము. పురాణవేదాంతబోధరీతియే యొక విలక్షణమైనది. చక్కని కథలలోఁ జక్కని నిదర్శనములతోఁ జక్కనిభాషలోఁ జక్కని భావములో మనసునకత్తుకొనిపోవునట్లు చేయఁబడిన యీబోధ శాస్త్రవాదగ్రంథములలో ఖండనమండనాత్మకమహాయుద్ధరంగములలో నందదు.

పురాణములెందులకు? పురాణములకంటె మిన్నలగు వేదములే మనకున్నవిగదా? వానిలో మునిగితేలుద మనవచ్చును. కాని యిచ్చట నొకటి తెల్పవలసియున్నది.

వేదము ప్రభుసమ్మితము. శాసనరూపము, శాసనమొప్పడును గఠినమే. అది కారణవిచారణ కవకాశ మీయదు. ప్రత్యక్షనిదర్శనముల నదిచూపదు. లాలించి బోధింపదు. మీఁదుమిక్కిలి ప్రత్యక్షమునకు ననుమానమునకు నందనిదానినే తెలిపెదనని కంకణముకట్టుకొన్నది, అందుచేతనే వేదశబ్దము నాయెడల సార్థకమనుచున్నది.

కేవల ప్రత్యక్షవాదులును కుతార్కికులునైన కలినరులా వేదముదరిదాపుల కేనిపోఁజాలరు. అందుచే జాలిగొని సాక్షాన్నా

రాయణుఁడు వ్యాసులై వేదహృదయమునే యితిహాసపురాణముల మూలమున మనకందించిరి. మన కిందలి భాష భావము వేదముల కంటెఁ గొంచె మందుబాటులో నున్నది. నవరసభరితమగుటచే నాబాలగోపాలమునకు సేవనీయ మగుచున్నది. ఇట్లనుటచే వేదములను జిన్నపుచ్చుటయుం గానేరదు. వానికిఁగల యున్నతస్థాయి యుండనే యున్నది. గంగాదినదుల పుట్టినచోటు గూడ తీర్థమే. అయినను నది సూక్ష్మరూపమయి యుండును. అచట రససమృద్ధి యంతగా నుండదు. అట మునిగిన గులకరాళ్లుతగులును. కొన్నివందల మైళ్లు క్రిందికి దిగి జాలువారి యొడ్లొరసి పారినపుడే నది స్నాన పానముల కుపకరించును. అదేరీతిగా జ్ఞానవిజ్ఞానములకు జనకస్థానములుగా వేదములు మనకారాధ్యములేయైనను వాని యుపయోగము మాత్రము పురాణములతోనే. కావుననే "ఇతిహాసపురాణాభ్యాంవేదం సముపబృంహయేత్" ఇతిహాసపురాణములచే వేదార్థమును బోధించుకొనవలయు నన్నారు పెద్దలు.

అన్నిటికంటె బుద్ధిమంతు లొక్కటి యాలోచింపవలసినది. మనము షడ్రసోపేతభోజనములుసేసి నీరసముగా మాట్లాడుదుము. రాలినపండుటాకులు, నీరు, గాలియు నను నీరసాహారముచే నవసి యిళ్లువాకిళ్లు విడిచి గిరిగుహాలలో డాగి శీతవాతాతపాదుల కోర్చి పూర్ణకాములైన ద్వైపాయనాది మహర్షులు నవరసభరితములగు మాటలు పల్కిరి. జ్ఞానవిజ్ఞానభాండారములగు మహాపురాణాదులను గ్రంథకోటులను శ్రమించి రచించి మన కనుగ్రహించిరి. ఇందులో వారికి స్వార్థ మేమున్నది? అట్టి ఋషిఋణమును జన్మకోటులకేని మనము తీర్చుకొనగలమే?

అది తీరుటకు వారిరచనలయందు, వారియందు నచంచల భక్తి శ్రద్ధా విశ్వాసములుగలిగి వాని నారాధించి, యుపాసించుటయొక్కటే మార్గము. స్వార్థపరత్వముచేతనైన మన మాపనిచేసినధన్యులమే.

త్రిసంధ్యము నష్టాదశమహాపురాణముల పేరైనఁ బఠించిన ననంతఫలము గల్గునను మాటయందలి యచంచలవిశ్వాసముతోనే ద్వైపాయన మహర్షి హృదయమున జాలెత్తిన యష్టాదశ

మహాపురాణ రసవాహినులలో నీదులాడితిని. నాతోడ నీడగు వెట్టివాఁడింత విశాలదేశములోమతికొందఱు లేకపోరను విశ్వాసమే న న్నీయగాధపురాణవిజ్ఞానప్రచారమునకుఁ బురికొల్పినది. దానికిఁదగినట్లుగాఁ గొందరు నాకు సహాయులుగా పాఠకులుగా లభించుచునేయున్నారు.

ఒకప్పుడు శ్రీవారు "స్కాందపురాణము సర్వపురాణ సార సర్వస్వము సుమా" అని యనుగ్రహించుట విని దానియం దేకాగ్రత వహించితిని. కాని యది యొక యగాధసముద్రము. అది మాహేశ్వర ప్రముఖములగు నేడు ప్రధానఖండములును, వానిలో కేదార కౌమారి కాదు లుపఖండములును గలిగి (సపాదలక్ష) లక్ష యిరువదియైదువేల శ్లోకముల గ్రంథమై యున్నది. నానావిధ ధర్మగంభీరమైన యీ గ్రంథములో నొకఖండ మొకమారు చదివి యవగాహన సేసికొనుటకే రెండుమాసములు పట్టును. అట్టి కృషికి నేను బూనుకొన్నతఱి గొంద ఱుదారులు నా కార్థికసహాయము చేయుటకు వాగ్దానము సేసిరి. మా కుటుంబమునకు దరతరములనుండి యనుబంధము, ఆప్తత గలిగిన బ్రహ్మశ్రీ రేకపల్లి వర్షులు, బి. యె. బియల్ గారు (అమలాపురము) ప్రప్రథమునఁ జిగకాలము క్రిందటనే నాకు నూటపదార్లు పంపియున్నారు. ఆయన నాకిట్లభివందనీయులు.

శ్రీరాముండు భవానియై జనకజా శ్రీమాతయే శంకరుం
డై రామాయణమెల్ల శాక్తముగ నిత్యారాధ్యమై యాగమ
శ్రీ రూపించిన ముత్తయార్య సుకృత శ్రీ రేకపల్ల్యాఖ్య వి
ద్యారాజీవభవాన్వవాయమున కాత్మైశ్వర్యమాఁ గావుతన్.
స్కాందపురాణమందుఁ దొలిఖండము వ్రాయగఁబూనినంత నా
యందలి ప్రీతి నూటపదియారులు పంపెను రేకపల్లి వం
శేందుఁడు వర్షులాహ్వాయ మహీసురుఁ డాతఁడు వంశమెల్ల శా
లేందుకిరీటుసత్కృప నహీన రసోదయసిద్ధి నందుతన్.

ఇట్టి యుత్తముల నెందఱినో తృప్తిపరచుట యటుండగా, గురువాక్యము చెల్లించుట యెట్లని చింతించుచుండగా నీనడుమ "నారాయణీయము" అను కేరళ కవికృత సంస్కృత గ్రంథమును వేయిపద్యములలో ననువదించి కేరళ గవర్నరు బ్రహ్మశ్రీ బూర్గుల

రామకృష్ణరావుమహాశయులయాలంబమున శ్రీ గురువాయూర్ నారాయణదేవునికి సమర్పించు పుణ్యమునకు ఫలముగా నా వెంటనే యీ స్కాందపురాణానువాదమును ముద్రించి సహాయపడుటకు బ్రహ్మశ్రీ జగర్లపూడి వెంకటేశ్వరులుగారి పరిచయము నా కప్రయత్నముగ నశ్రమముగ లభించినది. వారితోడి రెండు మూడు మాటలలోనే నాకు సంపూర్ణ ప్రోత్సాహము సిద్ధించినది. సహజభక్తి భరితమైన వారి హృదయము, తల్లిమాటలో తల్లిబాసలో వారికిఁగల యాదరము, సగోత్రుఁడనగుటచే నాపై వాత్సల్యము నామనసున కెంత యత్తుకొనిపోయినవో నేను జెప్పఁజాలను. నిండుమనసుతో వారు నాకీగ్రంథముద్రణమునకు సహాయులైరి. వారి సంకల్పశుద్ధి చేతనే యీ ప్రథమభాగముద్రణము విమానయానముననడిచినది.

ఇందులకుఁ బ్రేరకులై వారికిని నాకును గడుంగూర్చు మిత్రులయిన బ్రహ్మశ్రీ తీర్థాల వెంకటరామయ్యగారును, బ్రహ్మశ్రీ రాయప్రోలు సుందర మాధవరాయశర్మగారును, నీ పుణ్యమున సమభాగులయి యున్నారు. బ్రహ్మశ్రీ కుందా నరసింహమూర్తిగారును పరమసాత్త్వికభక్తి భరితమైన మనస్సుతో నిది యింత త్వరలో ముచ్చటగా నచ్చొత్తి యిచ్చినారు.

వ్యాససేవలో నేండ్లతరబడి మునిగితేలి యడుగడుగున విఘ్నపరంపరకు గురియై నేను బడినపాటులు భగవంతునికే యెఱుక. అవన్నియు మబ్బువిడినట్లు విడి విడిచిపెట్టిన యీపని మఱల కొన్నియేండ్లకు మాసగోత్రకుటుంబియై నా కగ్రసోదరుఁడనఁదగు శ్రీ వెంకటేశ్వరమహాశయుని పర్యవేక్షణమునం దీయందము పొంది నందులకునామనసెంత యానందనిర్భరమగుచున్నదో మాటలం జెప్పవలసినది కాదు.

కావున నా కధినేతయై యుమామహేశ్వరాత్మకమై యిందు చూడమగు నన్మద్గురుదేవతాత్మకమగు నా దివ్యజ్యోతికి జోహారు సేయుచు నీగ్రంథమును సమర్పించుకొనుచున్నాను. ఆజ్యోతి నుండి నాతోఁబాటుగ నీయందరికి నేకముం దీ గ్రంథమును జదివి యానందింపఁబోవు భక్తివిశ్వాసములుగల యందరకు పుణ్యాపురంధ్రులకు ననుగ్రహచంద్రికా ప్రసారమయి వ్యాసహృదయ మందుఁగాక యని యభిలషించుచున్నాను.

శ్రీరస్తు

శ్రీ గురుభ్యో నమః

ఆంధ్రస్కాందము

1. మాహేశ్వరఖండములో కేదారఖండము. ౧

అవతారిక

ఓంకారాత్మకమంగళాయతన మాత్మోన్మేషరమ్యమ్ము ని
శ్శంకాతంక నిరీహ నిర్మల మునిస్వాంతైకగమ్యమ్ము వా
మాంకవ్యాపృతశక్తికమ్మయిన బ్రహ్మానందచిద్బింబ మే
ణాంకాంకూరకళాభిరామమకుట మ్మాచార్యక మ్మెన్నెదన్. ౧

శ్రీగౌరీకుచవేదికామకరికాసిందూరరేఖాంకితా
భోగప్రస్ఫుటగంధసింధురముఖప్రోల్లాసి మందస్మిత
శ్రీగంభీరము సిద్ధిబుద్ధిలలనాశృంగారవారాంనిధి
ప్రాగుల్లాసకచంద్రరేఖమగు సాంద్రజ్యోతికిన్ మ్రొక్కెదన్. ౨

మణివీణాయితసుస్వరశ్రుతి రణన్మంజీరభూషాయిత
ప్రణతబ్రహ్మశిరోమణిప్రతతి శుంభత్తారహారాయితా
గణితవ్యాసపురాణసంతతికి రంగన్మేఖలాకింకిణీ
క్వణనాప్యాయితకావ్యసంతతికి వాక్కల్యాణికిన్ మ్రొక్కెదన్. 3

వేదవ్యాసశుభావతారము మహావిజ్ఞానభాండారముం
బ్రాదుర్భూతకృపాప్రపూరము కలిప్రారంభసంరంభ ని
ర్భేదోజ్జృంభితసత్త్వసారము కృతిశ్రీకారమున్ శ్రీశుక
ప్రాదుర్భూత సుధాకరోల్లసిత పారావారమున్ మ్రొక్కెదన్.

అనుకంపామృతశీతలాంచితకటాక్షావర్జితాత్మీయమై
వినతబ్రహ్మముఖామరాధిపశిరోవీథీ లలన్మౌళిమో
హనమాణిక్యమరీచివీచినిచయోద్యత్పాద్యదివ్యాభిషే
చననీరాజన వందనాదివరివస్యమ్మెంతు నిష్టద్యుతిన్. ౫

శ్రీ కాంచీపుర కామకోటిపదరాజీవాంత రుద్యంభ్రమ
న్మూకాది భ్రమరోపగీత కవితా ముగ్ధానుభావమ్మునం
దేకామ్రేశకుటుంబినీరసధునీ హేరాళకల్లోలమా
లాకారస్మితరోచిలో హృదయ మాప్లావింతు నశ్రాంతమున్. ౬

పదమో యర్థము వామమో కుడియొ సంభావింప స్త్రీరూపమో
యది పుంరూపము శక్తియో మఱియు ద్రవ్యమ్మొ నిరాకారమో
యుదితాకారము నిర్ణయమ్మునకు రాకున్నట్టి తత్త్వమ్మొ స
భ్యుదయాధాయక మక్షరాత్మమనులక్ష్యోన్మేష మే నెంచెదన్. ౭

హరియంచున్ హరుడంచు గా దుభయథా వ్యక్తమ్మటం చెవ్వా
వ్వారిచిత్తమ్మున కేది లక్ష్య మదిగా బ్రాగ్జన్మజన్మాంతరా
దరలబ్ధమ్మగు భావనాద్రఢిమచే దర్శింత్రు సత్త్వాదిక
స్ఫురణం బెక్కగు మూర్తు; లన్నిటికినిన్ మూలమ్ము జ్ఞానమ్మగున్.

“ఏకం సద్బహుధా వదంతి” యనగా నింపొందు నానావిధా
రాకారమ్ముల దేవతావితతి నూహాపోహలం జేసి జ్ఞా
నైకాలోకపరుల్ మహామతులు విద్యాతీర్థసుస్నాతులై
చేకోనేర్తురు ముక్తి నాగమవచస్సిద్ధాంతశుద్ధాంతమున్. ౯

మనసాదర్శము సూక్ష్మ; మందు బహుజన్మప్రాప్తకర్మాను బం
ధనమం దాడిన నాటకమ్ములవి సత్త్వమ్మున్ రజమ్మున్ దమ
మ్మను నాయాగుణవర్ణలేపమున నానానామరూపక్రియా
ఘనవేషాభినయాన ముద్రవడి సంస్కారాఖ్య నావృత్తమా. ౧౦

అదియె స్వాభావమన్న పలుకందు పునర్జననమ్మునందు మం
చిది యిదిచెడ్డ నా నభిరుచింగొని సాత్త్వికముఖ్యవృత్తులన్
బొదలును; దన్నిబంధనమహో శివకేశవ ముఖ్యభేద మ
య్యదియు గురుప్రబోధమున నంతమగున్ బరమార్థ సత్త్వతన్. ౧౧

దానికిఁ దల్లితండ్రి గురు దైవతవర్గమునందు లక్ష్య సం
ధానము సేసియొక్కటియు, తక్కిన లక్ష్యములన్ని యందె యా
ధానము సేసి యర్చనవిధానమునందున స్థూలదేహమున్
బూనిచి సూక్ష్మదేహమును బూనిచి మంత్రజపాదులందునున్. ౧౨

సేవ లొనర్చుచుఁ విధినిషేధములన్ నియమానుసారమై
భావము లొంగ సద్విషయవాసన వాసనపేరఁ గాక యా
దేవత సుప్రసాదముగ దివ్యరసాదుల నింద్రియాళిసం
భావనసేసి భక్తియనుభావమునఁ సకలోపభోగియై. ౧౩

క్రమమునఁ దృప్తిసెంది మఱి గాఢ విరక్తి లభించి కర్మబం
ధములు తమంతటఁ విడ నెదన్ గల గ్రంథి తెగఁ మహాప్రబో
ధము గడియించు నోపనిషదం బది ద్వైతవిదూర మవ్యయ
మ్మమలిన మాత్మరూప మభయమ్మపునర్భవమైన భద్రమున్. ౧౪

కావున శైవవైష్ణవముఖప్రతిషిద్ధవిరుద్ధవృత్తులన్
భావము నంటనీక రసభావితు లౌచు మహానుభావు లో
భావుకులార! కేవల శివప్రతిపాదకమైన వ్యాసవా
క్పావనమైన స్కాందసుచిపానము సేయుఁడు మాతృభాషలో. ౧౫

కన స్కాంద మ్మది సంహితాత్మక మనఁ ఖండోపఖండాత్మక
మ్మనగన్ రెండని పెద్దలందురు; ద్వితీయ మ్మిష్ట తెన్గింతు; దా
నను మాహేశముఖంబులై పదగడుఁ ఖండమ్ము లయ్యేడు; స్కాం
దునికిఁ బార్వతి తెల్పె నైనమదియుఁ ముఁగోటిసంఖ్యాకముఁ॥ ౧౬

ఎనుబది యొక్కవేయి నెనయించిన సారము శ్లోకసంఖ్య వ్యా
సునివలనన్ నంతవిని సూతుఁడు శౌనక ముఖ్యమానులన్
గని వినిపించెఁ దత్పురుషకల్ప చరిత్రమునుఁ బవిత్ర మీ
యనఘ మహాపురాణ సకలార్థమెఱుంగుఁడు కోవిదుల్ భువిన్॥ ౧౭

ప్రథమాధ్యాయము

—♦ కథా ప్రారంభము ♦—

ఎవ్వనియాజ్ఞఁజేసి విధి యెల్లజగమ్ము సృజించుచుండునో
యెవ్వని యాజ్ఞఁజేసి హరి యెల్ల జగమ్మును గాచుచుండునో
యెవ్వని యాజ్ఞఁజేసి హరుఁడెల్ల జగమ్ము హరించు రుద్రుఁడై
యవ్విభు శక్తివల్లభు సనాత్మసుదుర్లభు నెంతు శంభునిన్. ౧౹౧

అని వ్యాసభగవాను లిట్లనిరి. తీర్థముల కెల్ల నుత్తమతీర్థమును క్షేత్రములకెల్ల నుత్తమక్షేత్రమునైన నైమిశారణ్యమున శౌనకాది తపోధనులు కర్మనిరతులై దీర్ఘసత్రయాగము నొనరించుచుండిరి. వారి సందర్శనముచేయ నుత్సుకుఁడై వ్యాసశిష్యుండు మహాతపస్వి మహాప్రాజ్ఞుండగు లోమశుండను ముని యరుదెంచెను. వచ్చిన యమ్మునిం గని సత్రయాగమున నున్న మునులందరు పూజాద్రవ్యమ్ములం గొని యెదురేగి యర్ఘ్యపాద్యాదు లర్పించి యాతని సత్కరించిరి. మఱియు నమ్మహానుభావుని శివధర్మముం గూర్చి యిట్లు పృచ్ఛ సేసిరి. ప్రాజ్ఞశేఖరా! దేవదేవుండగు మహాదేవుని మహిమమ్ము మా కెఱింగింపుము. శివధ్యాన శివార్చనా విధానములతో నది వినవలతుము. శివాలయ సమ్మార్జనమ్మున నేమిఫలము? శివాలయముల ముగ్గులు పెట్టుటచేఁ గలుగు పుణ్యమెట్టిది? శివపూజనమును, శివసన్నిధానమున నితిహాసపురాణ పఠనాదులను, వేదాధ్యయనమును జేయుట వలన, జేయించుటవలనను గలుగు పుణ్యమెట్టిదో సవిస్తరముగ మాకనుగ్రహింపవే యనిన లోమశమహాముని యిట్లు పలుకఁదొడంగెను. ఓ మునీంద్రులారా! శివమహిమ యష్టాదశపురాణము లందును గీర్తింపఁబడినది. అట్టి శివప్రభావ మొక్కఁ డెవ్వండేని తెలుపఁజాలఁడు. 'శివ' యను రెండక్షరముముల నెవ్వరుచ్చరింతురో వారికి స్వర్గమోక్షములు కరతలామలకములు. ఎల్లవేల్పులకు వేల్పగు శంకరుండు మహోదారుఁడు. సర్వప్రదుం డగుటచేత నాతనికి "సర్వుం" డను నామము చెల్లుచున్నది. సదాశివు నెవ్వ రర్చింతురో వారు

ధన్యులు. సదాశివసమాశ్రయమ్మునంగాక సంసారము తరింపఁ గోరువాఁడు మూర్ఖుఁడు. అట్టి శివద్వేషి మహాపాపి.

గరళము మ్రింగెను దక్షా
ధ్వరభంగ మొనర్చెఁ గాలదహనము సేసెన్
ధరణీశు ముక్తిఁ జలిపెను
హరుఁడు పరాత్పరుఁడు దుఃఖహరుఁడగు గురుఁడున్.

అనిన విని, ఋషులు, విషభక్షణమ్మును దక్షాధ్వరధ్వంసము సమ్మహాదేవుఁ డెట్లొనరించెనో యాలీల లెల్ల వినఁ గుతూహలమయ్యెడు నానతీయవేయను సూతుండు శౌనకాదిమహర్షుల కిట్లు తెలుపం దొడంగెను.

—♦ దక్షుఁడు శివనింద సేయుట ♦—

దక్షప్రజాపతి మునున్న బ్రహ్మ యాదేశమ్మున దాక్షాయణిని శంకరునికిచ్చి వివాహము గావించెను. ఒకప్పు డా దక్షుఁడు తనంతట నైమిశారణ్యమున కేగి యందలి ఋషిబృందముచేఁ బూజితుఁ డయ్యెను. సకల సురాసురు లాతనికిఁ బ్రత్యుత్థానాభివందనము లొనరించిరి కాని యటనున్న శివుఁ డేమియు నొనరింపఁ డయ్యెను. అందుల కతండు కినిసి "ఎల్లరు నెల్లయెడల విప్రవరులు సురాసురులు నన్ను నమస్కరింతురు. ఇమ్మహానుభావుండు దుర్జనునట్లు భూతప్రేత పిశాచ పరివృతుండై, శ్మశాన సంచారియై యుండి నాకు నమస్కరింపఁ డిందులకుఁ గతమేమి? పాషండులు, పాపశీలురు మదోన్మత్తులు విప్రునింజూచి మ్రొక్కరు. అట్టి దుష్టులు వధ్యులు, సజ్జనులకుఁ త్యాజ్యులు కావున వీనిని శపింపఁబూనెదఁగాక యని మహాతపస్వి గావున దక్షుండు రోషోద్రిక్తుండై రుద్రునిం జూచుచు, నిందున్న ద్విజోత్తములెల్లరు విందురుగాక! నా వచనమ్ముల నను వర్తింతురుగాక! వీఁడు వర్ణదూరుండయ్యు వర్ణపరుం డట్లు నటించుచున్నాఁడు. ఇట్టి రుద్రుండు యజ్ఞబాహ్యుం డగుఁగాక! అనవిని శైలాదుండను నంది సత్వరుఁడై తపఃప్రభనట్లు శాపమ్మిచ్చిన దక్షుం

గని యిట్లనియె. ఎవ్వని నామస్మరణ మాత్రమున యజ్ఞమ్ములు సఫలమ్ము లగునో యట్టి నా స్వామిని మహేశ్వరుని యజ్ఞములనుండి వెలివేసితివటె. ఎవ్వని నామమంత్రమున యజ్ఞము దానము తపము వివిధతీర్థములు పరిపూతమ్ము లగునో యట్టి శంకరుఁ డటె యిప్పుడు శప్తుం డైనాఁడు! ఓరీ! దక్షా! వేదచాపల్యమున బ్రాహ్మణ బ్రువుండవగు నీచే నఖిల విశ్వపాలకుండు సర్వాత్ముండునగు మహాత్ముండు రుద్రుం డీతం డక్కటా! శప్తుం డయ్యెగదా! అక్కటకటా! యను నందీశ్వరు వాక్యమ్ముల దక్షప్రజాపతి రోసమ్మెక్కి "రుద్రానుచరులగు మీరందరు వేదబాహ్యులై వేదమార్గములను విడిచి ఋషులచే వెలివేయఁబడి పాషండవాదులయి శిష్టాచారదూరులయి మద్యపాన రతులయి కాలముఖు లయ్యెదరుగాక" యని శివకింకరులను శపించెను. అయ్యెడ నందియుఁ గినుక వహించి, ఓ బ్రాహ్మణ! సాధువులగు శివ కింకరులను శపించితివి. ఇదిగో నేనును బ్రతిశాపమ్మిచ్చెద "మీరందరు వేదవాదరతులయి, యంతకు మించినది లేదనుచు, లోభమోహాదులఁ గూడి స్వర్గభోగరతులయి కామపరులయ్యెదరుగాక. వైదికపద్ధతిని శూద్రులచేత యాగములు సేయించుచు దానములు పట్టుచు దరిద్రు లయ్యెదరుగాక! మఱియు నిచటి విప్రులు కొందరు బ్రహ్మరక్షస్సు లయ్యెదరుగాక" యని నంది పల్కెను. కుపితుఁడై నంది యిట్లు శపిం పగాఁ గని సదాశివుం డించుక నవ్వి జ్ఞాననిర్భరమును మధురమును గ నిట్లనియె.

నందీ! బ్రాహ్మణులయెడఁ గినుక వహింపరాదు. వేదవాదరతు లగు విప్రులు గురువులు. వేదము మంత్రమయము సూక్తమయము నయియున్నది. సూక్తమున సర్వదేహుల యాత్మ ప్రతిష్ఠితమయినది. అట్టి యాత్మవిదు లనింద్యులు, వంద్యులు. నే నా యాత్మ స్వరూపు డను, వీఁడెవఁడు? నే నెవఁడను? నే నెక్కడ? ఏల విప్రులు శపింప బడిరి? ప్రపంచరచనను ద్రోసిపుచ్చి జ్ఞానివై తత్త్వావబోధమునఁ గోపము విడిచి స్వస్థుఁడవగుము. అని ఇట్లు శంభునిచేఁ బ్రబోధితుండై శైలాదుండు వివేకపరముఁడై శివునితోఁగూడి పరమానంద పరిప్లుతు

డయ్యెను. దక్షుండును రోషావిష్టుండై ఋషిపరివృతుండై స్వస్థానము చేరెను. అంతటినుండి యతడు శ్రద్ధారహితుండై శివభక్తుల నిందించుచు నరాధముండై ఋషికూటముల శర్వుని నిందించుచు నశాంతుండై సంచరించుచుండెను.

—: (అధ్యా. ౨) దక్షయజ్ఞమునకు సతీదేవి యేగుట :—

లోమశుండు శౌనకాది మహర్షుల కిట్లనియె. అవ్వల నొకప్పుడు దక్షుండు యజ్ఞదీక్షితుండై మహర్షులనెల్ల నాహ్వానించి యజ్ఞారంభము సేసెను. వసిష్ఠుఁడు నగస్త్యుఁడు కశ్యపుఁడు నత్రి వామదేవుఁడు భృగువు దధీచి వ్యాసభగవానుండు భరద్వాజుఁడు గౌతముఁడు, మున్నగు మహర్షు లెందరో యయ్యజ్ఞమున కేతెంచిరి. లోకపాలురు సకల సురగణములు విద్యాధర గంధర్వ కిన్నర కింపురుషాప్సరోగణములు నందుల కరుదెంచిరి. సత్యలోకమునుండి లోకపితామహుండగు బ్రహ్మయు వైకుంఠమునుండి విష్ణువును నట కాహూతులై దయ సేసిరి. ఇంద్రాణితోఁ దేవేంద్రుఁడును వచ్చెను. రోహిణితోఁ జంద్రుఁడును బత్నితో వరుణుఁడును వచ్చిరి. కుబేరుండు పుష్పకవిమాన మెక్కియు, వాయుదేవుండు లేడి నెక్కియు, నగ్ని మేషమ్ము నధిరోహించియు నిర్‌ఋతి ప్రేతారూఢుండయ్యు నయ్యజ్ఞవాటమునకు వచ్చిరి. అనుపమప్రభావంబులు ప్రభావంతంబులు నగు భవనమ్ములను త్వష్ట్ర ప్రజాపతి నిర్మించియీయగా నమందానంద తుందిలులై యా బృందారక బృందము లందందు విడిది సేసిరి. భృగుప్రముఖులగు ఋషు లందు ఋత్విజులుగా వరింపఁబడి దీక్షాస్వీకార మొనర్చిరి. దక్షుండు ధర్మపత్నితోఁ గృతకౌతుకమంగళుఁడై విప్రకృతస్వస్తివాచనుఁడై సుహృద్బంధుపరివృతుఁడై యనుపమ తేజోవిశేషమున రాజిల్లెను. అంతట దధీచి యిట్లనియె. ఇదె సకలసురపాలురు మహర్షులు, లోకపాలురు మున్నగ నెల్లరును నీ యజ్ఞమునకు వచ్చియున్నారు. అయినను మహాత్ముఁడగు పినాకి యిచ్చటకురామి నీ యజ్ఞము

మిక్కిలి రాణింపకున్నది. మహాపండితులు సర్వమంగళమ్ము లెవ్వని వలనఁ బ్రవర్తించునని చెప్పిరో యట్టి సర్వమంగళామనోహరుండు పురాణపురుషుండు వృషభధ్వజుండు, నీలకంఠుండు, కపర్ది రామినీయధ్వరం బంతగా నొప్పియుండదు. ఏ దేవుం డధిష్ఠింప నమంగళంబులేని మంగళమ్ములగునో, అట్టి త్ర్యంబకుండు లేకున్న నిమ్మఖంబు సమగ్రంబు గాదు. కావున బ్రహ్మేంద్రోపేంద్రాది బృందారక వర్గమ్ము సత్త్వరమ్మ చని దాక్షాయణీ సమేతంబుగ నవ్విరూపాక్షు నాహ్వానించి తోడి తేవలయును. ఈశ్వరునిచే సర్వమును బవిత్రమ్మగును. యోగియగు నా శంభునిచే సకలమును పరిపూతంబు కాఁగలదు. ఎవ్వని స్మరణమ్మున నామోచ్చారణంబున నఖిలంబు సమగ్రమ్మగునో, యట్టి దేవదేవుని సర్వప్రయత్నములచే రప్పింపవలయు ననిన విని దుర్బుద్ధియగు దక్షుండు పరిహసించుచు, "సనాతనమగు ధర్మమ్మెవ్వనియందుఁ బ్రతిష్ఠితమ్మయ్యెనో యవ్విష్ణుండ సకలదేవతలకు మూలమ్ము. ఎవ్వనియందు వేదములు, యజ్ఞమ్ములు, నఖిలకర్మమ్ములు ప్రతిష్ఠితము లయ్యెనో యట్టివిష్ణుదేవుం డిచ్చటికే తెంచియేయున్నాడు. సత్యలోకమునుండి బ్రహ్మయు సకలవేదోపనిషత్తులతో నాగమములతో నరుదెంచినవాఁడు. దేవేంద్రుం డఖిల దేవబృందమ్ముతో నిదె వచ్చినవాఁడు. పరమపావనులగు మహర్షులు మీరెల్లరు దయచేసి యున్నారు. యజ్ఞోచితులు, శాంతులు, వేదవేదార్థతత్త్వవిదులు దృఢవ్రతులు నగు వారెవ రెవరు గలరో యా మీరలందరు నిటనే యున్నారు. ఇట్టియెడ నా రుద్రునితో మనకుఁ బనియేమి ? బ్రహ్మ ప్రేరణమ్మున నా కన్నియను వాని కిచ్చితిని. వాఁడు కులీనుండు గాఁడు. బంధుమిత్రవిరహితుండు వినష్టుండు కష్టుండు భూతప్రేత పిశాచమ్ముల నాయకుండై, యహంభావమున మూఢుండును, స్తబ్ధుండును మానవ్రతుండు సమత్సరుండగు నా దుష్టుం డిట్టి యుత్తమ యజ్ఞకర్మంబున కయోగ్యుండు కావుననే నేను వానిని రావింపనైతిని. కావున నీవిఁక మారుమాట వలుకకుము. మీరెల్లరు నా యజ్ఞమ్ము సఫలమ్ము గావింపుఁడు" అనెను. అంతట దధీచి "మహాత్ముండగు నా శంకరుఁ డిచట లేకుండుటచే ఋషివరులకు నమరులకు నిప్పు

డన్యాయంబు సంభవించినది. ఇచ్చటనున్న యందరకు నిపుడు ముప్పువాటిల్లక తప్పదు." అని తానొక్కండ యయ్యజ్ఞసదస్సునుండి వెడలి స్వాశ్రమమ్మున కేగెను. అమ్ముని యేగగా దక్షుండు పరిహసించుచు శివప్రియుండు వీరుండు నగు దధీచి లేచిపోయినాఁడు. ఆవేశపరులు, మందులు, మిథ్యావాదరతులు, కుమతులు, వేదదూరులు, దురాచారులు నగువా రీ కర్మమునందు వెలివేయఁదగి యుందురు. మీరందరు వేదవాదనిరతులు విష్ణుపరాయణులు గాన మీరే నా క్రతువును సఫలమ్ము సేయుదురుగాక! అన విని యమ్మహర్షు లెల్లరు నా దేవయజనమ్ము నిర్వహించిరి.

ఇట్లుండ నక్కడ ధారాగృహంబగు గంధమాదనంబున విమానంబునఁ జెలికత్తెలతోఁగూడి దాక్షాయణి విహరించుచు కందుకాది వివిధక్రీడలం దేలుచుండెను. అట్లాడుచుఁ బాడుచు నాలోన రోహిణీసహితుండై యజ్ఞమున కరుగుచున్న చంద్రుంజూచి, 'చెలీ! విజయా! ఈ చందమామ యెక్కడి కేగుచున్నాఁడో యడుగుమని దక్షయజ్ఞవృత్తాంత మామెవలనవిని యాదేవి సంభ్రమించి, మాతండ్రి నన్నేల జన్నంబునకుఁ బిలువనంపఁడు? మాయమ్మ నన్నేల మఱచినది? ఇందులకుఁ గారణ మ్మేమని శంకరు నిపుడపోయి యడిగెదఁగాక!' యని చెలికత్తెల నచ్చటన యుండ నియమించి, యొక్కతయె యేతెంచి చండముండాదిప్రమథగణపరివృతుండై పేరోలగంబున్న త్రిలోచనునిం జూచెను. బాణుఁడు భృంగి నంది మహాకాలుఁడు మహాచండుఁడు ముండుఁడు, ధూమ్రాక్షుఁడు, ధూమ్రకేతుఁడు, ధూమ్రపాదుఁడు మొదలగు రుద్రానుచరు లచట నుగ్రునిం గొలుచుచుండిరి. అందు గొందరు భయంకరులు రౌద్రులు, నై యుండిరి. కొందరు మొండెములుగా, గొందరు నేత్రహీనులుగాఁ గొందరు వక్షోహీనులుగా నిట్లు వేలకొలదిగ నుండిరి. అందరును కృత్తివాససులును, నందరు జటాకలాప భూషితులును, నందరు రుద్రాక్ష భూషణులును, జితేంద్రియులు విరాగులు విషయవిముఖులునై యలరారుచుండిరి. పరమాసనమ్మున నుపవిష్టుండై యిట్లు లోకశంకరుఁడైన శంకరుఁడు దేవికి దర్శనమిచ్చెను. మనసు కుదురులేక సుదతి యట్లు సదాశివుసన్నిధానమ్ముఁ

జేరి, వల్లభునిచే నెనరున దిగిచి తొడపై నిలుపుకొనబడి, ప్రణయసంభరితమ్ములయిన వచనమ్ముల సబహుమానమ్ముగ "సుందరి! నీరాకకుం గతమ్మేమి?" యని పలుకరింపంబడి యక్కలికి యిట్లనియె.

'నా తండ్రి యజ్ఞమ్మున కేగుటకు మీ కేల యిష్టముగాదు? మిత్రులు మిత్రులంగలిసికొనుట ధర్మము. అది యుభయులకుం బ్రీతివర్ధనమ్ము. నాపలు కాదరించి యిప్పుడు నాతండ్రి యజ్ఞవాటమునకు నీ వనాహూతుండవయ్యు రావలయు' నన విని, శివుండు 'కల్యాణి! దక్షుని జన్నమ్మున కీ వేగవలదు. వానికి బహుమానపాత్రులగు సురాసుర కిన్నరులెల్లరు నమ్మఖంబునకు వచ్చియున్నారు. పిలువని పేరంటమునకు వా రెల్లరు మరణాధికంబగు నవమానమ్మునకుం బాత్రమ్ము లయ్యెదరు. పరులపంచల నాశ్రయించిన నింద్రుండేని కొంచెము కాకమానఁడు. కావున నీవు నీతండ్రిజన్నమ్మున కేగవలదు' అన విని యాసతి రోసమ్మెత్తి "యజ్ఞము సత్యరూపము. ఆ సత్యము నీరూపము. నాతండ్రి దుష్టుండై నిన్నుం బిలువండయ్యె, నగుంగాక! వానిభావమ్ము నరయందలంచెద నందులకైన నే నందు జనవలతుంగావున నాకనుజ్ఞ యీయవలయు. దేవాదిదేవుండవు జగత్పతివగు నీవు న న్నను గ్రహింపవలయు నన భగవంతుండగు రుద్రుండు, విజ్ఞాత నిఖిల వృత్తకుండను సకలద్రష్టయుంగావున భూతభావనుండగు నమ్మహాను భావుండు సర్వసిద్ధిప్రదుండుగావున, "దేవీ! నామాట వెంబడి వెంటనే యట కేగిరమ్ము" అనినదే తడవుగ నందినెక్కి దక్షనందిని నానాభరణములందాల్చి యరువదివేల రుద్రగణములు వెంటరా బుట్టినింటికిం బయనమయ్యెను. అట్లరుగు నిజవల్లభ పరివారవైభవంబున కచ్చెరువంది యనర్ఘంబులయిన భూషణమ్ము లమ్మదిత కొసగి యనిచి, యవ్వాలికథ విమర్శించి భగవంతుండుగావున శంభుడు పితృవమానమునకుం గురియై యాసుందరి తిరిగిరాదని యని స్వపురమ్మగు కైలాసగిరి కరిగి యం దధిష్ఠించి యుండెను.

—: (అధ్యా. 3) వీరభద్రావతారము :—

దాక్షాయణి దక్షునియజ్ఞవాటమున కరిగి వింతగొలుపు తండ్రి నివాసముజేరి ద్వారమునందు నందివాహనముం దిగి సకల దేవలోకముం గని తల్లినిం దండ్రిని దర్శించి మ్రొక్కి నెచ్చెలులను దగ్గరి చుట్టముల సంభావించి ప్రస్తావోచితమ్ముగ మాటాడి "సర్వచరాచర ప్రపంచమ్ము నెవ్వనిచే బరిపూతమ్మగు నట్టి పరమమంగళుండగు నీలగళుం డేమికతంబున నీచే నీ యజ్ఞమ్మున కాహూతుండు గాక పోయె? ద్రవ్యము మంత్రము హవ్యము కవ్యమును యన్మయంబో యట్టి శంకరుండు లేనికతన సర్వము నపవిత్రంబ కాఁగలదు. తండ్రీ! శంభుండు లేకుండ యజ్ఞ మెట్లు ప్రవర్తించుచున్నది? బ్రహ్మాదులగు వీరెల్ల రెట్లు వచ్చిరి? భృగుమహర్షీ! నీ వెఱుంగవా? బుద్ధిశాలురు కద, కశ్యపా! అత్రీ! వశిష్ఠా! ఇంద్రా! ఒంటరివై యేమిచేయ వచ్చితివి? విష్ణూ! పరమేశ్వరుం డగు మహాదేవి నీవైన యెఱుంగవే? దేవదేవుని విక్రమమ్ము నీకైనఁ దెలియదటె బ్రహ్మ! మున్ను పంచముఖుండవై యుండి సదాశివునెడ గర్వముం జూపి యాయనచేఁ జతుర్ముఖుండవైతి వయ్యద్భుతమ్ము మఱచితివే? మునుపు దారుకావనమున భిక్షాటనము సేయుతఱి మీరును మీ మిత్రులు నా శివుని శపించుటయు, నాతనిచే మీరు శపింపబడుటయు మీరెట్లు మఱచితిరి? ఏ దేవు నవయవమాత్రమునఁ జరాచరజగమెల్ల నిండి యా క్షణమ లింగాకార మయ్యెనో యా స్వామి నెఱుంగరటె? లయమ్మొనరించునది యగుట లింగమని చెప్పంబడెఁ గదా! శూలివలనఁ గదా వేల్పు లెల్లరు నుదయించిరి. అట్టి వేదాంతగోచరుండగు దేవు నెఱుంగ లేరైతిరి. అన విని దక్షుండు కుపితుండై యేల పలుమాటలాడెదవు? దాన నిచ్చట నీకుఁ బ్రయోజనమ్ము గలుగదు. పొమ్ము. లేదా యుండుము. నీ వెందుల కిట వచ్చితివి? నీ భర్త అమంగళుఁడు అశివుఁడు అకులీనుఁడు వేదబాహ్యుఁడు భూతప్రేతపిశాచములకు దొర. కల్యాణి! మధురభాషిణి! విను మందుచే నిందుఁ గాతఁడు పిలువఁ బడలేదు. పాపినై మందమతినై యజ్ఞుఁడు నుద్ధతుఁడును దుష్టుఁడు నగు వానికి ని న్నిచ్చితిని. కావున నీ కాయమ్ము విడిచి స్వస్థతం గనుము. అని పలికిన లోకవంద్యురాలగు నా సతీదేవి

మిప్పుల చింతించి "ఇంటికి మరలి యే నెట్లు పోయెద? ముక్కంటి మోమెట్లు గనుగొందు నేమని విన్నవింతు" నని మీమాంస యొనర్చుచు శివా! రుద్రా! యని కీర్తించుచు నవమానమున కోర్వలేక హుతాశనుం జొచ్చిన, దిగంతములెల్ల హాహాకారములు నిండె. అంత నచ్చట గణమ్ము లయుతద్వితయమ్ము మంచమ్ములకెక్కి శస్త్రముఁగొని వానిచే దమ్ము దామ ఛేదించుకొనియు, తమ శిరమ్ములం దామ వెలిగించి నీరాజనమ్మిచ్చియు భస్మమ్మయి పొలిసిరి. సతీదేవితోఁ గూడి య య్యెల్లరు ననలంబున విలయమందిరి. అంతట నక్కడి ఋషులును, ఇంద్రాదిదేవతలు మరుద్గణంబులు విశ్వేదేవులు నశ్వినులు లోకపాలురు నెల్లరు తెల్లబోయిరి. కొందరు వరేణ్యుండగు విష్ణువును జుట్టుకొని ప్రార్థించిరి. ఆదురాత్మ యజ్ఞంబెల్ల నిట్లయ్యెను. బ్రహ్మబంధుండగు దక్షుని యియ్యవస్థంగని ఋషులు బెదరిరి. నారదుం డింతలో నీవార్త సర్వమ్మును నెఱింగింపగా విని యీశ్వరుండు కోపించి యాసనమ్మునుండి యెగసి, జడనుబెరికి లోకసంహారకారకుండగు రుద్రుండు గావున నద్దాన గిరిశిఖరమ్మును గొట్టిన నాదెబ్బకు వీరభద్రుం డవతరించెను. భూతకోటిసమావృతయై యప్పుడ కాళియు నావిర్భవించెను. రుద్రుని కోపనిస్సృతంబగు నిశ్శ్వాసమ్మున జ్వరశతంబు పొడమె. సన్నిపాతములు పదమూడు జనించెను. రౌద్రపరాక్రముం డగు రుద్రునింగని వీరభద్రుండు "ప్రభూ! నాకార్యమ్మేమి? వేగమ పొమ్ము! దక్షయజ్ఞమ్ము ధ్వంసము చేయుము" అనిన, నా దేవుని శాసనంబు శిరమ్మునం దాల్చి కాళికాళితోఁగూడి సర్వభూతము లనుగమింప దక్షుని యజ్ఞభూమికిం జనియె. అయ్యెడ నఖిలదుశ్శకునమ్ములు పొడసూపె. దక్షుండు వెఱగంది విష్ణుని శరణొందె. అతండును "నీ కవశ్యము రక్షయీయదగినదే కాని ధర్మమెఱుంగక నీ వీశ్వరు నవమానించితివి. అద్దాన నీ చేసినదియెల్ల విఫలము కాగలదు. అపూజ్యులను బూజించినను బూజ్యులఁ బూజింపకున్నను నచట దుర్భిక్షము చావు భయమ్ము నను మూఁడును గలుగును. కావున వృషధ్వజుండు సర్వదా సర్వథా మాననీయుఁడు. నీచే నవమానితుండైన యాతనివలన నీకిమ్మహాభయము దాపురించినది. ఇపుడు మే మెందులకు

బనికిరాము. నీదుర్ణయమ్ము మమ్ము నిట్లు బెండొనరించెను. ఇంకిపుడు విచారింపవలసినదిలేదు." అనిన విని దక్షుండు చింతాక్రాంతుడై వెలవెలఁబోయి మాటాడలేక నిలువఁబడియుండెను. రుద్రప్రేరితుండై వీరభద్రుండు కాళి కాత్యాయని యీశాని చాముండ ముండమర్దిని భద్రకాళి భద్ర త్వరిత వైష్ణవియు నను నవదుర్గలం గూడి, భూతగణంబుం గలిసి, శాకినిడాకినులతో భూతప్రమథగుహ్యకులతో నఱువదినాల్గుయోగినీచక్రమ్ములతో నయ్యజ్ఞవాటంబుపై నడచెను. రుద్రపార్షదులు రుద్రాకారులు నగు గణపరివారము వీరభద్రునితోఁ గదలిరి. వారందరు పంచవక్త్రులు నీలకంఠులు శస్త్రపాణులు ఛత్రచామర సహితులు సర్వవిధవేషభూషణులై వేలకొలదిగ వెడలిరి. మఱియు నయ్యందరు పదిబాహువులు గలవారలు, త్రినేత్రులు, జటిలులు, అర్ధచంద్రధరులునై యెల్లెడ నవక్రపరాక్రములునై వృషభవాహనారూఢులై వీరభద్రస్వామి ననుగమించిరి. అమ్మహాబలుండు త్రినేత్రుండు సహస్రబాహుండునై నాగేంద్ర సంవృతుండై యజ్ఞవాటమ్మునకు వెడలెను. రెండువేల యుగమ్ములంగూడి (యుగము=జోడి) ప్రయుతప్రమాణంబులగు సింహములచే వహింపఁబడు రథంబు నతఁ డెక్కెను. ఆ రథంబునకు పార్శ్వరక్షకములై కోరలనుక్క మిగిలిన సింహమ్ములును పెద్దపులులును మొసళ్ళును మత్స్యమ్ములు నేనుంగులును సహస్రసంఖ్యాకమ్ములై నడచెను. ఆయరదంబుమీఁద వివిధ ఛత్రచామరములు ధరింపఁబడినవి. శంఖ భేరీ పటహ గోముఖ శృంగప్రముఖులయిన నాదమ్ముల దిక్కులు పిక్కటిల్లె. వేణుప్రముఖ మధురగానములు మృదంగనినదంబులు సెలంగె. బహువిధలాస్యమ్ము లొనర్చుచు వీరభద్రునిముందు నటీనటులు నడచిరి. యుద్ధ వాద్యములు మ్రోయింపఁబడెను. భువనత్రయమ్ము నానాదమ్మునఁ బ్రతిధ్వనించెను. రుద్రప్రేరితములై యిట్లు పెక్కుగణమ్ములు దక్షాధ్వరవాటమ్ము ధ్వంసముసేయుటకై యరుగునపుడు భూనభోంతరమెల్ల పెనుధూళి గ్రమ్మి యంధకారావృతంబయ్యె. పురగిరి సరి సరిద్వారతరు పరివృతంబుగ సప్తద్వీపవతియగు పృథ్వి చలించె. లోకక్షయకరమ్మగు

నమ్మహాశ్చర్యమ్ము గని దేవదానవు లెగసి యెగసి యెత్తివచ్చు రుద్ర సేనం దిలకించిరి. కొందర రవనికిం దిగిరి. కొందరు గగనమ్మున నిలిచిరి. దిక్కులకును మూలలకుం బర్వెత్తిరి. అనంతము నక్షయమ్మగు నారుద్ర సేనం జూచి శస్త్రపాణులై యెదిరింతమని ఇంద్రాదులు తమతమ వాహనమ్ములం గదలిరి. దక్షుండు కంటనీరు గ్రుక్కకొనుచు నవనిపై వ్రాలి "మీ యందరబలమ్ముం జూచికొని యజ్ఞారంభము సేసితిని. ఈ యాగ మాగము కాకుండ రక్షింప మీర ప్రమాణభూతులు. విష్ణూ! నీవ యజ్ఞపాలకుండవు. వేదగర్భమయిన ధర్మమ్మున కీవ రక్షకుడవు. కావున నీవ యియ్యజ్ఞరక్ష గావింపుము" అనిన విని మధుసూదనుండు "నేను ధర్మరక్షకుండనుట నిజమే కాని యాధర్మమునకు మొదటనే వ్యతిక్రమమ్మేర్పడినది. యజ్ఞరూపుండగు సదాశివుని వెలివేసితివి కదా! నీమాహాత్మ్యంబు నీవ మఱచితివా? ఉగ్రకోపుండగు నుగ్రుని బారి నుండి నిన్ను దప్పింపగలవాండెవ్వండు? కర్మము నకర్మము వికర్మము నను భేద మ్మెఱుంగవు. సేశ్వరమ్మైన కర్మము సమర్థంబగు. నిరీశ్వరమైన కర్మమునకు ఫలప్రదాత యెవ్వండు? ఈశ్వరభక్తులు శాంతులు నైన వారి యాచరణమ్మునకు ఫల మాయీశ్వరుని వలన ననుగ్రహింపం బడును. నిరీశ్వరవాదులై కేవల కర్మాచరణమునకుం జొచ్చినవా రనంతకోటి యజ్ఞమ్ము లొనరించినను నిరయమునే యందుదురు. కర్మ పాశమ్ములం బునఃపునర్నిబద్ధులై జన్మపరంపర నందుచుం గేవల కర్మ ఠులు నరక మనుభవింతురు. పశుపాశ విమోచకుండగు పశుపతి నాశ్ర యించినంగాక కృతార్థత గలుగదు.

శాంతులు సాధుపుంగవులు శంకరదివ్యపదారవింద వి
భ్రాంతు లనంతకోటి భవసంచిత పుణ్యసమాత్తభక్తి వి
క్రాంతులు సత్త్వవృత్తి నొనరం బచరించెడి కర్మతంత్ర మ
త్యంతకు నంతకారియొకదా ఫలదాత యెఱుంగుమింతయుః.

అని ప్రబోధించెను.

-: (అ. ౪) వీరభద్రుండు విష్ణుప్రముఖులగు దేవతలతోఁ బోరుట :-

విష్ణువచనంబులు విని దక్షుండు "మధుసూదన! వైదికకర్మ మును విడిచి సేశ్వరభావ మెట్లు పొసఁగును? ధర్మమూలము వేదము గద! యన విష్ణుండు, "దక్షా! వేదములు త్రైగుణ్యవిషయములు వేదకర్మములు నిరీశ్వరము లగునేని సఫలములు కానేరవు" అనియె. ఇంద్రుఁ డుపేంద్రు నపహసించి వజ్రముపూని సురలతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధుం డయ్యెను. భృగుమహర్షి యుచ్చాటన కర్మమునకుం బూను కొనినంత సురగణములు ప్రమథగణములు పోరునకుం గడంగిరి. భృగుఁ డొనర్చిన యుచ్చాటనమంత్రబలమున దేవతలు జయశీలు రగుచుండిరి. వీరభద్రుం డదిచూచి భూతప్రేత పిశాచములు వెంబ డింప వృషభవాహనులైన శివానుచరులతో త్రిశూలముం గొని చని పరసైన్యముల జెండాడెను. అమరులు తమలోఁ దామ కొట్టుకొని పాలిసిరి. ఇంద్రాది దిక్పాలు రప్పుడు బృహస్పతిని జయోపాయముం ప్రశ్నించిరి. దేవగురుండు "కర్మఫలము నొసంగుట కీశ్వరుండు గలఁడేని యాతఁడు కర్త ననుగ్రహించును. అకర్త ననుగ్రహించుట కీశ్వరుఁడును జాలఁడు. మంత్రౌషధులుగాని యాభిచారములుగాని లౌకికకర్మలుగాని, వేదమీమాంసాదులుగాని యీశ్వరు నెఱింగింప నేరవు. భక్తి పరమశాంతి తృప్తి యనువానిచేతనే సదాశివు డెఱుంగ బడును. సుఖదుఃఖాత్మకమగు నెల్ల జగమ్మును నా దేవునివలన సంభ వించుచున్నది. 'ఇంద్రా! నీ వవివేకివై లోకపాలురతో నీ జన్నమునకు బంతిభోజనముగుడుప నేతించితివి. అల్లదె వీరు రుద్రగణమ్ములు పరమశోభనులు మహానుభావులు కుపితులైరి. ఇంక నెవ్వరిని మిగుల నీరు" అనెను. గురువచనమాలించి నిలింపకోటి వెఱగంది వగ చెందిరి. అంతట వీరభద్రుం డమరులంగని మీరందరు బహుమానము లంద నరుదెంచిరి. మీ కందఱకు నేను బహుమానము లిచ్చెదఁగాక! యని పదనైనబాణములం గొట్టినఁ దట్టుకొనలేక దిక్పతులు నలుదెసల కుం బారిరి. అవ్వల వీరభద్రుండు మఖవాటమున కరుదెంచెను. ఋషు లప్పు డీశ్వరేశ్వరుండైన జనార్దను శరణొందిరి. అధ్యాత్మ ప్రకాశకుండగు విష్ణు వప్పుడెదిరించి నిలువ, వీరభద్రుండు దొలుత

నతనికిఁ మ్రొక్కి "నాకు శంభుం డెట్లో నీవు నట్లే. సందియము లేదు. అయినను యుద్ధ మొనరింప నాముందు నిలువఁబడితివి. కాన యపునరావృత్తియగుస్థితి నందించెద నిలువు" మనెను. గోవిందు డది విని నవ్వుచు "రుద్ర తేజంబున నుదయించినవాఁడవు, పవిత్రుఁడవు. వీఁడు నన్ను మున్నె యజ్ఞార్థమై ప్రార్థించెను. భక్తపరాధీనుండగు శంకరుఁడు నేను నొక్కటియ. అక్కతమున నీక్రతువున కేతెంచితి. నేను నిన్నువారింతును లేదా నీవు నన్ను వారింపుము" అనిన, వీరభద్రుఁడు వినయవినతుఁడై, "శివుఁడెట్లో నీవునట్లు. నీకేని శంకరునికేని మేము దాసులము." అనెను. అచ్యుతుం డాలించి "అట్లైన నాతో నని సేయుము. నీ యస్త్రమ్ముల మునిగి యేను నా నిలయమ్మున కేగెదనన వీరభద్రుండు సింహగర్జన మొనరించెను. విష్ణుండు పాంచజన్య మొత్తెను. ఆ సడి యాలించి మున్ను పారిన దేవతలు గ్రమ్మకొని వ్యూహము పన్నిరి. ఇంద్రుండు వజ్రమ్ముచే నందిం గొట్టెను. నంది త్రిశూలముచే నింద్రుని రొమ్మునం గొట్టెను. వాయువును భృంగి యుందలపడిరి. శూలముంగొని మహాకాలుఁడు దండధారియై యముండు నొండొరులం డీకొనిరి. కుబేరునితోఁ గూష్మాండపతియు వరుణునితో ముండుడును నైఋతునితో చండుఁడు నెదురు నడచిరి. యోగినీ చక్రమ్మునకు నాయకుండై భైరవుండు దేవతలం జీల్చి రక్తముం ద్రావెను. క్షేత్రపాలురు భూతప్రమథగుహ్యకులును శాకినీ డాకినీప్రభృతులు నవదుర్గలు యోగినులు కూష్మాండాది రక్షోగణమ్ము నార్చుచుఁ జేర్చి శోణితము ద్రావి పలలమ్ము భక్షించిరి. అది చూచి సురరాజు నందిని విడిచి వీరభద్రుం గదిసెను. వీరుండు విష్ణునింబాసి జిష్ణు నెదిరించెను. బుధాంగారక గ్రహంబులకట్లు వారి కయ్య మ్మతిఘోరమ్మయ్యె. అదిగని సర్వభూతములు హాహాకార మొనరించెను. పురందరు ముప్పతిప్పలం బెట్టంగని నారాయణుండింద్రుని పిఱింది దెస నునిచికొని వీరభద్రుని గవిసెను. అంత దేవగణమ్ములకు దారుణరణమ్ము ప్రవర్తిల్లెను. రుద్ర గణంబులు వెన్నుచూప రుద్రకోపసముద్భూతమ్ములగు వ్యాధులు దేవతలంబాదివిన వారు పలాయన మొనర్చిరి. హరి యదిసూచి దేవ

వైద్యులగు నశ్వినీదేవతల రావించి దేవతలకు జికిత్స సేయించెను. అంతట నమరులు యోగినీచక్రమునుగెల్చిరి. భైరవచక్రము వ్యాకులీకృతంబయ్యెను. అంతట వీరభద్రుండు విష్ణువిక్రమముం బ్రశంసించి వివిధాయుధమ్ములఁగొట్టెను. చక్రియుం జక్రాయుధమును వీరభద్రునిపై విసరెను. అతఁడు దాని మ్రింగివైచెను. మధుసూధనుఁడతని ముఖమ్మునొత్తి తుడువ నమ్మహాయుధ మ్మతని ముఖమునుండి గళితమయ్యెను. అదికొని యవ్వీరభద్రావతార మప్రసహ్యమని యెఱింగి హరి తనంతం దివమ్మున కరిగెను.

దేవర్షిబృందముతో విష్ణుం డట్లు సనినంతట యజ్ఞోపజీవులగు భృగ్వాది మహర్షులను వీరభద్రుఁడు దండించెను. భృగుని గడ్డము పీకి పడఁగొట్టెను. పూషదేవత దంతములు రాలగొట్టెను. స్వధాదేవిని మునులను నిర్బంధించెను. రుద్రగణము లవాచ్యములయిన పనులెన్నో చేసి యచటివారి నవమానించిరి. అంతర్వేదియందు నక్కిన దక్షుని వీరభద్రుం డీవలి కీడ్చి తెచ్చి దవడలు పట్టుకొనియొత్తి కత్తిచేఁ దలఖండించెను. మఱియు నా శిరస్సును యజ్ఞకుండమున వేల్చెను. దేవర్షి గ్రహనక్షత్ర తారకాదులు చలించి పర్వులిడిరి. పుత్రశోకార్తుఁడై బ్రహ్మ సత్యలోకమున కేగి మతిపోయి యేమి చేయుటకు నేరక యచటనుండి హంసవాహనారూఢుఁడై కైలాసమునకుంజని సదాశివు దర్శించి సాష్టాంగ దండప్రణామముసేసి క్షమింప వేడికొని యద్దేవుని దివ్యచరణంబులం దన చతుర్ముఖమకుటతట ఘటితమణికోటిచే నివాళించుచు నిట్లు స్తుతించెను.

—: బ్రహ్మకృత శివస్తుతి :—

పరునిఁ బరాత్పరున్ భవుని భవ్యుని శాంతు ననంతు దాంతునిన్
హరుని విధాత ధాత నజు నవ్యయు నార్తిహరున్ బితామహున్
వరు విభు విష్ణు విశ్వజనవల్లభు నిన్ శితికంఠు వేధసున్
సురుచిరునిన్ గృపాకరుని సుందరు శుద్ధు సురేంద్రు మ్రొక్కెదన్.

నీ వోంకార మ్మవుదువు
నీవు వషట్కారమాదు నీవే యజ్ఞ
మ్మీవే కర్తవు భోక్తవు
నీవే యజ్ఞార్థసిద్ధి వీశ్వరుఁ డవునున్.

జగదానందనిదాన మీవు శివ! విశ్వప్రాణిసంరక్షణ
మ్మగు నీచేత; నశేషభక్తహృదయ వ్యక్తస్వరూపుండవై
తగ నవ్యక్తము నౌదు వీశ్వర! నమ స్తత్త్వాత్మనే తే నమ
స్సగుణా యాగుణమూర్తయే నమఇదం సర్వాత్మనే స్వాత్మనే.

జగదుజ్జీవనజీవనామరనదీచంచ జ్జటాజూట స
ర్వగ! సర్వాశ్రయ! సర్వ! శర్వ! హర! శబ్దబ్రహ్మణే తే నమో
స్తు గురూణాం గురవే నమ స్సుఖభువే శూలిన్ నమ శ్శంభవే
సగణాయాగణితప్రభావవిభవే సాక్షాదుమాశ్రీభువే.

అనుచు నిన్నెంచి సేవింతు నార్తిహర మ
దీయశోకమ్ము హరియింపు దివ్యమంగ
ళాయతన! భక్తచందన! అఖిలపాప
శిక్షణ! సమస్త యజ్ఞసంరక్షణ శివ!

ఇట్లు నుతించిన ననుగ్రహించి శంకరుఁడు: "దక్షుని యజ్ఞభంగము నేను జేసినదిగాదు. వాఁడు స్వకర్మముచే నశించెను." అని పలికి కనఖలమను తీర్థముననున్న యజ్ఞవాటమున కేగి వీరభద్రుడు చేసిన యాగధ్వంసమంతయు గమనించెను. వీరభద్రుండును గణములతో

స్వామికడకేతెంచి సాష్టాంగవందన మాచరించి స్తుతించెను. అవ్వల రుద్రుండు దక్షునిగొనిరమ్మని వీరభద్రున కానతిచ్చెను. అతని శరీరముఁ ద్రెంచి యగ్నియందు హోమముచేసితిని. యజ్ఞపశువు యొక్క తలమాత్ర మున్నదనెను. హరుఁ డప్పు డా మేకతలను దక్షుని కబంధముమీదికి విసరగా నది యం దతుకుకొనెను. వెంటనే దక్షునికిఁ బ్రాణములు వచ్చెను. దక్షుఁడు నిలునబడి యెట్టయెదుటనున్న లోక శంకరుడగు శంకరునికి మ్రొక్కి యిట్లు వినుతించెను.

వరదుం దేవవరేణ్యు బంధుని జగద్బంధున్ గృపాసింధు నీ
శ్వరు విశ్వేశ్వరు విశ్వరూపు పరముం బ్రహ్మాత్మరూపున్ బురం
దరముఖ్యామరబృందవందితు మునిధ్యానైకగమ్యున్ శివున్
హరునిన్నిన్ నిజభావభావు గొలుతున్ వ్యక్తాత్మభావున్భవున్.

అంత నంతకాంతకుండు ప్రసన్నుండై నన్నార్తుఁడు జిజ్ఞాసువు నర్థార్థి జ్ఞానియు నను నల్వురును భజింతురు. అందు జ్ఞాని నాకుఁ బ్రియతముఁడు. నీవును జ్ఞానపరుండవై కర్మము సేయుమని యుపదేశించెను. అంతట బ్రహ్మాదిదేవతలు తమ స్థానములకేగిరి. దక్షుఁడు తీవ్రమైన తపస్సు చేసెను. అని తెల్పి లోమశుఁడు శివసేవా విశేషమును ఋషులకు వర్ణించెను. శివపూజావిశేషమును దెలుపు నొక కథ తెల్పెద వినుండని యిట్లు తెలుపం దొడంగెను.

-: హరనామవైభవము :-

మునీంద్రద్యుమ్నుని కుమారునికిని యమునికిని జరిగిన సంవాదము శివమహిమను దెలుపును. కృతయుగమున నింద్రసేను డనురాజు ప్రతిష్ఠానపురమేలుచుండి వేట పానము జూదము పరస్త్రీరతి మొదలగు దురాచారము లొనర్చుచుండి కొంతకాలమునకుఁ జని పోయెను. యమభటులు వానిం గొనిపోవఁ జొచ్చిరి. యముఁడు భటులం గని నిందించి, యారాజును పాశములనుండి విడిపించి యిట్లనియె. ఓయీ ! నీవు పుణ్యవంతులలోకముల కేగుము. ఇంద్రుఁ డెంతకాలము స్వర్గ మేలునో యంతకాలము నట నీవు మోదింపుము.

నీవు శివ భక్తాగ్రేసరుఁడవు ” అనిన విని రాజు “ నేను శివుఁ డన్న నెవ్వఁడో యెఱుంగను అనెను. ధర్మరాజు “రాజా ! నీవు ఆహార= తీసికొనిరా, ప్రహార = కొట్టు ” అని యిట్లు క్రౌర్యమున వేటలోఁ బలుమారు పలికితివి. నీ నోట ననుకొనకుండ యేతీరుగానైన ‘హర’ ‘హర’ అను నామ ముచ్చరింపబడినది. ఆ పుణ్యపరిపాకముచే నీకిపుడు నరకయాతన తప్పినది. అనితెల్పునంతలో శివభటులువచ్చి యాతనిని కైలాసమునకుం గొంపోయిరి. శంకరుఁ డతనింగని యాలిం గనము చేసికొని తన పరివారములోనివానిగా నాదరించెను. అతఁడే చండుఁడను పేర నొప్పుచున్నాఁడు. కావున శివుఁడు పూజనీయుఁడు. శివనామ మింత మహిమగలది. కరవీరములకంటె నర్కపుష్పము శివపూజకు మిక్కిలి శ్రేష్ఠము. శివుడుధరించు విభూతిచేఁ ద్రిపుండ్రము లను ధరించు టుత్తమపుణ్యము.

—: మహాకాలుని మూఢభక్తి — శివానుగ్రహము :—

మున్నొకదొంగ రాజదూతలచేఁ జంపఁబడగా వానిశవముం దిన నొక కుక్క యేతెంచెను. దాని గోళ్ళసందునన్న యించుక విభూతి వాని ముఖమునంబడెను. ప్రాణములేకున్నను నాదేహము నకు లభించిన యావిభూతిస్పర్శమాత్రముచే నతఁడు కైలాసము నందెను. ఇక్లే రుద్రాక్షధారణ ఫలమును వర్ణన కందదు. ‘ శివ ’ యను రెండక్షరములు సర్వపాపములను దహించును. శివాలయమును వాయించుటకు భేరీవాద్యము నొసంగినవారు సర్వపాపవిదూరు లగుదురు. ఏ పశుచర్మముచే నావాద్యము కప్పఁబడునో యా పశు వునకుఁ గూడ యుత్తమగతి లభించును. వేణువీణాది సర్వవిధ శివపూజా సాధనములును ననంతఫలసంధాయకములు. నవరత్న ములచే శివార్చనఁ జేసిన ఫలమింతింత తనరానిది. నందీశ్వరుఁ డిట్లు చేసిన పూజనముచేతనే శివానుగ్రహ మందెను. అంతియకాదు మూఢుఁడై మూఢభక్తిచే నొకబోయ నదికేగి పుక్కిట నీరుపట్టి శివలింగమునం దుమిసి యొకచేత మారేడుదళముల బూజించి, వేఱొకచేత మాంసము సమర్పింపగా నొకనాఁడా యశుచికార్యమును

గని నంది యెంతయు తపించెను. తా నంతము న్నుంచిన రత్నములు చెల్లచెదరై పడియుండుటకు చాల విచారించి మరల శివమందిరము కడిగికొని యింటికివచ్చెను. అతని పురోహితుఁడు దినదినము నా. కిరాతుడుచేయు నశుచికరమైన పూజావృత్తాంత మతని కెఱింగించి మరునాడు వెంటగొనిపోయి చూపించెను. నంది యానాడు మఱల శ్రద్ధాభక్తులతో రెండుయామములగుదాక శివారాధనచేసి స్తోత్రపాఠములు సేయుచుండగా నెప్పటియట్ల మిట్ట మధ్యాహ్నమునకు భయంకరరూపుఁడై మహాకాలుఁడను నెఱుకవాఁడట కేతెంచెను. వానింగాంచి నంది భయభ్రాంతుం డయ్యెను. వాఁ డెప్పటియట్ల యంతకుము న్నునన్న నిర్మాల్యము కాలితోఁద్రోసి పుక్కిటఁబట్టిన నీట శివాభిషేకముసేసి మాంసము నివేదించి భూమిపై వ్రాలి మ్రొక్కి యింటికిఁబోయెను. నంది మిగులఁ బరితపించి యేమి ప్రాయశ్చిత్తము చేయవలెనని బ్రాహ్మణులతోఁ జర్చించెను. వారును ఈవిఘ్నమును దేవతలయిన నాపఁజాలరు. నీవాలింగమును గొనివచ్చి నీయింటఁ బెట్టుకొని పూజింపు మనిరి. నందియు నామాట కొడంబడి యాలింగమును బెల్లగించుకొనివచ్చి సువర్ణ వేదికనడుమ స్థాపించి యథావిధిగా నర్చనలు గావించెను. మరునాడు కిరాతుఁడువచ్చి యట లింగము కనిపింపకున్న నేడ్చుచు గోల వెట్టుచు, శంభో ! హర ! మహాదేవా! నాకుఁగనఁపడవా ? అయ్యో! ఎట్లు ? శరీరము విడిచెదను. అని కడుపుచించుకొని మాంసము ప్రేగులు నలుదెసలఁ జిమ్మివైచెను. మఱియు నాసరస్సులో మునిగి యెప్పటియట్ల పుక్కిటంబట్టి మున్ను లింగమున్నచోటనే యుమిసి యచటనే నైవేద్య మర్పించి స్తోత్రముచేసెను. అంతట కర్పూర గౌరుఁడును తేజోవిరాజితుఁడు కపర్దియు నయి చంద్రశేఖరుఁడు సాక్షాత్కరించి చేయిచేయి చేర్చి పట్టుకొని "నీవు నాభక్తుఁడవు. వరము కోరు"మనెను. మహాకాలుఁడు మిగుల సంతోషమంది. ప్రభూ ! భక్తి యొక్కటి దయచేయుము. నీవే నాతల్లివి తండ్రివి. బంధువవు. నా జతగాడవు. నీవే నా గురువవు. మహామంత్రము నీవే. మంత్రార్థము నీవే." అనిన విని వానికి కైలాస ద్వారపాల

కత్వము ననుగ్రహించెను. అంతట భేరీప్రముఖమంగళవాద్యములు మ్రోగెను. నందియు నాతనిభక్తిని బ్రశంసించెను. మఱియు దనను గూర్చి శంకరునికి నివేదింపుమని కోరిన మహాకాలుఁడు నందిని గురించి యనుగ్రహింపుమని యర్థించెను. శంకరుఁ డతనిమాటచే నందికిఁగూడ ద్వారపాలకత్వ మనుగ్రహించెను. ఇట్లయ్యిద్దరు శివ పరిచారక పదవి నందిరి. మధ్యాహ్నమున వారిద్దరికి శివదర్శనము తప్పక యనుగ్రహింపఁబడెను. ఇసుకలింగము నెవ్వ రర్చింతురో వారు శివలోక మందుదురు. అనిన సూతుని ఋషులు మిక్కిలి నుతించి వెండియు నిట్లనిరి.

-: దారుకావన లీల :-

లింగావిర్భావము. గోవు - మొగలిపూవు సాక్ష్యము.

శంభుండుమున్ను దారుకావనమున భిక్షాటనమొనరింప నేగెను. మధ్యాహ్నమున మహర్షులు తీర్థస్నానములకరిగినతఱి ఋషిభార్యలు తమలోఁ దాము కూడబలుకుకొని చని యా శంకరునకు భిక్ష వెట్టిరి. మఱియు నాతనిని జేరి పలువురు పలురీతుల ముచ్చటలాడఁ జొచ్చిరి. మధురాన్నము లాతని కర్పించిరి. తుద కతఁడు కైలాసమున కేగుతఱి నతని నావిప్రపత్ను లందరు వెంబడించిరి. అంతట నచటి ముని మండలి తమ గృహిణు లిట్లాశ్రమము వదలిపోవుటకుఁ బరితపించి, యందఱు నొక్కటై రోసము గొని శివు నెదుట నిలిచి యాతని వెంట నున్న తమ భార్యలను జూచుచు "ఓయీ! శంభుండ వాదు వేని నీవు విరక్తుఁడవయియుండ నగున! పరదారాపహరణమునకుఁ జొచ్చి తివే! యనిరి. వినియువిననివానివలె విశ్వేశుండు మౌనమూని యమ్మునుల నొరసికొనుపోవుచుండ, యెట్టకేలకు వారిచే నపుంసకుఁడవు కమ్మని శపింపఁబడి యప్పుడే లింగభంగము నొందెను. శివలింగ మట్లు ధరణిం బడి యూరక యాకసముదాక పెరుగఁ జొచ్చెను. క్రింద సప్తపాతాళములను మీఁద నంతరిక్షమును స్వర్గమును దాటి దిక్చక్ర మావరించి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, అహంకారము, మహత్తు, అవ్యక్తము, కాలము, మహాప్రకృతియు నను నేదియుగాక,

ద్వైతవిభాగమన్నమాటయేలేక యాక్షణమున నెల్లెడ లీనమయ్యెను. సర్వజగమ్మున దానుగ లీనమగుటచే దానికి 'లింగము' అను సంజ్ఞ యేర్పడెను. అట్లు నిండిన యాలింగముం గని మహర్షులు బ్రహ్మేంద్ర విష్ణుముఖ దేవప్రముఖులు నొండొరులు మొగములు చూచికొని యీ లింగమునకు మొద లెక్కడ? తుద యెచ్చట నని చర్చింప మొదలిడిరి. విష్ణువు పాతాళమునకు బ్రహ్మ స్వర్గమునకుఁ బోయిరి. బ్రహ్మ యేగియేగి యంతుదెలియక మేరువుమీఁద నొక మొగలిపొద నీడలోనున్న యొక 'సురభి' యను వేల్పుటావుంగని లింగము చివర తెలియనెంచి వచ్చితిని. కాని తెలియ దయ్యెను. దేవతల కుత్తర మేమిచెప్పుటకుఁ దోచుటలేదు. లింగముయొక్క శిరస్సు చూచితినని యబద్ధమాడెదను. నీవును నీ మొగలియు నాకించుక సాక్ష్య మొసం గుఁడని వారి నొడంబఱచుకొని బ్రహ్మ తిఱిగివచ్చి దేవతలతో "లింగమస్తకముచూచితిని. అంతియ కా దిదిగో యీ మొగలి రేకు నందుపైనుంచి పూజించితిని ఆహా! ఆ శిరస్సు! ఎంత విశాలమైనది! ఎంతవిమలము! ఎంతమృదులము! ఎంత ప్రసన్నతరము. ఎంత యద్భుతము, రమ్యము, రమణీయము, దర్శనీయము, మహా ప్రభము. ఇట్టి చిత్రము మున్నెన్నండును నేను గన్నదికాదు విన్నది యుంగాదు." అని పొగడెను. ఆ సురజ్యేష్ఠుని గని సుర లచ్చెరువందిరి. ఇంద్రాదు లిట్లుండగనే విష్ణుమూర్తి పాతాళమునుండి యేతెంచి, "అతల సుతల వితల రసాతల తలాతల పాతాళాదు లన్నింటిం జొచ్చి చూచితిని. కాని లింగమూలము కనఁజాలనైతిని. లింగరూపియై మహాదేవుఁ డీ భువనమ్ము లెల్ల నిండి యున్నాఁడు." అనిన విష్ణువాక్యము విని ఋషు లాతని బూజించిరి. అవ్వల విష్ణువు చిఱునవ్వుతో బ్రహ్మంగని, "నీవు నిజముగా లింగముతలఁ జూచితివేని యందులకు సాక్షులెవ్వరో తెలుపుము" అనెను. లోకపితామహుఁ డగు బ్రహ్మ తడవుకొనకుండ కేతకియు సురభియు సాక్షు లనెను. దేవత లా యిర్వు రను వెంటనే రప్పించి యడిగిరి. సురభి మొగలితోఁగూడ బ్రహ్మ లింగమస్తకమును జూచినాఁడని పలికెను. ఆకాశవాణి యప్పుడే "సురభి యసత్య మాడినది. ఈ లింగముతల నితఁడు చూడ

లేదు.'' అని వినిపించెను. తోడనే విష్ణువు మొదలుగా నెల్ల వేల్పులును "సురభీ! నీవు ముఖముచే నసత్యమాడితివి కాన నీ ముఖమపవిత్రమగుంగాక! ఓ కేతకీ! నీవును ననృతమాడితివి కాన యిఁక మీఁదట నీవు శివార్చనకు పనికిరానిదాన వయ్యెదవుగాక!'' యని శపించిరి. బ్రహ్మం గని యాకాశవాణి నీకు నీ పురోహితుఁడగు భృగుమహర్షికిని బూజలేకపోవుం గాక! మీతోఁబాటుగనున్న ఋషులుకూడ తత్త్వవాక్యదూరులయి వాదపరులయి మూఢులయి యడుగుకొని పోదురుగాక! ఆత్మజ్ఞానఘాతుకులు ఆత్మగర్వితులునై పరస్పరనిందకులయి స్తబ్ధు లయ్యెదరుగాకయనియు శపించెను. ఇట్లు శపింపంబడి యందరును లింగమూర్తిని శరణొందిరి.

—: (అ. 2) శివాలయసమ్మార్జనఫలము :—

విష్ణుపురస్సరముగ విశ్వేశ్వరమహాలింగమును దేవేంద్రాదులు వినుతించిరి. వీరభద్రుండు యథావిధిగ లింగార్చన మొనరించెను. ఆలింగము సత్యలోకమున బ్రహ్మేశ్వరము వైకుంఠమున సదాశివము అమరావతియందు అమరేశ్వరము వారుణియందు వరుణేశ్వరము యామ్యమున కాళేశ్వరము నైఋతియందు నైఋతేశ్వరము వాయవ్యమున పావనేశ్వరము మర్త్యలోకమున కేదారము అమరేశ్వరము నర్మదయందు ఓంకారలింగము మహాకాలము కాశీయందు విశ్వేశ్వరము ప్రయాగయందు లలితేశ్వరము బ్రహ్మగిరియందు త్ర్యంబకము కలిలో భద్రేశ్వరము గంగాసాగర సంగమమున దక్షారామేశ్వర లింగము సౌరాష్ట్రమున సోమేశ్వరము వింధ్యమున సర్వేశ్వరము శ్రీశైలమున శిఖరేశ్వరము కాంతియందు మల్లాలనాథము సింహాళమున సింహనాథము విరూపాక్షము కోటిశంకరము త్రిపురాంతకము భీమేశ్వరము అమరేశ్వరము పాతాళమున భోగేశ్వరము హాటకేశ్వరము నను లింగములు స్థాపితములయ్యెను. లింగార్చనమున కిర్వదియెనిమిది సంస్కారములు చెప్పబడినవి. వీరభద్రాదులు శివగురు

వులుగాఁ బ్రసిద్ధినొందిరి. పంచాక్షరి, ప్రసాది, షడక్షరియు నను విద్యలు స్కందస్వామినుండి యగస్త్యునికి సంప్రాప్తించినవి. 'శివ' యను నక్షరములు రెండు నుచ్చరించినవారు రుద్రులే. ఒక యాఁడు పక్షి శివాలయమునందలి నైవేద్యము భక్షింప నేతెంచి ఱెక్కలచే నందున్న దుమ్ము దులుపుటచే గలిగిన పుణ్యపరిపాకమున స్వర్గ మందెను. స్వర్గసుఖ మనుభవించి తిఱిగి కాశీరాజపుత్రికయై జన్మించెను. అట్లు జనించి శివాలయ సమ్మార్జనము చేయుచుండెను. ఉద్దాలకుండను ఋషియొకనా డేతెంచి బాలా! నీవు సుకుమారు రాలవు. దాసీపరివార మెందరోయుండగా నీ వేల యీ యాలయ మూడ్చి మార్జనముచేయుదువు? అనిన నాబాలిక చిఱునవ్వు నవ్వి "శివసేవకులు శివభక్తులు శివసాలోక్య మందుదురు. బ్రాహ్మణ! చేతులతో నాలయముం దుడుచుట పాదములతో శివాలయమున కేగుటకంటె నుత్తమపుణ్యము లేదు. శివాలయ సమ్మార్జనము కంటె మఱియొక సత్కార్యము నేనెఱుంగను." అనెను. మహర్షి దాని పలుకులు విని విమర్శించుకొని, జ్ఞానదృష్టిచే నామె భాగ్య విశేషము గుర్తించి యేమియుఁ బలుక కూరకుండెను. అంతియకాక శివప్రభావమును దెలిసికొనుటచే జ్ఞానులకెల్ల శ్రేష్ఠుడయి శాంతుం డయ్యెను.

—: (౮ అ) శివభక్తులు :—

మున్నొక చోరుఁడు శివాలయమున ఘంటను హరింపఁబోయి యది మ్రోగించిన పుణ్యవిశేషముచే శివానుగ్రహపాత్రుఁ డయ్యెను. విష్ణువే శివుఁడు శివుఁడే విష్ణువను జ్ఞాన ముత్తమోత్తమ జ్ఞానము. లింగముయొక్క పీఠము విష్ణురూపము. లింగము శివరూపము. బ్రహ్మ మణిమయలింగమును ఇంద్రుఁడు రత్నమయమును చంద్రుఁడు ముక్తామయమును (ముక్తా = ముత్యము) సూర్యుఁడు రాగిలింగమును, కుబేరుఁడు స్వర్ణలింగమును, వరుణుఁడు పద్మరాగమయ లింగమును, యముఁడు నీలమణిమయమును, నిర్‌ఋతి వెండిలింగమును,

వాయువు కాశ్మీరలింగమును బూజింతురు. (కుంకుమరంగుగల లింగ మన్నమాట) పాతాళమునందు ప్రహ్లాదుఁడు బలి విభీషణుఁడు మొదలగు రాక్షసులు శుక్రాచార్యుల శిష్యులు పెక్కుమంది శివారాధన తత్పరులు గలరు. కుంభకర్ణుఁడు రావణుఁడును లింగార్చన మొనరించిరి. శివుఁడు పంచముఖుఁడయి యుండగా నాతని యనుగ్రహపాత్రుఁడయి రావణుఁడు దశముఖుఁడయ్యెను. దేవర్షి పితృసంఘమునెల్ల జయించుటకు వానికి శివానుగ్రహలాభమేకదా కారణము.

రావణుఁడు గోకర్ణక్షేత్రమున సహస్రలింగార్చనము గావించెను. అయ్యెడ స్వామికిఁ దన శిరస్సును ఖండించి సమర్పించెను. తల తెగినను వాని మొండెము కేవల యోగసమాధిచే లింగము నందు లయమంది యొకానొక కళచే శేషించియుండెను. అట్లు రావణుఁ డన్ని శిరస్సులను ఖండించి ఖండపరశువునకు సమర్పించెను. పరమమంగళుఁ డగు భగవంతుఁడు ప్రసన్నుండై వరములు కోరుకొమ్మనెను. నీపాదాంబుజము కంటె నొండేమియుం గోరనని రాక్షసుఁ డనెను. పరమశివుఁడు సర్వార్థసిద్ధి ననుగ్రహించెను. అది విని విష్ణుమూర్తి రావణుఁడు వరదర్పితుండై యున్నాఁడని తెలుప దేవతలు చింతాపరులయి మతిపోయి విచ్చలవిడిఁ జరించిరి. అందుచేతనే బ్రహ్మ యింద్రియవశుఁడై కూతురును సంగమించెను. ఇంద్రుఁ డహల్యాజారుండయ్యె. చంద్రుఁడు గురుతల్పగుఁ డయ్యెను. యముఁడు క్రూరభావమును, వాయువు చాంచల్యమును, అగ్ని సర్వభక్షకత్వమును నందిరి. శైలాదుఁడు (నందీశ్వరుఁడు) దేవతలదైన్యము గమనించి కారణ మడిగెను. వారు రావణకృత పరాభవమును దెల్పి శివు ననుగ్రహార్థ మేతెంచితి మన నతఁడు నవ్వి మీకు శంకరుఁడు దుర్లభుం డనియె. అంత బ్రహ్మాదులు పరమర్షులు నందీశునకు మ్రొక్కి నీవు వానరముఖము కలవాఁ డవగుటకు హేతువేమి? యని ప్రశ్నించిరి. నంది దేవతల కిట్లు తెలిపెను. ఒకప్పుడు రావణుఁడు శివకృపచే ధనాధికారము వహించియున్న కుబేరునిజూడ నరిగెను.

వానితో నీకేమిపని యని నేనంటిని. రావణుఁడు "కుబేరుఁడు నేనే యైశ్వర్యశాలి నని గర్వించి నాయెడ నవిధేయుఁడై నన్ను పరమ మూఢునిగఁ జేర్కొనినాఁడు. నేనును వానిని తృణప్రాయునిగ నిరాకరించితిని. వాఁడు తపస్సు చేసెను. ఆ కుబేరుఁ డిప్పు డీ దారిని వచ్చినాఁడు? వానిని నాకు నప్పగింపుమనెను. అంతట నేను "రావణా! నీవు లింగభక్తుఁడవు. నేను నంతియే. మన మిద్దరము సమబలము కలవారము. కాన నతిప్రసంగము చేయకుము." అంటిని. అప్పుడు వాఁడు నన్నుమీ రిప్పు డడిగినట్లే నాకీ వానరముఖము కలుగుటకుఁ గారణ మడిగినాఁడు. నేనును "మున్ను శివు నర్చించితిని. నాకు శివుఁడు ప్రసన్నుఁడై తనతో సారూప్యము నొసంగెద ననెను కాని నేనుమాత్ర మదియొల్లక యీ వానరముఖము నిమ్మని కోరితిని. పరమకరుణాకరుఁడగు హరుఁడు నాయెడఁ బ్రసన్నుఁడై యిట్లు దయ చేసినాఁడు. నిరభిమానులు, నిర్గ్రంథులు, నిష్పరిగ్రహులు నగు మహానుభావులు శంభుప్రియులు, తక్కినవారు శివద్రోహులు" అంటిని. రావణుఁడు విని నేనును శంకరు ననుగ్రహము పడసి పదిముఖములు పడసితిని. చూచితివా నా తెలివియని నన్నుఁ బరిహాసమాడెను. అందులకుఁ గోపించి నేను వానిని "నావంటి వానరముఖులచేతనే నీకుఁ జావుమూడుఁగాక! నా సహాయమున నొక్క నరమాత్రుఁడు వానరుల తోడు సేసికొని నిన్ను సంహరించును" అని శపించితిని. వాని కీశాపము గల్గుటకుఁ గారణము మఱియొకటి కలదు. వాఁడు కేవల లింగము నర్చించెను. పీఠరూపమున విష్ణ్వాధారమైన శివలింగము నర్చింపక శివ విష్ణుభేదముచేసిన మూఢుఁ డగుటచే వాని కీగతి పట్టినది. కావున మీరిపుడు విష్ణుని శరణందుఁడు. నేనును వత్తు," ననిన నందివచనములు విని దేవతలు వైకుంఠమున కేగి విష్ణువును స్తుతించిరి. హరి ప్రసన్నుఁడై నేను మాయాసంవృతుండనై మనుష్యరూపము ధరింతును. జనకునింట బ్రహ్మవిద్యయే కన్యయై యవతరించును. మీరు నందితోఁగూడ భూలోకమం దవతారము సేయుఁడు. శివధ్యానపరాయణుఁడగు రావణుఁడు మహాతపస్సు చేసి బ్రహ్మవిద్యను గామించును.

అపుడు వాఁడు సులభముగా జయింపఁబడును" అనెను. అంతట నింద్రాంశమున వాలి, సూర్యాంశమున సుగ్రీవుఁడు, బ్రహ్మాంశమున జాంబవంతుఁడు శిలాదతనయుఁడగు నంది పదునొకండవ రుద్రుఁడు కావున నతఁడు హనుమంతుఁడునయి యవతరించిరి. మైందుఁడు మొదలగు వానరు లందరు దేవతాంశసంభవు లయిరి. విష్ణుమూర్తి కౌసల్యానందవర్ధనుఁడయి దశరథనందనుఁడయి రాముఁడన నవతరించెను. శేషుఁడు లక్ష్మణుఁ డయ్యెను. విష్ణుబాహువులు రెండును భరత శత్రుఘ్ను లయిరి. మిథిలేశ్వరుని కుమార్తెయై బ్రహ్మవిద్య సీతయనుపేర నవతరించెను. రాముఁడు రావణసంహారము చేసెను. రావణుఁడు శివసారూప్యమందెను. శివప్రసాదముచే నతఁడు ద్వైతాద్వైత వివేకము వడసెను. ఆ జ్ఞానము పరమర్షులకుఁగూడ దుర్లభము. యజ్ఞములు స్వర్గఫలమొసంగును. స్వర్గసుఖము క్షీణమై మఱల మానవలోకమున జన్మమందక తప్పదు. ఈ జననమరణ ప్రవాహము కేవల గుణమయము. కేవల మీశ్వరానుగ్రహముచే శివారాధనబుద్ధి లభించును. అది కేవలమోక్షఫలము నిచ్చును. అది మాయానిరసనము చేయును. సంసారోపరతి యప్పుడుగాని లభించదు. లింగరూపియయి సదాశివుఁడు పరమానుగ్రహము చేయును. మున్ను పరమశివుఁడు గరళమును మ్రింగెను. అక్కథ వచించెద, భక్తిశ్రద్ధాయుక్తులయి వినుండని లోమశుం డిట్లు ఋషులకుం దెలుపం దొడంగెను.

—: (౯, ౧౦ అ.) హాలాహలభక్షణలీల :—

బ్రహ్మ విష్ణుప్రముఖులగు దేవతలు బలి మొదలగు దానవులు కలిసికొని యమృతసిద్ధికై మందరపర్వతమును గవ్వముగావించి వాసుకిని త్రాడుగావించి పాలసముద్రమును మథింప నారంభించిరి. గర్గాచార్యులు గోమంతమను ముహూర్తము చంద్రబలము గలదిగా నిశ్చయింప సముద్రమథన మారంభించిరి.

వజ్రసారమయమగు మంథరగిరి సముద్రమునఁ దిరుగ నందు బడబాగ్ని యుప్పొంగెను. అవ్వల హాలాహలమను విష ముద్భవించెను. అంతట నారదమహర్షి జ్ఞప్తిచేయగా దక్షుయజ్ఞమట్లు తమసాగరమథనము వ్యర్థమగునన్న భయముచే దేవాసురులు శివుని ప్రార్థించిరి. యోగీశ్వరుండగు శంకరుఁడు స్తుతిప్రియుఁడు గావునను దయాళుయుఁడు గావునను, గణపతిముఖమున వారి ఘోషము విని యతనితో నిట్లనియె : బాలక ! హేరంబ ! వినుము. ఈ జగమెల్ల నహంకారస్వరూపము. కాలశక్తి సత్వాది గుణత్రయమును జనింపఁజేసినది. అని యనుచుండగనే శివరూపయగు శక్తి యుదయించెను. ఆమెయందు లింగరూపియగు శివుఁ డంతర్ధానమందెను. బ్రహ్మవిద్యా స్వరూపిణియగు నామెంగని గణేశుఁ డాశ్చర్యచకితుండయ్యెను. అనినవిని ఋషు లోయీ ! ఈ చరాచర సృష్టియెల్ల ప్రకృతిలోనిదే కదా ! అట్టి గణపతి ప్రత్యేకముగ నెట్లుండెనని యడిగిరి. లోమశుఁ డిట్లనియె: ప్రకృతినుండి సాక్షాత్తుగా నుదయించినవాడు గణపతి. శివునిరూపమే యతఁడు. తెలియక శివునితో నాతఁడు సంగ్రామముచేసెను. హరుఁడాతని నాయుద్ధమున సంహరించెను. పార్వతి ప్రార్థనచే శివుఁడు మరల నతనికిఁ బ్రాణ ప్రతిష్ఠ గావించి యేనుగుతల నతికించెను. అంతట నతఁడు గజాననుండయ్యెను.

అతఁడు మాయాపుత్రుఁడయ్యును నమాయకుడు. ఆత్మజ్ఞానామృతముచే నిత్యతృప్తుఁడు. తన దంతము నుత్పాటించి యోగదండముగా ధరించినవాఁడు. బుద్ధి సిద్ధులతోఁగూడియు నేకత్వమున రాజిల్లువాడు. గణములు విఘ్నములు ననువాని కధిదేవతగా శంకరుఁ డితని నొనర్చెను. తాను, గణములు, ముల్లోకములును లింగమున లీనమయినట్లు గణేశుండు చూచి యొకప్పుడు పొరబడి మరల తెలివి తెచ్చుకొని లింగమును ప్రకృతియను నయ్యిరువురకు నమస్కరించి యందే బ్రహ్మరుద్ర విష్ణుమూర్తులను సదాశివునింగూడ చూచెను. వారందరు కేవలము లింగశక్తిస్వరూపులై యుండిరేకాని ప్రత్యేక

వ్యక్తిత్వము చైతన్యము వారియందున్నట్లు కనబడలేదు. అదిగాక బ్రహ్మాండగోళములు కోట్లకొలది యీ లింగరూపియగు నీశ్వరుని యందు లీనమయినట్లు గోచరించెను. ప్రకృతిలో లింగము లింగ మునందా ప్రకృతియు నతర్భావమంది యుండెను. శక్తిచే లింగము లింగముచే శక్తియు సంఛన్నమయిన ట్లుండెను. ఇదంతయు గని గణపతి వేనోళ్ళ వినుతించెను.

భూతభావనుఁడగు నా భగవంతుఁడు గణేశ స్తవమునకు ఉబ్బి లోకసంహారకమగు కాలకూటమును లింగరూపియై మ్రింగెను. శివ కృపచే నట్లు లోకములు సంరక్షితము లయ్యెను. దేవాసురులు నిద్ర నుండిలేచినట్లు లేచి యాశ్చర్యచకితులై విష్ణువుచే జరిగినదెల్ల తెలిసి కొని లింగరూపియగు పరమశివుని కొనియాడిరి. అంతట సాంబుఁడు ప్రత్యక్షమయి వారి కిట్లు బోధించెను. ఓ దేవతలారా ! యజ్ఞములు తపములు నెందులకు ? మీ రందరు సముద్రము నమృతముంగోరి మథించితిరి. మృత్యుంజయుం డగు నన్ను నిరాకరించి యీ చేసినదెల్ల మృత్యుముఖమునకు దారితీయును. మేము కార్యసిద్ధికి గణేశు నేర్ప రచితిమి. ఇతనిని దుర్గను గొలువక యెవరేపని పూనినను క్లేశపడు దురు. మీరు కేవల వేదవాదులయి దురభిమానులయి పండితం మన్యులయి యున్నారు. ఓ యింద్రా ! నిన్ను నీవు ప్రపంచరూపునిగా నెఱుంగవు. అమృతార్థివై పెద్ద పనిపెట్టుకొంటివి. అశ్వమేధశత మొనర్చి నీవు పడసిన యింద్రపదవికూడ పరాధీనమే. నీ బ్రతుకు పరాధీన మని నీవు గుర్తింపవు. మూఢులు రాగద్వేషపరులు కేవ లము వేదములచే నిన్ను బొగడుదురు. ఓ విష్ణూ ! నీవును పక్షపాత ముచే క్షేమలాభములు గమనింపవు. నీవు పసిబాలునివలెఁ గొందరి నాదరింతువు. కొందరిని సంహరింతువు. ఇఁక తక్కిన లోకపాలుర సంగతి చెప్పెడిదేమి ? మీ యందరిచేతను నయ్యవారిం జేయబోవఁ గోతియగుచుండును. కార్యసిద్ధిమార్గము మీరు మఱచితిరి. ఎవ్వనిచే నీ కాలకూటము గబళింపబడినదో, ఎవ్వనిచే లోకములు భస్మము లగునో, ఎవనిదయచే సర్వము సురక్షితమో యట్టి గణాధీశు నర్చిం

పుఁడు. అనిన విని సురాసుర కిన్నర గరుడోరగ చారణాదులు శివుని వలనఁ బూజావిధానము నేర్చుకొని యట్లారాధింప మొదలిడిరి.

౧౧ అ. అంతట పాలవెల్లిలో కపిలవర్ణము కలిగి నిండుపొదుగుతో సురభియను కామధేను వుదయించెను. దేవత లామెపై పూలవాన గురియించిరి. మంగళవాద్యములు మ్రోగెను. ఆమెతో వివిధ వర్ణములుకల ధేనువులెన్నో యావిర్భవించెను. శివప్రీతిగా వానిని మహర్షులకు సమర్పించిరి. అవ్వల మఱల మథింపగా కల్పము, పారిజాతము, మూలము, సంతానకము, మొదలగు దేవతరువులు జనించెను. వెండియుం దఱువగా చింతామణి, కౌస్తుభప్రముఖ రత్నములుదయించెను. పిమ్మట నుచ్చైశ్శ్రవమను శ్వేతాశ్వము తోఁచెను. అవ్వల నైరావతమను తెల్లయేను గఱువదినాల్గు మదపుటేనుగులతోఁ గూడి నాల్గు దంతములు కలిగి గోచరించెను. మదిర విజయ భృంగి లశునగృంజనములు, దుత్తూరము, పుష్కరమునను మత్తుకలిగించు మద్యములు పొడసూపెను. మఱల మథింపగా భువనైక శరణ్యాయగు మహాలక్ష్మి సాక్షాత్కరించెను. బ్రహ్మవేత్త లా దేవినే ఆన్వీక్షికియని బ్రహ్మవిద్యయని, మూలవిద్యయని, సిద్ధియని, బుద్ధియని యందురు. ఆజ్ఞ, ఆశ, వైష్ణవి, మాయ, యోగమాయ యని యాదేవి ననేకు లనేకనామముల నిర్వచింతురు. పద్మకింజల్కభూషణియై గౌరవర్ణయై చిఱునవ్వుతో నవయౌవన భూషితయై విచిత్రవస్త్రరత్నాభరణయై బింబోష్ఠియు, సునాసయు, సుకంఠియు, సురుచిరలోచనయు, సుమధ్యమయు, చారుజఘనయు, బృహత్కటియు నై యావిర్భవించిన యద్దేవికి ముందు నానారత్న దీపములచే నివాళించుచు దేవాంగనలు నడువ ప్రసన్నముఖ పంకజయై హారనూపుర శోభితయై కిరీటమునకు మీద శ్వేతచ్ఛత్ర మొఱవుకొలుప, నిరుగడల చామరములు పూని దివ్యసుందరులు వీచోపులిడ నొక్క

తెల్లని యేనుంగునెక్కి మహర్షులు వినుతింప సురతరుపుష్పమాలా మనోహరకంథరయై యంగుళులందు మల్లిపూవులుకొని జగన్మోహినియగు శ్రీదేవి సాక్షాత్కరించెను. ఆమె కరుణాకటాక్షచంద్రికలకు గురియై సురవరులెల్లరు రాజ్యలక్షణ లక్షితులైరి. ఆమె చూపులు పడని దైత్యకోటియెల్ల నిర్భాగ్యులై వెలవెలబోయిరి. ఆదేవి వచ్చినదేతడవుగా దపింఛకుసుమావభాసుని, సుకపోల నాసుని శ్రీవత్సవక్షుని వికచకమలదళాక్షుని గాంచి దివ్యవనమాల కేలంగొని యేన్గు దిగి చిఱునగవు తొలకరింప తుమ్మెదలు ముసర పరిమళ విసరము నలుదెసల విసరుకొన భువనమోహనుని కంఠమున వైచి యాదేవుని వామాంకమునఁ గూరుచుండెను. అయ్యెడ సర్వ బ్రహ్మాండములు బ్రహ్మానందరస తుందిలములయ్యె. దేవదుందుభులు మ్రోగె. లక్ష్మీనారాయణులు పరస్పరాపాంగావలోకనము లొనరించుకొని ముసిముసినవ్వులు నవ్వుకొనిరి. అప్సరస లాడిరి. గంధర్వులు పాడిరి.

(౧౨ అ.) శ్రీదేవీసహితుండగు జనార్దనునికి మ్రొక్కి సురాసురులు మరల పాలవెల్లి నమృతార్థము మథింపఁబూనిరి. మృత్యుంజయుఁడగు ధన్వంతరి కరాబ్జములం దమృతకలశము వహించి దేవతలెల్ల తనవంకనే చూచుచుండ నావిర్భావ మొందెను. అంతట దానవు లది హరింప నుద్యమించిరి. వృషపర్వుఁడను దైత్యుఁ డది తటాలున లాగుకొనిపోయెను. అసురులెల్లరు వెంబడించిరి. అంతట మోహినీవేషధారియై విష్ణుమూర్తి రాక్షసులను మోహింపఁజేసి దేవతల కమృతమంతయు పంచిపెట్టెను. అవ్వల బలిప్రభృతి దానవలోకమున కింద్రాదులకు ఘోరయుద్ధము జరిగెను. 'రాహుకేతువులు' అమృతప్రాశనము నొందిరి. సూర్యచంద్రులకు వారు శత్రువులైరి. ఈ కథ సుప్రసిద్ధము కావున సంక్షిప్తము. చూ. 13, 14. 15 అ.

-: ఇంద్రుని యాతిబాధలు :-

ఇంద్రుఁ డిట్లు స్వర్గపతిగా స్థిరపడెను. గురుధిక్కారముచే నతడు రాజ్యభ్రష్టుఁడై మరల యెవరి గురుత్వమునఁ బరిపాలన సాగించె నని ఋషులడుగ లోమశుం డిట్లు తెల్పం దొడంగెను. ఋషులారా! బృహస్పతిని విడిచి విశ్వరూపుఁడను గురుననుమతి నింద్రుఁడు స్వర్గ మేలుచుండెను. విశ్వరూపుఁడు విశ్వకర్మ యను దేవశిల్పి కుమారుఁడు. వాఁడు యజ్ఞము లందు హవిర్భాగముల నింద్రునికిఁ దెలియకుండ రాక్షసుల కందించుచుండెను. ఇంద్రుఁ డది కొంతకాలమునకు గ్రహించి వజ్రాయుధం బెత్తి వానిశిరస్సు ఖండించెను. అంతట సురరాజును బ్రహ్మహత్యాపాపము వెంబడించెను. ఇట్లు నూరు దివ్య వర్షము లాపీడ యింద్రుని బాధించెను. అపుడు స్వర్గ మరాజక మయ్యెను. ఒక్క బ్రహ్మహత్యాపాతకుఁడు రాజ్యమం దుండిన నా రాజ్యమం దకాలమరణములు గల్గును. రాజు పాపియైన రాజ్యమున దుర్భిక్షము గల్గును. ఇంద్రుఁడుచేసిన పాపమున వాని పాలితులకు కూడ నానావిధోపద్రవములు గల్గినవి.

శౌనకుండు సూతు నిట్లడిగెను. నూఱశ్వమేధములు చేసిన యింద్రునికిని యిట్లు పుణ్యవిఘ్నమయ్యెనే కారణమేమన సూతుం డిట్లనియె. దేవతలేమి దానవులేమి మనుష్యులేమి? సర్వులకు కర్మమే సుఖదుఃఖహేతువు. గురుధిక్కారము, విశ్వరూపవధయు నింద్రుని మాత్రము కట్టికుడుపవా? పాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము సేసికొనవలెను. దేవతలు తమరాజునకు గల్గిన యీ విపత్తును బృహస్పతి కెఱింగించి యనుగ్రహముచూప నర్థించిరి. అతఁ డింద్రు డొక మడుగులో డాగియుండగా వచ్చి వెలికిరమ్మని బుద్ధిపూర్వకముగాఁ జేసినదానికిఁ బ్రతిక్రియలేదని తెల్పెను.

—: నహుషుఁడు :—

అంతట నారదుఁడువచ్చి నహుషుఁడను రాజు చంద్రవంశీయుఁడు గలఁడు, అతఁడు నూఱశ్వమేధములు చేసినాఁడు, వానిని స్వర్గరాజ్యమునకుఁ బట్టముగట్టుఁ డనెను. శచీదేవి యీవార్త విని మిక్కిలి దుఃఖించెను. నారదోపదేశముచే నహుషునికి స్వర్గపట్టాభిషేకము జరిగెను. అతఁ డింద్రాసనమునఁ గూరుచుండి పరిపాలన సాగించెను. అంతట వాఁడు శచీదేవినిగూడ యర్ధాసనమునఁ గూర్చుండుమని నిర్బంధించెను. అద్దేవి బృహస్పతితో గురూత్తమ ! వీఁడు నూఱశ్వమేధములు చేసినవాఁడు గాఁడు. ఒక్కటి తక్కువ. నన్నె నిర్బంధింప నెంచెనేని వాఁడు మోయరానివారిచే మోపించుకొని వాహనమెక్కి నాదరికి రావలయు ననెను. బృహస్పతి యమ్మాటను నహుషుని కెఱింగింప వాఁడు మదోన్మాదమున బ్రాహ్మణులచే బల్లకిమోయ నియమించి శచీదేవియంతఃపురమునకుఁ బయనమయ్యెను. వాఁడట్లు పల్లకియెక్కి అగస్త్యుఁడు మోయుచుండగా గని 'సర్ప సర్ప' 'నడు నడు' అని త్రోలిన నాయన కినిసి సర్పోభవ = పాము వగుము" అని శపింప వెంటనే వాఁడొక కొండచిలువయై యవనిం గూలిపోయెను. అంతట దేవత లాశ్చర్యపడి నారదుని కీవార్త తెల్పి మఱియొక్కని దేవరాజ్యపతిగాఁ దీసికొని రమ్మని కోరిరి. సురముని యయాతియను చక్రవర్తి నాహ్వానించెను. యయాతియు దేవదూతలతో నమరావతి కేతెంచెను. వచ్చి తాను జేసిన పుణ్యావిశేషములను వర్ణించి చెప్పెను. తన్నుదాఁ బొగడుకొన్నందుల కాతఁ డాక్షణముననే స్వర్గమునుండి భ్రష్టుండయ్యెను. మఱల స్వర్గరాజ్యమున కరాజకస్థితి తప్పదయ్యెను. దేవర్షి సంఘము మరల రాజసంపాదనమునఁ జింతాపరవశు లయియుండిరి.

౧౬ అ. శచీదేవి దేవర్షులంగని "మీరెల్లరును బృహస్పతిం బ్రసన్నుం గావించుకొని యాతనిచే నా భర్త పాపనిర్ముక్తుండగు నట్లు కావింపుఁ" డనిన వారును బృహస్పతిం బురస్కరించుకొని యింద్రుఁడు డాగియున్న సరస్తీరమున కేగిరి. బృహస్పతి బ్రహ్మ

హత్యాపాపమును నాల్గుభాగము లొనరించి యొక్కటి భూదేవి కర్పించెను. ఆమె పాపభయకంపితయైనంత కృష్ణావతారమున నీశ్వరుడు నీ భారము తీర్చునని యనుగ్రహము చూపెను. ఆమీఁదట రెండవభాగమును చెట్ల కిచ్చి మీరు తఱచుగా ఖండింపఁబడుచుందురు. ఆ రూపమున మీ పాపము పల్చనగుననియె. మూఁడవ భాగము నవ్వల నుదకముల కిచ్చి మీకు సర్వజీవుల పాపములను హరింపఁగల శక్తి గలుగుంగాక! మీ రీ పాపభాగము భరింపుఁడనియె. పిమ్మట స్త్రీలను బిల్చి నాల్గవభాగము తీసికొనుడనెను. వారు నంగీకరింపకున్న కామవృత్తిరూపమున మీకది సత్ఫలము నిచ్చుగాకయని తెలిపి యది వారికిచ్చెను. ఇట్లు నాల్గుగా విభక్తయయి బ్రహ్మహత్య తొలంగగా నిందుఁడు నిర్మలుఁ డయ్యెను. స్వర్గరాజ్య మాతని రాచరికముచే మఱల స్వస్థతగాంచెను.

-: వృత్రాసురవధ :-

అదిచూచి త్వష్టృప్రజాపతి చింతించి బ్రహ్మంగూర్చి తపమాచరించి యింద్రశత్రువగు వృత్రాసురుని గొడుకుగాఁ బడసెను. వాఁడు సర్వలోకములను గడగడలాడించెను. దేవతలు బ్రహ్మకు విన్నవించిరి. బ్రహ్మ వానివధకుఁ బ్రయత్నింపుఁ డనియె. సురలు "ప్రభూ! మా యాయుధము లన్నింటిని యింద్రుఁడు బ్రహ్మహత్యావశుఁడై దాగినప్పుడు దధీచి యాశ్రమమున నుంచితి మనిరి. బ్రహ్మ వానిం దెండన వారేగి దధీచినడిగిన నతఁడు నా కాసంగతి తెలియ దనెను. అంతట వారు బ్రహ్మపంపున నతని వెన్నెముకను యాచించిరి. కాని యింద్రు డిన్ని బ్రహ్మహత్యలు చేయజాలనని గోల పెట్టెను. బ్రహ్మవిని యర్థ శాస్త్రానుసారము "ఆతతాయియై యెదురు వచ్చిన బ్రాహ్మణునైనను జంపవలెను" అని తెల్పెను. ఇంద్రుఁ డంగీకరింపఁడయ్యెను. బ్రహ్మ తుదకుఁబోయి దధీచిని యాచించి వెన్నెముక తెచ్చుకొనుమని యుపదేశించెను. ఇంద్రు డట్లుపోయి యాచించి మహాదాతయగు దధీచివలన వెన్నెముక తెచ్చుకొనెను.

దేవకార్యార్థము వెన్నెముక నిచ్చి శరీరము విడిచి దధీచి యపునరా వృత్తి బ్రహ్మలోకము నందెను.

౧౭ అ. అట్లు శరీరత్యాగముచేసిన దధీచింగని యింద్రుఁడు మిగుల పరితపించి సురభిం బిలిచి యాతని శరీరమును నాకుమని కోరెను. ఆమె యట్లొనర్చిన మాంసమంతయుఁ దొలంగిన నయ్యెముకల నస్త్రములుగా నమరులు గ్రహించిరి. వాని నరములు పాశములయ్యెను. వాని వెన్నెముకయే వజ్రము, శిరస్సు బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్రమయ్యెను. దధీచిభార్య సువర్చయను నామె స్వార్థపరులయిన దేవతలు తన భర్తకుఁజేసిన ద్రోహముగని కోపించి "ఓరీ! సురలారా! మీ రప్రయోజకులు క్రూరులు స్వకార్యపరులు కాన మీకు సంతానము లేకుండుగాక!" అని శపించెను. శపించి తన కడుపు చీల్చుకొని రావిచెట్టుమొదటఁ బ్రవేశించెను. అంతట నామె జఠరగోళమునుండి రుద్రావతారమగు పిప్పలాదుఁడను మహాతేజస్వి యుదయించెను. ఆ శిశువుంజూచి తల్లి చిఱునవ్వునవ్వి "ఓయీ! నీ వీ యశ్వత్థమూలమునఁ జిరకాలముండుము. నీవు సర్వులకు నభీష్టముల ననుగ్రహింపుము" అని యా మహాసాధ్వి పరమసమాధిఁ బూని భర్తతోఁ సహగమనము చేసెను. అవ్వల నింద్రాదు లాయాయుధములంబూని గురుపురస్కారముగ నేగి వృత్రాసురుతోఁ దలపడిరి. ఆయుద్ధమున వృత్రాసురపక్షమున నముచి డీకొనగా నింద్రుఁడు వజ్రాయుధమువైచి కొట్టగా వాని రోమమొకటియేని యూడదయ్యె. తుద నాకాశవాణి తెల్పగా సముద్రపు నురుగు నాయుధముగా నుపయోగించి యింద్రుఁడు వానిని సంహరించెను. ఇయ్యద్భుతము గని నిర్జరులు మిగుల హర్షము పొందిరి. అవ్వల వృత్రాసురుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చెను. వానిఁగని దిక్పాలురు గడగడలాడి పోయిరి. బృహస్పతి "కార్తికశుద్ధ త్రయోదశి శనివారమునఁ గలిసి వచ్చెనేని యా శనిత్రయోదశియందు బ్రదోషమున శివలింగార్చన మాచరింతువేని నీవు వీనిం జయింతు" వనెను. మఱియు గ్రామమున నున్న లింగముకంటె గ్రామము వెలుపలనున్న శివలింగము నూఱు

రెట్లును, గ్రామము వెలుపలిదానికంటె నరణ్యాలింగమును, అరణ్యాకముకంటెఁ బర్వతాగ్రమున నున్నదియు నూఱురె ట్లధికఫలము నిచ్చును. పర్వతాగ్రమందలి దానికంటెఁ తపోవనమందలి లింగము పదివేలరెట్లు మహిమగలది. తీర్థములన్నిటికంటె గంగాతీర్థ ముత్తమము. దీపము లన్నిటికంటె ముప్పదిరెండు దీపముల మాల బహు ప్రభావ సంపన్నము. మఱియు నీక్రింది నూఱు శివనామములచేఁ బూజింపవలయును.

—: శి వ శ త నా మ స్తో త్ర ము :—

నమో రుద్రాయ భీమాయ నీలకంఠాయ వేధసే
కపర్దినే సురేశాయ వ్యోమకేశాయ నై నమః
వృషభధ్వజాయ సోమాయ నీలకంఠాయనై నమః
దిగంబరాయ భర్గాయ ఉమాకాంత కపర్దినే.
తపోమయాయ వ్యాప్తాయ శిపివిష్టాయనై నమః
వ్యాలప్రియాయ వ్యాలాయ వ్యాలానాంపతయే నమః
మహీధరాయ వ్యాఘ్రాయ పశూనాంపతయే నమః
త్రిపురాంతక సింహాయ శార్దూలోగ్ర రవాయచ
మీనాయ మీనసనాథాయ సిద్ధాయ పరమేష్ఠినే
కామాంతకాయ బుద్ధాయ బుద్ధీనాంపతయే నమః
కపోతాయ విశిష్టాయ శిష్టాయ పరమాత్మనే
వేదాయ వేదబీజాయ దేవగుహ్యాయనై నమః
దీర్ఘాయ దీర్ఘ దీర్ఘాయ దీర్ఘార్ఘాయ మహాయచ
నమో జగత్ప్రతిష్ఠాయ వ్యోమరూపాయ నై నమః
గజాసురవినాశాయ హ్యంధకాసుర భేదినే
నీలలోహిత శుక్లాయ చండముండ ప్రియాయచ
భక్తిప్రియాయ దేవాయ జ్ఞాసజ్ఞానావ్యయాయచ
మహేశాయ నమస్తుభ్యం మహాదేవ హరాయచ

త్రినేత్రాయ త్రివేదాయ వేదాంగాయ నమోనమః
అర్థాయ అర్థరూపాయ పరమార్థాయవై నమః
విశ్వరూపాయ విశ్వాయ విశ్వనాథాయవై నమః
శంకరాయ చ కాలాయ కాలావయవ రూపిణే
అరూపాయచ సూక్ష్మాయ సూక్ష్మసూక్ష్మాయవై నమః
శ్మశానవాసినే తుభ్యం నమస్తే కృత్తివాససే
శశాంకశేఖరాయైవ రుద్ర విశ్వాశ్రయాయచ
దుర్గాయ దుర్గసారాయ దుర్గావయవ సాక్షిణే
లింగరూపాయ లింగాయ లింగానాం పతయే నమః
నమః ప్రణవరూపాయ ప్రణవార్థాయవై నమః
నమోనమః కారణ కారణాయ తే
మృత్యుంజయాయాత్మ భవస్వరూపిణే
త్రియంబకాయాసితకంఠభర్గ తే
గౌరీపతే మంగళహేతవే నమః.

ఈ నామములు జపించుచుఁ ప్రదక్షిణపూజానమస్కారాదులు చేసిన సర్వార్థసిద్ధి జయము గల్గును. ఇది జపింపుమని వెండియు బృహస్పతి యిందు్రిన కిట్లనియె.

-: వృత్రాసురుని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము :-

వృత్రుఁడు మున్ను గంధమాదనమున చిత్రరథుని వనమగు చైత్రరథమున శివుని బూజించి ప్రసన్నునిం జేసికొనెను. శివు నను గ్రహమున నొక దివ్య విమానముంగూడఁ బడసెను. ఒకప్పుడు దేవీసహితుడై శంకరుఁడు కైలాసమున సభ తీర్చియుండఁగాఁ జూచి వీఁడు నర్థాంగమున భార్యం దాల్చినాఁడు. స్త్రీవశుఁడై శంకరుఁడు సామాన్యముగ మనబోంట్లకంటె విలాసియై యున్నాఁడని యపహ సించెను. ఉమ వాని ప్రసంగమువిని సిగ్గువడి శంకరునిగూడ పరిహ

సించుచున్నావా ? త్వరలో నీ ఫలము ననుభవింతువు లెమ్మన వాఁడు వెంటనే స్వర్గభ్రష్టుఁడయ్యెను. అసురయోనిం జన్మించెను. కావున నీ శివభక్తుఁడై పిమ్మట శివశాపహతుండైన వానిని నీవు శివార్చన చేసికొనికాని సంహరింపలేవన నింద్రుఁడు షోడశోపచార విధులచే శనిత్రయోదశీప్రదోష పూజ గావించి వృత్రునితోఁ బోరెను. కాని యేమియు చేయకలేకపోయెను. తుదకొకనాఁడు వృత్రాసురుఁడు నర్మదానదీతీరమున శనిత్రయోదశీవ్రతము సేసి ప్రదోషసమయమున సరిగా నిద్రపోయెను. ఇంద్రుఁడు నక్కడనే శివార్చన చేసికొని యంతరము వేచియున్నవాఁడు కావున ప్రదోష నిద్రచేఁ బుణ్యమువాసిన వృత్రుని జయింపఁబోయెను. వృత్రుఁడు త్రిశూలధారియై యుద్ధమునకు వచ్చి నోరుతెఱచి వజ్రాయుధముతోఁ గిరీటముతోఁగూడ యింద్రుని మ్రింగి నాట్యము సేసెను. గర్జించెను. అంతట హాహాకారములు చెలరేగెను. లోకమునఁ జీకటు లావరించెను. బ్రహ్మ విని మిక్కిలి పరితపించెను. శివుని వినుతించెను. అంతట నాకాశవాణి యిట్లనియె. ఇంద్రుఁడు శివపూజసేసి నిర్మాల్యమును పీఠమును నీడగాపడిన దేవాలయమును ప్రదక్షిణము చేయునపుడు పీఠమును దాటిపోయినాఁడు. చండుఁడను గణనాయకుఁ డది సహిం పఁడు" అని వెండియు దేవత లడుగగా నాకాశవాణి కరవీరము అర్కపుష్పము బృహతి దుత్తూరము శతపత్రము ఆరగ్వధము పున్నాగము వకులము నాగకేసరము బ్రధ్నోత్పలము (సూర్యునిచే వికసించుకమలము) కదంబము (కడిమి) మందారము ననునవి త్రికాలమందు శివపూజకుఁ బనికివచ్చును. జాజి మల్లి మొగరకము నీలము కుటజము కర్ణికారము కొసుమ్భము రక్తపద్మము మధ్యాహ్న పూజార్హములు. చంపకము మూడుకాలములందును నుత్తమము. రాత్రి మొగరకములు ప్రశస్తములు. నందికి నడుమగాగాని పీఠకమునకు నడుమగాని ప్రదక్షిణముగాఁ బోగూడదు. మహారుద్రవిధానమున నర్చించిన నీ దోషమువాసి యింద్రుఁడు బయటపడుననియె. దేవత లట్లొనరించిరి. వెంటనే యింద్రుడు వృత్రునిముఖమునుండి వెలువడి

వచ్చెను. శచీదేవితోఁగలిసి హర్షించెను. వృత్రాసురుని శరీర మక్కడనే కూలిపోయెను. అక్కడనే గంగా యమునాసంగమమున బ్రహ్మహత్యయు వచ్చిపడెను. మలమనగా పాపము. అది యీ రీతిగ నెక్కువయయిపడుటచే నా ప్రదేశము మాలవమనఁబడెను. ఇట్లారు మాసములకు వృత్రాసురుని శిరస్సుకూలెను. శచీపతి యిట్లు జయ మంది యింద్రాసన మధిష్ఠించెను. భృగు ప్రబోధముచేఁ బాతాళవాసు లగు బలిప్రముఖులగు దానవు లదివిని యింద్రునిపై దండెత్తివచ్చిరి. ఇంద్రుడు బెదరిపోయెను.

(౧౮ అ.) బృహస్పతి యాలోచనముంగొని యింద్రుఁడు నెమలియై యముఁడు కాకియై కుబేరుఁడు ముంగిసయై అగ్ని పావురమై మహేశ్వరుఁడు కప్పయై నిర్ఋతి పావురమై వరుణుఁడు కపింజల పక్షియై వాయువు పారావతమై నలుదెసల కెగిరిపోయిరి. అదితి భర్త యగు కశ్యపుని శరణొందిన నాతఁడు భాద్రపద దశమినా డుపవాస ముండి విష్ణువ్రతము సేయమనెను. అదితి యథోక్తముగా వ్రతమాచ రింప వామనావతారుఁడై హరి యీమె కుదయించెను. ఋషుల కీ సందర్భమున బలిదానమహిమ వర్ణించుచు నతని పూర్వ వృత్తాంత మిట్లు చెప్పందొడంగెను.

—: బలి పూర్వ జన్మ వృత్తాంతము :—

ఒక జూదరి మున్ను జారుఁడై యొకానొక విలాసినికొఱకు గంధ పుష్పాదులం గొంపోవుచు దారిలో జారిపడెను. ఆ పడినక్షణ మున వానికిఁ బూర్వసంస్కారముచేఁ దలవనితలంపుగా నీ గంధము పుష్పములు శివున కర్పింపఁబడినవిఁ పోనిమ్మను నూహకల్గెను. ఆయూహచే వాని కింద్రపదవి మూడుఘటికలకాల మీశ్వరునిచే ననుగ్రహింపబడెను. ఇంద్రుఁడు సింహాసనమునుండి తొలగింపఁ బడెను. నారదుం డచ్చటికివచ్చి వీనికి శచీదేవి నొసంగుఁడని దేవ తల కాజ్ఞయిచ్చెను. కాని యాజూదరి నాకేమి శచీదేవి నిచ్చుట యేమి? మాటకుఁగూడ యనరాదు. అని వారించి అగస్త్యుని కైరా

వతమును, విశ్వామిత్రునకుచ్చైశ్శ్రవమును, వశిష్ఠునికిఁ గామధేనువును గాలవునకుఁ జింతామణిని, కౌండిన్యునకుఁ గల్పవృక్షమును నొసంగి వివిధరత్నములను ఋషులకు దానముచేసెను. శివభక్తుండగు నాతఁడు శివప్రీతిగా మూడుగడియలమాత్ర మింద్రపదవిలో నుండి మహాదానము లాచరించి యింద్రున కాస్థానము నిచ్చివేసెను. ఇంద్రుండు వచ్చి శచీదేవియెడ శంకితుఁడై నీవు జూదరిం గూడితి వని నిందించెను. ఆమె జరిగిన వృత్తాంత మెఱింగించెను. ఇంద్రుండు వాని యోగ్యతయు వాని దాతృత్వము విని సిగ్గుపడి బృహస్పతింగని, ఐరావతాది స్వర్గసామగ్రి కనిపించుటలే దేమయ్యెనని యడిగిన నతఁడవి ఋషులకు దానముచేయబడెనని విన్నవించెను. అంతట నింద్రుండు యమనగరమగు సంయమని కేగి యమునితో “నీవెవ్వనినో పంపి నాపదవి నాక్రమింపఁజేసితివి. వాఁడు నా సర్వస్వము దానముచేసి నారాజ్యమును నాశనముచేసి మూఁడు గడియలలో వచ్చి మరల యిక్కడ కూరుచున్నాఁడు. వానిని బిలిపించి వానిచే నావస్తువులు నాకు రప్పింపుమనెను. యముఁ డంతట వానిని బిలిచి ‘ ఓరీ ! భోగార్థముగా నీకు స్వర్గమివ్వగా నది దానముచేసి వచ్చితివా ? అది పరద్రవ్యాపహరణ మగును. దానికి నీవు నరక మనుభవింపవలసి యుండును ’ అనెను. ఆజూదరి స్వామీ ! నాకేమియుం దెలియదు. స్వర్గమునకు నన్ను స్వామి వని పంపితివి. నాకచ్చట నెంతకాలము స్వామ్యమున్నదో యంతలోనే దానము చేసికొంటిని. దానమును మించిన పుణ్యము లేదని పెద్దలన్నారు. అన యముఁడు ‘ ఓరీ మూర్ఖా ! దానమనునది భూమియందుఁ బ్రశస్తము. స్వర్గము దానములు చేయు చోటుగాదు. అది కేవలము భోగభూమి మాత్రమే. కర్మభూమి భూలోకమే కాన నేను బాపులకు శాసకుఁడను.’ అని బెదరించి చిత్రగుప్తుని బిల్చి వీనిని నరకమున కంపుమని యాజ్ఞాపించెను.

చిత్రగుప్తుండు ధర్మచక్రవర్తి మాటలకు నవ్వి ‘ ఇతనికి నరకమున కవకాశములేదు. అగస్త్యాదులకు గజదానాదులు చేసినాఁడు. అదికూడ శివసమర్పణముగాఁ జేసెను. అది యక్షయపుణ్యమును

గూర్చినది. వీఁడెన్ని పాపములు చేసెనో యన్నియు భస్మమై పోయినవి.' అనిన ధర్మప్రభువు తలవంచుకొని యింద్రునితో "నీ వశ్వమేధములు నూరుచేసి స్వర్గము సంపాదించితివి. ఇతఁ డేమియు లేకయే పుణ్యలోకములను గొల్లగొట్టినాఁడు. నీ కైరావతాదులు కావలెనన్న నగస్త్యాదుల పాదములమీఁదబడి యడిగికొని తెచ్చుకొనుము" అనిన నింద్రుఁడు వివేకముచెడి సిగ్గువడి యాయా ఋషులకడ కేగి యవి తెచ్చికొనెను. ఆ జూదరియే మఱుజన్మయందు బలిగా నవతరించినాఁడు. క్రిందటిజన్మలో జూదరికిఁ దల్లియైన సురుచియే యిందు వృషపర్వుని కూతురై విరోచనుని భార్యయై బలికిఁ దల్లియైనది. బలితండ్రియగు విరోచనుఁడుకూడ మహాదాత. బ్రాహ్మణవృద్ధుఁడై యింద్రుఁ డేతెంచి యడుగగా శిరస్సు దానము చేసినవాఁడు. ప్రహ్లాదుని కుమారుఁడు కావున నతనియం దీ లక్షణములు సహజసిద్ధములు. అట్టి దానవీరునికి బలి చనిపోయినతరువాత నతఁడు గల్గినాఁడు. ఇతని తల్లి పతివ్రత గావున సహగమనము చేసినది. బలి తీవ్రతపము సేసి దిక్పాలత్వము సాధించినవాఁడు. బలి గురూపదేశముపొంది భూలోకమున నూ రశ్వమేధములు చేయుటకుఁ బాతాళమునుండి వచ్చెను. ఆవల వామనావతారముదాల్చి విష్ణువటకువచ్చి మూఁడడుగుల భూమిని దానముగాఁగొని యాతనిని బాతాళమునకంపి యింద్రరాజ్య సంరక్షణము చేసెను. (౧౯ అ. కథ ప్రసిద్ధము)

—: (౨౦ అ.) భవాని అవతారము :—

మహర్షులు సూతు నిట్లు ప్రశ్నించిరి. బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు సగుణ మూర్తులని తెల్పితివి. లింగరూపియగు నీశ్వరుండు నిర్గుణుం డెట్లగును? సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకమయిన చరాచర ప్రపంచము కొంచెమైనను బెద్దదైనను మాయామయమే. పరిదృశ్యమానమయిన యీజగత్తు వినశ్వరము. కృత్రిమము. ఇట్టి లోకము లింగమునగాక భాసింపదు. (లింగములనగా చిహ్నములు. నామరూపా

దుతే యవి. అట్టి నామరూపాది లింగములను విడిచి జగత్తు భాసింపనే భాసింపదని తాత్పర్యము) అట్టి లింగమే యీశ్వరరూప మగునేని యట్టి యీశ్వరుడు నిర్గుణుం డెట్లగును? నిర్గుణుడు కానప్పుడతడు సగుణులయిన త్రిమూర్తులకంటె నతీతు డెట్లగును? ఇది మాకు బోధపడుటలేదు. ఈ సంశయము వారింప నీకంటె నెవ్వరు లేరన సూతుండు మున్ను సరిగా నిదే ప్రశ్న మడిగిన శుకకుమారునకు వ్యాసభగవాను లిట్లనిరి.

వత్సా! శుకా! నందీశ్వరుండు మున్నగస్త్యు నడుగగా నాతడు "నిర్గుణము నిరంజనము నిత్యము నగు పరమాత్మతత్త్వము లింగస్వరూపము. నిర్గుణయగు పరాశక్తి శాశ్వతి. ఆమెచేతనే యీ దృశ్యప్రపంచము గుణత్రయ విభావిత మగుచున్నది. ఈవిశ్వము వినశ్వరము. ప్రకృతితోగూడ గుణత్రయము విలయమందును. దేనియం దది లయమగునో యది "లింగము" అను పదముచే నిర్వచింపబడు చున్నది. అట్టి లయస్థానమగు లింగము నిర్గుణముకాక మఱేమగును? అట్టి నిర్గుణమయిన వస్తువు కాక మఱియెయ్యది శాశ్వతసుఖ మీయగలదు? అట్టి సుఖకరమయిన వస్తువు కావుననే "శంకరు"డని మనీషు లాతత్త్వమును నిర్వచించిరి. అతడే సర్వుడు. సర్వాశ్రయుడును. 'శం' అనగా సుఖము. దానికి భు = సంభవస్థానముగాన శంభువని సచ్చిదానందరూపమగు పరమాత్మతత్త్వమే పేర్కొనబడుచున్నది. ఇట్లీశ్వరవాచకములయిన పదములన్నియు నా బ్రహ్మవాచకములే. అట్టి శంభునిచేతనే యీ జగమ్మంతయు నావృతమైనది. అన విని ఋషులు దాక్షాయణి యగ్నిప్రవేశ మొనరించి యంతర్ధానమైన యనంతర మామెయెక్కడ నవతరించెనో పరమేశ్వరునితో నప్పరాశక్తి యెప్పుడు మరల కలిసికొన్నదో తెలుపుమన సూతుం డిట్లనియె.

యోగాగ్ని నట్లాహుతియై దాక్షాయణి సనినతరువాత శివుడు మూలవిద్యారూపిణియైన శక్తి నెడబాసి లీలాగృహీతశరీరుండై భృంగి ప్రముఖ బహుకోటిప్రమథగణపరివృతుండై తీవ్రతప మొనరించెను.

ఆలోచన సవిద్యచే పెక్కుమంది దైత్యులు జనించిరి. నివాతకవచులు రవరావణులు నను ననేకులగు దానవు లింద్రోపద్రవకారకులయి పుట్టిరి. అందు బలిని విష్ణువు నిగ్రహించెను. నముచికుమారుఁడు తారకుడు తపస్సుచేసి జరామరణములు లేనట్లును వరమిమ్మని కోరెను. పుట్టినవానికి జావు నిక్కము. నీవు పుట్టితివి కాన నమరత్వము లేదనియె. అట్లైని యజయ్యత్వము నిమ్మనియె. పరమేష్ఠి బాలునిచే దప్ప మరి యెవ్వరిచేతను నీవు జయింపబడవని వరమిచ్చెను. ఇట్లు వరమంది తారకుడు దేవతలను యుద్ధమునకు రమ్మని పిలిచెను. వారు ముచుకుందు నాశ్రయించి వానిని జయించిరి. అట్ల పెక్కుమారులు జరిగెను. తుదకు వేల్పులు బ్రహ్మను శరణందిరి. అత్తఱి నాకాశవాణి శివునికిఁ గుమారుఁడైన వాడు పీనిని సంహరింపగల డనియె. అమరు లది విని హిమవంతుని సన్నిధికేగి నీవు కన్యం గనవలయునని యర్థించిరి. అతడు భార్య యగు మేనతో బ్రస్తావించెను. ఆమె నవ్వి కన్య దలిదండ్రులకు దుఃఖకారిణి. నీవు విమర్శించి మఱి యుచిత మొన రింపుమనియె. గిరిరాజు మేధాశాలికావున బరోపకార ముత్తమధర్మ మని బోధింప నాదేవి తన గర్భమున మహావిద్య మహామాయ మహామేధాస్వరూపిణి రుద్రకాళి అంబ సతి దాక్షాయణి పర యను నామములచే బిలువనగు జగన్మంగళను గర్భమున ధరించెను. ఒక శుభముహూర్తమున 'గిరిజ' యనుపేర నయ్యంబ యవతరించెను. అత్తఱి సిద్ధచారణ గంధర్వ ప్రముఖదేవగణము లానందించిరి. అసురులు భయమందిరి.

ముందట దేవదుందుభులు మ్రోసెను నాట్యముసేసె నప్సరో
బృందము దేవగానములు వీనుల విందొనరించె దిక్కులం
దెందును దెల్విఁతోఁచె గడియించెఁ జరాచర భూతసంఘ మా
నంద ముమామహోదయమునన్ ద్రిదశాభ్యుదయోదయమ్మునన్.

(అధ్యా. ౨౧.) పార్వతి తపస్సు

గిరిజ యెనిమిదిసంవత్సరముల యీడున నుండగ హిమవంతు డా బాలికతో హిమవద్ద్రోణియందు దపసునందున్న మహేశ్వరు చరణ పల్లవంబుల దర్శించు కుతూహలమున నేగెను. నంది యతనిని శివ సన్నిధి కేగకుండ వారించెను. క్షణమాగి మఱల విన్నపము సేయ నంది విన్నపమాలించి శంకరుడు గిరిపతికి దర్శన మనుగ్రహించెను.

సకలవిభుండునై తపము సల్పు హరుఁ బరు జంద్రమః కలా
శకల విభూషణుం శ్రుతివచస్సముదీరణు జూచె నంత ని
ర్వికల చిదాత్మ దర్పణ పరిస్ఫురదాత్మపదాభిధేయు భా
వుకవిమలాంతరంగపరబోధవిధేయు నగేంద్రుఁ డయ్యెడన్.

అట్లుచూచి శిరమ్ము వంచి మ్రొక్కి జకదేకమంగళముగ 'నా కన్నియతో నీ దర్శనమున కనవరతము వచ్చెద నందుల కనుజ్ఞ యిమ్మన నమ్మునివేషధారి జడదారి నీ వొక్కఁడవ రమ్ము. నీకూతు రుం గొని రావలదనియె. గౌరి యంతట హసించి శంభునితో తప శ్శక్తితోఁగూడి యున్నవాడవేకద ! ఈ తపస్సు చేయవలయునను బుద్ధి నీకేల గల్గినది? నీ వెవ్వడవు. సూక్ష్మయగు ప్రకృతి యెవ్వతె? కొంచెము విమర్శింపుము' అన శంకరుడు "పరమోత్తమమైన తపస్సుచేతనే ప్రకృతిని నశింపజేయుదును. ప్రకృతి విరహితుండనై నేనుండెద. సిద్ధులు ప్రకృతిసంగ్రహము సేయరాదు" అనియె. హైమవతి నీవు ప్రకృతినెన్నడును దాటలేవు. దాటితివో యది ప్రకృతి కానేకాదు. ఏది వింది వేదితినెద వేమిచూచెద వది యెల్ల ప్రకృతి కార్యమే. ఏల వృథా వాగ్వాదము? ప్రకృతి కతీతుడ వగుదువేని యిక దపము సేయుటెందులకు ? ఇదిగో యిప్పు డీ హిమగిరిపై నీవు ప్రకృతితో గలిసికొన్నావు. నీ వది యెఱుంగనే యెఱుగవు. ప్రకృతి నతిక్రమించితివేని నీవిక భయపడవలసిన దేమున్నది? అన నల్లన నవ్వి యాదేవుండు "బాలా ! ప్రతిదినము నా సేవ లొనరింపుము" నే నీగిరిమీద తపమ్మొనరింతు" ననుమతింపుమన హిమవంతుండు

సర్వజగత్తు నీ యదియ, నే నల్పుడను నీకేమి యీయగలను ? అన శంకరు డనుగ్రహముసూపి యనిచెను. అవ్వల నయ్యిద్దరు నరుదెంచి యమ్మహాదేవు నర్చించుచుండిరి. కాని యం దెట్టి సాఫల్యము గనిపింపకున్న నమరులు చింతాక్రాంతులై బృహస్పతి యాలోచన ననుసరించి శచీపతి మన్మథుని రావించెను. మదను డరుదెంచి దేవేశ ! నా కర్తవ్యమేమి ? యానతిమ్ము, నా శక్తి శక్తిపుత్రుం డగు పరాశరుండు మొదలుగా మునులెల్లరు నెఱుంగుదురు. నాకు బలశాలి యగు క్రోధుడు బంధువు. మేమిర్వురముం గూడి బ్రహ్మాదిస్తంబ పర్యంతమైన యీ చరాచరప్రపంచమును గర్హగించి నీరు గావింప గల మనెను. దేవత లతని యుత్సాహము నినుమడింపజేయుచు పార్వతితో నీవు సని శంభుని మోహింపజేయవలయు నన, రంభ మేనక యూర్వశి తిలోత్తమ పుంజికస్థలి సుమ్లోచ మిశ్రకేశి మొదలగు నమర సుందరీమణులతో వసంతునితో సఖీజన పరివృతయైన గిరికన్యతో జంపకాశోక కదంబ నీప ప్రియాళు పనస ప్రముఖ తరుషండ మండితమును ద్రాక్షా ప్రముఖ లతావితాన సముపేతమును కుంద మందార కేతకీ ప్రముఖ సుందర కుసుమ పరిమళితంబును భ్రమరకుల గీతికా సంకులమ్మునయిన శివ తపోవనమును బంచశరుండు దరిసిన హఠాత్సంభవమ్మగు నవ్వైభవమ్ముంగని నందీశ్వరుం డిది సురాసురు లెవ్వరో చేసిన సంఘటనమని భావించుచుండెను. సుర నాయకు ననుమతి నట్లు సుమసాయకుండు చెఱకువిల్లుపూని యట జేరి యొక దేవదారు తరుచ్ఛాయనుండి పద్మాసనమున నున్న గంగా ధరుని నీలతమాలకంధరుని కర్పూరగౌరుని గపర్దిని చంద్రకలా శేఖరు భుజంగాంకితగాత్రు పంచాననుని సింహవిక్రముని దురాసదు దీప్తిమంతు నుగ్రు నవ్యగ్రుం గని శరమ్మువిడువ నల్లంతలో నెచ్చెలులతోగూడి సదాశివ సమారాధన మ్మొనరించు వేడుక గనకకుసుమ మాలికగొని దరస్మితమధురాననయైన సకల జగజ్జననియగు సర్వ మంగళ మంగళాయతనుండగు భువనసుందరు సుందరేశ్వరుం దిలకించుచు నెట్టయెదుట నిలువబడియె. తుంటవిల్కాని మోహనబాణము

మనమ్మున నుచ్చి గ్రుచ్చికొన శంభుండు కనులు తెఱచిన దేతదవ్రుగ ముందఱ పాల్కడలి శశికళం గన్న తెఱంగున చారుప్రసన్న వదనయు బింబోష్ఠియు దరహాసరుచిరనయనయు ప్రసన్నముఖయు విశ్వమోహనమోహనయు సత్త్వరజస్తమోగుణశబలితంబుగ బ్రహ్మాదులంగూడి సకలజగదుత్పత్తిపాలన వినాశముల నొనరించు నాదికర్త్రి చైతన్యస్వరూపిణి సకల మంగళ మగళాకారయగు గౌరిం దర్శించి దేవదేవుండు మోహవశుండయ్యె. ఆక్షణమ నిటలేక్షణుం డీవికారమునకు గారణమ్మేమని నలుదెసలు పరికింప దక్షిణదిశ చక్రీకృత చాపుండై వెండియు నొక్క బాణమ్ము ననుసంధింప సంభ్రమించు కందర్పుండు గోచరించిన నించిన రోషమ్మున మూడవకన్నుదెఱచిచూచిన నప్పుడ భయంకరజ్వాలాభీలమ్ముగ నఖిలభూతమ్ములు హాహాకార మ్మొనరింప నమ్మొక్కంటి కంటిమంటల కెరయై స్మరుండు పొలిసి భస్మావశేషితుండయ్యె. అప్పుడు దేవతలు దేవదేవు వరదుం డవు గమ్ము. గిరికన్యకుం దోడయి యరుదెంచి యీ యించువిల్కాడు మసియయ్యె. ఇది సురలకార్యంబు. తారకాసురునిచే మేము పీడితులమై నిన్ను జగద్బంధు శరణొందెదము. మన్మథుని బునరుజ్జీవింప జేసి నీ వీ కళ్యాణి పాణిగ్రహణంబుసేసిన నామెయందు తారకాసుర సంహారకమ్మగు దివ్యతేజ మ్ముదయింపగలదు. దాన మాకు స్వాస్థ్యమ్ము గలుగు ననుగ్రహింపవే యని యర్థించిరి. హరుండు కామము సర్వమూలము. దానిచే నింద్రాదులు కామవశులై పద భ్రష్టులైరి. వీడెల్లరకు నరకకారణము. దుఃఖరూపియని నావచనమ్ము గ్రహింపుడు. ఇట్టి పాపిని నేను బ్రతికింపను. దాన నెల్లజగమ్ము కామక్రోధ శూన్యమ్మయి సకలభద్రమ్ము లందగల్గుననియె. వేల్పులు వెండియు నయ్యీశ్వరునితో "శంకరా! నీవేది పల్కితి వది మాకు శ్రేయస్కరమ్మ. అయిన నొక్కించుక విన్నవించెదము. కామక్రోధములచేతనే యీసృష్టియగుచున్నది. పుష్టినందుచున్నది. ఉపసంహృతమగుచున్నది. ధర్మాది పురుషార్థముల కన్నిటికి నైక్యము కామముచేతనే కల్గును. ఆబ్రహ్మస్థావరమ్మయిన జగత్తు సంఘటితమగుట

కాముని చేతనే. కావున కామోజ్జీవనము సేయక తప్పదని ఋషులు విన్నవించిరి. స్తుతించిరి. కాని సదాశివుండు వృషభ వాహనమ్మధి ష్ఠించి యచ్చోటినుండి యప్పుడ యంతర్ధానమందె.

అంతట గౌరి తనదుర్దశకు విలపించి విమర్శించుచున్నతఱి రతీదేవి యామె నోదార్చి తపమ్ముచే నాస్వామిం బ్రతికించుకొనియెద నని తపోనియమమ్మున నుండె. ఒకప్పుడు నారదుడు బ్రహ్మచారియై యట కేతెంచి యనుపమ రూపలావణ్యవై యిట్లు ఘోరతపమ్మొన ర్తువు. నీవెవ్వతవన రతి "నీవు నారదుడవు. నాకు దెలియును. నీవు పట్టి బాలుడవు. స్వరూపగోపనము చేసికొనరాదు. నీవచ్చినదారిం బొమ్ము. బ్రహ్మచారివి నీకేల మాగోడవలు. పరస్త్రీ కాముకులు నీచులు దుఃఖితులు నకర్మపరులు స్తబ్ధులు నగువారియెడ నీప్రభావము చూపు"మనిన విని నారదుండు శంబరాసురుని దరికేగి "మన్మథుడు శివకోపాగ్నికి గురియై నశించె నాతని యింతిం జగదేకసుందరిం దెచ్చి కొ"మ్మని పంపెను. వాడు నప్పుడపోయి రతీదేవి చేయి పట్టుకొన బోగా నామె నన్నుదాకిన దగ్ధుడవయ్యెద వనెను. వాడును బెదరక బలాత్కరించి యింటికి గొనిపోయె. మాయావతియనుపేర నామెం దనయింట వంటకత్తెలమీఁది యధికారిణిగా నియోగించెను. శివాను గ్రహముచే నవ్వల నుజ్జీవితుండై మదనుండు వాని మదమడంచి రతీదేవితో బునస్సమాగమమందెను.

తన కనులముం దట్లు మన్మథుండు దగ్ధుండగుటకు పార్వతి పరితపించి పరమతపోనిష్ఠం బూని యక్కడనేయుండెను. తండ్రియుం దల్లియగు మేనయు నెంతవలదన్నను వినిపించుకొనదయ్యె. మఱియు నాకై యిచ్చటఁ గుసుమాయుధుండు కూలిపోయెగదా! ఇచ్చటికే శివుని నేను రప్పించెదగాక! అంతదనుక నేను గృహమ్మునకురాను. ఇచ్చటన నే నమ్మదనారిని వరించెద. రుద్రుని రుద్రత్వమును నేన హరించెదనని మేనకు బదులుపలికెను. అట్లని సుకుమారమగు రూపముంబాసి యుగ్రునిగూర్చి మహోగ్రతపంబూనిన నయ్యింతిని జయ విజయ మాధవి సులోచన సుశ్రుత శ్రుత శుకి ప్రమ్లోచ శ్యామ

చిత్రాంగి అరుణి స్వధ యను చెలికత్తె లనుసరించి సేవించిరి. ఎచ్చట బంచశరుండు మడిసె నచ్చటన వేదిం గల్పించికొని యం దదిష్ఠించి యద్దేవి మంచినీరుగూడ మాని యెండుటాకుల దినుచుండెను అది గూడ విడిచి కేవల వాయుభక్షణమ్ము సేయుచున్న నా మెంగని మునులు "అపర్ణ" యని ముచ్చటగా బిలువజొచ్చిరి. ఒంటికాలి బొటనవ్రేలిపై నిలిచి దివ్యవర్ష సహస్రమ్ములు తీవ్రతప మొనరించి కృశించిన కూతురుంగని హిమవంతుడు మేనయు నరుదెంచి మిగుల తపించి "అమ్మా! ఏల యింత శ్రమించెదవు? ఎక్కడి రుద్రుడు! పసిపాప వీవెక్కడ? అతడు విరక్తుడు, తపము చాలించి లెమ్ము. గృహమ్మునకు రమ్ము. గగనమ్మునను న్న జాబిల్లి నందుకొన వశమ్ము గానియట్లు శంభుని వరింప నీకు వశంబుగాదు. అనిన విని గిరికన్య లోకశంకరుండగు శంకరుని నాతపమ్ముచే మెప్పించెద. సదాశివుండ తపమునకు సులభుండు. ముమ్మాటికి నిది సత్యమ్మన మేరు మందర ప్రముఖ ధరణీధర బంధువర్గమ్ముతో ధరణీధర చక్రవర్తి స్వగృహమ్మునకు మరలెను.

అవ్వల నద్దేవి సేయు తీవ్రతపమ్ము వేడిమికి జగమ్ము లుడికిన దేవతలు జడిసి చతుర్ముఖు శరణందిరి. ఆయనయు నమరులతో క్షీరసాగర శయను కమలనయను నప్పుడ మనమ్మున దలంచి

పరము బురాణపూరుషుని భవ్యు వరేణ్యు బరాయణున్ దపః
పరమసమాధినిష్ఠుని గృపారస నిర్భరు శంకరుఙ్ హరుఙ్
శరణని వేడుకొందము, వెసం జనుదెంచెద నేనుగూడ ని
ర్జరవరులార! రం డతడు సర్వశుభోదయహేతువౌ ననెన్.

—: (అధ్యా ౨౨) శివకల్యాణ ప్రసంగము :—

అట్లు హరితో సురలెల్లరు సముద్రతీరమ్మున బరమసమాధి గతుండై యోగపీఠముననున్న శివుని సందర్శించిరి. బ్రహ్మయూ దేవాదిదేవుని వినుతించి నందీశ్వరునిచే దమరాక నివేదించు

కొనియె. బరమేశ్వరుడు సమాధి సాలించి సురకోటి నాదరించి కారణమ్మరసి సర్వసుందరియగు నద్రికన్య తీవ్రతపమ్ము సేయుచున్నది. ఆమె మన్మథు నుజ్జీవింపజేయగలదు. మీరు కామక్రోధములు విడిచి కాలప్రతీక్ష సేయుండని వెండియు ధ్యాననిష్ఠుండయ్యె. సందియు నా బృందారకులను వచ్చినదారిం జనుడని యానతిచ్చె. అవ్వల జ్ఞప్తిమాత్రస్వరూపుండు నిర్వికారుండు శబ్దాతీతుండు సత్తామాత్రుండు జ్ఞానైకగమ్యుండునగు సత్పరంజ్యోతియగు పినాకి గిరికుమారితపస్తీవ్రతకు జలించి సఖీపరివృతయైన యద్దేవి సన్నిధికి వటురూపమున నరుదెంచి చెలికత్తెలచే నామెవాంఛిత మ్మరసి పరిహసించుచు అమంగళుడు, కపాలధారి శ్మశానవాసి, యశివుండునైనవాని శివుడని భావించుట వ్యర్థము. అతడు దక్షశాపమ్మున వికృతరూపుడై యజ్ఞబాహ్యుండయ్యె. విషసర్పము లాభరణములట, శవభస్మ విభూతి పూతయట. చర్మము వసనంబట. భూతప్రేతపిశాచములు పరివారములట భిక్షుకుండట. అట్టి రుద్రునికిని త్రిలోకసుందరి పరమసుకుమారయగు మీ కినెచ్చెలి నెక్కడిపొత్తు? ఇంద్రాది దిక్పాలురు లేరటె యీమెను వరించుటకు ? అనవిని యాతని వక్రవచనములకు గోపించి యవాచ్యవచనుండగు నీ బ్రహ్మచారి నిటనుండి గెంటివేయుడని పార్వతి యానతిచ్చె. అంత నక్కపటియు 'ఏల రోసము చెందెదవు ? కామక్రోధాదులు తపమ్మునకు భంగకరమ్ములు. బాలా ! ఈశ్వరుడు జ్ఞప్తిమాత్రుండు. నివృత్తిపరులయిన మహానుభావులకు భావనీయుండు. కాని కామనీయుండు గాడన పొమ్ము నీ కేల మా గొడవలు ? మాటాడకుము. మా చెలి కలుక గూర్చకు' మని విజయ యాతని నదలించి కదలి చన దేవదేవుడు మాయారూపము వాసి యచ్చటి సఖీపరివారమున కలక్షితుండై నిజరూపమ్మున భవాని యెదుట సాక్షాత్కరించెను.

ఆ సుందరేశ్వరు దివ్యసందర్శనమ్మున కిందువందన యానందించుచు దేవదేవ ! తారకాసురవధ యొనరింప సమర్థుండగు కుమారుండు నీవలన గలుగగలడు. కావున హిమవత్పార్శ్వమ్మునకు

దయసేయుము. సురకార్యసిద్ధికి నాతో వివాహమంగీకరింపలయు నన నయ్యోగి నీవలన నహంకారమునుండి పంచభూతము లుత్పన్నములైనవి. ఒక్కండనయ్యు ననేకుండనై నిర్గుణుండనయ్యు గుణావృతుండనై స్వతంత్రుండనయ్యు బరతంత్రుండ నగుచుంటిని. జగమ్మిది యెల్ల మాయామయమ్ము. బుద్ధిచే నిది యవధరింపబడును. గుణకార్యవశమ్మున మన ప్రాదుర్భావమగుచుండును. నీవు సూక్ష్మప్రకృతివి. సత్త్వరజస్తమోమయివి. అయ్యదియ సృష్టివ్యాపారము సాగించుచుండును. హిమాలయమునకు నేను రాను. దేహీ యని యడుగను. అయిన నీ వేమందు వది యాచరించెదనన నా కమలేక్షణ "నీవ యాత్మవు నీవ ప్రకృతివియును. అయినను నాతో వివాహమ్ము గావలసినదియ. అవిద్యాక్షిప్తము దేహము. నీవు విదేహుడవు. అయినను శరీరావరణ మంగీకరింపుము. నా వచనమ్మున ప్రపంచరచన సేయుము. నాకు సౌభాగ్య మ్మనుగ్రహింప నర్థించెద ననియె నట్లు మహాత్ముండగు మహేశ్వరుండు ప్రార్థింపబడి లోకవిడంబనమునకై యను నీభార్యనై నిన్ననువర్తింతునని యనుగ్రహించి నిజనివాసమున కరిగెను.

అవ్వల మునులెల్లరు హిమవంతునికిని మేనకకును నా వృత్తాంతము దెలిపి శంఖ దుందుభి ప్రముఖ మంగళఘోషంబుల సమ్మంగళాలయను గృహమ్మునకు దోడ్కొని వచ్చిరి. నారికోరిక్కై నారదునితో విష్ణుడు శివసన్నిధి కరిగినప్పుడా హరిహరాత్మభావంబును గని మునులు ముగ్ధులయిరి. హరుండు హాటింగని గిరిజాపాణిగ్రహణ మొనరింప హిమాలయమున కేగ దలంచెను. మున్ను దక్షకన్యాగ్రహణ మొనర్చితినిగాని యది కేవల సంకల్ప మాత్రముగ జరిగెను. ఇప్పుడు యథావిధి వివాహము జరుపుకొన నెంచెద నాకివ్విధి యంతగా దెలియదండులకు వలయు సన్నాహములు సేయు మనుచుంతలో బ్రహ్మ యింద్రునితో నేతెంచెను. అత్రిప్రముఖులగు మహర్షులు విచ్చేసిరి. వేదోక్తముగ గల్యాణమంగళము నిర్వర్తింప బూనిరి. అయ్యెడ శివుని నాగాభరణములు స్వర్ణాభరణములయ్యె. పునుకలమాల ముత్యాలమాల యయ్యె. దేవదేవుండు సకలాభరణ భూషితుండై

సురనికరముతో శైలాధిరాజు రాజధానికి దరలివెళ్ళెను. చండి ప్రేతాసనాసీనయై స్వర్ణపూర్ణ కలశము శిరమునంబూని స్వపరివార ముతో నరుగుచుండ విరూపంబులగు పెక్కు భూతము లామె నను సరించెను. అంతట జగత్త్రియము డమరుక ఘోషమున బ్రతిధ్వ నించెను. భేరీభాంకారములు శంఖ స్వనమ్ములు దుందుభి నినదంబులు దిక్కుల బిక్కటిల్లె. లోకపాలురు సిద్ధ విద్యాధర గంధర్వ ప్రముఖ సురగణములు వెంబడింప నైరావతమున శ్వేతచ్ఛత్రమ్ము నధివ సించి చామరములు వీవ మహేంద్రుండు వెడలె. విష్ణు పార్షదులును శ్రీవత్సవక్షులు పీతవాససులు చతుర్భుజులు కుండలులు కిరీటకట కాంగద హారనూపుర కటిసూత్రులు రత్నాంగుళీయకపరిశోభితులు నయి వెంబడింప శ్రీ మహావిష్ణువు గరుడారూఢుండై మహాలక్ష్మితో శివకల్యాణమున కేగెను. హిరణ్యగర్భుండు భారతితో నితిహాస పురాణాగమములు సాంగమ్ములగు వేదంబులు మూర్తిమంతంబులై కొలువ మునిపరివృతుండై పెండ్లి కరుగుదెంచె. వృషకేతనుం డట్లు మూర్తిద్వయంబు వెంబడి సేవింప శుద్ధస్ఫటిక సంకాశంబును ధర్మ రూపంబునగు వృషభంబు నధిష్ఠించి విబుధ దానవ పరివారమ్ముతో హైమవతీ పాణిగ్రహణ కుతూహలంబుతో హిమభూధరశృంగాగ్ర సౌధమ్మునకు బెండ్లికొడుకై విచ్చేసె.

—: (అధ్యా. ౨౮) కల్యాణ యాత్ర :—

అక్కడ గిరీంద్రుడు గర్గాచార్యు బురస్కరించుకొని కన్యా దాన సన్నాహమ్ము గావించి విశ్వకర్మచే రత్నచిత్రంబగు కల్యాణ మండపమ్మును నందు ముత్యాల చవికలో పెండ్లియరుగు నయుత యోజన విస్తారమ్ముగ నిర్మింపజేసె.

అందు స్థావర జంగమాత్మప్రకృతి విలాస మనోజ్ఞ విపరి ణామముగ నలంకరింపబడి చూపరుల మనమ్ముల సమ్మోహన మొన రించుచుండెను. ఒకచో సింహము నొకచో హంసలు నొక్కెడ సార

సములు వేరొక్కటియెడ నెమళులు కృత్రిమ పుత్రికాచిత్రమ్ములు దర్శనపాత్రమ్ములయ్యె. నాగమ్ములు హయములు మృగమ్ములు నలంకృతమ్ములయ్యె నందేది నిజమో తెలియరానంత నేరిమితో విశ్వకర్మ యనల్ప శిల్పకల్పన మ్మొనరించె. ద్వారములం గావలికి నిలిపిన మూర్తులం దేది చైతన్యవంతమో యేది నిశ్చేతనమో నిర్ణయింపరాదయ్యె. గజాశ్వరథసమధిరూఢులయి ధనుర్ధరు లందు పువ్వులు దుసుముకొని హారములు గ్రసేసి వింజామర లిరుగడల వీవ గదలక గదలినట్లును గదలుచు గదలనట్లును దోచె నది యెల్ల నద్భుతము. అందొక సభామందిరమ్మును తద్ద్వారమ్మున శుద్ధస్ఫటికసంకాశమ్మగు నందీశ్వర విగ్రహమ్ము నలంకృతంబయ్యె. ఆమీఁద రత్నమయ పుష్పక విమానమును నందు వామభాగమున కాశ్మీరవర్ణంబులు చతుర్దంతంబులగు జంటవేనుంగులును దక్షిణపార్శ్వమున జోడు గుఱ్ఱమ్ములు నలంకృతమ్ములయ్యె. రత్నాలంకారములగు లోకపాలురను షోడశ ప్రకృతులను యథాతథంబుగ విశ్వకర్మ యందు చిత్రించె. ఆ దివ్య మండప మ్మనేకాశ్చర్యభూయిష్ఠంబై భువనసమ్మోహన మ్మగుచుండెను. అందరికన్న ముందు నారద సంయమీంద్రుఁడు మెల్లన నడుగుపెట్టి విభ్రాంతుండయి యచ్చట సువర్ణకలశంబులచే మెఱయు రంభాసముపసంభృత సహస్రస్తంభ మండపమ్మున బ్రవేశించి బంధువులతో నధివసించి యున్న నగరాజుచే బూజితుండయి మగపెండ్లివా రరుదెంచిరి. అఖిలపర్వతరాజబృందముతో నెదురేగి వేగము దోడితెమ్మని తాను నమ్మహాదేవు సందర్శనమ్మున కరిగి, విశ్వకర్మ నిర్మించిన మాయామయ కల్యాణమండప నిర్మాణమ్ము వర్ణించి చెప్పెను నచటి దేవతలు మునులు నాలించి యది దానవులమాయగా గణించి యందు బ్రవేశించిన బ్రమాదంబగు ననుభయమ్మున సంచలించిరి. మాధవుం డుపలక్షించి యమ్మండపము త్వష్ట్రప్రజాపతి విచిత్రనిర్మాణంబులం దొక్కటియ కాని వేఱు కాదను శంకనుండును "పరమాశ్చర్యకర మ్మగునట్టి నిర్మాణమెల్ల నవిద్యాకార్యము వివాహమే యవిద్యామూలకముగాఁపున నిందులకు వెనుకాడవలసినది లేదు. లెండింక వివాహమునకు దరలుదము" అన వాసవప్రముఖులగు దేవతలు శతానందనందన బురస్సరంబుగ

నద్భుతాద్భుతంబగు వివాహోత్సవమందిరమును విశ్వకర్మకృత యజ్ఞవాటమును దరిసి తిలకించి యుల్లసించి యందందు విడిదిసేసిరి. దేవర్షుల కుచితమ్ములగు తావులను విశ్వకర్మ నిర్మించెను. అంతియ గాదు క్షేత్రపాలురగు భైరవులు క్షేత్రవాసులు శ్మశానవాసులు న్యగ్రోధవాసులు నశ్వత్థసేవులు ఖేచరులు మొదలుగ నందఱకుండ రెండెండు వసింతు రందఱర కర్మ్యస్థానము లందు కల్పింపబడియె.

(అధ్యా. ౨౫.) కల్యాణలీల

అల్లు కల్యాణమండపమున నఖిల దేవతానాయకులును సపరివారులై యద్రిరాజుచేయు సత్కారములందుచు సభస్థు సంస్థి యానందమున నిమగ్నులై యుండిరి. అంతట మేనాదేవి వృద్ధ పురంధ్రులతో సఖురాంద్రతో ఋషులతో సమావంది నిజగృహ ద్వారమున నఖిల మంగళతూర్యనాదంబులు మ్రోయుచు శంభునికి నీరాజనమ్మిచ్చి పార్వతి ము న్నేయందము వర్ణించె నంత కెన్నో రెట్లందగాడల్లుడని రిచ్చవడి మురిసి ముచ్చటపడి యానంద పరవశ యయ్యె. రెండు తెలిపట్టుచీరలుదాల్చి గుత్తంబుగ బంగరుపూల కుసుంభావన్నె రైక దొడిగి నానారత్న భూషణమ్ములు గ్గి సేసి మంచి ముత్యాలసరులు సరిదిద్దుకొని బొద్దుగల ముంజేత జాఘువాపసిడి గాజులు మణికంకణములు నిండుగ దొడిగికొని తోడవ్రులను తోడనై యెడనెడ నెచ్చెలులు విప్రపత్నులు గొలువ గొలువనై హృదయేశ్వరు డగు పరమేశ్వరునందు మనసుంచి తలవంచి క్రొత్త సంస్థిసూతురగు హిమవంతుని కూతురు పరమశోభనశ్రీలతో సభివసించియుండె. గర్గాచార్యులవారు 'లగ్నంబు సమీపించె సత్వరము శంభుడోడి తేవలయు'నన సకలత్రులయి పర్వతేంద్రు లద్భుతైశ్వరులయి మంగళ పాణులయి సాలంకృతులయి యనేకోపాయసమ్ముల గొని ప్రేమతోలకు చూపులతో వాదిత్రఘోషమ్ములు వేదఘోషమ్ములు నోలయ మహాదేవు విడిది కరుదెంచిరి. సదాశివపరివారమెల్ల గల్యాణ యాత్రావిభ్రమంబున సంభ్రమించె. విష్ణువా చండియు ప్రమథ గణమ్ములు విడిదియంద యుండవలయునని నియమించిన వారు కోపించి

శివకల్యాణమునకు మేనేల రావలదన సదాశివు డనునయించి విష్ణు వాక్యానుసారము వారిని విడిదియందె నిలిపె. అవ్వల శంఖభేరీపట హానకగోముఖంబులు మ్రోయ గాయకుల మంగళగీతములు సెలంగ విష్ణుప్రముఖులు నింద్రాది దిక్పాలురు సుశ్రీవిలాసులై ముందు నడువ నరుంధతి యనసూయ సావిత్రి లక్ష్మియు మొదలుగ వృద్ధ పురంధ్రీరత్నమ్ములు నిజమాతృకలతో ననుగమింప జగదేకబంధువగు శంకరుండు పరమ వర్చస్వియై విష్ణునితోడ చని పుష్పవర్షమ్ము గురియ నూరేగి గాంచన పట్టణంబును బరమశోభనమగు కల్యాణ సదనంబును బ్రవేశించె. ఇట్లయ్యజ్ఞమండపమ్ము నధివసించిన పరమే శ్వరుని విబుధులు స్తుతించిరి. పర్వతరాజు చేయూత నొసఁగి గజరాజు నుండి మహేశ్వరుని దింపి లోనికి దెచ్చి పీఠమ్మున గూర్చుండఁబెట్టిన మేన నచ్చెలులతో మంగళనీరాజనమిచ్చె. ననంతరము పురోహితు లగు కశ్యప బ్రహ్మలు మధుపర్కమ్ము నర్పించిరి.

అంతమున్న యంతర్వేదియందు సర్వాభరణ భూషితయై పార్వతియున్న వేదికమీదికి విష్ణువును బ్రహ్మయును [illegible] శివుని దోడితెచ్చిరి. బృహస్పతి ప్రముఖులు లగ్నసమయంబు తెలుప గర్గాచార్యులు తమంత ఘటికాలయమున నిలిచి లగ్నఘటిక సరిగా గమనించి "ఓం పుణ్యేతి" పుణ్యాహవాచన మంత్రమ్ము పఠించుచు నక్షతపూర్ణమ్ముగ నూత్నవధువు దోసిలి తన దోసిట నత్తి వరునిపై నక్షతల నించెను. పెండ్లికూతురుచే పసుపునక్షతలు కుశలు మున్నగు మంగళద్రవ్యముల చేశివు నర్చింపఁజేసెను. తాను మున్ను స్వప్నమ్మున నెవ్వాని చేయుని పరమతపమ్ము చేసెనో యవ్విభుని వలన సిగ్గున గనుంగొనుచు నద్దేవి ముదమందె. నారదుండును దక్కిన మునులును గంగాది పుణ్యాంగనలు దెలుప గిరిశుండు గిరిజకు ప్రతిపూజ సలిపిన నట్లు పార్వతీపరమేశ్వరులు పరస్పరము నర్చితులై విలసిల్లిరి. త్రైలోక్య లక్ష్మీ సమేతులై యొకరినొకరు చూచుకొనిరి. లక్ష్మియు సావిత్రియు నా నూత్న పురాణదంపతులకు నీరాజనమ్మిచ్చిరి. అరుంధతియు ననసూయయు నట్లె హారతు లెత్తిరి. శంభుని శంభువల్లభంగని వారొకరి

నొకరు చూచుకొని ముసిముసినవ్వుల మురిసిరి. గర్గుని యానతి నంత మేన సువర్ణకలశమ్మెత్తికొని నిలువ ప్రయోగము తెల్పుడని హిమగిరి పురోహితునడుగ నాతడు బ్రహ్మయు విష్ణువునుగూడి "తండ్రీ! శంకరా! నీ కులమును గోత్రమును దెలుపు మిపుడు సమయ మ్మని పరిహసింప సుముఖుండయ్యె నాక్షణమున విముఖుండై శివుడు గంధర్వ యక్ష ముని సిద్ధగణంబుల ముందు నిరుత్తరుండౌటగని నార దుండు పరిహసించి వీణ ప్రయోగించిన గిరిరాజు వీణ వాయింపకుమని వారింప సురమౌని యిట్లనియె. కులగోత్రమ్ము లీవడిగితివి. వీనికి గోత్రము కులమును నాదమే. నాదమునందు శంభుండును శంభుని యందును నాదమును బ్రతిష్ఠితము. కావున నతడు నాదమయుడు. నాదలభ్యుడు. అందుచేతనే నే నిపుడు వీణ వాయించితిని. బ్రహ్మాదు లితని కులగోత్రాదు లెఱుంగరు. తక్కినవారిం జెప్పనేల? ఇవ్విరూ పాక్షుం డరూపుడు. అకులీనుడు నగోత్రుడును. పండితుడవు గాన మీయల్లునింగూర్చి నీవు విమర్శింపదగదు. బ్రహ్మాదులీ లింగరూపుని మొదలు తుదయుం దెలియలేరైరి. ఈ యుమామహేశ్వరాత్మకమైన మిథునంబ సృష్టి స్థితిలయకారణము. అన విని హిమాద్రియు నింద్రా దులు సాధువాదముసేసి విరించిసుతు నభినందించిరి.

(అధ్యా. ౨౩.) ఆప్తబంధువులు విమర్శింపవలదు తడవుసేయ వలదిక కన్యాదానమ్ము చేయుమన బర్వతేంద్రుడు బ్రహ్మ ప్రేరణంబున సంకల్పముసేసి "ఈ కన్యను నీకు నే నిచ్చుచున్నాను. భార్యార్థముగ ప్రతిగ్రహింపుము" అను నర్థముగల మంత్రముతో గన్యాదానము సేసెను. అంత నాచార్యుండగు కశ్యపు డగ్నియందు దంపతులచే హోమంబు సేయించుచున్నంత వేదవాదరతులగు విప్రు లిది యిట్లిది యిట్లు గాదని గృహ్యసూత్రవిచారంబున శివసన్నిధిని స్వస్వమత వ్యవ స్థాపనకు తర్కంబులు సేయుచుండ నారదుండు మీరందరు మౌనము వహింపుడు. సదాశివుడీతడు సర్వాత్మభూతుండు. కొండొకనిమిత్తంబున నిక్కొండ రాజింట నల్లుడయ్యెగాని యెందుగా దనిన నందరు మిన్న కుండిరి. అట్లు హోమంబు జరుగుచుండ దేవిచరణనఖచంద్రికను

దర్శించి విరించి యించుకవిల్కొనినదై రేతస్స్ఖలనంబున కెద సిగ్గుజెంది తలవంచికొనియె. మఱియు నా వీర్యంబునం జరణంబుల రాచిన నందుండి వాలఖిల్యు లను మహాత్ములు సహస్ర సంఖ్యాకు లావిర్భవించి పితామహు దండ్రీ తండ్రీయని పిలిచిన నలికి నారదుండు మీరందరు గంధమాదనమున కేగి యందుండు డనియె. వా రట్లనే యరిగిరి. కొంత కనుసయింప నప్పుడు విధి యథావిధి వివాహమును బూర్తిసేసెను. అప్పల విప్రులు సదస్సు తీర్చి వేదస్వస్తి సెప్పిరి. దేవపత్నులా మీదట దివ్యదంపతులకు నివాళి యిచ్చిరి. గిరిరాజు ప్రియపత్నులు కల్యాణగీతములు పాడిరి, మహాత్ములు వినుతించిరి. వారందరికి ధరణీధరసార్వభౌముం డనర్ఘ్య రత్నరాసుల బహూకరించెను. జగదేకసుందరుడగు పురహరుఁ డా కల్యాణవేదికపై దేవితో నిజపరివారముతోఁగూడి పరమానందమున రాజిల్లెను. అద్రిరాజు బ్రహ్మాదులగు మగ సంస్తివారికిఁ బన్నీరు జిలికించి యనర్ఘ్యరత్నాంబ రాభరణంబులు చందనతాంబూలాదు లొసంగి సత్కరించెను.

శివునితో సురేశ్వరులందఱు నాప్యాయింపుచు భృంగితో విందు లారగించిరి. బువ్వముబంతు లాడిరి. అఖిల శివయోగినీచక్రమ్మును బేతాళాది క్షేత్రపాలురును మద్యమాంసములు సేవించిరి. భైరవుడు నృత్యముసేసెను. విఘ్నేశుడు విస్మయింప శివుడు వీరభద్రుని నియోగింప నాతడు ప్రమథగణప్రముఖశివపరివారమ్ము సేయు నయ్యోకాండ తాండవమును సారించె. ఆమీదట హిమగిరి విష్ణుప్రముఖదేవబృందమ్ముల నమూల్య మణిభూషణంబుల నవాంబరాంగరాగంబుల సానురాగంబుగ నొసంగి గారవించె. అల్లుని కనర్ఘ్యమగు సరణంబునొసంగి కూతునకును సారెయు చీరలుపెట్టి పెట్టించిన హర్షంబున నుల్లసిల్లె నంతట నా త్రిభువనసుందరిం దోడ్కొని త్రినయనుండు స్వభవనమ్మునకు విజయముసేసెను.

(అధ్యా. ౨౮.) కుమారోదయము

పార్వతీపరమేశ్వరులు గంధమాదనమున నేకాంతలీలావిహారమున నుండగ నఖిలభువనమ్ములకు బ్రళయమాసన్నమై నట్లుండెను. విష్ణువయ్యంతర మ్మరసి యగ్ని దేవుం దలచి రప్పించి యీశ్వరమందిరమ్మునకంపెను. అతండును పొట్టి వడుగై కుంకుమ కుసుమకింజల్కరుచి నించెడిమేనితో సదాశివసదనాంగణమున నిలువంబడి "భవతి భిక్షాం దేహి" యని కేకపెట్టెను. వెంటనే గిరిరాజకన్య భిక్షపెట్టుటకు లేవంబోగా రుద్రుండు లేచి కినుకబూని భైరవుండై కరతలభిక్షగోరి వచ్చిన యగ్నిపై త్రిశూలము విసరంబోగా భవాని వారించిన శంకరుండు తాను స్వయముగ వానికి వాఙ్మాత్రమున భిక్షననుగ్రహించెను. శంకరుం డిడిన భిక్షను జేతంబట్టుకొని వెండియు శాంకరిని భిక్ష మడుగవలెనని యెదుటికిం బోగా నామె కోపించి 'ఓరీ భిక్షుకా! సర్వభక్షుండవయ్యెదవుగాక! అదిగాక యీ శివవీర్యముచే నెల్లెడ పీడలందెదవుగాక!' అని శపించెను. అవ్వల హవ్యవాహనుడా శివవీర్యమును భక్షించెను. ఈ విషయ మచటకు వచ్చియున్న యింద్రాదిదేవతల కెఱింగించెను. అంతట నింద్రాదిదేవతలందరు గర్భవంతులయిరి. అగ్నిముఖులు కాన యీతడు తిన్నది వారందరికి నందునుగాన వారందఱికి నిట్లు చూలు నిలిచెను. వారీగర్భవికారమునకుం జింతించి విష్ణుని శరణొందిరి. ఈ శివతేజము భరింపంజాలము, బ్రతుకంజాలమని మొఱపెట్టిరి. దేవతల పరిదేవనము విని ప్రణతార్తిహరుండగు హరి చిఱునవ్వునవ్వి శంకరుని స్తుతింపుం డనెను. వారేగి హరుని శ్రుతులచే పొగడిరి. శంభుడు సాక్షాత్కరించి మీరు తిన్న నా తేజస్సును వమనము చేసికొనుండని తెల్పెను. ఇంద్రాదిదేవతాగణములు గ్రక్కిన నది పర్వతమంత యేర్పడెను. అది పుటము వెట్టిన బంగారమువలె నుండెను. అగ్నితప్ప మిగిలినవారు తేలికపడిరి. అప్పు డగ్ని నన్నేమి చేయమందువని శంకరు నడిగెను. వేల్పులు విన నవ్వేల్పుదొర 'ఓయీ! నీవు నెలనెల యగ్నితప్తలగు స్త్రీల దేహమున దీనిని విడువుమని సెలవిచ్చెను. ఆ తేజముచే వెలుంగుచు నగ్ని

బ్రాహ్మముహూర్తమున నట్టివా రెవ్వరు లభింతురా యని యెదురు చూచుచుండెను. అంతట ఋషిభార్యలు మహాపతివ్రతలు స్నానార్థము పోయి యగ్నిం గని చలికిఁ జలించి చలికాగవలెనని యగ్నిని సమీపించిరి. అరుంధతి యొకమూల వలదువలదని వారించుచున్నను కృత్తిక లాఱ్వురు నగ్నిసన్నిధానమున కేగిరి. వెంటనే శివవీర్యము యొక్క పరమాణువులు వారి రోమకూపములయందు వారెఱుంగకుండగనే ప్రవేశించెను. అగ్ని యాతేజస్సునెల్ల జారవిడిచి విశ్రాంతుఁడయ్యెను. ఆ ఋషిభార్య లింటికేగిరి. వారిలోఁ గల్గిన మార్పు నెఱింగి ఋషులు మీరెల్ల 'ఖేచరులు'= ఆకాశమునఁ దిరుగువార లగుదురని శపించిరి. వారందఱు తమకుఁ గల్గిన యీ వ్యభిచారదోషమునకుఁ బరితపించి హిమవత్పర్వతముపై నాతేజస్సును విడిచిరి. అనంతయు నొక్కటిగా వెదురుపొదలవనమున గంగానదిలోనికిఁ జిమ్మబడెను. అది షణ్ముఖరూపమున శంభుసమానుఁ డగునని గర్గాచార్యులనిరి. అట్టి కార్తికేయుఁడు మహాబలుండై గంగానదీ పులినతలమున సాక్షాత్కరించెను. అప్పుడే గిరిపుత్రిక పాలు చేపువచ్చి శంభునింగని యిదేమి నాకు పాలు చేపువచ్చెనని ప్రశ్నించెను. శివుఁడేమియుఁ దెలియనట్లుండెను. అంత నారదస్వామి విచ్చేసి భవానీభవులకుఁ గుమారోదయమయినట్లు తెలిపెను. అది విని విప్రులు ప్రమథగణములు, గంధర్వ కిన్నర కింపురుషాది దేవగణములు హర్ష నిర్భరులైరి. హిమవంతుఁడు మేనయు మిగుల నానందమందిరి. అందరును శివునితో గంగాతీరమున కేగి యాకుమారుని దర్శించిరి. మంగళ వాద్యములు మొరసెను. దేవబృందము వినుతించి గీతములు పాడిరి. శాంకరీ శంకరుల యానందము నెల్లనుంగని యానందవివశులైరి. రాక్షససంహారమునకై దేవసేనాధిపతివై యవతరించితివని స్వామిని బృందారక బృందము వినుతించిరి. పార్వతి వెంటనే యెత్తుకొని ముద్దువెట్టి యురమ్మున నదుముకొని పాలిచ్చెను. శంకరుఁడు కుమారుని దొడపై నునిచికొని పుత్రవంతులకెల్ల నగ్రేసరుఁడై యనుపమాన శోభావిభవమున విలసిల్లెను. మఱియు జగదేకసుందరమూర్తియు

ప్రీడా విహీన జఘనుండు నగు నమ్ముద్దుబాలుని ముద్దిడికొని యాతని చేతు లొకటి రెండు మూఁడని యెనిమిదివరకు లెక్కించెను. గిరిజలో నమందానందభరితుఁడై హర్ష గద్గదస్వరమునఁ దన హర్ష నిర్భర విశేషమును కేవలమౌనముచే వ్యాఖ్యానించెను.

అధ్యా. (౨౮-3౦) కుమారవిజయము

కుమారస్వామిం దొడపై నుపలాలించుచు దేవతలం గని యీశ్వరుం డిట్లనియె. ఓ దేవతలారా! తారకు నిప్పుడే మావాఁడు సంహరించి మీకు క్షేమము సేయఁగలడు. మీరు వానిమీఁదికి దండెత్తి పొండన బ్రహ్మవిష్ణుప్రముఖులతో సురలు సంగ్రామమునకు నడచిరి. అయ్యెడ యమునికుమార్తె యగు సేనాదేవి యను సుందరి తపస్సుచేసి కుమారుని వరించెను. అప్పుడు శంకరకుమారుఁ డగు కుమారుఁడు సేనాపతి యయ్యెను. అంతట విజయయాత్రామంగళముగా శంఖములు భేరీప్రముఖవాద్యములు మ్రోసెను. గౌరి, గంగ, కృత్తికలును వీఁడు నాకుమారుఁడని, కాదు నా వాఁడని వాదులాడఁ జొచ్చిరి. నారదమహర్షి "మీరు మూర్ఖతతో పోట్లాడకుఁడు, ఈతఁడు పార్వతీ శంకరుల కుదయించిన బిడ్డఁడు" అని నంతట నందరు మిన్నకుండిరి. కుమారస్వామిమాటచే గృత్తికలు నక్షత్రరూపమున నాకసమున నధివసించిరి. మృత్యుకుమారియగు సేనను జేపట్టి గుహుఁ డింద్రుని "స్వర్గమునకుఁబోయి పాలనము చేయుము" అనెను. అతఁడు తారకాసురునికి వెఱచి పోయివచ్చితినన, స్వామి చిఱునవ్వునవ్వుచున్నంతలో తారకుఁ డను నద్దానవుఁడు సేనాపరివారముతో రానే వచ్చెను. నారదుఁడు ముందే వానికి రాఁబోవు విపత్తును జెప్పెను. తారకుఁడు సురర్షిచే నింద్రాదులకుఁ గబురంపెను. ఇంద్రుఁడు నవ్వి కుమారు నేన్గు నెక్కించి లోకపాలురతో యుద్ధరంగమునకు నడచెను. కుమారునికి గొడుగుపట్టిరి. తారకునితోడి యుద్ధ మతిభయంకర మయ్యెను. వీరభద్రుం డుగ్రుఁడై వాని నెదిరించెను. అట్లుభయ

వర్గమ్ములు పోరాడుచుండ నారదుని ప్రోత్సాహముచేఁ గుమారస్వామి శక్తియను మహాయుధము నెట్టకేల కెత్తికొనెను. వాఁడు తూలుచు తూలుచు వచ్చి యింద్రునితోఁ డీకొనగా నతడు వజ్రాయుధముచేఁ గొట్టెను. వాఁడు శక్తియనుదానిచేఁ గుమారుఁ నడచెను. ఆదెబ్బకు గుమారస్వామి మూర్ఛిల్లి ముహూర్తమాత్రమున లేచి మహర్షులు నుతింప మంజలి దలపడి శంభుస్మరణ గావించి, హరిభక్తిపరుండై తన తల్లిం దలఁచికొని మ్రొక్కి, 'శక్తి' యను దానిచేఁ దారకుని శిరమ్ము ఖండించెను. ఆ తల భూమిపైఁ బడెను. సురకిన్నర గరుడోరగాదులు హర్షముచే కుమారవిజయము గీర్తించిరి. విద్యాధరలు నృత్యములు చేసిరి. గిరికన్య తన ముద్దుబిడ్డని తొడపై నిడికొని కౌగలించుకొని ముద్దాడెను. ఆ తల్లి బిడ్డలకు దేవాంగనలు నీరాజనము పట్టిరి. ఇంద్రాది బృందారక బృందములు పుష్పవర్షము గురిపించిరి. కుమార విజయమను నీ దివ్యచరిత్రము చదివినవారు, విన్నవారు సర్వానందము లను సర్వార్థములను బడయుదురు.

—: (అధ్యా. ౩౧.) శివ పారమ్యము :—

(అద్వైత సిద్ధాంతము)

లోమశుం డిట్లనియె. తారకాసురసంహారకుండగు కుమారుని మహిమ సర్వవేదశాస్త్రములందు నాగమపురాణోపనిషత్తులయందు పూర్వోత్తరమీమాంసయందును వర్ణింపబడియున్నది. దర్శనమాత్ర ముచేఁ బవిత్రులంజేయు దైవ మతఁ డొక్కఁడే. యముఁ డొకనాడు శంకరుని నుతించి యిట్లనియె. జగత్ప్రభూ ! తపస్సుచే నీవు, కర్మాను ష్ఠానముచే బ్రహ్మ, యజ్ఞములచే నుపవాసములచే విష్ణువు స్వర్గాది భోగమును, నమస్కారములచే సూర్యుఁడారోగ్యమును, అర్ఘ్యపాద్యా దులు మంత్రావృత్తియుచేయుటచే గణపతి నిర్విఘ్నతను, తక్కినలోక పాలురు తత్త్వద్విధముల యథాశక్తిగ ఫలప్రదు లయ్యెదరు. ఇదేమో మిక్కిలి వింతగానున్నది. సర్వప్రాణులకును నీకుమారుఁడు స్వర్గ

ద్వారమును దెఱచి పెట్టినాఁడు. దర్శనమాత్రముచే నెల్లరు పాపాత్ములుకూడ స్వర్గమునకే పోవుచున్నారు. ఇంత త్వరితగతి సద్గతి చులకనయైన నాకిం కేదిదిక్కు? నా యధికారమేమి? అని రోదనము సేయు శమనునింగని శంకరుఁడు, ఓయీ! ఎవరికిఁ బాపక్షయమయినదో వారికే మనస్సులో ధర్మభావ ముదయించును. తీర్థక్షేత్రాది యాత్రపై కోరిక వారికే కల్గును. కావున పుణ్యాత్ముల యనేక జన్మఫలపరిపాకమున కాశ్చర్యపడ నక్కఱలేదు. ఇంద్రాదిలోకపాలురుకూడ ప్రారబ్ధవశులే కాని వేరుగాదు. కావున కుమారునియెడలఁగాని, కుమారదర్శనము నెడలఁగాని నీవింత యాశ్చర్యపడ నక్కఱలేదు. సర్వము కర్మాధీనము. యజ్ఞతీర్థదానాదులన్నియు మనశ్శుద్ధిసాధనములు. మనస్సుచే నాత్మ భావింపఁబడును. సర్వప్రాణులకు నేనే యాత్మనై యున్నాను. నే నెల్లపుడు భావమునఁగూడి యాత్మరూపినై యున్నాను. నేను ద్వంద్వదూరుఁడను, నిరికల్పుఁడను, స్వస్థుఁడను, నిత్యయుక్తుడను, నిరీహుఁడను, కూటస్థుఁడను, కల్పభేదములబట్టి యేర్పడు వాదము లన్నిటికిమీఁద మిగిలియున్నవాఁడను జ్ఞానబోధ్యుఁడను అనంతుఁడను. కేవలజ్ఞాన లక్షణమైన స్వాత్మను మఱచి జీవకోటి సంసారులయి (జననమరణ రూపప్రవాహమునఁ గొట్టుకొనిపోవువారై) కన్పట్టుచున్నారు. నేను త్రిమూర్తిస్వరూపుఁడను. బ్రహ్మవిష్ణువులనువారు గుణమేయులు. అహంకారావృతమైన కర్మముచే దేవమనుష్యపశుపక్ష్యాదులేర్పడినవి. జీవులు మాయచే నెండమావులలోఁ బరువెత్తుచున్నారు. దేవతలు పండితమ్మన్యులయి మిథ్యావాదములు సేయుచు త్రైగుణ్య విషయులయి, తత్త్వజ్ఞులుగాక రాగద్వేషాదులు గలవారై బహిర్ముఖులయి పరస్పరము దూషించుకొందురు. కాన గుణవిభేదనిమిత్తమయిన యస్తత్త్వ మెఱింగి, గుణేతరమగు వస్తువునెడ పరమార్థ దర్శనము చేసినచో భేద మభేదమగును. సరాగము విరాగమగును. కోప మకోపమగును. అదే పరమధామము. ఘటాదిశబ్దములవలె బ్రహ్మాదిశబ్దములుకూడా కృతకములగుటచే నవి యావస్తువును బ్రకాశింపఁ జేయలేవు. శబ్దము ప్రవృత్తిపరమయిన ధర్మముకాని ధర్మి

కాదు. ప్రవృత్తి నివృత్తులు రెండును నెందు విలయించెనో యది శాశ్వతస్థానము. అది నిరంతరము నిర్గుణము జ్ఞప్తిమాత్రము (జ్ఞానమాత్రము) నిరంజనము, నిర్వికారము, నిరీహము, సత్తామాత్రము, జ్ఞానగమ్యము స్వసిద్ధము, స్వయంప్రభము, సుప్రభము బోధగమ్యము, నని సర్వాత్మభావముచే జ్ఞాను లీ తెలివిం జెప్పుదురు. అట్టివారు సమరసబుద్ధులయి స్వస్థులయి చరింతురు. అనాదిమూలము, మాయామయము. మాయచే విమర్శనమున కందనిది. అయినను సంసారమును దాటి నిర్మములు, వీతరాగులు, నిశ్చలులు, నగువారు నిర్వికల్పానందమును (మోక్షమును) బొందుదురు. సంసారమునకుం గల్పనయే మూలము. కల్పన యమృతోపమానముగా గన్పించును. (కల్పనయనగా భేదదృష్టి) ఆకల్పన నెవరు విడచెదరో వారు పరమగతి నందనేర్తురు. ముత్యపుచిప్ప వెండియని, త్రాడు పాముని యెండమావి నీరని తోచుట వట్టి మిథ్య (ఇత్తడి బంగారమనుకొనుటవంటిది). సిద్ధి యనగా స్వచ్ఛందవర్తిత్వము. పారతంత్ర్యమే మృష. పరతంత్రుడు బద్ధుడు. స్వతంత్రభావనగలవాడు ముక్తుడు. ఆత్మ యొక్కటియని యెఱింగి నిర్మముడు నిరాగ్రహుండునైనవానికి బంధనములేదు. ఆ సంసారమాకాశపుష్పమువలె-శశవిషాణమువలె (కుందేటికొమ్మువలె) సర్వశూన్యము. మమతను నిరాకరించి పరమపదమందగోరిక కలిగి వీతరాగులు, విజితేంద్రియులు నయినవారే విద్వాంసులుజ్ఞానులు. వారే పరమస్థానమందుకొనువారు. కామక్రోధాదులున్నంత దాక సిద్ధినందలేరు. అట్టివారు శబ్దమాత్రిక బోధకులు అనగా శబ్దమాత్రము నెఱింగినవారు. కాని యనుభవార్థము వారెఱుంగరు. పరోక్షజ్ఞానము మాత్రము కలవారయియుందురు. యనుడిట్లనియె. ప్రభూ! శబ్దము వలన శబ్దము ప్రవర్తించును. జ్ఞానము నిశ్శబ్దము నిత్య మని మీరు సెలవిచ్చుచున్నారు అనిన అక్షరము పరబ్రహ్మము, శబ్దమక్షరాత్మకము. కావుననే శబ్దము నిరీక్షకము అని తాము సెలవీయగా విన్నాను. ప్రతిపాదింపదగిన దేదైన కొంచెమున్నచో నది శబ్దములేకుండ యెట్లు ప్రతిపాదింప వీలగును? కార్యాకార్యవ్యవస్థితిపట్ల నీ నా సందేహ మెల్ల నివారింపుడు. అన శంకరుండు

ధర్మమూర్తి కిట్లనియె. ఓయీ! మిక్కిలి శ్రద్ధ గలవాఁడవయి వినుము. ఇది విన్నమీఁదటఁ దెలియవలసిన దింక మిగులదు. జ్ఞానవాదులగు ఋషులందరు వీతకల్మషు (పాపరహితులు)లయి జ్ఞానాభ్యాసమున వర్తింతురు. జ్ఞానవేత్తలు జ్ఞానము నెఱుఁగుదురు. జ్ఞానము, జ్ఞేయము, జ్ఞానగమ్యము నెఱింగి, ఎవనిచే నేది యెట్లు జ్ఞేయమో (తెలిసికొనదగినదో) యేది చెప్పుట కుద్దేశింపఁబడినదో యదెల్ల సమన్వయపఱచి తెల్పెదను వినుము. కండ్లు తిఱుగువానికి భూమి తిఱుగుచున్నట్లు కన్పించినట్లు భేదభావనగలవాని కొక్కటే వస్తువు పెక్కులుగా గనబడుచున్నది. ఆత్మ యొక్కటియయ్యు యనేకమయినట్లున్నది. ఆ భ్రమను దొలగించుటకు శ్రుతివాక్యములను శ్రవణము చేసితీరవలెను. సుప్రయోగమయిన మననముచే దానిని స్థిరము చేయవలెను. అప్పుడు సులభముగా బంధవిముక్తి నందఁగలడు. ఈ చరాచరజగత్తంతయు మాయాజాలము (వల), నాది (మమత) నేను ననుకొను నీ సంసారము మాయామయము. మమతను దూరముచేసి బంధవిముక్తి నందఁగలడు. నే నెవఁడను? నీ వెవ్వఁడవు, వేరెక్కడివారు నను భేదము మహామాయావలంబనమున నగుచున్నది. అజాగళస్తనమువలెఁ బ్రపంచ మంతయు నిరర్థకము. (అర్థములేనిది అన్నమాట) నిష్ఫలము, నిరాభాసము, నిస్సారము, వట్టిపొగ (ధూమడంబరః) కావున సర్వయత్నములచే నాత్మను స్మరింపుము. అని యిట్లు మృత్యుంజయుం డనుగ్రహించిన జ్ఞానోపదేశముచే మృత్యుదేవత జ్ఞానియై యాత్మభూతుండయ్యెను. అతడు కర్మానుసారముగ శాసకుండయి వట్టి వినోదప్రాయుడై తోఁచెను. అవ్వల కార్తికేయుని పర్వతాధిష్ఠాతలయిన మహానుభావులు పెక్కురీతుల వినుతించిరి. కుమారస్వామియు వారితో మీ మీ యందు సేవ్యమానములగు కొండలు రాళ్ళు నెన్నో కలవు. మీరు తీర్థభూతులు. దివ్యములగు శివాలయములు మీ యందేర్పడును. మాతాత హిమవంతుడు తపశ్శాలురకు ఫలప్రదాతయగుగాక! మేరువుకూడ సర్వాశ్రయుం డగును. శ్రీశైల, మహేంద్ర, సహ్య, మాల్యవద్వింధ్య గంధమాదన శ్వేతకూట త్రికూట దర్దుర లోకాలోకాదులు, ఉదయాద్రి

మొదలగునవి యెల్ల లింగరూపములయి నామాటచేఁ బాపక్షయ కరములగుం గాక ! అని పర్వతములకు వరమిచ్చి, లింగమే దేవాలయ మనియు, నీలము, ముత్యము, పవడము, వైడూర్యము, చంద్రము, గోమేధము, పద్మరాగము, మరకతము, కాంచనము, రాజతము, రాగి, నాగము, నన లింగములు పెక్కులున్నవి. అన్నిట గాశ్మీర లింగము ప్రశస్తము. అది యైహికాముష్మికఫలములు రెండు నిచ్చు నని నందికిఁ దెల్పెను. నంది మరల బాణలింగ ముత్తమమంటివే ఆవివరము తెల్పుమన రేవానదిలో గనిపించు శిలలు లింగరూపములు, అవి నున్నగా నుండును. పిండీయుక్తములు. అవి పూజనీయములు ఎవని నోరు పంచాక్షరియందును మనస్సు శివచింతనమందును వర్తిం చునో భూతములందు సమత్వము వాదములపట్ల మూకత్వము పరస్త్రీ యెడల నపుంసకభావము నేరికుండునో యట్టివారికి శంభుఁడు సర్వదా వరదుఁడయి యున్నాఁడు.

—: (అధ్యా. 3౨.) శ్వేతుఁడను రాజు చరిత్ర :—

లోమశుండిట్లనియె : మునులారా ! పాశుపతధర్మములు, కాపాలిక భేదములు సంకోచవికాసములుగా మాకింతవఱ కెఱింగించితిని. మరేమి వినవలతురన మునులిట్లనిరి. శ్వేతుఁడను రాజర్షి చరిత్ర మద్భుత మందురు. అది యానతీయవే యన నతఁ డిట్లనియె. శ్వేతుఁ డను రాజు ధర్మపరిపాలకుఁడు. శంభుభక్తుఁడు. కావున నతని కీతి బాధలు లేకుండెను. అతని యేలుబడిలో వర్ణాశ్రమాచారములు యథావిధిగా నడచుచుండెను. ఇట్లుండగా నతనిం గొనిరమ్మని యముఁడు భటుల కాజ్ఞ యిచ్చెను. వారాతని యాజ్ఞను బరిపాలింప లేరైరి. అంత యముఁడు శివారాధనమందు సుదృఢసమాధిస్థితుఁడై ప్రశాంతుడై జ్ఞానమూర్తియైయున్న యా రాజునుగూర్చి క్షోభ నుంది ఖడ్గధారియై వచ్చెను.

కాలరూపియగు దేవత యతనిం గని, 'ఓయీ నీవు దూతలతో వచ్చి యతనిం గొంపోనెంచియు నిట్లు భీరుఁడవై నిలబడిపోయినావు. ఇట్లు కాలాతిక్రమణము చేయఁగూడదు. నీ ధర్మము నీవు యథావిధిగా నిర్వర్తింప వేమని యడిగెను. అంతటఁ బితృపతి నాచేత కాలేదు. శూలధరునికి వెఱచి యిట్లు నిలువబడిపోయినా మనెను. అంతట కాలుఁడు రాజును దండింపనేగిన శంకరుఁడు స్వయంప్రకాశుఁడైయున్న యా రాజుదరిని సదాశివుఁడు సాక్షాత్కరించి తృతీయనేత్రముచే గాలుం గనుగొని వానిని దహించెను. దేవగణము లా దేవుని వినుతించిరి. శ్వేతుఁడు తెలివిగొని రుద్రుని పెక్కురీతుల నుతించెను. మఱియు నీ కాలుని యపచారమేమి? నీ వితని నేల దహించితివని శంకరుని ప్రశ్నించెను. అంతటఁ బరమేశ్వరుఁడు వీఁడు శివభక్తుఁడు. బహుజన రక్షకుండవగు నిన్ను రక్షింపనెంచి నిన్ను శిక్షించితిని. అనిన శ్వేతుఁడు కాలము ధర్మమూలము. ఇతఁడే సృష్టిస్థితి లయహేతువుగదా! ఇతఁడు లేనిచో జగత్తు నిలువదు. కాన వాని నుజ్జీవింపఁ జేయఁగోరెద నన నా భక్తుని యభిలాష నాదరించి శంభుం డాతనికిఁ బ్రాణదాన మిచ్చెను.

హరహర! కాలకాల! త్రిపురాంతక! యోమదనాంతకా భయం
కర హర దక్షయజ్ఞహర! గావుము! దుస్సహకాలకంఠ ని
స్సహవిషభక్షణంబునఁ బ్రపంచముఁ బ్రోచిన యాప్తబాంధవా!
పరమదయాకరా శివ! శుభప్రద మంగళ మంగళాత్మకా!

కారణకారణా! సకల కల్మషవారణ! నీకిదే నమ
స్కారము లోకబాంధవ! నిసర్గ కృపాకర సోమసుందరా!
భావనైక గోచర శ్రుతి ప్రతిపాదిత భక్తలోక మం
దారా! నగాత్మజాస్మితసుధావిశదాకృతి! ప్రోవరా! శివా!

అని యిట్లు కాలుండు నుతించిన ననుగ్రహముసూపి గిరీశుండు స్వపదమున కేగెను. తా నయ్యద్భుత కృపావిశేషము ననుభవించి కృతార్థుం డయ్యెను.

—: (33 అ) శివానుగ్రహము :—

మున్ను చండుఁడను నొక కిరాతుఁడు వనమున వేటాడి యలసి రాత్రి యొక మారేడుచెట్టుపైఁ గూరుచుండి మారేడాకులను ద్రుంచి క్రిందపడవేసెను. అవి యా చెట్టుక్రిందనున్న శివలింగముపై ననుకొనకయే పడెను. అది మాఘబహుళ చతుర్దశీదిన మగుటయు వాని భాగ్యము. అవ్వల వాఁడు చేపలపట్టుటకుఁ గ్రిందికి దిగెను. వాని భార్య ఘనోదరియను బోయత మగనిరాకకై యెదురుచూచుచుండెను. ఏ క్రూరజంతువుచేతనో వాఁడు హతుండయ్యెనని భావించెను. ఆరాత్రి యది కూడు నీరు లేక పడియుండెను. మరునాటి వేకువ నది యొకనదియొడ్డునకు వచ్చి మగని నచ్చటఁజూచి వృథా లంఘన ముంటిమి. వేగముగా రమ్ము. మాంసము సమృద్ధిగా నున్నది. తిందమనెను. ఆ బోయదంపతులు నదిలో తానమాడి యాహారము తినబోగా నొక కుక్క వచ్చి వారియన్నము తినివేసెను. చండి యా కుక్కను జంపఁబోయెను. బోయవాఁడు పెండ్లామును వారించి, కుక్క తిన్నను నేను తిన్నట్లే తృప్తిపడుచున్నాను. ఈ తుచ్ఛశరీరము క్షణ భంగురము. దీని నింతగాఁ గాపాడుకొనుట మూఢత్వము. కావున నీ నా కుక్కపై కోపము విడువుమని బోధించెను. అదియు విని యా చతుర్దశినాడు రాత్రియంతయు జాగరణము చేసెను. అది శివరాత్రి గావున ననుకొనకయేని లాభించిన యా యుపవాస జాగరణముల వలన శివప్రీతియై శివగణములు విమానములపై నాదంపతులం గొని శివసన్నిధానమున నుంచిరి. మాఘమాసమున శివలింగార్చన మనంత ఫలదము.

మున్నొక బ్రాహ్మణస్త్రీ విధవయై కాముకియై వర్తింపగా దానికొక చండాలునివలన నొక కొడుకుగల్గెను. వాఁడు మహాపాపి. జూదరి, దొంగ. ఒకప్పుడు వాఁడు శివరాత్రియం దొక శివాలయము దరికివచ్చి శైవశాస్త్రప్రసంగము వినుట తటస్థించెను. దాని ఫలముచే వాఁ డుత్తరజన్మమున చిత్రాంగదుని కుమారుఁడై రాజ్యలాభ

మందెను. అతఁడు శివసన్నిధానమున జాగరణముచేసి పుణ్యశాలి యయ్యెను. వాని కుత్తమజ్ఞానలాభము కల్గెను. అతఁడే దక్షయజ్ఞ ధ్వంసమునకై యవతరించిన వీరభద్రమూర్తి.

—: (అధ్యా 38) ద్యూత క్రీడ :—

మున్ను కైలాసమున పార్వతీపరమేశ్వరులు వినోదార్థముగా ద్యూతక్రీడ యాడుచుండిరి. నారదమహర్షి యా పురాణదంపతుల దర్శనార్థ మట కేగుదెంచి వారికి వందనమాచరించి వినుతించెను. పార్వతి యతనింగని యే యాట యుత్తమమైనదన నతఁడు ద్యూతక్రీడ (జూనము) చక్కనిదనెను. నీ కది యెట్లు తెలియును. తప శ్శాలివికదా యన నాతఁడు నా కాయాట తెలియదు? కాని నీ వడిగితివని తెల్పితి ననెను. ఆమె నారదుఁడు సాక్షిగా శంకరుని తో నాడుచు తొలుత శంకరుఁనిచే నోడింపఁబడి యర్ధచంద్రుఁడు మొదలగు నాభరణములను భర్త కర్పించెను. నారదుఁ డామెను గని పరిహాసముచేయుట కామె చాలకోపించి మఱిమఱియాడి శంకరు నోడించి యతఁడుకట్టిన పందెములన్నియు గెల్చుకొనెను. అంతట నామె శంకరునింగాంచి "నాచే జయింపబడితివి," అని పలుమారు లనగా శివుడు నన్ను గెలుచువారు లేరు. నీవు గెల్చితివనుట వట్టి మాట. చాలుచాలు అనిన నామె చాలుచాలు ఈ మాటలు కట్టిపెట్టుము. లోకములో నెవ్వరు నిన్ను గెలువలేక పోవుదురుగాక ! నిన్ను గెల్చుదానను నేనొక్కతెనే యన నారదుఁడుకూడ భవాని ! ఇవి యేటిమాటలు ఇతఁడు భాగ్యవంతులకెల్ల భాగ్యవంతుఁడు, అరూపుఁడు. ఈతని స్వరూపమెఱుంగక స్త్రీస్వభావమున నితనిని గెల్చితి ననుచున్నావు. ఇది వట్టి యసత్యమ యనెను. పార్వతి కోపించి నీవు బాలుఁడవు చపలుఁడవు. నాకడ నిట్లనకుము. నీవు మౌనముపట్టి కూర్చుండుము. అని మత్సరముగొని పలికెను. అంతట భృంగి కలిగించుకొని అమ్మా ! నీవు శంకరు నోడించుట కల్ల. దక్ష

యజ్ఞధ్వంసముదగ్గరనుంచి యీతఁడోడించిన వారిని లెక్క పెట్టుము. అని యేమేమో చెప్పిన పార్వతి మెనలేని కోపమున మూఢా! శివుఁడు నాయందే యున్నాఁడు. నేను శివను, అతఁడు శివుఁడు. మా యిద్దరికి భేదము పల్కుచున్నావు. నీవు శివభక్తుఁడ వేనా? అనిన భృంగి భవాని! నాకు తెలియకేమి? నీ తండ్రి యజ్ఞమున శివనిందచేయ నీ చెవులారవింటివి అందుచేతనేకదా యాజన్మము వాసి మరల హిమగిరి కుదయింపవలసివచ్చినది. తపస్సమార్జితుఁడగు శివునెడ నీవు భక్తికలదానవు. ఇట్లు పలుకనగునా? యనెను. అంతటఁ గోపమువచ్చి నీకు మాంసము లభింపదుపొమ్మని శపించెను. మఱియు శంకరుని చేయిపట్టుకొనిలాగి యతని యాభరణములగు వాసుకిని మఱి యితరభూషణములను చంద్రకళను, గజచర్మమును నాకర్షించెను. తుదకాతని కౌపీనముకూడ పరిహాసముగా నాకర్షించెను. అంతట నచటనున్న భృంగి మొదలగు పరివారము పెడమొగము వెట్టిరి. శంకరుఁడు సిగ్గుపడి, ఋషులుచూచిన నవ్వుదురు. దేవీ! గోచి మాత్రమేని నాకు నిమ్మా యనెను. పార్వతి నవ్వి దారుకావనమున నీ గోచికూడ లేకయే పరువెత్తినవాఁడవు. నీ కేదిలేకున్న నేమి? జూదమున నిదికూడ కోల్పోయితి వనిన శంకరుఁడు రోషముగొని తృతీయ లోచనముచే జూచెను. ప్రమథగణములు మహర్షులు భయభ్రాంతులైరి. అంతట దేవి సౌభాగ్యముద్రచేఁ దిలకించి యందఱి యెడ ననుగ్రహముచూపుచు శంకరునితో నేను కాలుఁడనుగాను, కాముడనుగాను, దక్షయజ్ఞమునుగాను, త్రిపురుడనుగాను, అంధకాసురుఁడ నంతకంబెనుగాను నీవు చూచినంతమాత్ర నయ్యెడిదేమి? ఇది వ్యర్థము. విరూపాక్షుఁడను మాట నాముందు జెల్లదు. అని యిట్లు పరమేశ్వరి పల్కినవిని దేవదేవుఁడు విజనమగు వన మేగుటయే యిప్పు డుత్తమమనుకొని యేకాకియై గిరిజను వీడి పరమకారుణిక మూర్తికావున పరమహంసలు సంచరించు తపోవనమున కేగెను. ప్రమథగణములు వెంట సేవించుచు నరిగెను. పార్వతియంతఃపురమున కేగి ప్రియవిరహమునఁ గుములుచుండెను. శంభుఁడు గణేశాది పరివా

రమును విడిచి సిద్ధవటమునకేగి యాత్మానుసంధానముసేసి యర్ధ నిమీలిత లోచనుఁడై చంద్రశేఖరుఁడు యోగీశ్వరుఁడై సమాధినిష్ఠు డయ్యెను. పరమశివుని యా పరమతపస్వివేషము తపస్వులకెల్ల ముచ్చట గొల్పునది యయి యాత్మబోధరూపమై విలసిల్లెను.

(38) అట్లు శంకరుఁడు మునినిష్ఠ నున్నతఱి విజయ యను చెలికత్తె గౌరిదగ్గర నిల్చి అమ్మా! వ్యర్థముగా స్వామితోఁ గయ్యము దెచ్చికొంటివి. ఈజూద మెందులకు వచ్చిపడ్డదే? ఇపుడైన మాతో నీవు శంభుని సన్నిధికేగి క్షమార్పణము చెప్పికొనవే. అతఁడు దయా మయుఁడు కదే! అనిన శాంకరి యించుక నవ్వి ధీరమైన చిత్త ముతో పరమార్థ గంభీరముగా నిట్లనియె. విజయా! నాచే జయింపఁ బడినవాఁడు శంకరుఁడు. మున్ను పరమ విభూతిసంపన్నుఁడై యిపుడు సిగ్గువిడిచినాఁడు. నేను జేయవలసినపని కొంచెమేని యిపుడు లేదు. నేను లేనిచో నితఁడు విరూపుఁడే. నాతోఁ గూడినపుడే యితఁడు రూపవంతుఁడు, నా కతనితో వియోగ సంయోగము లనునవి లేవు. నిరాకారుఁడగు వానికి నామూలముననే యొక యాకార మేర్పడినది. నేనే యీవిశ్వము నాతనికి క్రీడార్థముగ గల్పించితిని. చూడు నా క్రీడావిలాసము. అని యపుడే బోయదాని వేసముధరించి శివునిసన్ని ధానమున కేగెను.

—: శబరీవిలాసము :—

చేతనొక విల్లుబూని, శిరమున నెమలిపింఛము చెఱివి, మెడలో పగడములు మొదలగు పూసలుదాల్చి మొగలిరేకు జుట్టున ముడిచి జగదేకసుందరియై మఱికొందరు బోయవనితలు వెంటరా భృంగీనాద ముతో మన్మథుని బునరుజ్జీవింపఁ జేయునదై రాజహంసవోలె మంద మందముగ నొయ్యారముగ నడచుచు నేకాకియై సమాధిగతుండైన స్మరవైరి సన్నిధానమునఁ జరించెను. సమాధి చాలించి శంకరుఁ డా శబరాంగనను గాంచి సుందరి! నీవెవ్వతెవో! ఇచట నేల సంచరించె

దవు నిజము పలుకు మన శివ, 'భర్త జాడ వెదకుచున్నాను. అతఁడు సర్వజ్ఞుఁడు, స్వతంత్రుఁడు, నిర్వికారుఁడు, జగత్ప్రభువు' అన వృషభధ్వజుఁడు 'కల్యాణి ! నేనే నీ కర్షుఁడనగు స్వామిని. విమర్శించుకొనుము.' అనిన విని దేవి చిఱునవ్వు నవ్వి, 'సరికాని ! ఒక్కమాట యడిగెదను. నీవు నిర్గుణుడవు. నిన్ను తపస్సుచే నేను వరించితిని. కాని క్షణములో నన్ను విడిచిపోయితివి. ప్రాణుల కందరానివాఁడవు కావున నిప్పుడన్న ట్లింకొకమారు రసకుము.' అన 'విశాలాక్షి ! అట్లు గాదు. తపస్వినియగు పార్వతిని నేను విడువలేదు. విడిచితినేని మఱి పల్కవలసిన దేమున్నది ? కావున దేవీ ! దీనజన ప్రియుఁడనై దైన్యము నొందిన నన్నుగని యుచితసౌజన్యము నాతోఁ బలుకుము.' అనియిట్లు ప్రార్థింపబడి గిరికన్య నవ్వి పరిహాసమునకు 'నీవు తపోధనుఁడవు. మహాయోగివి. విరక్తుఁడవు. నిరంజనుఁడవు నై యున్నావు. ఆత్మారాముఁడవు. నిర్ద్వంద్వుఁడవు నై కుసుమబాణుం జయించినవాఁడవు. ఇప్పుడు సాక్షా ద్విరూపాక్షుఁడవయి నాయెదుట సాక్షాత్కరించితివి. సర్వులకు నందరాని నిన్ను నేను బడయుటయు దుర్లభమే. కావున నీవింతగా వేడికొననేల ?' అంతట మదనాంతకుఁడు 'సుందరీ ! నాకు భార్యవుకమ్ము.' అని యామెచేయి పట్టుకొనెను. ఆమె నవ్వుచు "వదలు వదలుము. తాపసుండవై యిట్లు చేయుట తగదు. బలాత్కారముగ నెకసక్కెము లాడుట న్యాయముకాదు. కావలె నన్న మాతండ్రిని యాచింపుము. లేనియెడల పరాభవ మందెదవు" అన మీతండ్రి యెచటనున్నాఁడో తెల్పుమని శివుఁ డనెను. అంతట దేవి కైలాసద్వారముకడనున్న హిమవంతునిజూపిన నతఁ డా గిరిరాజు నర్థించిన నతఁ డల్లునెంతయు సత్కరించి నుతించి నీవు సర్వజగములకు స్వామివి. దాతవు. నీకు నేనా యిచ్చువాఁడను. నాకన్యను బరిగ్రహించి నన్నుఁ గృతార్థుం జేయవే యని వేడుకొనెను. అంతట నారదమహర్షి యేతెంచి శంభుని వినుతించెను. అంతట శంకరుఁడు "సురమునీ ! నీవన్నట్లు స్త్రీవ్యామోహితులు కానివా రుండరు. నేనే యీ గిరికన్యచే వ్యామోహితుండనైతిని చూచితివికదా" అని పలికి నిరాలంబమైన మార్గమున సంచరింప గంధమాదనము విడిచి

యేగెద ననెను. నారదుం డంతట గిరిజను హిమవంతుని పార్శ్వదులనుగని 'ఈ మహాదేవుఁడు మనకు వంద్యుఁడు స్తవనీయుఁడు. జగన్నాథుఁ డితఁడే' యనియె.

—: శివ రా జ్యా భి షే క ము :—

పర్వతమూర్తులందరు సాష్టాంగ ప్రణామము లాచరించి లోక శంకరా! శంకరా! యని పలురీతుల వినుతించిరి. బృహస్పతి శివుని కభిషేకము గావించెను. దేవదుందుభులు మ్రోసెను. పుష్ప వర్షము గురిసెను. బ్రహ్మాది పరివృతుండై యోగీశ్వరేశ్వరుండగు హరుడు గిరిజతో పరమమంగళముగ దివ్యాసన మధిష్ఠించి యుండెను. ఇట్టివి శంకరుని లీల లనేకములు పాపహరములు కలవు. వ్యాస ప్రసాదమున నిదియంతయు వింటిని. ఈ శివశాస్త్రము వేదగర్భము జ్ఞానాత్మకము. జనులు శ్రద్ధాభక్తులయి చదివినవారు విన్నవారు పరమోత్తమపదము నందుదురు.

ఇది స్కాందాన మహేశఖండమునఁ దంద్రడీ! యింతు కేదార మ
న్నది పుణ్యమ్మగుఖండ మాంధ్రమున జంద్రస్మేరకోటీర! త్వ
త్పదరేఖా గురుదేవతా! మము దయం బాలింపు వ్యాసోక్తి సం
పదలో భావము భావగోచరముగం బల్కింపరా! శంకరా!

శ్రీ దేవా! తావకపర
మాదేశాసాదితాద్భుతావేశముచే
నీదెస స్కాంద సుధాంబుధిఁ
జేవోడై యేలుకొను శశిద్యుతిమౌళీ.

ఇది ఆంధ్ర స్కాందమహాపురాణమున
మాహేశ్వరఖండమున
కేదారఖండము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీరస్తు

శ్రీ గురుభ్యో నమః

ఆంధ్రస్కాందము

1. మాహేశ్వరఖండములో కౌమారికాఖండము—౨

—: అర్జునుం డప్సరసలను శాపవిముక్తులఁ గావించుట :—

దక్షిణసముద్రతీరమున నేయే తీర్థములు గలవో యెందు సర్వతీర్థ ఫలము గల్గునని నారదాదులు తెల్పుదురో వాని ప్రభావవిశేషములను విను వేడుకగొంటిమన నుగ్రశ్రవుం డమ్మునుల కిట్లు తెలుపం దొడంగెను. మును మునులిట్లే యడిగిన నానందపులకితుండై కృష్ణద్వైపాయనుండు నాకు దెలిపిన కుమారస్వామిక్షేత్రమహిమను, తత్క్షేత్ర విచిత్రచరిత్రమును గుమారగీతంబైన గాథయుం గల దవియెల్ల దేవర్షిబృందములచేతను పితృదేవతలచేతను బూజితంబులైనవి. సదాచారసంపన్నుండై యెవ్వండేని యద్దేవుతీర్థము సేవించిన నాతనికి నావలె బ్రహ్మలోకనివాసము తప్పదు. బ్రహ్మలోకముకంటె విష్ణులోకము నద్దానికంటె గుహాలోకము నున్నతోన్నతములు. మునుపు నారదభగవానుం డర్జునున కెఱింగించిన యద్భుత రసావహమగు కథయొకటిగల దదివినిపించెద నవధరింపుఁడు.

ఒకానొక కారణమునఁ బార్థుఁడు మణికూటంబు వెలువడి దక్షిణసముద్రానూపప్రాంతమున పంచతీర్థములు గలవని విని వానిని సేవింప నేగెను. అంతమున్ను మహర్షులా తీర్థమ్ములం దడుగిడుటకైన జంకుచుండిరి. అవి కుమారేశ్వరము స్తంభేశ్వరము సౌభద్రము శచీదేవికి బ్రియంబగు బర్కరేశ్వరమును కరంధముడను నృపతికి బ్రియమ్మగు మహాకాలము భరద్వాజమునివరున కిష్టమగు సిద్ధేశ్వరము ననునవి. పరమపావనమయ్యు నా తీర్థపంచకము నిర్జనమ్మగుట యరసి కురుపుంగవుడు తనతోనున్న నారదశిష్యులగు మహర్షులం

గని బ్రహ్మవాదుల కీ తీర్థమ్ము లసేవ్యంబులగుటకు గతమేమన నిం దైదు మొసళ్ళు గలవవి తపోధనులం గ్రసించుచున్నందున నిం దెవ్వరు నడుగిడ రన నవక్రవిక్రముండగు నతడు వానిని సేవించి తీరెదనని నిశ్చయించె. ఋషిబృంద 'మర్జునా! పండ్రెండు సంవత్సరము లర్బుద సంఖ్యాకములగు దివ్యతీర్థమ్ముల గ్రుంకులిడితివి. నీ కివ్వాని సేవింపకున్న నేమయ్యె? పతంగవ్రతమూననేల?' అనగా మిడుత యగ్నిని జూచి పండని దూకి నశించునట్లు, లేక పక్షి వేటగాని పాటవిని వలం దగులుకొనునట్లు పుణ్యాశచే నిమ్మడుగులం జొచ్చి నక్రముల ముఖమున చచ్చిపోనేలయని మాను లన ఫల్గునుండిట్లనియె.

ఇపుడు దయాసారులయి మీరేమని రది సారముగల పలుకని మీరందురా? మహాత్ములు ధర్మమున కాసపడు నరుని వారింప జనదు. మందమతినై యెవ్వండేని వారించు నాతండు స్వాశ్రిత లోకమ్ము వేడినిట్టూర్పుల కెరయై భస్మమై పోగలడు. జీవిత మిది మెఱుపుతీవవలె క్షణికము. అది ధర్మమునకై క్షయమ్మగునేని యంతకంటె గావలసినదేమి? ఏవాని యాలుబిడ్డలు క్షేత్రవిత్తాదులు ప్రాణమును ధర్మనిమిత్తముగ వినిమయమ్ములగునో వాడే మానవుడు. అనవిని మునులు 'కుంతీకుమార! ఇట్టి యత్యుత్తమ ధర్మము నుద్ఘాటించు నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుడ వయ్యెదవుగాక! నీమనం బెప్పుడును ధర్మనిరూఢంబగుగాక! నీకేది యభిమత మ్మట్లు సేయు' మన నమ్మహామహుల యాశీర్వాదలాభముం బడసి వారిచే సంస్తుతుడై భరతకుల సత్తముడాతీర్థమ్ముల నవగాహనము సేయనరిగెను. తొలుత నతడు సౌభద్రతీర్థమున నప్పుడ చొచ్చి స్నానము నొనరించెను. తోడనే యొక మొసలి యాతనిం బట్టుకొనెను. దాని నొకచేత బట్టుకొనియే యవ్వీరుండు నీరువెడలి యొడ్డునకురాగా నమ్మకరమ్ము సకలాభరణభూషితయై యనుపమప్రభ నొక దివ్యసుందరియై యెదుట గానవచ్చెను. అతండు గని 'కల్యాణి! నీ వెవతవు? నీ వీ జలములం దుండ గతమేమి? ఇట్లు నక్రమ్మగుటకు నీవేమి వక్రమ్మొనరించితివి?' అని యడుగ నయ్యింతి 'కుంతీనందన! నేను దేవోద్యానమున

వసించు నొక యప్సరసను. కుబేరునికి వల్లభను. వర్చ్చయని న న్నం దురు. నాకు నల్గురు చెలికత్తెలు కలరు. వారును నేను నింద్రసద నంబు వెడలి యొకనాడొకయెడ నొక్క విప్రబాలకు ననుపమరూప లావణ్య సధీత సకలవేదు ననికేతను నకించను నేకాంతవర్తను గాంచి తిమి. భాను నట్లున్న యాతని తపోదీప్తిచే నయ్యారణ్యమెల్ల తేజో మయంబయ్యె. వాని యత్యద్భుత దర్శనమునకు మోహించి తపో విఘ్నమ్ము గావింపవలయునని యవని కవతరించితిని. నేనును సౌర భేయి సామేయి బుద్బదలత యను నప్సరసల మైదుగుర మొక్కమా రకుమారముని సన్నిధికరిగి పాడుచు నాడుచు నగని లోభవశుం గావింప యత్నించితిమి. అవ్వీరుండు మాయెడ మనసుగొనడయ్యె. కంపింపక యట్లనే వినిర్మలమగు తపమ్మున నుండి యుత్థితుండై కోపముగొని మీరందరు నక్రంబులై జలమ్ములబడి యుండుదురు గాక' యని శపించెను. అంతట మేము వ్యథనెంది యత్తపోధను శర ణొందితిమి. రూపయౌవనమదంబున గందర్వదర్పమ్మున నీ యకార్య కరణమ్మునకుం జొచ్చితిమి. నీవు సద్బ్రాహ్మణుండ విది శాపమ్ము గాదు మమ్ము జంపుటయే. శంసితాత్ముడవగు నిన్ను మోహింప జేయ వచ్చినమాట నిజమే కాని యబల లవధ్యలని ధర్మజ్ఞులందురు. శిష్టులు శరణాగతుల నాదరింతురు. శరణ్యుడ వగు నీయండ చేరిన మమ్ము క్షమింపుము. అనిన విని యమ్ముని వారియెడ బ్రసన్నుండై "మీ వర్తనముంగని చిత్తమ్మున నేనును ముగ్ధుండనైతిని. ఆహా! ఎంత దుండుకుడు? ఎంత మోహము? ఎంతపాపమున కొడిగట్టితిరి? మృత్యువు నెత్తిపై నాడుచున్నదని యెఱింగినవాని కాహారమైన నోటికిఁబోదే. అట్టియెడ గామవికారములకు దావెక్కడ? అయ్యో మనుష్యజన్మము దుర్లభము. అద్దానిని స్త్రీవ్యామోహితులు తృణ ప్రాయంబుగ గణింతురు.

జన్మమెత్తిన దెందులకు? ఎత్తిన నెత్తుదురుగాక. ఇట్లు విశృం ఖలమయిన కామవృత్తిం జరించుట నింద్యము. బ్రహ్మ విశ్వవృద్ధికై మిథునమును సృజించెను. అది యట్లనే పరిపాలింపదగు. నందు దోస

మొకింతయు లేదు. బ్రాహ్మణాగ్నిసాక్షికముగ బంధువులచే నీయబడిన యింతితో గాపురము సేయుట ధన్యతాపాదకము. సర్వశ్రేయఃప్రదమ్మును. ప్రకృతిపురుష సంయోగ మట్టిదైన స్త్రీపురుషయోగము క్రమసాధ్యమ్మగునేని గుణమున్నది కాని యది యవిధిసాధితమగునే నంతకంటె దోషములేదు. పంచముఖమైన పురమున నేకాదశ భటులతోఁగూడి యంగనతో బహుసంతానముతో దత్పురద్వారమున గావలియుండువాడు చైతన్యరహితుండు (జడుడు) ఎట్లగును? (ఇక్కడ పంచముఖమైన పురమనగా బంచభూతాత్మకమైనశరీరము. అం దేకాదశభటులనగా పంచజ్ఞానేంద్రియములు పంచకర్మేంద్రియములు మనస్సును. అంగనయనగా బ్రకృతి. అదే సత్త్వరజస్తమోగుణ సామ్యావస్థ. సంతానమనగా నిక్కడ సంకల్పవికల్పములే. ద్వారమనగా హృదయగుహ. ఆద్వారమున గావలియుండువా డనగా జీవాత్మ.) స్త్రీతో సమావేశము దేవయజ్ఞప్రముఖ పంచయజ్ఞములచేతను విశ్వమున కుపకారము చేయుటకు గృహస్థాశ్రమ మేర్పరుపబడినది. మూఢు లీ యుత్తమాశ్రమధర్మము నన్యథా యొనర్చి మలినమొనర్తురు. ఆహా! వినుండు. నీశుశ్రూష శుభదాయకము కాదేని చేతులెత్తి యాక్రందించెద. ఎవ్వడు నామాట లాలించునో! సప్తధాతు సారమగు వీర్యమును దన కుచితమైన స్థానమునగాక కుత్సితయోనియందు నిక్షేపించువారిం గూర్చి యముడిట్లనియె. అట్టివాడు మొదట నోషధీద్రోహి. ఆ మీఁద నాత్మద్రోహి. పిమ్మట పితృద్రోహి. తుదకు విశ్వద్రోహియు నై యనేకవర్షములు పాతకము నొందును. మనుష్యులు పితృదేవతలు దేవతలు మునులు సర్వభూతములు గృహస్థు నాశ్రయించి బ్రతుకుచున్నవి కావున మానవుడు గృహియై నియమపాలనము సేయనగును. మనస్సు వాక్కు- జిహ్వ చెవులు చేతులు మొదలగు నింద్రియముల నదుపులో బెట్టుకొనుటయే యుత్తమతీర్థమనియు నట్లు కాకుండుట కాకతీర్థమనియు దెలుపబడినది. కాకిబ్రతుకుగల నరునిజూచి తామసులగు జనులు హంసయని ప్రశంసించి హర్షింతురు. అట్టి కాకితో

దేవతల కేమి ప్రయోజనము? అని యీవిధముగా నమ్మి స్త్రీజాతి నిర్మాణమును స్మరించి త్రిలోకాభ్యుదయము నాసించిన నామనసు పాపమున కెట్లోడబడును. ఇతర మానవుల యనుభవమును శాస్త్ర దృష్టమ్మును సమీకరించి యమలోకయాతనల నరసియున్న నేనెట్లు ప్రత్యక్షముగా మోహపడెదను? మీయెడల నాకెట్టి ద్వేషమును లేదు. ఎవ రెందుల కీశ్వరునిచే సృష్టింపబడిరో యందుల కనువుగా వారు సత్యాసత్యముల నాచరింతురు. శతము, సహస్రము విశ్వము నను నీపదము లక్షయవాచకములే. నేను శతమను పరిమితినిబెట్టి శపించిన నాశాపములో శతశబ్ద మక్షయవాచకము గాదు. అనగా మీకీశాపము సరిగా నూరేండ్లే యుండునని భావము. మీరు మకరములై పురుషుల నాకర్షించుచుండగా నొకానొక పురుషశ్రేష్ఠుండు తానే మిమ్ముల నాకర్షించి యొడ్డునకు విసరినప్పుడు మీ పూర్వ రూపము బొరందగలరు. హాస్యమునకేని యనృతమాడి యెఱుంగను. అపుడు మీకుగల్గిన పరిశుద్ధి కల్యాణకరము కాగలదన నేమమ్మునిపుంగవున కెఱగి ప్రదక్షిణ మాచరించి శాపమునుగూర్చిన విచారముతో నటనుండి కదలి చనుచుఁ ద్రోవలో దేవర్షియగు నారదుని సందర్శన భాగ్యము నందితిమి. మే మమ్మహర్షికి మ్రొక్కి మాకథ విన్నవింపగా “దక్షిణసముద్రతీరమున బుణ్యరమణీయములగు పంచతీర్థములు గలవు. మీరచ్చటకేగి యుండుడు. మి మ్మీదుఃఖమునుండి బాండవమధ్యముడగు ధనంజయు డుద్ధరింపగలడు” అనియె. కావున నీ వమ్మహర్షి వచనమును సత్యమొనరింప నర్హుడవు. మీ వంటి సాధులజన్మము దీనోపకారకమన విని యర్జును డాతీర్థములందు స్నానమాచరించి వరుసగా నయ్యందఱ నుద్ధరించెను. అవ్వల నవ్వీరున కవ్వామలోచనలు నమస్కరించి జయముపల్కి దీవించి వెడలిపోనున్నతఱి ఎంతహీనుడైన నెవ్వండేని దనకు బూజ్యమైన తావున కనర్థంబు గల్గింపడు? దేవర్షి తనకు బూజ్యమైన యీ తీర్థమున మీ రుండుట కెట్లొప్పెను? అతి బల ప్రభావసంపన్నులైన నవదుర్గలు, సిద్ధేశ్వరుండు సిద్ధగణపతియు నధిష్ఠించియున్న యీ క్షేత్రమున మీయునికి యెట్లు సాధ్యమైనది. ఇందరిలో నొక్కొక్కరే దేవతలనైన వారింప సమర్థులు. తీర్థనిరోధ

మొనరించు మిమ్ముల నయ్యెల్లరుం గూడి కూడ నివారింపరైరని నామనము దోలాయితమగుచున్నది. సత్యము విన గౌతుకమగుచున్నది. తెల్పుం డన నయ్యప్సరసలు 'చక్కగా నడగితివి. అల్లదె యుత్తరదిశం జూడు మదిగో ద్విజపరివృతుండై పూజ్యుం డగు నారదముని యేతెంచెడిని నీ వడిగినదాని కతండ బదులుసెప్పగల'డని యయ్యంగనలు గగనమున జనిరి.

-: (అధ్యా. ౨.) నరనారద సంవాదము - దానప్రశంస :-

ఇంద్రనందనుడు మునీంద్రవందితుడగు నా బృందారకమౌనిపుంగవున కెదురేగి చరణమ్ములవ్రాలి యయ్యందరికి వందన మాచరించెను. 'ధనంజయా! శత్రులం గెలువుము. నీ మనంబు ధర్మమునందును దేవబ్రాహ్మణులందును నిలుచుగాక! ద్వాదశవార్షికమ్మయిన యిమ్మహాయాత్రయం దేమైన ఖేదముగాని కోపముగాని నీకు గలుగదుగదా? మునులమనంబులుకూడ విఘ్నములకుగురియై తీర్థయాత్రలందు ఖిన్నంబు లగుచుండును. నీ వట్టిదోషమ్ములకు వశుండవుగాక యుంటివికదా? అంగిరస్సుచేనుపగీతమ్మైన గాథ నిట నుదాహరించెద. "ఎవనిహస్తములు పాదములు మనమ్మును నియమితములై యుండునో, యెవ్వనిచేతలు కామక్రోదాధి వికారదూరము లగునో యతడు తీర్థఫలమందును." ఇందు నీ హృదయము గుదురుకొన జేసికొనుము. యుధిష్ఠిరుం డన్నయై కేశవునంతవాడు నెచ్చెలియైయున్న నీ వింతకు వేరుగా నెట్లూహింతువు? అయినను బ్రాహ్మణులవలన శిక్షణమందుట నరుల కావశ్యకము. మేము విష్ణునిచే నీ లోకమున నుపదేష్టలుగా స్థాపింపబడితిమి. బ్రాహ్మణులం గూర్చి విష్ణుగీతంబగు గాథయు నిట్లు వినంబడు "ఎవ్వని యమృతప్రాయమయిన యశస్సు వినుట యను తీర్థస్నానముచే జండాలుడు మొదలుగ నెల్లజగమ్ము నాక్షణమ పవిత్రమగునో యట్టి నేను విప్రోత్తములగు మీ చేత నుత్తమ తీర్థభూతుండ ననుకీర్తి ప్రతిష్ఠ లందగల్గితిని. అట్టి మీకు

ప్రతికూలముగ వర్తించునేని నా బాహువునైన ఖండించుటకు వెనుదీయను" అని. మాసేమము నభిలషించు నీ కొక్క ప్రియమ్ము సెప్పెదము. యాదవులును పాండవులు కుశలురై యున్నారు. ధృతరాష్ట్రశాసనమున భీముఁ డిప్పుడే కురుద్రోహియగు వీరవర్మను సంహరించెను. అతఁడు బలి యంత బలశాలి, అజయ్యుఁడు. ముల్లు ముల్లుచే నుద్ధరింపబడినట్లు భీమునిచే నాతఁడు నిర్మూలింపబడెను. అన నారదువాక్యమ్ము లాలించి పార్థుండు "బ్రాహ్మణానుమతంబున వర్తించుచు దదారాధకులైనవారికి క్షేమమ్ముగాక యెం డేమగును? నేను శక్తికొలది తీర్థాటనమాచరించుచు నిందందు పరమానంద భరితుడనై యుంటిని. తాము త్రిలోకసంచారులు. మీ యెఱుంగని మహిమలు లేవు. ఈ తీర్థపంచకము మీచే సర్వాతిశాయి ప్రభావ ధుర్యమయ్యెనని యార్యముని తెలుపగా వింటిని. ఆ మూలాగ్రముగ నా కథవిన గుతూహలమయ్యెడునన నమ్మహర్షి యిట్లనియె. అర్జునా! నీవు గుణశాలివి. ధర్మసంభృతములైన గుణములను గుణభూషణులే విన నర్హులు. సాధువులకు సత్కీర్తనము వలనను పాపుల కసదాలాపము వలనను నాయువు గ్రమించుచుండుగావున నీ కీతీర్థప్రభావంబు బహుముఖములం బ్రశంసించెద నవధరింపుము:

మున్ను కపిలునితో బ్రహ్మలోకమున కరిగితిని. మా తండ్రి దేవర్షి రాజర్షి సంఘములు మూర్తులను ధరించియు ధరింపకయుం దన్ను సేవింప నక్షత్రముల నడుమనున్న చంద్రునివలె రాజిల్లుచుండెను. నే నాయనను కపిలునితో దర్శించి ప్రణతుండనై ప్రమోదభరితుండనై కటాక్షమాత్రమున ననుయుక్తస్వాగతుండనై యచట గూరుచుంటిని. అంతలో జగద్వార్తల నివేదింప వార్తాహరులు రాజీవాసను సన్నిధానమున కేతెంచిరి. పితామహుం డమృతకల్పంబగు దృష్టిచే వారల నాప్లావింపజేయుచు "ఎందెందు మీరు సంచరించితిరి? ఏమేమి వింతలం జూచితిరి? వింటిరి? పుణ్యావహమ్మగు నద్భుతమేదేని తెలుపుఁడన వారిలో నగ్రేసరుండగు సుశ్రవుండను నాతఁ డజునికి మ్రొక్కి యిట్లనియె. రవిముందు దీపమట్లు ప్రభువు

సమ్ముఖమున మేము నిలిచి విజ్ఞాపించుట. అయినను లోకక్షేమము నకై ప్రేరణసేయు మీ కించుక నివేదింపవలసియున్నది. కాత్యాయనుండను ముని బహుధర్మముల వినికిగల్గియు నందలి సారమెఱుంగ గోరి యొంటి బొటనవ్రేలిపై జిరకాలము నిలిచి తపమ్మొనరించు చుండగా దివ్యవాణి "సరస్వతీతీరమునందు సారస్వతుండను ఋషి గలం డతని నడుగుము. ధర్మసూక్ష్మజ్ఞుడగు నాతడు నీకు ధర్మసార మేదియో తెల్పు" నన నమ్మని సన్నిధికేగి మ్రొక్కి యిట్లు ప్రశ్నించెను. సత్యము శౌచము సాంఖ్యము యోగము క్షమ ఆర్జవము మానము పాండిత్యము సమ్యగ్జ్ఞానము వైరాగ్యము అగ్నిష్టోమాది కర్మములు మొదలుగా నొక్కొక్కదాని నొక్కొక్క రుత్తమ ధర్మముగా బ్రశంసించుచున్నారు. మఱికొందరు సమలోష్టాశ్మకాంచనమ్మగు నాత్మజ్ఞానమును (అనగా మట్టి రాయి బంగారము సమముగా జూచు సమత్వదృష్టిని) పరమోత్తమ ధర్మముగా గణించుచున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో లోకులు కృత్యాకృత్య విధులం దేది శ్రేయస్కరమో యెఱుంగనేరక వ్యామోహపడుచున్నారు. ఇందేదియుత్తమకృత్యమో యేది మహాత్ముల కనుష్ఠేయమో యేది సర్వార్థసాధకమో నా కానతీయ నీవ తగుదువు" అన సారస్వతుం డిట్లనియె.

సరస్వతి నాకేది తెల్పె నట్టి సారముం దెల్పెద వినుము. ఈ జగమంతయు ఛాయారూపము. (క్రీనీడవంటిది) పుట్టుటయుం గిట్టుటయు దీని ధర్మము. ఇది చంచలనయనా దృగంచలచంచలము. ధనము నాయువు యౌవనము భోగములును జలబింబిత చంద్రబింబమట్లస్థిరమ్ములని లెస్సగ బుద్ధిం దెలిసి "స్థాణుదానము" అను నుత్తమ ధర్మము నాశ్రయింపవలయును. శ్రుతి దానశీలుడగు మానవుడు పాపముసేయ డని చెప్పుచున్నది. స్థాణుభక్తుండు జన్మ మృత్యువుల నందడని వేదవాక్యము గలదు. సావర్ణి గానముసేసిన రెండుగాథల నిదె యవధరింపుము. "ధర్మదేవత వృషరూపము. వృషభము తద్వాహనము. అమ్మహాదేవుడే ధర్మస్వరూపుడు. అతడే పూజ్యుడు. ధర్మాధర్మము లుదకమై దుఃఖములు సుడులై తమోఘోరమై కోపమే

పంకమై మదమే మొసలియై లోభమే బుద్బుదమై సుసంకటమై దురభిమాన గంభీర పాతాళమైన సంసార మొక మహాసాగరము. సత్త్వగుణ రూపమైన నౌక యొక్కటియే తరణసాధనమై యందు రాజిల్లుచున్నది. దాని నాధారముగఁజేసి హరుండను సరంగొక్కఁడే యీ భవసముద్రమును దరింపజేయుచున్నాఁడు. దానము శీలము వ్రతము కీర్తి ధర్మము ఆయువు పరోపకారము నను నియ్యవి యసారమైన శరీరమునుండి సారముం దీయగల సాధనములు. ధర్మమునెడ రాగము, వేదమునెడ నాలోచన, ధనముపై వ్యసనము, ఇంద్రియ విషయమ్ములందు వైరాగ్యమును గుదిరెనేని జన్మమెత్తినందులకు ఫలము లభించినట్లే. ఈ పవిత్ర భారతదేశమున నధ్రువంబైన మనుష్యజన్మ మెత్తి యాత్మశ్రేయమ్ము నొనరింపకున్న వాఁడాత్మ వంచనము చేసికొన్నట్లే. సురాసురులకేని మానవజన్మ మతి దుర్లభము. అది గడించి నరకమునకు బోనియట్లు వర్తింపవలయు. మానుష్యము సర్వార్థసాధకము. సర్వాధారము. అట్టిది నీ కయత్నలబ్ధమ్మయ్యెను. అట్టి మూలమును నీవు సంరక్షించుకొనుము. అమూల్యమైన పుణ్యమూల్యమ్ము చెల్లించి యీ శరీరనౌకను గొంటివి! అది పగిలిపోకుండునంతలో నద్దానింగొని దుఃఖోదధిదాటి యొక యొడ్డు చేరుకొనుట మంచిదిగద. అవికారమైన చక్కని శరీరమువడసియు సంసారము గడచిపోనేరని నరాధము డాత్మహంతకుడు. ఈశరీర మూతనేసికొనియే యతులు తపము లాచరింతురు. యజ్వలగ్నులు వేల్తురు. పరలోకముకొఱకు దాతలు దానములు సేయుదురు. అనిన విని కాత్యాయనుం డిట్లనియె. సారస్వతా! దానమునకంటె తపస్సు కంటె దుష్కర మేయది? చనిపోయినతరువాత దానివలన గలుగ బోవు మహాఫలమేమి? తెలుపు మన నాతండు వెండియు నిట్లనియె.

దానముకంటె దుష్కరమయినది లేదు. ఇది ప్రత్యక్ష విషయము. ఇందులకు లోకమే సాక్షి. ప్రాణములకైన తెగించి విత్తమునకై నరులు నడిసముద్రమైన నట్టడవియైన కొండలయిన గుహలైనం దురాశచేఁజొరబారుదురు గద! శ్వవృత్తి యనబడు సేవావృత్తి

కొడఁబడుదురు. హింసాప్రాయంబును బహుక్లేశావహంబునగు వ్యవసాయమ్మునకు మఱికొందరు బూనెదరు. ప్రాణములకంటె దియ్యనై బహుళాయాసలబ్ధంబును దుఃఖార్తితంబునగు విత్తంబును ద్యజించుట సుదుష్కరము. ఒరులకిచ్చినదియు దా ననుభవించినదియు నగు ధనమే ధనికుని ధనము. అవ్వల వాఁడు చనిన వాని దారలతో ధనములతో నన్యులు క్రీడింతురు. దినదినము యాచింపవచ్చు బిచ్చగాఁడు గురువేయని భావించెదను. అతఁ డద్దమును దినదినము తుడిచి పరిశుభ్రము సేయునట్లు మనసులోని పంకమును దుడిచి పరిశుద్ధుని జేయును. ఇచ్చినది యిచ్చినట్లపోదు. మఱియు బెంపొందును. కూపములోని నీరుతోడి నలుదెసల జల్లినకొలది చల్లని నీరూరుటయేకాక పోయినకొలది పరిశుద్ధమగు నుదకము లభించును. మూర్ఖుఁ డేకైకజన్మసుఖానుభవముకొఱకు బహుజన్మ సహస్రములాహుతిసేయును. ప్రాజ్ఞుండు జన్మసహస్రసుఖ లాభమునకై యొక జన్మమును వెచ్చబెట్టును. మూర్ఖు డిహలోకమున దరిద్రుడనగుదునని శంకించి యెవ్వనికిని ధనముల నీయఁడు. ప్రాజ్ఞు డాముష్మిక దారిద్ర్యమునకు వెఱచి యిక్కడనే సర్వమును ద్యాగము చేయును. నాశనశీలమగు శరీరమునాశ్రయించిన జీవుఁడు ధనము నేమిసేయగలఁడు? ఏ శరీరపోషణకు ధనమాసింతురో యా శరీరము ధనముకంటె నశాశ్వతము. మున్ను నాస్తినాస్తి (లేదు లేదు) యని యభ్యసించిన రెండక్షరములే తరువాత దేహి దేహి (ఇమ్ము ఇమ్ము) యను రెండక్షరములుగా బరిణమించును. 'దేహి' యని నేనడుగుకొనువారనుభవించు నైచ్యమెల్ల మున్ను పెట్టిపుట్టని దానియొక్క పరిణామమే. దాత యుపకారమునకే యాచకుడు దేహియని పల్కుట. అందువలననే దాత పైచేయియై ప్రతిగ్రహీత క్రిందగుచున్నాఁడు. దానశీలుఁడుగాని మూఢులు దరిద్రులు వ్యాధితులు దాసులునై దుఃఖభాజను లయి జన్మింతురు. దాతగానిధనవంతుని దపస్విగాని దరిద్రుని కంఠమున బెనుఁబండగట్టి నీట నగాధమున ముంచివేయుటమంచిది. నూఱుగురి కొక శూరుఁడు, వేయిమంది కొక పండితుఁడు, పదివేవుర

క్కొక వక్త్రయుం బుట్టినం బుట్టవచ్చును గాని దాత యొక్కండు పుట్టునో పుట్టడో సంశయగ్రస్తము. గోవులు విప్రులు వేదములు పతివ్రతలు సత్యవ్రతులు అలుబ్ధులు దాతలు నను నేడుగురచే నీధరణి ధరింపబడుచున్నది. శిబి తన మేనికండలను ఔశీనరుండగు నొకరాజు ప్రియపుత్రు నౌరసుని బ్రాహ్మణున కర్పించి నాకపృష్ఠ మధిష్ఠించిరి. కాశిరాజగు ప్రతర్దనుండు రెండుకన్నుల నొక విప్రునికిచ్చి యిహపర మ్ముల రెండింటను యశస్సు సాధించెను. వైదేహుడగు నిమి రాజ్యమును, జామదగ్న్యుడగు పరశురాముడు నగరగ్రామ ప్రజాకరయగు వసుంధర నవనిసురుల కిచ్చిరి. మేఘములు వర్షింపకున్నతఱి సర్వ భూతములకు నిలువనీడయై ప్రజాపతివోలె నెల్లప్రజల వశిష్ఠుండు బ్రతికించెను. పాంచాలదేశాధిపతియు బుద్ధిమదగ్రేసరుండు నగు బ్రహ్మదత్తుండు శంఖనిధిని భూసురులకు జారవిడిచి స్వర్గము నందు కొనె. యశస్వియగు "సహస్రజిత్తు" అను రాజర్షి ప్రాణములను బ్రాహ్మణార్పణము గావించి యనుత్తమలోకములు వడసెను. వీరును మఱిపెక్కురు భక్తితో స్థాణుదాన మొనరించి శాంతాత్ములు జితేంద్రియులు నై రుద్రలోకము నందిరి. పుడమియున్నంతకాలము వీరికీర్తి సుప్రతిష్ఠితము. ఇది తెలిసి సారార్థివై స్థాణుదాన మొనరింపుము. అనవిని కాత్యాయనుం డుత్తమ ధర్మావగాహియై యమోహియై స్థాణుదానముచేసి స్వస్థుండయ్యెను.

ఇట్లు సుశ్రవుండను వార్తాహరుండు దెలుప విని చతురాననుండు హర్షాశ్రునయనుండై వత్సా! నీ తెలిపినదియెల్ల సముచితము. ఇది యిట్టిద. వేఱొండుగాదు. సారస్వతుండు సత్యము వాక్రుచ్చినాడు. అతడు పేర్కొన్న శ్రుతియు నట్టిద. అం దిట్లున్నది. "యజ్ఞములకు వరూథము (ముఖస్థానీయము) దక్షిణ. సర్వభూతములు దాత నాశ్రయించి బ్రతుకును. దానము సర్వశత్రువులను వారింపసమర్థమనుగు. దానముచే శత్రువులు మిత్రులగుదురు. దానమునందు సర్వము ప్రతిష్ఠితము కావున దాన ముత్తమధర్మము." ధర్మాధర్మము లను తరంగములచే సంకులమైయున్న సంసారసముద్రమున దానము నాశ్రయింపవల

యును. అది తరించుట కదియ నౌక. ఇది యాలోచించియ గంగా యమునాసంగమమ్మున మధ్యప్రదేశమున బుష్కరక్షేత్రమున విప్రులను బ్రతిష్ఠించింతిని. లక్ష్మీనారాయణులచే గౌరిచే నందంద వేదవిదులు స్థాపింపబడిరి. శివునిచే నాగరులు, పార్వతిచే శక్తి పురవాసులు, లక్ష్మిచే శ్రీమాలస్థలవాసులునగు భూసురులు ప్రతిష్ఠితులైరి. అనేకాగ్రహారము లవని సురుల కీయబడినవి. మాకీ దానఫలమున గాంక్ష లేదు. సాధురక్షణకై త్యాగము సేసితిమి. స్థిరవసతిగన్న విప్రులు ధర్మోపదేష్టలై మూడువర్ణముల నుద్ధరింతురు. దానము - ఉత్సర్గము - కల్పితము - సంశ్రుతము నని దానము చతుర్విధము. కూపతటాక వృక్షప్రతిష్ఠయు విద్యాలయ దేవాలయ మఠప్రతిష్ఠయు చలివెందలి గృహభూదానములు నుత్సర్గమనంబడును. వీని నాశ్రయించి యుపజీవించువాడు నా దానపుణ్యమం దారవభాగమును బడయగలడు. ఇం దెల్లయెడల విప్రుల నియోగింపవలయు. దేవతాప్రతిష్ఠాదికమును దన్మూలమున జరుపవలయు. దేవాలయముగాని బ్రాహ్మణగృహము గాని యెంతకాలముండునో దాతకు తత్పూర్వులగు పితృ పితామహ ప్రపితామహాదులకు నంతకాల మా పుణ్యభాగమందుచునే యుండును. అంతకంటెను రెట్టింపుఫలము జీర్ణోద్ధారము సేసినవారికి కల్గును. (పాడువడిన దేవాలయాదుల నుద్ధరించుట జీర్ణోద్ధార మనబడును) కావున దానమున కీడైన దిం కొకటిలేదు. సారస్వతుండు సత్యమును గానము సేసెనన సాధువాదమొనరించి దేవతలు నేను నాశ్చర్యచకితుల మైతిమి. అవ్వల సభ ముగిసెను. నేను సురమ్యమగు మేరుశిఖరము నెక్కి యొక మసృణశిలాతలమున గూర్చుండి యిట్లనుకొంటెని. మా తండ్రి యనినదెల్ల సత్యము. నే నీ దానపుణ్యప్రచారము గావించెద. కౌపీనదండమాత్రధనికుండను నేనేమి చేయవలయు? దేశము కాలము పాత్రము నెఱిగి పరిశుద్ధాంతఃకరణమ్మున న్యాయార్జిత విత్తమును దానము సేసినవాని కాఫలము యావనమున నందును. అజ్ఞానినై భయముచేతనో కోపముచేతనో దానమిచ్చినవాని కాఫలము మాతృ గర్భమున నుండగా ననుభవమునకు వచ్చును. దంభమున నిచ్చిన

దానిఫలము బాల్యముననుభవించును. అన్యాయార్జితంబగు సొత్తును ప్రయోజనాకాంక్షియై యిచ్చినవాడు తత్ఫలము వార్ధకమున భుక్తి మొనరించుకొనును. పిసినిగొట్టుగాక పుణ్యార్జితవిత్తమును దేశకాల పాత్రము లెఱింగి యీయవలయును. నిర్ధనుని కిట్టి దానఫలమెక్కడిది? పురాణ మును లిట్లనిరి. పేదవానికిహము లేదు పరము లేదు. దరినున్న దరిద్రుని నరులు నీచముగ జూచెదరు. దారిద్ర్యము మహాపాపము. పతితు డట్ల దరిద్రుడు శోచనీయుడు. శరీరకృశుడు కృశుడుగాడు. కృశాశ్వుడు (అశ్వాది పశుసంపద కృశించినవాడు) కృశధనుడు కృశభృత్యుడు కృశాతిథియునై నమానవుడే కృశుడు. నిర్ధనుడు కులీనుం డయ్యు పరాభవపాత్ర మగును. ధనికు డకులుం డయ్యు కులీనుడ. జ్ఞానవృద్ధులు తపోవృద్ధులు, శ్రుతవృద్ధులు ధనవృద్ధిని ద్వారముకడ కింకరులు. త్రిభువనమ్ములందును మాకు ధన మపరిగ్రాహ్యమైనను నయ్యది యన్యులచే నర్థింపబడి యనంతఫలప్రదమగుచున్నది. అని విమర్శించి దేశదేశము లందు నగరముల గ్రామముల నాశ్రమములను బర్యటించి విప్రులస్థాపింపదగు స్థాన మరయుచుంటినని సురముని సురేశ్వరనందనునకు దెలిపెను.

—: (అ 3) మహీసాగరసంగమతీర్థ ప్రశంస :—

ఇట్లు పుణ్యస్థానముల సంచరించి రేవాతీరమున భృగుమహర్షి యాశ్రమమున కేగితిని. దర్శన కీర్తనమ్ములచే నన్నది పవిత్రుల జేయగలది. దేహమున బింగళనాడి యున్నట్లే బ్రహ్మాండశరీరమున నీనది బింగళనాడీస్థానీయమైయున్నది. ఆ రేవానదియందు శుక్ల తీర్థమను నొక్కటి యున్నది. అందు స్నానముచేసిన బ్రహ్మహత్యా పాపము నశించును. రేవానది కుత్తరతీరమున పుష్పఫలోపేతమ్మగు లతాతరువనంబు కదళీషండమండితమ్ము గలదు. శివభక్తుండు సంసార ముక్తుండై హరునిపాదముల లీనమైనట్ల మధుపములు సర్వ మును విడిచి యవ్వనకుసుమ మధువాసనలం దవిలి వర్తించుచు ఝుంఝుమ్మని మొరయుచుండును. కథామృతముల బ్రాహ్మణులు భవ

భీరువులం దనియించున ట్లచట కోకిలలు మధురతర పంచమ రవంబుల మునుల నానందితుల గావించును. హరవ్రతులగు జనుల ట్లందలి వృక్షములు పత్ర ఫల పుష్పమ్ములను నీడలను నింధనముల నొసంగి యలరించును. శివప్రియులగు శివభక్తులు శివశివ యనునట్లు పుత్రవత్సలములగు ఖగంబులందు పుత్రపుత్రయని కూయును. ఇట్లా భృగు నాశ్రమమండలము త్రివేదులగు కర్మఠులచే నొప్పియుండెను. రుద్రభక్తులచే భువనత్రయ మాపూరితమైనట్లు ఋగ్యజుస్సామ ఘోషమ్ముల దిగంతరమ్ములందు ప్రతిధ్వనించుచుండును.

అందు భృగుమహర్షి సన్నిధి కే నరిగితిని. భృగుపురోగము లగు మునులు నన్నర్చించిరి. భృగుమహర్షి దీనునిగను ముదితునిగను గూడ నన్నుపలక్షించి యాగమనకారణ మడిగెను. బ్రాహ్మణుల కిచ్చుట కుచితము క్షేత్రతీర్థభూతమగు భూతలం బెందును గనిపింప దయ్యె నని ఖిన్నుండనైతి నని తెల్పితిని. నేనును మున్నిందుల కే పర్యటించితిని. పృథ్వియే మహియను పేర నదియై యొక్కటి సర్వతీర్థ మయి మహాపాపప్రశమనియైనదానింగాంచితిని. అది సముద్రగామిని. మహీసాగర సంగమంబున స్తంభమను తీర్థమొకటి గలదు. అందు మునిగినవారికి యమదర్శనము లేదు. ఏ నందు స్నానమునకేగినతఱి నొక యాశ్చర్యము జరిగె నది వినుము. అమ్మహీసాగర సంగమ తీరమున నగ్నివలె వెలుంగుచు నున్నతుడై యస్థిమాత్రావశేషుం డయ్యు తపోలక్ష్మి నలరారు నొక మునివృద్ధుం గంటిని. అమ్ముని రెండుచేతులు మీదికెత్తి రోదనముసేయుచుండ గని నేనును దుఃఖించితిని. ఇట్లు దుఃఖించుట సాధులక్షణము. అహింస సత్యము నస్తేయము ననుగుణములు మానవ దుర్లభములు. అతని దరిజేరి శోకహేతు వడిగితిని. నాకథ యెందుల కడిగెదవు? అభాగ్యుడనన మఱిమఱి యడిగితిని. ఇంతలో సుభద్రుండను ముని యచటి కేతెంచెను.

అతడును నావలెనే రోదనకారణ మడిగెను. అప్పు డాచమించి యమ్ముని, వినుండు నేను దేవశర్మయ మునినై వాఙ్మనఃకాయముల

నియమించుకొని గంగాసాగర సంగమమునం దుంటిని. అచ్చట నమావాస్యనాడు పితరులకు దర్పణము వదలుచుంటిని. శ్రాద్ధావసానమున వారు నాకు ప్రత్యక్షమై యాశీస్సుల నిచ్చుచుండిరి. ఒకప్పుడు పితరులు ప్రహృష్టులై ఎపుడును మేము నీ దరికి వచ్చుటేకాని నీవొకసారియైన మా కడకు రావేమి ?యనియడిగిరి. ఆస్థానము చూడగోరియు నే నడుగలేనైతినంటిని. వారి యనుగ్రహముననే నాలోకమునకేగితిని. అది పరమ పుణ్యము. కుజలోకమునందున్నది. తేజోమండలముచేఁ జూడరాని నా పితరుల నందు దర్శించి "ఎవ్వ రీ మహామహులు ఇటు పరమతృప్తులై ప్రముదితులై పరమార్చితులై వచ్చుచున్నారు ? మీరు వీరివలె నంత తృప్తులై ప్రముదితులై కానరారని యడిగితిని. పితరు లిట్లనిరి. నీకు భద్రమగుగాక ! వీరు సుభద్రుని పితరులు. మహీసాగర సంగమమున నతనిచే దర్శయందు నర్చితులైరి. కావున వీరింత యానందముతో నున్నారు. అనవిని సిగ్గువడి రిచ్చవడి వారికి మ్రొక్కి యీ తావునకు వచ్చి మహీసాగరసంగమమున నాశ్రమము నిర్మించుకొని ప్రతిదర్శయందును పితృతర్పణము సేసెదనని నా భార్యయగు రుచితో సహధర్మచారిణివై నాతో రమ్మంటిని. అదియు " పాపీ ! స్మశాన స్తంభ మట్టి నీకు నన్ను మా తండ్రి యిచ్చెను. ఇచటి కందమూల ఫలాహారముల నీ కడుపు నిండదా ! నన్నా యుప్పునీటికి గొంపోదలచితివి. నీవే యటకుబొమ్ము. నీపూర్వులు సంతసింతురు. కాకివలె నెగిరిపొమ్ము- పోకుము. నాకేమిపని ? అన రెండుచెవులు మూసికొని విపులుడను శిష్యునికి దెలిపి యొంటరిగ వచ్చి యీ తీర్థము సేవించితిని- మఱియు గృహిణి యర్థశరీరమందురు. అది లేనికతన నేను సగము మేనితో నిం దుంటిని. పత్నీహీనమైన శరీరము కర్మబాహ్యము. స్త్రీశరీరమోహితుండు పశువు. అను నీ రెండుపక్షములందును సారము గ్రహింపదగును. అర్థశరీరి యగు నరు డస్పృశ్యుడు. ఉత్తానపాదుని కుమారు డుత్తము డావిధముగా సురలచే నస్పృశ్యుండయ్యెను. అట్లైన నేనిమ్మహీసాగర సంగమము విడిచి యచ్చటికే పోదునా ? కాలాడకున్నది. అజ్ఞానసంకట

మునంబడి నా మనసంబు ఖిన్నంబై యున్నది. ఇందుచే నిట్లేడ్చుచుంటిని. అన రోమహర్షణంబగు నమ్మునిభాషణంబు విని సాధువాద మొనరించి యాపుణ్యసంగమమ్మునకు దండవత్ప్రణామము సేసి యమ్మును లిర్వురు ప్రతిక్రియ నాలోచించిరి. నీటిబుడగవంటి మానుష జన్మమంది యది పరార్థ ముపయోగించువాడే పురుషుడనంబడును తక్కినవారు పురీషకులు. అంత సుభద్రుం డిట్లనియె. దేవశర్మ! దుఃఖింపకుము. ఇప్పుడ నే నా మహీసాగర సంగమమ్మునకేగి నీకొఱకునై పితరుల నర్చించెద" అన విని 'తండ్రీ! నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుడ వయ్యెదవుగాక! నాకై యిట్టి యశక్యమ్ము గావింప నెంచితివి. ఇది హర్షస్థానము. అయిన నన్నొక విషాదము బాధించుచున్నది. వ్యర్థముగా సాధువు లొరుల యుపకారముం గొనరు. దీనికిఁ బ్రతిక్రియగ గంగాసాగర సంగమమున నీపితృదేవతల కేను దర్పణంబు గావించి ఋణపరిష్కృతి నందెద. నాతోడుగఁ బల్కెద. నా తపస్సంచితమున నాల్గవభాగముకూడ నీకిచ్చెద. అంగీకరింపుమనియె. సుభద్రుండు నీకిష్టైన సంతోషమేని యట్లే చేయుము. సాధువుల కేదిహర్షంబగు నట్లె మెలంగినవాడు వర్తింపనగు. అంతట దేవశర్మ పుణ్యమొసంగి, పుణ్యముకొని స్వధామము సేరెను. నారద! ఇమ్మహాతీర్థ మహిమ మిట్టిది. స్మరణమ్మున నిపుడును నామేను గగుర్పొడిచెడినన విని యర్జున! హర్ష గద్గదవచనుండనై మృతుం డమృతుండైనట్లు సాధువచనమ్మున భృగు నభినందించి మీరు మేము నాశుభతీర్థమ్మున కరిగి దర్శింతమన, నాతో వారు నేతేర నమ్మహీసాగరసంగమము నీక్షించి హర్షించితిమి. అవ్వల భృగుననిచి. యన్నదీతటమ్మున. యోగివలె గూరుచుండి యిక నా చేయదగిన కృత్యమేమని యాలోచించితిని.

ఈ భూమి రాజవశమయినది. ఇది నాకెట్లు లభించును ? ధర్మవర్మ కడకేగి యాచించిన నత డీయగలడు. శుక్లము శబలము కృష్ణము (అధమము) నని ద్రవ్యము మూడు విధములు. శ్రుతివలన శిష్యునుండి గ్రహించిన విత్తము శుక్లము. కుసీదము (వడ్డీ) వ్యాపారము కృషియాచనముల వలని ధనము శబలము. జూదము దొంగతనము మొదలగువానిచే నార్జించినది కృష్ణము. శుక్లమైన విత్తము శ్రద్ధగా తీర్థమునందు బాత్రులకిచ్చినవాఁ డది దేవలోకమున ననుభవించును. రాజసభావముచే, శబలమైన ధనముచే నడిగినవారిం దృప్తిపరచువాని కది మనుష్యజన్మమున నందును. తమోవృతుడై కృష్ణవిత్తము నిచ్చిన వా డది పశుపక్షిజన్మమున ననుభవించును. నేను రాజును బ్రాహ్మణాకారమునబోయి యడిగెదను. కాని ప్రతిగ్రహము ఘోరకష్టము. ఇది మొదట మధురూపమై తుదకు విషతుల్యమగును. ప్రతిగ్రహీతను బాప మావరించును. ఇట్టి పాపము నేను జేయజాలను. అట్లైన యీ నేల నావశమెట్లగును ? దుష్టురాలగు భార్యగలవాని క ట్లీ విచారమున నా కంతు కనిపింపకున్నది. ఇంతలో నమ్మహీసాగరసంగమమున స్నానముసేయ బెక్కుమంది యరుదెంచిరి. వారిట్లు తెలిపిరి. సౌరాష్ట్ర దేశాధిపతియగు ధర్మవర్మ దానవిశేషము తెలిసికొనగోరి పెక్కు సంవత్సరములు తపమొనర్చెను. అప్పుడు దివ్యవాణి యతని కీ శ్లోకమును వినిపించినది.

"ద్విహేతు షడధిష్ఠానం, షడంగంచ ద్విపాకయుక్
చతుఃప్రకారం త్రివిధం త్రినాశం దాన ముచ్యతే".

ఈ శ్లోక మతని కర్థము కాలేదు. ఆకాశవాణియు జెప్పియుండలేదు. అంతట నయ్యవనీకాంతుడు శ్లోకార్థము సెప్పగలవారికి సప్త నియుతములగు గోవులను నంతియ సువర్ణమును సప్తగ్రామములను బహూకరింతునని చాటింపించెను. దేశదేశములనుండి విద్వాంసులు వచ్చిరికాని మూగవాడు బెల్లమురుచి చెప్పలేనట్లు దీనిభావము నెవ్వరు దెలుపలేరైరి. విత్తాశచే మే మచటికేగియు నీ శ్లోకమున కొక నమస్కా

రముచేసి తిరుగుమొగము పట్టితిమి" అనిన విని అర్జునా! మనసులో హర్షించి బ్రాహ్మణులకు వసతి కల్పింత మనుకొన్న నాకుపాయము లభించినది. విద్యామూల్యమున నిది సాధ్యమగుటయు విశేషమే. ప్రతిగ్రహదోషము నాకిందు గలుగదు. "ధర్మశ్రద్ధగలవానికి ధర్మము పాపశ్రద్ధగలవానికి పాపము పూర్తిగాకపోవని పురాణర్షి యగు వాసుదేవుండు పలికియున్నాఁడు. ఇమ్మాట ముమ్మాటికి నిజము. దుర్లభమైన మనోరథ మొకటి యిట్లో నా మనసున నంకురించినది. అందుల కీశ్లోకార్థమును నేను దెలిసికొనెదగాక! అదృశ్యాకారులై మున్నెపుడో పితృదేవతలు నాకీశ్లోకమును వినిపించిరని జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది. అని యా పుణ్యతీర్థమునకు మ్రొక్కి వృద్ధబ్రాహ్మణాకృతి గొని రాజుదరి కరిగితిని. కోట్లకొలది విప్రోత్తములు చేయలేని శ్లోక వ్యాఖ్యానము నీచేతమాత్ర మగునా? యని యా రాజు పలుకుచున్నను నే నిట్లు దీనియర్థము వివరించితిని. కొంచెమో గొప్పయో దానము చేసిన నది యభ్యుదయ మొసంగును. రాజా! దానము ద్విహేతువు అనగా శ్రద్ధ శక్తి యనునవి దానమునకు రెండు కారణములు. ఆ రెండును దాతకు పుణ్యసమృద్ధిని యక్షయలాభమును జేకూర్చును. శ్రద్ధనుగూర్చి ప్రాచీనశ్లోక మొకటి గలదు. దాని యర్థ మిది. "కాయక్లేశములుపడి బహుధనరాసులు వెచ్చించినచో ధర్మసిద్ధి యగును కాని యందు సూక్ష్మధర్మము శ్రద్ధయే. శ్రద్ధయే తపస్సు స్వర్గమును మోక్షమును. శ్రద్ధయే సకలజగమ్మును. అశ్రద్ధచే నున్న దంతయును జివరకు బ్రాణముగూడ యిచ్చినను ఫలము శూన్యము. శ్రద్ధతో నే కొంచెమిచ్చిన నది యనంతఫలదమగును. మహాత్ములు శ్రద్ధచే ధర్మమునుసాధించిరికాని ధనరాసులచేతగాదు. అకించనులయ్యు (బహుదరిద్రులయ్యు) శ్రద్ధావంతులగుటచేతనే మునులు స్వర్గమును జూరలాడిరి. శ్రద్ధ సాత్త్వికి రాజసి తామసి యని మూడు విధములు. దేవతలం గూర్చి యజ్ఞములు సేయుట సాత్త్వికశ్రద్ధ, యక్షరక్షస్సుల నర్చించుట రాజసి, భూతప్రేత పిశాచములం గొలుచుట తామసము. శ్రద్ధాళువై యుత్తమపాత్రమున దానము సేయవలయును.

అ ల్పస్వల్పము నిచ్చినను రుద్రుడు ప్రీతుడగును. ఇక శక్తి విషయములో ప్రాచీన శ్లోకార్థ మిట్లున్నది. తన కుటుంబ మనుభవించుచున్న యన్నవస్త్రములకంటె మిన్నగా దానముసేయుట సురాపాన దోషమువంటిది. అట్టిదానము పరిణామమున విషమగును. తనవారు దుఃఖజీవనము గడపుచుండగా శక్తివంతులగు నితరులకు దానము సేయుటయు నట్టి దోషమే, అది ధర్మవ్యతిరిక్తము. తనకు సేవచేయువారికి బెట్టక తాను జచ్చినతరువాత నూర్ధ్వలోక క్రియలకై విరివిగా దానముసేయుటకు దాచిపెట్టుటయు సుఖోదర్కము గాదు. విజ్ఞుడైనవాడు ౧ సామాన్య ధనమును (కుటుంబముయొక్క ఉమ్మడి సొత్తు) ౨ యాచించి తెచ్చికొన్న సొమ్మును, 3 ఇతరులు దాచ నిచ్చినది ౪ తాకట్టు పెట్టినది ౫ భార్యను ౬ దర్శనమును (ప్రతిమాదులు విగ్రహములు నన్నమాట) ౭ అన్వాహితమును (అగ్నిని) ౮ నిక్షేపమును (పాతును) ౯ వంశముండగా సర్వస్వమును (ఉన్నదంతయును) ఇచ్చుట యను నీ తొమ్మిది విధములైన సొత్తు నాపద్ధర్మముగానైన దానమీయగూడదు. ఇచ్చిన మూర్ఖుడు ప్రాయశ్చిత్తార్హుడు. "షడధిష్ఠానము" అనగా ౧ ధర్మము ౨ అర్థము 3 కామము ౪ ప్రీతి ౫ హర్షము ౬ భయము అనునవి. అందు ధర్మదానమనగా ప్రతిఫలాపేక్షలేక కేవల ధర్మబుద్ధితో పాత్రుల కిచ్చుట. ఏదేని ప్రయోజన మాసించి చేయునది యర్థదానము. ప్రయోజనాపేక్షతో నపాత్రుల కనురాగముతో నిచ్చునది కామదానము. సభలో సిగ్గువడి యాచకుల కిచ్చుట వ్రీడాదానము. ప్రియమైన యొక విషయమును గనియు వినియు మనస్సుప్పొంగి యిచ్చుట హర్ష దానము. ఇతరుల భయమును దుఃఖమును ననర్థమును హింసను జూచి యనుపకారులయినవారికి జాలిచే నిచ్చుట భయదానము. దానషడంగము లెవ్వియనగా; ౧ దాత ౨ ప్రతిగ్రహీత 3 శుద్ధి ౪ విధివిహితమైన దానవస్తువు ౫ దేశము ౬ కాలము అనునవి. ఉత్తమదాత ఆరోగ్యవంతుడు దానశీలి అవ్యసని శుచి అనింద్యజీవనుడు వక్రవర్తనుడు అశ్రద్ధావంతుడు అశాంతుడు గర్వి భీరువు

అసత్యవాది నిద్రాలువు నైనవాడు తామసదాత. ఉత్తమ ప్రతిగ్రహీత త్రిశుక్లుడు (త్రికరణశుద్ధుడన్నమాట) వృత్తిశూన్యుడు దీనుడు సర్వేంద్రియసౌష్ఠవముగలవాడు జన్మదోషరహితుడు నగువాడు. శుద్ధియనగా యాచకుని జూడగానే సుముఖుడై ప్రీతిచూపుట సత్కరించుట అసూయలేకుండుటయును. ఒరులపీడింపక క్లేశపడక స్వప్రయత్నమున సంపాదించిన సొమ్ము కొంచెమైన నధికమైన నది 'దేయ' మనబడును. ధర్మశాస్త్రోక్తముగా నుద్దేశించి యది యివ్వదగినదై యుండును. శాస్త్ర విధి లేకుండ చేసినట్టి దానము శూన్యఫలము. దానార్హములగు దేశకాలములను శాస్త్రము చేతనే తెలియదగును. ద్విపాకమనగా ఇహలోక పరలోక సుఖ విషయము. సత్పాత్రునకిచ్చిన దానము పరలోకమునను అపాత్రులకిచ్చినది యిహలోకమునను సుఖము నిచ్చును. చతుఃప్రకార మనగా ౧ ధ్రువము ౨ త్రికము 3 కామ్యము ౪ నైమిత్తికము నని. ఇది వేదోక్తమైన దానమగును. ధ్రువమనగా జలివెందలి, ఆరామతటాకాదులను ప్రతిష్ఠించుట. త్రికమనగా సంతానము జయము ఐశ్వర్యము స్త్రీలు మొదలగు బలగమునాసించి చేయునది. ఒకానొక కోరికతో జేయునది కామ్యము. కాలము క్రియ గుణము నను త్రివిధవిషయములను గణించి హోమాదివిరహితముగ జేయుదానము నైమిత్తికము. త్రివిధమనగా దానము ఉత్తమము మధ్యమము కానీయసము నని మూడువిధములు. ఇల్లు దేవాలయము విద్య భూమి గోవు నూయి ప్రాణము బంగారము ననువాని నిచ్చుట యుత్తమదానము. అన్నము తోలు వస్త్రములు అశ్వాదివాహనములు నను నాల్గును నొసంగుట మధ్యమదానము. గొడుగు చెప్పులు చెంబు మొదలయినవి, పెరుగు తేనె పీట దీపస్తంభము రాళ్ళు మొదలయినవాని నిచ్చుట కానీయస దానము. "త్రినాసము" అనగా ఆసురము రాక్షసము పైశాచము అని మూడువిధములయిన దానము. ఇచ్చి యిచ్చితినేయని పరితాప పడుట ఆసురము. అశ్రద్ధగా నిచ్చినది రాక్షసము. యాచకుని దిట్టుచు నిచ్చుట లేక యిచ్చి తిట్టుట పైశాచికము. ఈ త్రివిధదానము

నాశనకరము. కాన యిది త్రినాశమనబడినది. యథాశక్తి నీ శ్లోకమును వ్యాఖ్యానించితిని. ఇది బాగో యోగో నీవ సెప్పుమనా ధర్మ మునీంద్రా! నాజన్మము నేడు ధన్యమైనది. తపస్సు ఫలించినది. నేనిపుడు కృతార్థుడనైతిని. బ్రహ్మచారి యాజన్మము నధ్యయనము సేసి శ్రమించి భార్యను జేపట్టగా నది యప్రియవాదినియైన వాని జన్మ మెట్లు వ్యర్థమో బహుప్రయాసమున బావిత్రవ్వికొనగా నది యుప్పు నీరైన యెట్లు వ్యర్థమో ధర్మాచరణములేని జీవిత మెట్లు నిష్ప్రయోజనమో యట్లు నాజన్మము వ్యర్థమయ్యెనని యనుకొనుచుండగా మీ వలన నది సఫలమైనది. ధన్యుడను. కృతజ్ఞుడను. మీకును విప్రులకును వందనమాచరించెద. మున్ను విష్ణువు సనకసనందన సనత్కుమారులంగని "దారిద్ర్యముచే గడ్డి గఱచుచుండియు దమ కర్మ తంత్రమంతయు నాయందే సమర్పణము సేసి నిత్యతృప్తుడై యుండు బ్రాహ్మణుని ముఖమున సమర్పితమైన పదార్థమును నేనారగించినంత ప్రీతితో యజ్ఞములందు ఘృతాప్లుతంబగు హవిర్భాగమును గూడ యారగింపను. అని యథార్థమ పలికెను. అస్వస్థుండనై యిట్లు క్లిష్టములగు సమస్యలనిచ్చి విప్రులం బరీక్షించి వారి కప్రియంబుసేసితిని. సర్వప్రభువులగు విప్రులు నన్ను క్షమింతురుగాక! ప్రసన్నులగుదురుగాక! ఇదె వేడుకొనియెద. నీ వెవ్వడవు? సామాన్యుడవు గావు. నీకు నమస్కరించెద. అనుగ్రహము సూపవేడెద. నీ స్వరూపఖ్యాపనము చేయుము. అన నేను ధర్మవర్మతో నృప శ్రేష్ఠ! నేను నారదుడను. స్థానార్థినై వచ్చితిని. నీవన్న ద్రవ్యమును భూమిని యిమ్ము. ఈ భూమియు ద్రవ్యమును దేవతలదేయైన నేకాలమున నెవ్వడు రాజో యతని బ్రార్థించి కైకొనవలయునని శాస్త్రనిశ్చయము గలదు. నృపతి యీశ్వరావతారము. భరించువాడు అభయప్రదాతయును గావున నిన్ను నేను ద్రవ్యశుద్ధి నాసించి యాచించెద. నా ప్రార్థన మాదరించి నేను బ్రాహ్మణులకు దాన మీయదగిన వసతియిమ్ము, అన ధర్మవర్మ మహారాజు నీవు నారదుండవేయైన నా రాజ్యమంతయు నీదియే. నేను బ్రాహ్మణులకు నీకును దాస్యమొనరించెద. ఇందు సంశయములేదన సురముని నీవు

మాభక్తుండవేని మా వచనమ్ము సేయవలయు. నీవింతము న్నిత్తు నన్న ద్రవ్యమిచ్చి సప్తగవ్యూతి మాత్రమ్మగు (గవ్యూతి = రెండు క్రోసులు) భూమినిగూడ యిమ్ము. ఇచ్చుటయేకా దాయిచ్చిన ధర్మము శాశ్వతముగా జెల్లునట్లు రక్షణయు నీవలన గావలయునన నాధర్మప్రభువు వల్లె యనియె. అర్జునా ! ఆమీాది కార్యశేషమును నే నాలోచించితిని.

-: (౨ అధ్యా.) నారదకృత బ్రాహ్మణపరీక్ష :-

నారదుండు పార్థునితో వెండియు నిట్లనియె. అవ్వల నేను ధర్మవర్మంగని నీ విచ్చినధనము నీయొద్దనే యుండనిమ్ము ! అవసర మైనపుడు తీసికొందునని రైవతకాద్రికేగి యందలి రమణీయత కానందించితిని. సాధువైన గృహస్థును జూచి భార్యాపుత్రులట్లును సద్గురువు నాశ్రయించి జ్ఞానసంపన్నులయిన శిష్యమండలియట్లును నా గిరిపై నలరు కిసలయ కుసుమఫలభరితమ్ములైన తరుషండము నాశ్రయించి కోకిలలు తృప్తికొని కూయుచుండును. శ్రీ మహాదేవు నాశ్రయించి భక్తుండు నిజమనోరథము వడసిన ట్లా పుణ్యనగముపై తప మొనరించు మానవు లభీష్టము లందుదురు. ఆ కొండనెత్తమున గూరుచుండి యచట నల్లన వీచు చల్లని పరిమళవాయువులు మైసోక దని యుచు నాకు దుర్లభమనుకొనిన స్థానము లభించినది. అది బ్రాహ్మణ వినియోగ మగుట కిక యత్నించెద. పాత్రులగు విప్రుల నరయవలసి యున్నది. శ్రుతివాక్యములుగూడ యట్లనే వినవచ్చుచున్నవిగదా ! చుక్కాని లేనిపడవ యవ్వలి యొడ్డుచేర్చజాల నట్లెంత యుత్తము డైనను ననాచారవంతుడగు విప్రుడన్యుల నుద్ధరింపజాలడు. వేదాధ్యయనసంపన్నుడు గాని బ్రాహ్మణుడు గడ్డినిప్పువలె జల్లారిపోవును. అట్టివానికి దానము సేయరాదు. వట్టిబూడిదలో హోమ మెవ్వరు జేయరుగదా ! పాత్రుని విడిచి యపాత్రుని కిడుట, గోవును గాదని గార్దభమును బూజించుట, చవిటనేల విత్తులు చల్లుట, ఓటికుండలో

నావుపాలు పితుకుట, భస్మములో హవ్యము వేల్చుట. శాస్త్రవిహితుడుగాని వాని కిచ్చిన దానము వృథయగుటయేకాదు శేషించిన పుణ్యముకూడ నశించును. భూమి గోవులు భోగములు బంగారము శరీరము అశ్వము కన్య (విద్యయనియర్థము) వస్త్రము నెయ్యి తేజస్సు నువ్వులు సంతానము ననునవి ప్రమాదకరమైన వస్తువులు కాన ప్రతిగ్రహీతయగు విద్వాంసు డాపదార్థములను దానము పట్టుటకును భయపడవలయును. ఏమాత్ర మీపనిచేసినను నతడు బురదలోబడిన యావువలె దుఃఖమందును. అందుచే మారుమూలల దపస్సుచేసికొనునట్టియు స్వాధ్యాయము సాధించునట్టియు స్వదారనిరతులయినట్టియు శాంతులయినట్టి వారికిచ్చినది యక్షయమగును. దేశకాలము లెఱిగి శ్రద్ధతో నుపాయముతో బాత్రుని కిచ్చినది సంపూర్ణమయిన ధర్మలక్షణములు గలది. కేవల విద్యగాని తపస్సుగాని యుండుటయే పాత్రతగాదు. ఎచ్చట నుత్తమశీలముండి యీ రెండు నుండునో యది యుత్తమ పాత్రము. ఆ మూడింటిలో విద్య ముఖ్యమైన యుత్తమలక్షణము. విద్యచేతనే విప్రులు చక్షుష్మంతు లగుదురు. అది లేనినాడు గ్రుడ్డివారే. దేశదేశములందుగల యట్టి చక్షుష్మంతులను విద్వాంసుడైన దాత పరీక్షింపవలయును. అందుచే నా ప్రశ్నముల కుత్తరము చెప్పువారికి నేను వసతి నిచ్చెదను. అని యటనుండి కదలి యాశ్రమముల వెంట ప్రశ్నరూపములయిన యీ క్రింది శ్లోకముల బాడుచు దిరుగుచుంటిని. ఫల్గునా! వినుము.-

మాతృకాం కో విజానాతి కతిధా కీదృశాక్షరాం
పంచ పంచాద్భుతం గేహం కో విజానాతి వా ద్విజః
బహురూపాం స్త్రియంకర్తు మేకరూపాంచ వేత్తి కః
కోవా చిత్రకథాబంధం వేత్తి సంసార గోచరః
కోవార్ణవ మహాగ్రాహం వేత్తి విద్యాపరాయణః
కో వాష్టవిధ బ్రాహ్మణ్యం వేత్తి బ్రాహ్మణసత్తమః
యుగానాంచ చతుర్ణాంవా కోమూల దివసాన్వదేత్
చతుర్దశమనూనాం వా మూలవాసరం వేత్తి కః

కస్మింశ్చైవ దినే ప్రాప పూర్వాంవా భాస్కరో రథం
ఉద్వేజయతి భూతాని కృష్ణాహి రివ వేత్తి కః
కోవాఽస్మిన్ ఘోరసంసారే దక్షదక్షతమోభవేత్
పంథానా వపి ద్వౌ కశ్చిద్వేత్తి వక్తి చ బ్రాహ్మణః.
ఇతిమే ద్వాదశ ప్రశ్నాన్ యే విదుర్బ్రాహ్మణోత్తమాః
తే మే పూజ్యతమా స్తేషా మహ మారాధక శ్చిరమ్.
ఇ త్యహం గాయమానోవై భ్రమితః సకలాం మహీమ్.”

ఆశ్రమవాసు లీ శ్లోకములు చాల క్లేశపెట్టునవిగా నున్నవి. వీనికొక నమస్కార మనిరి. ఇట్లఖిలభూమండలము పరిభ్రమించియు నుత్తమ బ్రాహ్మణుం గనలేనైతి. అంతట హిమాద్రిశిఖరమున నాసీనుండనై యింకేమిచేయుదునని చింతించుచుండ మఱియొక యూహ తట్టినది. కలాపగ్రామమున కిప్పటికిని నేను బోలేదు. అక్కడ తపోమూర్తులు శ్రుతాధ్యయనశాలురు సాధుశీలు రెనుబదినాలుగువేల దాక! యుత్తమ బ్రాహ్మణులు గలరట. అని కదలి ఖేచరుండనై మంచు గడచి యవ్వలి కేగి, యప్పుణ్యభూమింగల యాగ్రామరత్నముం గాంచితిని. అది శతయోజనవిస్తీర్ణము. నానావృక్ష సమాకుల మగు నందు పుణ్యాశ్రమము లనంతమునున్నవి. అచటి జీవులనోన్య మిత్రములు. ఆచోటు యజ్ఞశీలురగు మునుల కుపకారము. ధర్మశీలురు చేయు నుపకారము. ముగియుట యనునదిలేదు. స్వాహాస్వధావషట్కార హంతకారము లట శమించుటయే లేదు. సూర్యచంద్ర వంశములయొక్కయు బ్రాహ్మణులయొక్కయు కృతయుగారంభకమైన బీజ మచ్చటనే యవశేషించి యున్నది. వేదములు మూర్తీభవించిన ట్లచటి విప్రులు వేదశాస్త్ర విషయములను వివిధ వాదములు సేయుచుండిరి. అందెల్లరు మేధావులు. కొంద ఱాకసము నుండి మాంసము విరజిమ్మినట్లు ధనములం జిమ్ముచుండిరి. అచట నిల్చి నేను జేయెత్తి ఓ ద్విజులార! నా సమస్యలం బూరింపుడు. జ్ఞానశాలురగుదు రేని యీ కాకిగోల యెందులకు? నా ప్రశ్నము

లను వ్యాఖ్యానింపుడు. అని కేకవేసితిని. అంతట వా రొండొరుల వారించుకొనుచు 'నేను ముందు నేను ముం' దని రణవీరులట్లు నా ముందునకు దుమికిరి. వారికి నా ప్రశ్నములు పండ్రెండును వినిపింప హేలగా 'బ్రాహ్మణ! పిల్లప్రశ్న లత్యల్పములు. మాలో నెల్ల నతిహీనుడైనవాడు వీని కుత్తర మీయగల' డనిరి. నే నాశ్చర్యపడి ధన్యుడనైతినని సంతోషపడితిని. అందు మిక్కిలి కొద్దివాని నడిగితిని. అతడు సుతను డనువాడు. ఈడున బాలుడే కాని యీడులేని జ్ఞానమున నబాలుడు 'విప్ర! నీ వడిగిన ప్రశ్నములు మిక్కిలి యల్పము లగుటచే నా వాక్కు కుంటువడుచున్నది. అయినను నన్నిచటి వారిలో నల్పుడనుకొని యడిగితివికాన తెల్పెదను వినుము. మాతృక కక్షరము లేబదిరెండు. అందు మొదటిది ఓంకారము. స్వరములు పదునాలుగు. స్పర్శలు ముప్పదిమూడు. ఆమీద అనుస్వారము విసర్గ జిహ్వామూలీయము ఉపధ్మానీయము ననునవి నాలుగు. మొత్తమేబదియైదు. సంఖ్య చెప్పితిని. ఇక వీని యర్థమునకు ప్రాచీనేతిహాసము తెలిపెద వినుము.

మును మిథిలయందు కౌథుముడను బ్రాహ్మణుం డొక డుండెను. అతడు ముప్పదియొకవేయి సంవత్సరములు విద్యావ్యాసంగమున నిమగ్నుండై యుండెను. క్షణముగూడ యూరకొనడయ్యె. అవ్వల గృహస్థు డయ్యెను. కొంతకాలమునకు కుమారుడు కలిగెను. అత డాబాల్యము జడుం డట్లుండి మాతృకను నేర్చెను. అంతకుమించి యేదియు నతడు పఠింపడ. తండ్రి ఖిన్నుడై 'నాయన! చదువుకోరా! చదువుకోరా! నీకు మిఠాయి పెట్టెద! లేనిచో నా పిల్లలకు బెట్టెద నీ చెవులు మెలిమెట్టెద'అని నయమును భయమునుజూపు తండ్రిగని కుమారుడు 'తండ్రీ! మిఠాయికాసపడి యేమిచదువు? చదువు చదువన బరమార్థమ చదువుగాని తక్కినచదువేల? అన దండ్రి మంచిది బాలక! నీకు బ్రహ్మయువగుగాక! నీకు మంచిబుద్ధి పట్టుబడినది. ఇక జదువకున్ననేమి?' యనెను. కొడుకు విని, నాన్నా! తెలియవలసినదెల్ల తెలిసినది, ఆ మీదనెల్ల కంఠశోషయే, అది యెందులకు?

అన దండ్రి అబ్బీ ! విచిత్రము పలుకుచుంటివి. ఏది నీ వెఱిగిన యర్థ మేమో పలుకు మేన నిందునన బాలుడు 'తండ్రి ! ముప్పదియొక్క వేయేండ్లు నానాత్కారములు సదివి నీ మనసున భ్రాంతినే సంధించు కొంటివి. నానాదర్శనములం దిది యిది యిదేధర్మమని యందందు నీ డెందము గాలియ ట్లూగినది. అది నేను వారించెద. గురూపదేశ ముపదేశముగా జదివితివి. కాని యందలి యర్థ మీ వెఱుగవైతివి. కేవల పాఠమాత్రులు ద్విపాత్పశువులు. కావున మోహమార్తాండ మగు నొక వాక్య మేను బలికెద వినుము.

అకారము బ్రహ్మ. ఉకారము విష్ణువు. మకారము రుద్రుడు. ఈ మూడక్షరములు గుణము లనంబడును. శిరోభాగమునను న్న యర్థ మాత్ర సదాశివుడు. ఇది ఓంకారమహిమ. ఇది సనాతని యగు శ్రుతి. ఈ మహిమ పదివేలయేండ్లకు కోటిగ్రంథములచేనైన దెలియ రాదు. వెండియు సర్వసారసర్వస్వమైన యంశ మింకొక్కటి వినుము. అకారము మొదలు 'అః' అనుదాక గల పదునాల్గక్షరములు పదు నల్గురు మనువులు. స్వాయంభువ స్వారోచి ఔత్తమ రైవత తామస చాక్షుష వైవస్వత సావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి రుద్రసావర్ణి దక్షసావర్ణి ధర్మసావర్ణి రౌచ్య భౌత్యములని యివి పదునాల్గు మన్వంతరములు. వీనివర్ణములు క్రమముగా శ్వేత పాండుర రక్త తామ్ర పీత కాపిల కృష్ణ శ్యామ ధూమ్ర సుపిశంగపిశంగ త్రివర్ణ శబల కర్కంధురములను పదునాల్గు. ప్రకృతము వైవస్వతమన్వంతరము. ఇది ఋకారము. కృష్ణవర్ణము. కకారాది హకారాంతములగు ముప్పదిమూడును దేవ తలు. కకారముమొదలు టకారముదనుక గల పండ్రెండు నాదిత్యులు. ధాత మిత్రుడు అర్యముడు శక్రుడు వరుణుడు అంశువు భృగుడు వివ స్వంతుడు పూష సవిత త్వష్ట విష్ణువు ననునవి వారిపేర్లు. అందరికి గడగొట్టువాడగు నవ్విష్ణు వందఱిలో గుణాధికుడు. డకారము మొదలు బకారముదనుక గల యక్షరములు పదునొకండు నేకాదశరుద్రులు. కపాలి పింగలుడు భీముడు విరూపాక్షుడు విలోహితుడు అజకుడు శాస నుడు శాస్త శంభుడు చండుడు భవుడు నని వారి నామములు. భకా

రాది షకారాంతముగ నెనిమిది అష్టవసువులు. ధ్రువుడు ఘోరుడు సోముడు ఆపస్సు నలుడు అనిలుడు ప్రత్యూషుడు ప్రభాసుడు అను వారు. సకారము హాకారము అశ్వినీదేవతలు. ఇట్లీదేవతలు ముప్పది ముగ్గురు. అనుస్వారము జరాయుజములు విసర్గము అండజములు. జిహ్వామూలీయము స్వేదజములు ఉపధ్మానీయము ఉద్భిజ్జములు. ఇట్లీ నాల్గక్షరములు నాల్గువిధములగు జీవులను దెల్పుచున్నవి. ఇంతవరకు భావార్థము సెప్పితి నిక తత్త్వార్థము నవధరింపుము.

ఎవ్వరీ చెప్పిన దేవతలనాశ్రయించి కర్మపరులయ్యెదరో వారు నిత్యమగు సర్వమాత్రాత్మకమయిన పదమ్మునందు (అనగా ప్రణవ మూర్థమ్మునను న్న సదాశివరూపమగు స్థానమునందు) లీనమయ్యెదరు. అప్పుడ యీ చెప్పిన నాలుగు జీవయోనులనుండియు ముక్తులయ్యెదరు. (అనగా వారికిక బునరావృత్తి యుండదని తాత్పర్యము) కావున త్రికరణశుద్ధిగా నీ దేవతల నర్చింపవలయును. ఏ శాస్త్రము నం దీదేవతలకు గౌరవస్థాన మీయబడదో యట్టి శాస్త్రము బ్రహ్మ స్వయముగా జెప్పినదైనను గణింపరానిది. ఈ దేవతలు శ్రౌతమార్గమునం దంతట బ్రతిష్ఠితులయి యున్నారు. పాపాత్ములచే పాషండ శాస్త్రములందు వీరు నిషేధింపబడిరి. వీరి నతిక్రమించి యెవ్వరు తపముగాని దానముగాని జపముగాని సేయుదురో యా దురాత్ములు వాయుపథమున బరిభ్రమించెదరు. అస్వాధీనమనస్కులయిన మూఢు లీలోకమున మాతృకను బఠింతురుగాని తదధిష్ఠితులయిన దేవతలను భావింపరు ఆహా! మోహముయొక్క ప్రభావ మెట్టిది? అని కుమారుడు తెలుపగా దండ్రి యాశ్చర్యపరవశుడై మఱియుం బెక్కు ప్రశ్నలు కొడుకు నడిగెను. అతడు నట్లట్ల సమాధానము సెప్పెను. నేనును నీ కీ మాతృకాప్రశ్నము నెల్ల వివరించితి. నిక రెండవ ప్రశ్నభావము వినుము. "పంచపంచాద్భుతము గృహము" అనగా పంచభూతములు పంచకర్మేంద్రియములు పంచజ్ఞానేంద్రియములు, పంచవిషయములు (శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు) మనోబుద్ధ్యహంకారములు ప్రకృతియు నను సదాశివరూపమైన

రూపమైన పురుషతత్త్వమునుగలిసి మొత్తమిరువదియైదు తత్త్వములు. ఈ పంచవింశతితత్త్వ నిష్పన్నమైన దేహమే గేహము. ఇది స్వరూపముచే నెవ్వడెఱుంగునో యాతడు శివలాభమందును. బహురూపయగు స్త్రీ యనగా బుద్ధి. అది నానావిషయసంపర్కముచే నానారూప యగును. ధర్మ మొక్కదానితో గూడుటచే బహురూప యయ్యునది యేకరూప యగును. ఈ తత్త్వార్థమ్ము నెఱింగినవాడు నరకమొందడు. మునులు చెప్పునది దైవతములనుగూర్చిన భావన లేనిదియును కామవిషయమైనదియు నగు వచనము "చిత్రకథాబంధ" మనబడును. లోభమనునది యొక మొసలి. లోభమువలన పాపము క్రోధము కామము మోహము మాయ మానము స్తబ్ధత పరధనవాంఛ అవిద్య అప్రజ్ఞ యనునవి కల్గును. పరదార ధనాపహరణము సర్వపాపకార్యసాహసము పాపకార్యాచరణము లోభనిమిత్తములు. అట్టి లోభమును మోహమును జితాత్ముడగువాడు నిగ్రహింపవలయును. దంభము ద్రోహము నింద పిసినిగొట్టుతనము మత్సరము నను నీ దుర్గుణము లన్నియు నస్వాధీనచిత్తులగు దుష్టులకుండును. బహుశ్రుతు లయిన పండితు లగాధములైన మహాశాస్త్రములను ధారణ చేయుదురు. సర్వసంశయములను ఛేదింపగలరు గాని మోహగ్రస్తులయి యధోగతి నందుదురు. లోభక్రోధవశులయి శిష్టాచార మాపులయి మనసు పదను మాటతీపియు నై తృణాచ్ఛన్నకూపము లట్లుండి కేవల హేతువాదబలిష్ఠులై బహుమార్గములు (మతములను) కల్పించుచు వివిధజాతులయెడల కపటనిష్ఠాపరులై తుదకు సర్వమార్గములను నాశనము చేయుదురు. ఇట్టి క్షుద్రులు ధర్మావతంసకులయి ధర్మధ్వజము చేబూని జగమును మోసము చేయుదురు. "ధర్మావతంసకు లనగా ధర్మమే జయము" అను నిట్టి పవిత్రవాక్యములను నెత్తిన గట్టుకొని ప్రజల మోసగించువారు. అట్లే జెండాలమీద వ్రాసి యవి పట్టుకొనువారు. (ఇట్టివారిని నేడును మనము చూచుచున్నాము) నిత్యము దురాశాపాతకులగు నిట్టివారు మహాపాతకులని యెఱుంగవలయును. జనకుడు యవనాశ్వుడు వృషాదర్భి ప్రసేనజిత్తు మొదలగు మహానుభావులు లోభమును

గెల్చి స్వర్గము చూరఁగొనిరి. అట్టి మహారాజు లింక నెందరో కలరు. కావున నాశను జయించినవారు సంసారసాగరమును దాటుదురు. కానివారు గ్రాహగ్రస్తు లయ్యెదరు. ఇక బ్రాహ్మణాష్టకము వివరింతు వినుము. మాత్రుఁడు బ్రాహ్మణుడు శ్రోత్రియుడు అనూచానుడు భ్రూణుడు ఋషికల్పుడు ఋషి మునియు ననువారు తొలుత శ్రుతి యం దుద్దిష్టులైరి. విద్యనుబట్టి వృత్తినిబట్టియు నిందరిలో నుత్తరో త్తరు లుత్తములు. బ్రాహ్మణకులజుడు అనుపేతుడై క్రియాహీనుడైన జాతిమాత్రుడు మాత్రు డనబడును. ఏకోద్దేశము నతిక్రమించి (గ్రామమును విడిచి) వేదవిహితకర్మానుష్ఠాతయై ఋజుశాలి నిత్య తృప్తుడు సత్యవచనుడు దయాళువు నగువాడు బ్రాహ్మణుడు. షడంగములతో నేకశాఖాధ్యయనము సేసి షట్కర్మనిరతుండై ధర్మ వేత్తయగు నాతడు శ్రోత్రియుడు. వేదవేదాంగ తత్త్వజ్ఞుడై శుద్ధ మనస్కుడై పాపవర్జితుడైన శ్రోత్రియశ్రేష్ఠుడు పండితుడు నగువా డనూచానుడు. ఈ యనూచానగుణములతోబాటు యజ్ఞములందు స్వాధ్యాయమునందు నిమగ్నుడైన యతడు భ్రూణు డన నగును. అతడు యజ్ఞశిష్టమును భుజించుచు జితేంద్రియుడై కూడ యుండును. వైదికము లౌకికము సర్వజ్ఞానమును బడసియా శ్రమధర్మస్థుడై వశేంద్రియుండైన యాయన ఋషికల్పుడు. ఊర్ధ్వ రేతస్కుడై నియతాహారుడై నిస్సంశయుడై శాపానుగ్రహసమర్థుడై సత్యసంధుడై యెల్లరకు గేసరుడైనవాడు ఋషి. నివృత్తిపరుడై సర్వ తత్త్వజ్ఞుడై కామక్రోధాదివర్జితుడై ధ్యానయోగనిష్ఠుడై నిష్క్రి యుడై దాంతుడై సమలోష్టాశ్మకాంచనుండైన యతడు ముని. ఇట్లు వంశముచేతను విద్యచేతను, శీలముచేతను బెద్దలైన విప్రవరులు త్రిశుక్లు లనుపేర యజ్ఞములందు బూజనీయులయి యుందురు. ఇక యుగాదులవిషయము వినుము. కార్తిక శుక్లనవమి కృతయుగాది. వైశాఖశుద్ధ తృతీయ త్రేతాయుగాది. మాఘమున అమావాస్య ద్వాపరాది. భాద్రపద కృష్ణత్రయోదశి కల్యాది. ఈ తిథులందు దత్త మయినది యక్షయమగును. ప్రతియుగమునను వర్షశతంబిచ్చిన దాన ముతో ప్రతిసంవత్సరము యుగాదిదినమున నిచ్చినదానము సరి

తూగును. మన్వాదులువిషయ మిక దెల్పెద. ఆశ్వయుజశుక్లనవమి కార్తికశు.ద్వాదశి చైత్రశుద్ధతృతీయ భాద్రపదశు.తృతీయ ఫాల్గునామావాస్య పుష్యశుద్ధైకాదశి ఆషాఢశుక్లదశమి మాఘశుక్ల సప్తమి శ్రావణకృష్ణాష్టమి ఆషాఢపూర్ణిమ కార్తికశుక్లపూర్ణిమ ఫాల్గుణశుక్ల పూర్ణిమ చైత్రశుద్ధ పూర్ణిమ జ్యేష్ఠశుద్ధ పూర్ణిమయు మన్వంతరాదులు అక్షయఫలదములు. మాఘశుద్ధ సప్తమి (రథసప్తమి) యందు సూర్యుడు మున్ను మొదట రథమును బడసెను. ఆనాడిచ్చినది హోమముసేసినది యక్షయమగును. సర్వదారిద్ర్యశమనమగు నీ తిథి సూర్యప్రీతికరము. నిత్యోద్వేజనము గల్గించువాడు యాచకుడు. అట్టివాడు స్వర్గార్హుడు కాడు. దొంగ యెట్లు భూతములకు భయోద్వేగము కల్పించునో యాచకుడు నట్లేకాన నట్టిపాపి నరకమందును. "ఏ కర్మచే నాకీ యిహామునందుపపత్తి జన్మము గల్గినది? దేనిచే నేనిక్కడనుండి యేలోకమున కేగెదను" అని విమర్శించి ప్రతిక్రియచేసికొనువాడు దక్షదక్షుడు. సంవత్సరములో మొదటి యెనిమిదిమాసములందును పూర్వాహ్ణమునందును బాల్యవయస్సునందును పురుషుడు కర్మమొనరించిన నద్దాన నతడు చివరిదశ సుఖమందును. అర్చిర్మార్గము ధూమమార్గము నని మార్గములు రెండు. అర్చిర్మార్గమున జనినవాడు మోక్షమందును. ధూమమార్గమున జనినవాడు తిరిగి వచ్చును. యజ్ఞములచే ధూమమార్గము నిష్కామకర్మముచే నర్చిరాదిమార్గమును బడయును. ఈ రెండును గానిది పాషండమార్గము. దేవతలను భావింపక మనుప్రోక్తములగు కర్మముల ననుసరింపకుండు నీపాషండుడే మీదచెప్పిన రెండుగతులను గూడ పొందడు. ఇది నీవడిగిన ప్రశ్నములకు దత్త్వార్థము. బ్రాహ్మణోత్తమ! యథాశక్తిం దీని వచించితిని. ఇది మంచిదియో చెడ్డయో తెలుపుము. నిన్ను నీవు నెఱింగింపుము. అని సుతనుండను విప్రకుమారుడు పల్కినది వివరించి కుమారుండు పాండుకుమారున కెఱింగించెను.

—: (అధ్యా. ౾.) మహీసాగరసంగమ తీర్థ ప్రశంస :—

అర్జునా ! సుతనుండు నా ప్రశ్నములకిచ్చిన యీ యత్యద్భుత సమాధానములకు మేను పులకించి నేను నారూపము చూపి ఎవడొనరించిన యీసృష్టిని మీవంటి బ్రాహ్మణప్రభువులు పరిపాలించుచున్నారో యక్కతమున మాతండ్రియగు బ్రహ్మ ధన్యుడు. హరి యీ సత్యమును పలికినాడు. ఇట్టి నాకు మార్గము దెలిపిన మహానుభావులగు నీద్విజసార్వభౌములకు నావలనగాని నాకంటె బరుడగు సర్వభూతాధినేతయగు ననంతునివల్లగాని మఱెవ్వరివలనగాని యపేక్ష యేమున్నది? ఇప్పుడు నేనన్నివిధముల ధన్యుడను. జన్మమెత్తి నందులకు ఫలమిప్పుడు నాకు బ్రాప్తించినది. పాపోపద్రవ మొకింతయు లేని మహామహులగు మీదర్శనము నాకు లభించినది. అనినవిని శాతాతపప్రముఖులగు నా విప్రోత్తము లర్ఘ్యపాద్యాదులచే నన్ను బూజించి దేవర్షీ ! నీసందర్శనముచే మేముధన్యులమయితిమి. ఎక్కడినుండివచ్చితిరి. ఇప్పుడెచ్చటి కేగవలయును. ఇచ్చటికి వచ్చుటకుగారణ మాన తిండనిరి. నేను బ్రహ్మవాక్యానుసారము మహీసాగరసంగమ మను పుణ్యతీర్థమున విప్రులకు నివాసస్థాన మొసంగదలచి యుత్తములను బరీక్ష సేయుచు వచ్చితిని. మిమ్మిప్పుడు పరీక్షించితిని. మీ కగ్రహారాది కల్పన మొనరించి మిమ్ముల నందు స్థాపించెద ననుమతింప వలయును. నన శాతాతపు డెల్లమునులవంక గనుగొని 'నారద ! దేవతలకైన భారతభూమియందు జన్మము దుర్లభము. అందును మహీసాగరసంగము సర్వఫలప్రదము, మిక్కిలిదుర్లభము. కాని యచట నొకదోషమున్నది. దొంగలు సాహసప్రియులు. కూ్రరు లట చాలమంది కలరు.

"స్పర్శేషు షోడశం చైకవింశం గృహ్ణాంతి నో ధనమ్"

స్పర్శములందు బదునారవదియు నిరువదియొకటియునగు మా ధనమును వారు హరింతురు. (కకారము మొదలు మకారముదనుక గల వర్ణములు స్పర్శములనంబడు అందు బదునారవది యనగా 'త' కారము. ఇరువది యొకటవదియనగా 'ప' కారము. కలిసి 'తప'

తపస్సను ధనమని యర్థము) అట్టి తపోధనము పోయినచో మాజన్మ మెట్టిదగునో చూడుడు. ఆకలితో నుండుటయిన మేలుకాని మే మా దొంగలచేతిలో బడనొల్లము.'' అని రన నర్జునుడు మహర్షి! చిత్ర మైనకథ చెప్పుచుంటిరి. ఆ దొంగలెవరు? వారు హరించు ధన మేమి? ఆ విప్రులు దేనికి భయపడుదురు? వివరింపుమన నేను కామక్రోధాదులే దొంగలు. తపస్సే ధనము. దాని నపహరించుటకు జడిసియే విప్రులు నాతో నిట్లనుటయును నేను వారిం గని విప్రు లార! జాగరూకులయి యున్నవారిని దొంగ లేమిచేయగలరు? పిరికిపంద సోమరి యశుచియు నగువా డేమి సాధించును? వానిని భూమియే మ్రింగివేయునన శాతాతపుం డయ్యా దొంగలు చాలక్రూ రులు. మాధనముహరించి యెక్కడికో పారిపోయెదరు. మేలుకొనియుం డుట మాశక్యమగుట లేదు. దానముపట్టుదమన్న నది మిక్కిలిఘోరము. ఆజపవంతు ఫలము మాత్రమే దాన లభించును. (దానముపట్టి చేసిన ధర్మములో నైదుభాగములు దాతకు బోవుననియు కర్తకొకభాగమే మిగులుననియు భావము) అని యిట్లు చెప్పుచుండగా హారీతమునిస్వర్గ మోక్షము లరచేతిలో నందించునది మహీసాగరసంగమము. స్తంభ తీర్థమున నొకక్షణమేని నివాసము లభించు నేని యీకలాపగ్రామమున నిక నెవ్వడుండును? కుమారనాథుడను నచ్చటిస్వామిని మనమ్మున నిల్పుకొంటిమేని చోరభయము మనల నేమిచేయగలదు? సాహసము లేక సంపదపట్టదు. కాన నే నచ్చటికివచ్చెద. ఇచ్చట నాతోనిఱువది యారువేలమంది షట్కర్మనిర్మతులు లోభదంభాదివర్జితులు పరి శుద్ధులునగు బ్రాహ్మణులున్నారు. వారితోగూడ నేను వచ్చెదను. అనిన నే నావిప్రులను నా దండాగ్రమున నిలుపుకొని ఖేచరుండనై యమ్మంచుగడచి కేదారమునకు వచ్చితిని. 'అర్జున! ఆకాశయాన మునగాని బిలమునుండికాని స్కందు ననుగ్రహముచే నది సుగమ్యము. వేరువిధముగా నది దుర్గమము. కేదారమునుండి నూరుయోజనములు మంచు కప్పబడియుండును. ఆమీాద నూరుయోజనముల విశాల మయినది కలాపగ్రామము. ఆమీాద నూరుయోజనములలో వాలు కార్ణవము (ఇసుకసముద్రము) అను భూమికలదు. అది శతయోజన

విస్తీర్ణము ఆమీాద స్వర్గము గలదు. అక్కడికి బిలద్వారమునపోవుట కాహారపానీయములు విడిచి దక్షిణదిశ గుహు నారాధింపవలయును. అంతట పాపరహితుడయ్యెనని తోచెనేని కుమారస్వామి స్వప్నమున గనిపించి వెళ్ళవచ్చునని యనుమతి యిచ్చును. ఆస్వామికి బళ్ళి మముగానున్న బిలముం జొచ్చి యేఁబువంద లడుగులు పోవలయును. అక్కడ సూర్యసమప్రభంబగు మఱకతలింగ మున్నది. దానిమీాదను నిర్మలమగు స్వర్ణమృత్తిక కలదు. అది తీసికొని స్తంభతీర్థమునకు వచ్చి కుమారదేవు నారాధించి యచటి నూతిలోని నీటితో నామృత్తికం దడిపికొని కన్నుల కంజనముగా బెట్టుకొనవలెను. శరీరమునకు పూసికొనవలెను. అంతట నాఱుమగులలో నాబిలమును శోభనముగా గన్పించును. ఆ పూసికొన్న మృత్ప్రభావముచే నచటనున్న భయంకరములైన పేడపురుగులు వీనిని భక్షింపవు. బిలమునడుమ సూర్యసన్నిభులగు సిద్ధులను దర్శించుచు బోవగా కలాపగ్రామమును గనిపించును. అచటివారి కాయువు నాల్గువేల సంవత్సరములు. ఫల భోజనమాత్రమున వర్తించుచు నంతకంటె మఱిపుణ్యార్జన శ్రమమచ్చుటలేదు. తపశ్శక్తిచే వారిని దండాగ్రమున ధరించి మహీసాగరసంగమున కే నేతెంచితిని. అందలితీర్థమున మునిగి వారు ముక్తులయిరి. నే నావిప్రోత్తములతో నందు స్నానము చేసితిని. దేవర్షి తర్పణములు చేసికొని భాస్కరుని చూచుచు హరిని హృదయమున నిలిపి జపించితిమి. దేవయోనులగు నెనమండుగురు గంధర్వాది వర్గములు భాస్కరాది నవగ్రహములు లోకపాలురు గీతవాదిత్ర చిత్రంబగు నమ్మహోత్సవమునం బాల్గొనిరి. నేను బ్రాహ్మణుల పాదప్రక్షాళన మొనరింప బూనినంత సామధ్వనియుక్తము తృతీయమగు గాంధార స్వరసంమితమును శివభక్తిమనోహరము నగు నొక వాక్యము వినబడినది. అచటి విప్రులు బ్రాహ్మణ! నీ వెవడవు? ఎటనుండి వచ్చితివి? నీ కోరికయేమి? నీ మనంబున కేది యిష్టమది తెలుపుమని యడిగిరి. అయ్యా! నేను గపిలుడను. నారదుని కెఱింగింపుడు. వారిని బ్రార్థించుటకై యే తెంచితిని అనెను. అమ్మాట విని ప్రాజ్ఞుండగు కపిలుడే యిటు వచ్చెనా ధన్యుండనైతి. నీకివ్వరాని

దేదియు లేదు. నిన్నుమించిన సత్పాత్ర మింకొకటిలేదు. అని నేనన నమ్ముని బ్రహ్మపుత్రా! నా కెనిమిదివేలమంది కలాపగ్రామవాసు లగు విప్రుల నొసంగుము. వారికి భూదానము సేసెద ననియె. మంచిది యట్లే జరుగుగాక. నీవును “కాపిలము” అను పేర నొక యుత్తమ స్థానము నేర్పఱచికొనుము. శ్రాద్ధకాలమందుగాని మఱియే సమయమందుగాని యతిథి యెవ్వనియాశ్రమమునుండి విముఖుడై మరలి పోవునో వాని సర్వకృత్యములు నిష్ఫలములు. అతిథిని బూజింపనివాడు ఘోరవాది నరకమునకుం బోవును. ఎవ్వ డతిథిని బూజించునో వానిని దేవతలు పూజింతురని యక్కపిలునికి భోజనము పెట్టితిని. అవ్వల హారీతుండను మహాముని నాహ్వానించితిని. ఆయన యెడమపాదము చాచి నిలువబడెను. తోడనే సిద్ధులు నప్సరసలు మొదలగు దేవతలు హా హా యని విరుగబడి నవ్విరి. భూమండలమెల్ల వెదకి బాగు బాగు మంచిబ్రాహ్మణుల సంపాదించితి వనిరి. అంత నా మనసున శోక వేగము మిక్కుటమయ్యెను. ప్రాచీనపండితులు పలికిన గాథ నొక దానిని స్మరించితిని. అన్నికార్యములందును ‘హాహా అను శబ్దము నింద్యము. అద్దాన నేది చేసిన జేసినవానిపై బండపడితీరును” అని. అప్పుడు విప్రులం జూచి “అయ్యా మీరు మూర్ఖులయ్యెదరుగాక! ధన ధాన్య శూన్యులయ్యెదరుగాక!” అంటిని. అంతట హారీతుండు నవ్వి ‘మునీ! మమ్ముల శపించితి విది నీక హానికరము. నీకు ప్రతిశాప మెందుల కిది నీకే శాపము.” అనెను. నేను వెండియు విమర్శించి “అంతవాడవు నీ వెడమకాలు చాచితివి.” అంటిని. హారీతుండును “బుద్ధిశాలి! దానికి గారణ మిది. ఈ దానము పట్టినతరువాత నేను వట్టి బెండునయ్యెద. అయ్యో! ప్రతిగ్రహము దుఃఖరూపము. ప్రతిగ్రహముచే బ్రాహ్మణుల బ్రాహ్మ్యతేజ మారిపోవును. మహాదానమును బట్టి బ్రాహ్మణుడు తన యమూల్యమైన శుభమును ధనమును దాత కిచ్చుచు, దాత తన యశుభమును ప్రతిగ్రహీత కిచ్చును. కావున దాత ప్రతిగ్రహీతయను పదము లొండొరులయెడ దారుమారగు చున్నవి. దానగ్రహీత చేయి క్రిందయిన ట్లల్పబుద్ధి భావించి నశించును. అని యిట్లు తలంచినకొలది నేను బెండయితిని. నిద్రార్తుడు

భయార్తుడు కామార్తుడు శోకార్తుడు హృతధనుడు అన్యమనస్కుడు నను వీరందరు శూన్యులు. నీవు బుద్ధిమంతుడవుకాన వీరిపై గోపము చూపరాదు. కాని చూపితివి. ఇట్లు హానియు వచ్చినది." అన హారీతుని వాక్యములు విని పశ్చాత్తాపతప్తుండనైతిని. అవిచారకారినైతిని. అవిమృశ్యకారియైన వానికిగాని హాని యేమున్నది? త్వరపడి యేపనియు జేయరాదు. అది యాపదలకు గారణమగును. విమర్శించి చేయువానిని సర్వసంపదలు వరించును. మున్ను జిరకారి యను నతడన్నమాట సత్యము. మున్ను గౌతమసుతుండు చిరకారి యనువా డేపనింగాని నిదానముగా నాలోచించి చేయుచుండెను. ప్రజలాతనింగని వట్టిసోమరి మందకొడి యని యాడుచుండిరి. ఒకప్పు డాతనితల్లియెడ వ్యభిచారశంక గలిగి యామెం జంపుమని వాని తండ్రి యతని కాజ్ఞ యిచ్చెను. అపుడతడు "తండ్రియాజ్ఞ సేయుటయా? లేక తల్లిం గాపాడుకొనుటయా? యను సంశయములో బడెను. పితరాజ్ఞాపరిపాలన ముత్తమధర్మము మాతృవధ ఘోరమైన యధర్మము. తండ్రిని దిరస్కరించి యెవ్వడు ప్రతిష్ఠ వడయగలడు? కాదని తల్లిం జంపి యేమిసుఖ మందగలడు? ఇద్దరి యనుగ్రహము నవసరమే. ఆచారశీలములుగల వంశము నుద్ధరించుటకు భర్తయే భార్యయందు గుమారరూపమున నుదయించునని శాస్త్రము తెల్పుచున్నది. కావున నాతండ్రిచేతనే నాయందు పుత్రత్వము గల్పితమైనది. జాతకర్మాది సంస్కారములందలి మంత్రము లీయంశమును దృఢముచేయుచున్నవి. శరీరాదులనిచ్చు వారెందఱో కలరుగాని యాత్మయను నేకైకవస్తువు నిచ్చువాడు తండ్రియొక్కడే కావున పితరాజ్ఞ యవశ్యకర్తవ్యము. పితృవాక్యపరిపాలకునికి సర్వపాతకములు నశించును. తండ్రియే స్వర్గము ధర్మము పరమ తపస్సును. పితృప్రీతిచే సర్వదేవతాప్రీతి యగును. జనకుడుచేసిన దీవనలు తప్పక ఫలించును. సర్వపాపములకు బ్రతిక్రియ తండ్రిమెప్పు నందుటయే. పువ్వు తొడిమ నుండి విడును. పండు ముచికనుండి వీడును. పుత్రుడు తండ్రివలని శిక్షాక్లేశమున పితృప్రేమను ద్యజించునుగాని తండ్రిమాత్రము పుత్రవాత్సల్యమును విడువడు, విడువలేడు. పితృగౌరవ మిట్లెంత యాలో

చించిన నది యసల్పమే. ఇక మాతృవిషయ మాలోచించెద అగ్నికి 'అరణి' వలె (అగ్నిని మథించునపుడు క్రిందనుంచిన జమ్మికఱ్ఱకు అరణియనిపేరు) పంచభూతసంఘాతమయిన యాశరీరమునకు దల్లి కారణము. మాతృదేవత దేహారణి. జీవుల కది సర్వార్థతృప్తింగూర్చు నానందస్థానము. తల్లిగలవాడు సనాథుడు. మాతృహీను డనాథుడు. తల్లిలేనివానిని స్థావరప్రకృతియేని యాదరింపదు. దరిద్రుడయ్యు నమ్మాయని తల్లినీడం జేరినవాడు సుఖించును. మనుమల మును మనుమల నెత్తియు నెవ్వ డమ్మయొడిలో నున్నవాడు నూరేండ్లవాడైన రెండేండ్ల పసిబాలుడే. సమర్థుడైనను కృశుడైన నకృశుడైనను గొడుకుం దల్లి సంరక్షించును. అంతకంటె మఱిపోషించువారు లేరు. మాతృవియోగమయిన యుత్తరక్షణములో బాలుడు వృద్ధుడే యగును. దుఃఖియు నగును. అప్పుడు వానికి జగత్తంతయు శూన్యము. తల్లి కీడైన నీడ లేదు. తల్లికి జాలిన దిక్కు లేదు. తల్లితో సమమగు రక్షణలేదు. తల్లి చలివెందలివంటిది. (పాలిచ్చి తనివి కూర్చుటచే తల్లిని జలివెందలితో బోల్చుటయుక్తము) గర్భమున ధరించునదియగుట ధాత్రి. జనింపజేసినదిగాన జనని. అంగముల పుష్టికూర్చునదిగాన అంబ, వీరుం గన్నదిగాన వీరమాత. శిశువునకు శుశ్రూష సేయునది యగుట శ్వశ్రువు. పుత్రునింగూర్చిన యోగక్షేమములంగూర్చి నిరంతరము మననముసేయునదిగాన మాత. ఇట్లు మాతృనామములన్నియు సార్థకములు. దేవతాసముదాయ మంతయు గలిసి పితృరూపమగును. దేవమానవ సముదాయమంతయు గలిసినను దల్లిని మించజాలదు. పతితుడైన గురువైనను పరిత్యాజ్యుడే కాని తల్లి యట్లైనను గాదు. గర్భధారణ పోషణములు చేయునదిగాన దల్లి యందఱికంటె గొప్పది. అని యిట్లు కౌశికీతీరమునం బలి చక్రవర్తిపై మోహముచెంది శిక్షాపాత్రురాలయిన తల్లిం జంపు విషయములో నాత డెంత విమర్శించియు నొకనిర్ణయమునకు రాలేక పోయెను. ఇంతలో నాతనితండ్రి యాశ్రమప్రాంతమున కింద్రుడు బ్రాహ్మణవేషము దాల్చివచ్చి యొకగాథను గానముచేసెను. దాని యర్థమిది.

" స్త్రీలందరు నన్నృతప్రాయులు. బుద్ధిమంతుడు వారివలన ఫలమందవలయుంగాని వారియెడ నెట్టిదోషదృష్టియు జూనరాదు." ఇది మేధాతిథియను నవ్విప్రు డావృద్ధు నర్చించి కంట నీరు వెట్టుచు, అయ్యో! ఈర్ష్యావశుండనై దుఃఖసాగరమున బడిపోయితిని. సాధ్వియగు నబలం జంపించితిని. ఇట్టి మహాపాతకిని నన్నెవ రుద్ధరింపగలరు? నాకుమారుడు బుద్ధిశాలి చిరకారి. అతడు నిజముగా నిపుడు చిరకారి యగునేని నన్నీదురితము నుండి రక్షింపగలడు. నాయనా! నీకు భద్రమగుగాక! నీచిరకారిత్వముచే నన్ను బాతకమునుండి తప్పింపుము. చిరకాలసమార్జితమగు నాతపమ్మునకు రక్ష యగుము. పాపపంకమున దిగబడితిని, అని యాక్రందించుచు బోయి గౌతముడు తల్లింజంప నుద్యుక్తుడై కత్తి యెత్తియున్న తనయుం జూచెను. చిరకారియు దండ్రింగని ఖడ్గము పారవైచి తలవంచి తండ్రియనుగ్రహ మర్థించెను. మేధాతిథి కొడుకుంగని ప్రాణములతో దక్కిన ప్రాణేశ్వరిం గనియు నానంద మందెను. ఆమె తనయెదుట గత్తిపట్టుకొని నిలిచినకుమారుడు తనను జంపుటకే వచ్చెనని యెఱుంగదు. ఆయుధముం బట్టిన నేరమునకు భయపడి యతడు తండ్రియడుగులం బడెనని యామె యనుకొనెను. అవ్వల దండ్రి కొడుకుం గౌగిలించి శిరసు మూర్కొని 'చిరంజీవ' అని దీవించి నాయన! మంగళమగుంగాక! నీపేరు సార్థకపరచికొంటివికాన నాకు దుఃఖములేకుండ బోయినది. అని యమ్ముని క్రిందిగాథలను గానము సేసెను.

చిరేణ మంత్రం సంధీయా చ్చిరేణ చ కృతం త్యజేత్.
చిరేణ విహితం మిత్రం చిరం ధారణ మర్హతి
రోగె దర్పేచ మానేచ ద్రోహే పాపే చ కర్మణి
అప్రియే చైవ కర్తవ్యే చిరకారీ ప్రశస్యతే.
బంధూనాం సుహృదాంచైవ భృత్యానాం స్త్రీజనస్యచ
అవ్యక్తే ష్వపరాధేషు చిరకారీ ప్రశస్యతే.
చిరం ధర్మా న్నిషేవేత కుర్యా చ్చాన్వేషణం చిరం

చిర మన్వాస్య విదుష శ్చిరమిష్టా నుపాస్యచ
చిరం వినీయ చాత్మానం చిరం యాత్యనవజ్ఞతాం
బ్రువతశ్చ పరస్యాపి వాక్యం ధర్మోపసంహితం
చిరం పృచ్ఛేచ్చ శృణుయా చ్చిరం న పరిభూయతే.
ధర్మే శత్రౌ శస్త్రహస్తే పాత్రేచ నికటస్థితే
భయేచ సాధుపూజాయాం చిరకారీ నశస్యతే.

ఈగాథల యర్థమిది. ఆలోచన చిరకాలము సేయవలయును. కృతమును చిరకాలమునకు వదలవలెను. చిరకాలమునకు గుదిర్చికొన్న మిత్రుని చిరకాలము గాపాడుకొనవలయును. రోగము వచ్చినపుడు దర్ప మెదుటివాడు చూపినపుడు లేక తాను దర్పము చూపవలసినపుడు మానమునందు, ద్రోహము జరిగినపుడు పాపకృత్యములందు నప్రియము చేయవలసినపుడు చిరకారి యగువాడు మెచ్చదగి యుండును. బంధువులు మిత్రులు భృత్యులు స్త్రీలు ననువారి నేరములు స్పష్టపడనపుడు చిరకారియయి నిదానించువాడు ప్రశంసార్హుడగును. ధర్మసేవ చిరకాలము సేయనగును. ఏదైన వెదకవలసినపుడు చిరకాలము వెదకవలయును. చిరకాలము విద్వాంసుల సేవించి చిరకాల మిష్టుల నుపాసించి చిరకాలము మనస్సును స్వాధీనమొనరించుకొన్నవాడు పరాభవము నందడు. ధర్మములను బలుకు శత్రువునైనను జిరకాలము ప్రశ్నింపవలయును. వినవలయును. ధర్మము సేయుపట్ల శస్త్రమెత్తివచ్చిన శత్రువునెడ నెట్టయెదుటికివచ్చిన యుత్తమదానపాత్రునియెడల భయమునందు సాధుపూజయందు జిరకారియగుట మంచిదిగాదు. అని యిట్లుపలికి భార్యాపుత్రులతో నాశ్రమమున కేగి చిరకాల ముపాసనసేసి యమ్ముని దివంగతుడయ్యెను. మేమింత తెలిసి తెలుపువారమైనను మోహము మోసములో బడిపోయితిమి. నాశాపము మీకు గలియుగమునం దగులదు. కాని యక్కలిలోగూడ కొంద రుత్తమగుణ సంపన్నులుందురు. అని ధర్మవర్మ సమీపముననుండ వేల్పులను సాక్షులంజేసి సంకల్పము చెప్పి యవ్విప్రునిపాదములు గడిగి బంగారము గోవులు నిండ్లు వాకి

ఖులు ధనములు నంగనలు నాభరణములు వస్త్రములు మున్నుగ నిచ్చి బ్రాహ్మణుల సంపన్నులం గావించితిని. ఇంద్రు డంతట బృందారక బృందమ్మున జేయెత్తి హరు నర్ధాంగమున నెంతవరకు గిరికన్య యలంకరించియుండునో ఏమును గణాధిపుడు నెంతవరకుండునో ఎందాక త్రిభువనమ్ము లుండునో యందాక నారదప్రతిష్ఠితమైన యీ స్థాన మింపొందుగాక! బ్రహ్మశాపము రుద్రశాపము విష్ణుశాపము ద్విజశాపము లీస్థానమునందు జార్యాద్యుపద్రవకారులగువారికి దప్పకుండుగాక! అన నట్లయగు గాక యన హర్షించెడి యవ్విప్రోక్తముతో నాస్థానమును స్థాపించితి నందు గపిలునిగూడ ముని ప్రతిష్ఠించెను. ఇట్లీరెండుస్థానములు దేవకృతములు. దేవతలంతట ప్రసన్నులై దేవసదనంబున కేగిరి.

-: (అధ్యా. ౭.) ఇంద్రద్యుమ్న కథ :-

అర్జునుం డిట్లనియె. మహీసాగరసంగమ మహిమ మత్యద్భుతమైనది మీవలన వింటిని. సంతోషాశ్చర్యములు కల్గినవి. మహీనది యెవ్వని యజ్ఞమున వహ్నితాపమున దపించి వాడిపోయినదో తెల్పుమన నారదుం డిట్లనియె. మహీనదీ జన్మవృత్తాంతము విన్నవారు పుణ్యభాజను లయ్యెదరు. మున్నింద్రద్యుమ్నుం డను రాజుండెను. అతడు దాత. ధర్మజ్ఞుడు. గౌరవమిచ్చి పుచ్చుకొనువాడు. ఔచిత్యము దెలిసినవాడు. వివేకమునకు నివాసము. గుణసముద్రుడు. అతని పూర్తిధర్మముచే నంకితముగాని నగరముగాని గ్రామముగాని ధరాతలమందేదియులేదు. అనేక కన్యాదానాది దానములు సేసినవాడు. దశమి నాటిరాత్రియే యేకాదశవ్రత మందఱును జేయవలయునని యేన్గుపై దుందుభిమ్రోగించుచు జాటింప బంపును. యజ్ఞకర్తయగు నాతడు పఱచిన దర్భలచే భూమండలమెల్ల రెండంగుళము లెత్తైనది. గంగ యందలి యిసుకయు వర్షధారలు నక్షత్రములనైన లెక్కింపవచ్చును. గాని యతని సుకృతముమాత్రము లెక్కింప నలవిగాదు. ఇట్టి పుణ్యా

విశేషములచే నాతడు విమానముచే సశరీరస్వర్గము నందెను. నూరు కల్పము లనల్పభోగము లనుభవించిన తరువాత దన్ను సేవింపవచ్చిన యానృపతింగని బ్రహ్మ నీవు వేగమ భూమి కేగుము. నాలోకమున నొక క్షణమేని యుండదగవన నింద్రద్యుమ్నుండు నాకనంతసుకృత రాశియుండగా నన్ను బుడమికేలబంపెద వన జతుర్ముఖుండు కేవల గుప్తమైనపుణ్యము స్వర్గసాధకము గాదు. త్రిలోకవిస్తృత మగు విమల కీర్తిలేక స్వర్గము రాదు. అవనిపై నీకీర్తికి భంగము కల్గినది. దానిని మరల నూతన మొనరింపుము. అన నా రాజు నాకీర్తి యవి చ్ఛిన్నమగుట కేనేమి చేయవలయునని యడిగెను. బ్రహ్మ, రాజా! కాలము బలవంతము. అదియే బ్రహ్మండములను నన్నును నిలుపుచున్నది. నీవంటివారికెక్కేమి? కావున నీకీర్తిని నిత్యనూతన మొనరించుకొని రమ్మన నప్పటి కప్పుడే యాతడు తనను బుడమిపై గాంపిల్యనగరమున నున్నట్లు చూచి యచ్చటి జనులను దననుగూర్చి తన పట్టణము గూర్చి ప్రశ్నించెను. వారును నీయడిగిన దెఱుంగము. మఱియెవ్వనినేని దీర్ఘాయుష్మంతు నడిగి తెలిసికొనుమనిరి. అత డరిగి యిప్పుడు భూతలమున జిరాయువెవ్వ డన ప్రజలు సప్తకల్పము లాయుర్భాగ్యముగల మార్కండేయు డను ముని కల డాతని నడుగుమనిరి. అట్లే చని రాజమ్మునికి మ్రొక్కి నీవు చిరాయువుగాన నడిగెద. నింద్రద్యుమ్ను నెఱుంగుదువా యన నమ్ముని యేడుకల్పములీవల నాపేరుగల రాజెవ్వడు నిమ్మేదిని గలుగడు. నే నే మందును? మఱి యేమేని సంశయమున్న నడుగుమన నాతేడు నిరాశ చెంది యగ్నిప్రవేశము జేయ నుద్యోగించిన మునిగని విను మిక్కడ నాకు మిత్రమొక్క బకమ్ము (కొంగ) చిరకాలజీవి గలదు. నాడీ జంఘుడు అని వాని నందురు. మన మాతని నడిగి వత్తమనిన నయ్యి ద్దరు హిమాలయమున నాడీజంఘుడున్న తావున కరిగిరి. చిరమిత్ర మగు మార్కండేయుంగని యాకొంగ యుప్పొంగి యాగమనకారణ మేమనెను. మార్కండేయుండు దానితో "నీ వింద్రద్యుమ్ను నెఱింగి యుందువు. నామిత్రు డితండు ప్రాణత్యాగము సేయుచున్నాడు. నీవెఱిగితివేని చెప్పుము. ఇతని ప్రాణరక్షణము సేయుము. అన నాడీజంఘుడు

విప్రేంద్రా! నాకు బదునాల్గు బ్రహ్మకల్పములు జ్ఞాపకములో నున్నవి. కాని నే నారాజును కన్నట్లుగాని విన్నట్లుగాని తలపునకు రాలేదు. ఆ పేరుగలరాజు మహీతలమున నెవ్వడును లేడు. ఇంత మాత్రమే నెఱుంగుదును.” అన సురర్షి విస్మయపడి యిట్టి దీర్ఘాయువు కల్గుట కేదానము తపస్సు కారణమన నాడీజంఘుండు ఘృతకంబళమహిమచే శివానుగ్రహముగల్గి యీ యాయుర్భాగ్యమును గొండొకశాపముచే బకజన్మయు గల్గినది, విను మది వివరించెద. పూర్వజన్మమున నే నొక విప్రబాలుడనై పుట్టితిని. పారాశర్యసగోత్రుడగు విశ్వరూపుండను మునికి గొడుకునై బకుం డనుపేర నతనికి మిక్కిలి ప్రియుడనైతిని. బాల్యముచేతను సహజమైన చాపల్యముచేతను నాతండ్రి యూరిలో లేనప్పుడు దేవతార్చన మందున్న మరకతలింగమును హరించి మకర సంక్రాంతి దినమున నేతికడవలో దాచితిని. తెల్లవారి నాతండ్రి నిర్మాల్యము దొలగించిచూడ దేవమందిరము శూన్యమయి కనిపించెను. నన్నెంతో లాలనగా నీకేది కావలయు నది యిచ్చెద. లింగ మేమైనదన భక్ష్యములమీది వాంఛచే నేతికడవనుండి తీసి భద్రలింగము నర్పించితిని. అవల నేను కాలధర్మము నంది యానర్తదేశాధిపతియింట పూర్వజన్మస్మృతితో జనించితిని. తెలియకయే నేతిని లింగమును గలిపిన పుణ్యముచే నిట్టి పుట్టువు కల్గెనని యుప్పొంగి యది మొదలు తెలిసి శివలింగమును నేతిలోముంచి యారాధింప మొదలిడితిని. తాత ముత్తాత లేలిన రాజ్యము నేనందితిని. అంతట పార్వతీపతి ప్రీతుండై నీఘృతకంబళపూజచే నేను తృప్తుడనైతిని. రాజ్యమిచ్చితిని. మరేమికోరితివన గాణాపత్యమిమ్మని నేను గోరితిని. శివుడప్పుడు నన్ను గణకోటికీశ్వరుం జేసెను. ప్రతీపపాలకుడు అని నా నామధేయము. అంతట కామాదిషట్పదంబుల నెగురుచు తుమ్మెదవలె స్వభావచపలమైన యైశ్వర్యమును బడసి దైవయోగమ్మున దానిని భరింపజాలనివాడనై మత్తుండనై మదగజమట్లు విహరించితిని. నదులనంబుధివోలె విద్యాభిజన సంపదలకు నిలయమయ్యు నీచు డాపదలకు పాత్రమగును. అట్లే కొలది కాలము గడువ యథేచ్ఛావిహారముసేయుచు హిమగిరి కరిగి

యందు భార్యతో గూడి తీవ్రతపముసేయుచు శల్యావశేషంబుగ
గృశుండైన గాలవుండను మునిం గంటిని. బ్రాహ్మణుని దేహమిది
యైహికఫలప్రియమ్ముగాదు. ఇది కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదుల కిహమునను
చని పరమున ననంతసుఖానుభవమునకును గురియగును. ఆ ముని
భార్య యనుపమసౌందర్యరాశి విశ్వసమ్మోహిని. గాలవవల్లభం గని
నేను మోహించి పుష్పాస్త్రశరపుంజమ్ముల కగ్గమైతిని హరిణాక్షీ
కటాక్షాక్షేప లక్ష్యభూతులు కానంతదాక వివేకులు వివేకులే. అప్పు
డీమెను హరింతునా తపస్తీవ్రుండితడు శపించును. అప్పుడీ సుందరి
నాపాలి మృత్యుదేవత యగును. కావున శిష్యుండనయ్యెద. ఇమ్మునికి
శుశ్రూష యొనరించెద. అంతర మెఱింగి యీకాంతను హరింతునని
నిశ్చయించి విద్యార్థిరూపమూని భవిష్యద్జ్ఞానియగు మునికి మ్రొక్కి
పురాకృతముంబట్టి బుద్ధిమిత్రుడు కృషియు సంఘటించును. వివేక
విరాగములు వడసి మీయండ జేరితి. శిష్యుండను. నీవు నన్ను జదివింప
వలయు. నా జీవితనౌకకు నీవ కర్ణధారుడవు (చుక్కాని త్రిప్పునగంగు)
మహామునివి. అపారసంసారము పారముం జేర్చువాడవు. విప్ర
రూపము దాల్చిన విష్ణుడవు గాలవుడనుపేర ప్రత్యక్షచేతనబ్రహ్మవు
నీకు నమస్కారము. అవిద్యయను నల్లత్రాచు గఱచి విషపీడనందిన
నన్ను మీ యుపదేశమహామంత్రంబులచే విషమాంత్రికుడవై
బ్రతికింపుము. విషయబీజావాపమున మహామోహమను మహావృక్షము
పెరిగినది. నీవచనాఖ్యతీక్ష్ణధారంబగు ఖడ్గంబున దానిని ఖండింపుము.
ఆ చెట్టు దుష్టసంగమను సేచనమున విరిసి విస్తరిలి మోక్షపథమావ
రించికొనియున్న దద్దానిని జ్ఞానరూపపరశుధారివగు సూత్రధారివి
(వడ్రంగివి) నీచేత ఛేదింపబడుగాక! వరివస్యాపరుండనై గురుండ
వగు నిన్ను శిష్యుండనై భజించెద. సమిథలను దర్భలను ఫలములను
దారువులను నీరును సంగ్రహించి తెచ్చెద నన్ననుగ్రహింపుము, వినీ
తుండ నిదె వచ్చితినని బకాఖ్యుండు బకవృత్తింగొని వర్తించు
నాయార్జవమ్మున కావర్జితుండై నన్ను స్వీకరించెను. అప్పుడతి
వినయమ్మున నమ్మునిని ముగ్ధాంగనాసంగతు నమితవిశ్వాసము
కలుగునట్లు దినదినము నుపాసించుచు సంతోషపెట్టితిని. అతడును

స్త్రీవర్తనమెఱింగిన ప్రోఢగావున గామినిని విశ్వసింప కెప్పుడు తోడ మీదనునిచికొని నిద్రవోవును. ఒక నాడా బ్రాహ్మణివాకిట జేరెను. నాపై విశ్వాసమున నా తపస్విని దూరమున శయనించెను. ఇది యవకాశమని యెంచి నేను హర్షించి దొంగనై నిశీథమున నామెను హరించితి. నేనట్లు గొంపోవుచుండ నాబాల గట్టిగ విలపించెను. ఇది తగదు తగదనుచు ముని గేకలువెట్టి బకవృత్తియై ధర్మకంచుకియై యీచెడుగు నన్ను హరించెడు. గాలవ! నన్ను రక్షింపుము నీ శిష్యుడై యిప్పుడీవేషమూని నన్ను లాగికొనిపోయెడు. 'శరణు శరణు' అనునంతట నాగాలవుండు మేలుకువగొని నిలునిలుమని నా గతిస్తంభన మొనరించె, అప్పుడేను జిత్తరువువలె కదలలేనైతి. సిగ్గున నాయెడలిలో నేన కుంచించుకొనిపోయితిని. ఉత్కటకోపియై గాలవుడు వజ్రకఠినంబుగ 'నరాధమ! బకవృత్తిచే నీవు నన్ను వంచించితివి కాన జిరకాలము బకంబయ్యెదవుగాక" యని శపించె. పరదారాపహరణమ్మున నిట్టి దుర్దశకుం గురియైతి. అర్థాయుర్దాయ కారణమ్మిట్టి యకార్యంబింకొకటి లేదు. ఆ మహాసాధ్వియు నా స్పర్శమ్మున మైలవడి స్నానముసేసి పతివలె శపించె. ఇట్లాపుణ్యదంపతుల శాపమ్మునకు గురియై రావి యాకట్లు కంపించుచు నయ్యెద్దరికి మ్రొక్కి నేనీశ్వరగణములోనివాడను. మీయెడ ననయ, మాచరించితి. బ్రాహ్మణుల వాక్కు చురకత్తివంటిది. హృదయము నవనీతము. కోపింతురు. అనుక్షణమ ప్రసాదితులై ప్రసన్నులయ్యెదరు. నీయెడ విరుద్ధమాచరించిన నాకు నీవ శరణము. భూమిపై నడుగుతడబడినవానికి భూమియే యవలంబనము. నాగాణాపత్యమ్ముకూడ యిప్పుడు పరాభవమునకు గురియైనది. దుర్వినీతిని సంపదలు విపదంతమ్ములగుచుండునుగదా! వివేకులు రాగల యపాయ మూహింపగలరు. నీచు లనుభవించిన మీదటగాని యెఱుంగరు. దుర్వినీతుండై సంపదను విద్యను ప్రాభవమును బడసెనేని మదమెక్కి నావలెనే యెంతోకాలము స్థానమున నిలువడు. విద్యామదము ధనమదము అభిజనమదము (ఉత్తమవంశములో బుట్టితినను మదము) అను నీ మూడును మదాంధులకు గర్వ గారణములు. సత్పురుషుల కివియే శాంతికారణములు. అస్వాధీన

మనస్కులబుద్ధి శుభోదర్కమ్ముగాదు. అట్టి నావంటి నీచులచేతన లక్ష్మి చంచల యను నపవాదకు గురియగుచున్నది. కావున 'మునీంద్రా నాయెడ కనికరింపుము. శాపాంత మిప్పుడ చేయుము. దుర్వినీత లందును సాధువులు క్షమాసారులుకదా' ఇట్లు విన్నవింప నమ్మౌని "ఇంద్రద్యుమ్నుండు కీర్తిమాసి మరల దాని నుద్ధరించుతఱి నీవాతనికి దోడై శాపమోక్షమందెదవు" అనెను. అది మొదలే నీహిమగిరిపై కాశ్యపేయుండనయ్యు కొంగనై వసించెద. రాజ్యము చిరాయువు నాకు ఘృతకంబలమ్మున జాతిస్మరత్వమును గల్గినది. గాలవముని శాప మ్మున బకత్వమును గల్గినది. నీ వడిగిన నిదెల్ల దెల్పితి ననియె.

బిల్వదళ పూజాప్రభావము

—: (అధ్యా. ౮.) ప్రాకారకర్ణుడను నులూకముచరిత్ర :—

నారదుండర్జునునకిట్లనియె నట్లు నాడీజంఘుని వచనంబు విని యింద్రద్యుమ్నుడు మార్కండేయునితోగూడ మిక్కిలి దుఃఖించెను. అంత మార్కండేయుండు బకమ్ముతో నిట్లనియె. ఇతడు మరణింప బూని నాకడకు వచ్చెను. నేను నీదరికి వచ్చితిని. నీపై గంపెడాశ పెట్టుకొంటిమి కాని మాపని సఫలము కాలేదు. హతాశులై మరలి పోవు నర్థులను సాధువులు చూడలేదు. అట్లుపేక్షించుటకంటె మర ణము మేలు. నీవు దీర్ఘాయుష్మంతుడవు నా కాప్తమిత్రుడవని మన సులో బెట్టుకొనియే యితనికి నేను మాట యిచ్చితిని. ఇతని ప్రయో జనము తీర్తునని నా జీవితము నొడ్డి ప్రతినచేసితిని. ఇచ్చినమాట చెల్లించుకొనుటకు హరిశ్చంద్రుడ ట్లంత్యజాతివానికి దాసుడగుట యేని మంచిది. అసత్యవాదిత్వము నింద్యము. మిత్రస్నేహము నాప్తపదీనమందురు. మిత్రుడు దుఃఖదశలో నుండగా కనిపించనైన గనిపించని యాస్నేహమేలాటిస్నేహము? యశశ్శరీరియగు నింద్రద్యు మ్నునికై నే నిప్పు డగ్నిప్రవేశముచేసెదను. ఇది నిక్కము. నా కనుజ్ఞ యిమ్ము. ఇదే నీ తుదిదర్శనము. అని మార్కండేయ మహర్షి

వజ్రదుస్సహంబుగా బలికినపలుకులువిని బకమ్ము క్షణమాలోచించి ముదమంది వారిద్దరితో నిట్లనియె.

మునీంద్రా! ఇది యిక్లేని యగ్నింజొచ్చు మిత్రు నాపుము. నాకంటె చిరజీవి యొకండు గలడు. 'ప్రాకారకర్ణుడు' అను గుడ్లగూబ. శివపర్వతనివాసి. అత డింద్రద్యుమ్ను నెఱిగియుండును. మన మందర మా శివగిరి కేగి మిత్రకార్యము సాధింతము. అని యమ్మువ్వురు ద్విజపుంగవులు కైలాసమున కేగి తన గూటిలోనున్న యయ్యులూకముం గని దానిచే స్వాగతము వడసి రాకకు గారణము చెప్పిరి. అదియును నాలోచించి నేనతని నెఱుంగను. నేను పుట్టినదాది యిప్పటికిరువదియెనిమిది కల్పములు గడచినవి. అదివిని రాజు మిగుల వగచియు నాతని యాయువునకు గారణ మడిగెను. ప్రాకారవర్ణుడను నా యులూకమిట్లనియె. భద్రా! వినుము. శివపూజాఫలమున నాకీ దీర్ఘాయువు. నా కీ నీచజన్మము కలుగుటకు గారణము వినుము. మున్ను నేను వశిష్ఠకులసంభవుడను. నన్ను ఘంటుడందురు. కాశీవిశ్వేశ్వరభక్తుడను. సాధువులచే విని మారేడుదళముల శివు నర్చించితిని. మాలతిగాదు మందారముగాదు శతపత్రముగాదు మల్లికయుం బ్రియంబుగాదు. శ్రీవృక్షమ మదనారికి బ్రియతమము. లక్షపువ్వుల బూజించిన పుణ్య మొక మారేడుదళము శివశిరస్సున నుంచుటవలన గల్గును. దాన లక్షసంవత్సరములు దివంబున మోదించును. మూడేసి దళంబుల మ్ముప్పొద్దుల శ్రద్ధతో దేవదేవుం బూజింపగా నూరేండ్లకు శశిశేఖరుడు సంతోషించెను. నాకు బ్రత్యక్షమై నీయఖండబిల్వార్చనచే సంతుష్టుండనైతి. వరము కోరుము. అన నే నజరామరుండనగు వరమిమ్మని శంభునర్థించితి. లీలావిలాసి యాకైలాసవాసి యట్లనే యగునని చనియె. నేను ధన్యుడ ననుకొంటిని. ఈ సమయమందే భృగువంశజు డొక విప్రుడు దక్షరార్థవేత్తయుండెను. అతనిభార్య సుదర్శన. దేవలుని కూతురు. అప్రతిమరూప సంపన్న. ఆమెయం దా బ్రాహ్మణుని కొక కుమార్తె కలిగెను. అతడు యౌవనవతియైన యక్కన్య నెవరునకిచ్చి వివాహము చేయలేడయ్యెను. నడివయసున నే

నామెం దర్శించితిని. కుసుమబాణంబుల కగ్గమై మాటలు తడబ
నే నయ్యింతి చెలికత్తె నామె వృత్తాంతమడిగి తెలిసికొని తండ్రి
నామె నిమ్మని యడిగితిని. ఆతడు నాకిత్తునని వాగ్దానము సేసెను
ఆ సుందరి లోకులు నీతండ్రి యనాకారి కిచ్చునని చెప్పుకొనగ
నాలించి తల్లితో నయ్యనుచితము చెప్పి యాక్రందించి విషమ
త్రాగెదను. అగ్నింజొచ్చెద నంతియకాని విరూపునిమాత్రము
వరింప నన నామె తల్లి యామాటలు సమర్థించెను. అంత నాపిల్ల
తండ్రి ధర్మశాస్త్రములు తిరుగవేసి సప్తపదికి ముందుత్తమ వరుడు
లభించెనేని యంతమున్ను వాగ్దత్తయైన కన్యను వాని కీయవచ్చును.
అని నిశ్చయించి యాబాలిక నింకొకని కిచ్చెను. రేపు పెండ్లియనగా
నదివిని వెలవెలబోయి సిగ్గున మిత్రులకు నాముఖము చూపలేక
కామార్తుడనైపోయి రాత్రి నిద్రలో నాకన్యను హరించుకొనివచ్చి
రహస్యముగా గాంధర్వవివాహము చేసికొని బలాత్కారముగ
నామెను బొందితిని. అంతట దానితండ్రి వచ్చి వివాహమయినట్లు
చూచి నిట్టూర్చి రాక్షసముగా నాకూతురిని పెండ్లాడితివిగాన నీవిప్పుడు
నిశాచరుడ వగుమని శపించెను. అప్పుడు నేనాతని పాదములంబడి
హాహాకారముసేసి కంట నీరొత్తుకొనుచు నయ్యా! నాకు వాగ్దానము
చేసిన కన్యకను నేను పరిగ్రహించితిని.

"సకృ జ్జల్పంతి రాజానః సకృ జ్జల్పంతి పండితాః
సకృత్కన్యాః ప్రదీయంతే త్రీణ్యేతాని సకృత్సకృత్"

రాజు లొక్కమాటే మాటాడుదురు. పండితులొకసారియే మా
టాడుదురు. కన్య లొక్కసారియే యీయబడుదుదు. ఈ మూడును
సకృత్సకృత్తుగా జేయబడు కార్యములు. ఇచ్చినమాట చెల్లించు
కొనుట సత్పురుషులవ్రతము. వృథాశాపమిచ్చితివి. ఆలోచించు
కొనుము. కన్యనిచ్చి యవ్వల హరించినవానికి నరకము వచ్చునని
శాస్త్రము. అన నమ్ముని పశ్చాత్తాపపడి నామాట తిరుగదు. కాని
నిశాచరశబ్దమునకు గుడ్లగూబయు నర్థముకాన నీవు గుడ్లగూబవయ్యె
దవు. ఇంద్రద్యుమ్ను నెఱుంగుటలో నీవు సహాయపడెదవేని నీమెప్పటి

రూప మందగలవు. అనినంతటనే నాకీ పాడురూపము వచ్చినది. బ్రహ్మ కిప్పటి కిరువదియెనిమిదిలోజు లయినవి. అనగా నిరువది యెనిమిది కల్పములు నా కాయుర్దాయమన్నమాట. బిల్వదళములచే శశిశేఖరు నర్చించిన పుణ్యముచే నా కీయాయుర్దాయము గల్గినది. శాపముచే నిట్లు కైలాససానువున నిశాచరుండ నైతిని.

(అధ్యా. ౯) ఇట్ల య్యులూకము పలుక విని నాడీజంఘుండు దుఃఖించి యా మిత్రునిచే నేము వచ్చిన పని సిద్ధింపలేదు. కాన ముప్వురికిని మరణము శరణ్యము. నీకు నమస్కారము. పోయివచ్చెద. ఇదే చివరి యాలింగనము. మిత్రుని కార్యము సేయుదునని ప్రతిజ్ఞ చేసి యది చెల్లించుకొననివా రెట్లు జీవించెదరు? కావున నే నగ్నిం జొచ్చెద. నీవుమాత్రము నాకు నీళ్ళు వదలుమా యన నా గుడ్లగూబ గుడ్లనీరు గ్రుక్కుకొనుచు నేను బ్రతికియుండగానే నీవు మరణించెదవా? ఇక నాకు నీవంటి సుహృద్వరు డెక్కడ లభించును? ఒక్క యుపాయమున్నది వినుము. గంధమాదనమున నా కంటెను ముసలి దొక గ్రద్దయున్నది. నాకది ప్రాణమిత్రము. అది యింద్ర ద్యుమ్ను నెఱింగియుండునని యదియు నా బకమ్మును మార్కండే యుండు నక్కడికేగి యంతయు దెలిపిరి. ఆ గృధ్రము నా కేబది యారు కల్పములు గడచినవి. నే నింద్రద్యుమ్నుని గనలేదు వినలేదు. విని యింద్రద్యుమ్నుం డాశ్చర్య విషాదములంది యా గ్రద్ద దీర్ఘాయుర్దాయమునకు గారణ మడిగెను. మున్ను నే నొక కోతినై యుంటిని. వసంతఋతు వేతెంచెను. అప్పు డొక వనములో శివాలయ మున జగద్యోగేశ్వరుడను శివుని సన్నిధిని జతుర్దశీతిథియందు హస్తా నక్షత్రమున హర్షణమను యోగములో చైత్రశుద్ధమున దమనకోత్స వము జరిగెను. స్వర్ణడోలికయం దపుడు జనులు శివలింగము నుంచిరి. నే నారాత్రి మీదికెక్కి యా యుయ్యాల కదిపితిని. సహజ చపల మగు నట్లు పలుమారు లూచితిని. మరునాటి యుదయము జనులు నన్ను రాళ్ళతో గొట్టిరి. నే నక్కడనే మడిసితిని. శివాందోళన మహిమచే నేను కాశిరాజింట బుట్టి కుశధ్వజుడను పే రంది

తిని. నా పుణ్యవిశేషముచే బూర్వజన్మస్మృతి నొందితిని. నా రాజ్యమున దమనకోత్సవము చేయించితిని. శివు నుయ్యాలలో నూచినకొలది పాపములు వోయి శుభములు వచ్చుచుండును. శివగురువులు నాకు దీక్ష యీయగా పశుపాశ విముక్తుడనైతిని. సమస్తక్లేశవిచ్ఛేదకారణమును జగద్గురుండును ప్రత్యక్చిత్తుండునగు నుమాపతిని దేవేశు నారాధించుచుంటిని. చిత్తవృత్తి నిరోధించి వైరాగ్యాభ్యాసయోగంబున జపించుచు నమ్మంత్రార్థమును గానము సేయుచు నష్టమరసంబును భావించుచుంటిని. (అష్టమరసంబనగా రౌద్రము. రుద్రవిషయమైన కథారసము భావించితినని దీనియర్థము) నిరంతర ప్రణిధానాభ్యాసములచే దృఢభూమియగు సమాధిచే నంతరాయవిదూరుండ నగుట యెఱింగి హరుండు సంతుష్టుండై వాంఛిత మడుగు మనియె. ఈ మేనితో నే నీ గణంబులం దొక్కండనయ్యెద నన ప్రభు వట్ల యనుగ్రహించెను. మఱియు కైలాసమునకు గొని వచ్చి రత్నమయమగు నొక విమానము చూపెను. అందు నేను స్వేచ్ఛావిహారినై యుంటిని. కొంతకాలమున నొక వసంతమున గవాక్షమున గూర్చుండి యొక మునికన్య గంటిని. దక్షిణదిశ మంద మలయానిలమువీచి మదనాగ్ని రగుల్కొలిపె. వివస్త్రయై జలకమాడు నక్కలికి చక్కదన మేమందును! వయస్యలతో నయ్యంబుజాస్య కేరింతలుగొట్టుచు ఖేలనముసేయ నే నటకు దిగి యాబాలను హరించితిని. ఆమె యాక్రందించుచు నేడ్చెను. చెలికత్తెలావిషయము తండ్రికి దెల్పిరి. అగ్నివేశ్యుండను నమ్ముని వచ్చి నిలునిలుమని తపశ్శక్తిచే నాగతి నిరోధము సేసెను. వెండియు మాంసపుముద్దను హరించిన ట్లీ ముద్దరాలి హరించితివిగాన గ్రద్దవగుమని శపించెను. ఆ కపి వెఱగంది యడుగులందుబడి యేడ్చిన నమ్ముని నామాట తప్పదు. కాని యింద్రద్యుమ్న పరిజ్ఞానంబున సహాయుండవైనపుడు నీ శాపము తొలంగునని యనుగ్రహించి యఖండితశీల యగు నబ్బాల గొని యమ్ముని యేగెను. ఇట్లు శంభుని దమనకోత్సవప్రభావముచే రాజునింట జన్మమును శివగణత్వమును గల్గినది. అగ్నివేశ్యశాపమున నీ పాడుజన్మము వచ్చినది.

(అధ్యా. ౧౦.) గృధ్రముమాట లాలించి యింద్రద్యుమ్నుండు మరణోన్ముఖుండయ్యె నదిగని యాగ్రద్ధ వారించి మానససరోవరమున మంథరకుడను కూర్మము గలదు. అతనికి దెలియనిది లేదని యందరితో నటకేగిన నాతాబేలు చరచర నీటిలోనికి బోయెను. గుడ్లగూబ "కూర్మమా! అభ్యాగతుల మగు మమ్ముంగని బెడ మొగము పెట్టితివి? విప్రుల కగ్నియు వర్ణములకు బ్రాహ్మణుడు స్త్రీలకు రమణుడు పుత్రులకు దండ్రియు గురువులు. అభ్యాగతు డందఱకు గురువు. ఈ ధర్మమును విడిచి యేల యీ యకార్యము సేసితివన దాబేలు "తండ్రీ! నేను జాల వృద్ధుడను. ఆతిథ్యవిముఖుడ నింతవరకుగాను. ఇంకమీదటనుగాను. కాని మీలో నీయైదవవాడింద్రద్యుమ్నుడను ప్రభువు. ఇతనికి నేను మిక్కిలి జడిసితిని. ఇతడు యజమానియై రోచకమను పురమున మున్ను యజ్ఞాగ్నిచే నా పృష్ఠభాగము గాల్చినాడు. ఆ పుండింత దనుక చల్లారలేదు. మరల యితడు నన్ను దహించునేమోయని బెగడొందితి నని యనునంతలో నప్సరోగణములు పుష్పవర్షము గురిసిరి. దేవదుందుభులు మ్రోసెను. ఆ జేని ప్రతిష్ఠ పునఃప్రతిష్ఠనందెను. అంతలో విమానమరుదెంచెను. ఇంద్రద్యుమ్న మహారాజునకు సురభూసు లయాతయామములగు నాశీస్సులిచ్చిరి. రసమింకిన వస్తువు యాతయామ మనంబడును. అయాతయామము లనగా రసభరితములు (అననుభూతపూర్వములు వినూతనము లన్నమాట) అమ్మహీపతికి దివమ్మున సాధువాదము ప్రవర్తిల్లెను. దేవదూత విమానము పట్టుకొని స్వర్వాసులు విన నిట్లు పలికెను. రాజా! నీ కీర్తి నవ్యతనొంది నిర్మలమైనది. కాన నీ వీ విమానమున విచ్చేయుము. బ్రహ్మ నిన్ను దన లోకమునకు గొనిరమ్మని నన్నంపెను. మానవుని కీర్తి పృథివిపై నున్నంతకాలము వానికి స్వర్గనివాసము నియతము. దేవాలయ తటాకవాపీకూపారామాది ప్రతిష్ఠలు పూర్త మనంబడును. అనవిని యింద్రద్యుమ్నుండు "వీరు నా మిత్రులు. నా పెంపంతకు వీరే కారకులు. కాన నాతో వీరును బ్రహ్మసదనమునకు రావలయు. వారిని బురస్కరించుకొనికాని నేను రాను. ప్రత్యుపకార నిస్పృహుడై హితముసేయు

వానిని సుహృదుడందురు. స్వార్థపరులు 'అసుంధరు' లనంబడుదురు. ప్రాణులకు మరణము ప్రకృతి. (స్వభావము) బ్రతుకు వికృతి. ప్రాణులయెడ సౌహృదమె పరమలాభము. దరిద్రులు సరాగులు నసత్యప్రతిజ్ఞులు గురుద్రోహులు మిత్రఘాతుకులు నగు పాపులు నరకార్హులు. ఈ యైదుగురును సాధువులు. పరార్థము నష్టపడినవారు. నా యశస్సముద్ధరణ మీ మహాత్ముల ప్రభావమే. మీరువత్తురేని నేనును వచ్చెద" నన దేవదూత 'వీరందఱు శివగణములు. శాపభ్రష్టులై యవనిం బుట్టిరి. శాపావసానమున మరల శివపార్శ్వమున కేగెదరు. కాన వీరి నిటవదలి నీవురమ్ము. ఈశ్వరుని విడిచి వీరికి స్వర్గమేని యిష్టముగాదు. నావిని యింద్రద్యుమ్ను డట్లైన నీవు వెళ్ళు నేనురాను. నేనును గణకోటిలో జేరయత్నించెద. అవిశుద్ధి క్షయాది దోషములచే స్వర్గము నిందితము. అనుశ్రవికము గాన నేను దానిని గోరను. స్వర్గవాసికి పతనభయము మనసునుండి పాయదు. పుణ్యమున్నప్పుడే బ్రహ్మ తన లోకమునుండి నెట్టగా నే వెలుగుపడితిని. అక్కడికే నెట్లు పోయెదనని పలికి యింద్రద్యుమ్నుండు కూర్మమును దీర్ఘాయుర్భాగ్య కారణము నడిగెను. కూర్మము మధురాతిమధురమగు కథ సెప్పెద శివ ప్రభావవిషయమగు నిది శ్రద్ధతో విన్న బాపవిముక్తి గలుగుననె.

(అధ్యా. ౧౧.) మున్ను శాండిల్యుడను మునినై యుంటిని. బాల్యమున నాటలాడుచు వర్షకాలమున మట్టితో బొమ్మరిల్లుగా నొక శివాలయము గట్టితిని. ప్రాకారాదులను నిర్మించి యందు విష్ణు సూర్య వినాయకాంబికా లింగమూర్త్యాత్మకంబగు పంచాయతన విన్యాసము సేసి పీతమృత్తిక నలికి బంగరుశిఖర మెత్తి ధ్వజమాలలు గట్టి తోరణముతీర్చి యయ్యాల నమర్చి సోపానశ్రేణిం దీర్చి నాచెలికాండ్రతో నయ్యాలయము నయనపర్వం బొనరించితి. అందు జాగేశ్వరలింగము నునిచి వర్ణోదకములభిషేకించి కేదారమున బుష్పించిన బకపుష్పంబుల (శివమల్లి) కూష్మాండములు మందారములు మారేడాకులు గరిక మొదలయినవానిచే పూజసేసి యవ్వాల నెవ్వరి సత్కారము నుపేక్షింపని తాండవముసేసి నేర్చినేర్వనిపాటలు

పాడి మిత్రగణముతో నాటలాడితిని. అవ్వల మృతుండనై విప్రబాలుడనై జనించి జాతిస్మరుండనై శివాగమదీక్ష వడసి శివప్రాసాదమున లింగము ప్రతిష్ఠించి విదిశానగరమున శివునర్చించితి. శివాలయము కట్టినవాడు కోటికల్పములు స్వర్గమున వసించును. శివాలయమున నెన్ని పరమాణువులు గల వన్ని వర్షములు శివలోకమున వసించునను పౌరాణికవాక్యములను గణించి కైలాసనిర్మాణము సేసితిని. మన్ను కర్ర పండుటిటుక రాయి మొదలగువానిచే శివసదననిర్మాణము దశగుణోత్తరమగు ఫలము నిచ్చును. భస్మశాయియై (త్రిషవణము) త్రికాలస్నానము చేయుచు భిక్షాన్న మారగించుచు జడలు దాల్చి శివారాధనతత్పరుండైన యతడు పుణ్యుడు. ఏ నిట్లాచరించి మృతినంది మూడవజన్మయందు జన్మాంతరస్మృతినంది సార్వభౌముండనై ప్రతిష్ఠానపుర మేలు దొరనైతిని. జయదత్తుడను నామమందితిని. సూర్యవంశ్యుడనైతిని. పెక్కు శివాలయములు నిర్మించి స్వర్ణరజత మణిమయంబులగు కుసుమమ్ముల నభవునర్చించి యన్నదానములు చేయుచుంటిని. కేవల లింగపూజనమొనరించు నాయెడ శంభుడు ప్రసన్నుండై యామేనియంద యజరామరభావము ననుగ్రహించెను. అంత మత్తెక్కి శివభక్తివిడిచి స్త్రీరక్తింబడి పడతుల జడిపించితిని. పరదారల బలాత్కరించినవాడు ఆయువు తపము కీర్తి తేజస్సు యశశ్శ్రీని గోల్పోవును. వాడు వీనులుండి చెవిటియు కనులుండి గ్రుడ్డియు పలుకనేర్చి మూకుడును ప్రాణములుండి నిశ్చేతనుడు విద్వాంసుడయ్యు మూర్ఖుండు నగును. చచ్చిన నరకభయము బ్రతికిన రాజభయము వానికి దప్పదు. యముడు నాస్థితినెఱింగి శంకరుదర్శించి పరమేశ్వర ! నీ రక్షణలోనున్నవారిని వారింపజాలను. పతివ్రతలు గోవులు వేదవిదులగు విప్రులు అలోభులు దాతలు సత్యవ్రతులు జగత్తుల కాధారభూతులు. అందు బతివ్రత ముఖ్యురాలు. వారిని వీడు బెదరించెడి. వీని యెడల నాశాసనమ్ము వమ్మువోయెడు. వరగర్వమ్మున నున్మత్తుండై యమ్మత్తుండు ననుగణింప డేమిచేయుదునని విన్నవింప రుద్రుండు నన్నుబిలిపించి కంపించు నన్నుగని సాధ్వులగు నబలల బలాత్కరించితివి కావున దాబేలై పడియుండుమని

శపించె. నేను బేలనై శివపదమ్మునవ్రాలి యేడువ నఱువదవకల్పమున శాపమోక్ష మ్మగునని శివు డంతర్ధానమయ్యె. అప్పుడు నేను దశ యోజన విస్తారమ్మగు కమఠంబునై సముద్రమ్మున నుంటి. నీవు యజ్ఞార్థ సాధనముగా నన్నుం గొంపోయితివి. అది తలచికొని భయ మందితి. నీవు నా వెన్ను గాల్చితివి. చూడు మిదిగో పుండ్లింతకు మానలేదు. అప్పుడు నా వెనుగాడిమీద కల్పసూత్రానుసారము సెక్ష చయనము లాచరించితివి యజ్ఞములచే మిక్కిలి సంతాపింపబడి యీ పృథివి సర్వతీర్థసారము జాల్కొలిపినది. అదే మహీనదియైనది. అది సర్వపాపవిమోచకము. అవల నైమిత్తికప్రయళ మేతెంచెను. ఈమానససరోవరము నూరుయోజనముల విశాలమయినది. నిండి నీరు గట్లకు దాసినది. ఏబదియూరు కల్పములు నాకాయువు గడచినది. ఇక నాల్గు కల్పములు తరువాత నాకు మోక్షము. పతివ్రతాధర్మద్రోహి నగుటచే నాకీశాపమును పశుపతి సమారాధనముచే దీర్ఘాయువును నాకిట్లు గల్గినవి. నీవు దర్భాగ్నిచే నాపృష్ఠముంగాల్చితి వాఘం డిప్పటికి నెఱియుచున్నట్లున్నది. శత్రువవైనను నాకతిథివై వచ్చితివి గాన నీ కింకేమి సేయుదును దెల్పుము. దేవవిమానము నీకై వచ్చిన దదియేల పొమ్మంటివి? అన చతుర్ముఖుండు నన్ను దివంబునుండి వెడల నడచెను. పునఃపాతాదిదోష దూషితమగు నా స్వర్గమునకు నే బోనొల్లను. కావున నవిద్యామూలనాశనమగు వివేకవైరాగ్యము నాలింగనము చేసికొని జ్ఞానమువడసి ముక్తినంద యత్నింతును. నీయింటి విందయితిని గాన నా కపార సంసార పారదుండగు గురుండెవ్వడో యానతిమ్మన లోమశుం డను ముని నాకంటెను జిరజీవి కలాపగ్రామమున గలం డతని నొకప్పుడేను జూచితినన నింద్రద్యుమ్నుడు నటకు బోవుదము. తీర్థముకంటెను సత్సంగతి పవిత్రతమమని పండితులందు రన న య్యాఱుగురు నమ్మునిం దలంచి యప్పుడ దీర్ఘాయుర్దాయ హేతువు నెఱుగదలచి యట కరిగిరి.

(అధ్యా. ౧౨) నారదుం డర్జున కిట్లనియె. అంతట వారు కర్మయోగియై నియమమున నిలిచి మూర్తీభవించినతపస్సు నా నున్న లోమశమహామునిం గాంచిరి. బ్రహ్మతేజముచే నాయన యాజ్యసిక్తమగు నగ్నివలె వెలుంగుచుండె. నీడకై యెడమచేత దృణసంచయముంగొని కుడిచేత నక్షమాలం దాల్చి త్రిషవణస్నానములచే గపిలములయిన జడలల్లుకొని దురుక్తులు మొదలగువానిచే నేప్రాణిం గాని నొప్పింపక మైత్రమార్గమున దపంబు చేయుచు మునిధర్మ మనువర్తించుచుండెను. జపసిద్ధినందిన ముని మైత్రుం డనబడును. కలాపగ్రామమందు జిరతరతపోయోగమునను న్న యాతనికి బకభూప ద్విజోలూక గృధ్రకూర్మములు మ్రొక్కి స్వాగతాసన సత్కారము లందెను. కూర్మ మిట్లనియె. ఈత డింద్రద్యుమ్నమహారాజు. యజ్వాలం దగ్రేసరుడు. కీర్తిలోపముచే నితడు పరమేష్ఠిచే త్రివిష్టపమునుండి క్రిందికి ద్రోయబడెను. మార్కండేయాదులచే బునఃప్రతిష్ఠ నందియు నితడు మరల గ్రిందబడిపోదునన్న జడుపుచే స్వర్గమును గోరడు. నీ యనుగ్రహముచే నభ్యుదయాకాంక్షియై యున్నాడు. కాన నీనృపతి నీచే బ్రబోధన మందదగును. నీ కీతఁడు శిష్యుడు. పరోపకారము సాధువ్రతము. విశేషించి శిష్యవృత్తి నంది యనుశాసింపదగియుండు వారి యెడల నది మఱియు నుచితము. పాపులు ననుశాస్యులు నగు వారికి జేసిన బోధ విద్వేషమును మరణమును గూడ దెచ్చిపెట్టును. కాన యప్రమత్తుడగు నీనృపోత్తముడు నీబోధ కర్హుడు." అన విని లోమశుండు కూర్మమా ! నీవన్నది యుక్తము. ధర్మశాస్త్రములం దిది మాకు దెలియవచ్చిన సనాతనధర్మము. రాజా ! నీ డెందమున గలసందియము నిస్సందేహముగా నడుగుము. ఎవరేమి చెప్పిరో దాని శేషము నేను జెప్పెద అన నింద్రద్యుమ్నుడు ప్రథమప్రశ్న మడిగెద దెల్పుము. ఈ గ్రీష్మమున రవి నడిమింటనుండగా పర్ణకుటిమాత్రమయిన మీ యాశ్రమము తలపై నీ చేతబట్టుకొన్న గడ్డిపోచలచే నీడగల దయ్యెను. కారణ మేమన, లోమశు డెవ్వడైన జావవలసినదే. ఈ కాయము పడిపోక తప్పదు. జననమరణముల నడుమనున్న జీవు లెవ్వరికొఱ కిండ్లు వాకిళులు నిర్మించుట, ఎవ్వరికి మృత్యువు మిత్రమో, యెవ్వడు త్తమ

మైన యమృతముద్రావునో యత డీనాడున్నది జేపును నుండునని పలుకు టుచితము. ఈదిన మనేకయుగము లందు భవిష్యమైనది. అదికూడ యిపుడు వర్తమానమైనదికదా! అట్టియెడ మరణావధి మాట చెప్పనదేమి? కార్యమెప్పుడును గారణానుగతము. ఈ మేను శుక్రముచే నేర్పడినది. ఇట్టి శరీరము కడిగిన బొగ్గువలె నెట్లు శుద్ధి వడయగలదొ చెప్పుము. అట్టియెడ నిట్టి తుచ్ఛశరీరమునకై షట్ఛత్రువులచే జితులైనవారు పాపము నాచరించి యేల సిగ్గుపడరో! బ్రహ్మవలన నుత్పన్నమైన యీమేను రెండిసుకరేణువుల కలయిక వంటిది. నిగమోక్తవచనములను జదువుచు వినుచు నిద్దాని నెట్లు శాశ్వత మనుకొనుట. అయినను విష్ణుమాయ యజ్ఞానుల మోహపెట్టును. హృదయస్థమైన మృత్యువును నూరేండ్లుబ్రతికియు గ్రహింపరు. దంతములు కదలినవి. లక్ష్మి కదలినది. యౌవనము కదలినది. జీవితమును గదలినది. ఈ యిల్లు వాకిళు లిట్లే చలాచలమధ్యస్థములు. అని యీ సంసారసారమును జ లా చ ల మ ని యెఱింగి రాజా! ఎవ్వనికోస మీ కుటీరాది పరిగ్రహము? చెప్పుము. అన నింద్రద్యుమ్నుడు 'త్రిభువనమ్ములందు మీరే చిరాయుష్మంతులని వింటిని. అందులకే యిటు వచ్చితిని. మీరిట్లేల పల్కొదరన లోమశుండు ప్రతికల్పమునకు నామేన నొక వెంట్రుక రాలిపోవును. ఇట్లు సర్వరోమములు రాలిపోగా నా కవసానము గల్గును. నా జానుభాగమున రెండంగుళములు రోమశూన్య మయినది చూడుము. ఏ నిందులకు వెఱచెద. మరణము తప్పనప్పు డీ గృహాదు లెందులకు? అన విని రాజు నవ్వి యాతని యాయుర్భాగ్యమునకు గారణ మడిగెను. లోమశుండిట్లు చెప్పెను. మున్ను నేనొక శూద్రుడనై దరిద్రదశనందితిని. ఆకలిమంటతో నల్లాడితిని. జలమధ్యస్థమగు నొక మహాలింగముం గాంచితి. ఆనీటం జొచ్చి స్నానముచేసి యానీరుత్రాగి యాతీర్థతటాకమునందలి కమలమ్ములు నమ్మదనారి నర్చించితిని. శ్రీకంఠుని క్షుత్క్షామకంఠుండనై మ్రొక్కి స్తుతించితి. కొంతదూరమేగి మృతినందితి. అవ్వల పూర్వజన్మస్మృతితో విప్రునింట జనించితి. ఒక్కమారు శివలింగాభిషేకముచే గమలార్చన

మొనరించుటచేత జగద్విలసన మిదియెల్ల మిథ్య. సత్యాభాసము నవిద్యాకార్య మను యెఱుక గని మూగనైతిని. నన్నుగన్న యా బ్రాహ్మణు డీశాను నర్చించి ముదిమిలో నన్ను బడయుటచే నా కీశానుడని నామకరణము చేసెను. నా మూగతనము పోవుట కెన్నెని వైద్యములు సేయించెను. మహామాయావశులై మోహావివశులైన యాతలిదండ్రుల మూఢత్వమునకు నాకు నవ్వైనది. వయసువచ్చి యొకరేయి నిల్లువిడిచి యొకచో శివునికి గమలార్చన సేసి వచ్చి శయనించుచుంటి. నాతండ్రి యూపై పరమపదించెను. బంధుగులు మందుడని నన్ను వదలివేసిరి. అంతట ఫలాహారాదుల దృప్తిగొని నిరంతర శివార్చన మొనరించితి.

అవ్వల వర్ష శతమయిన తరువాత నిందుమౌళి సాక్షాత్కరించిన జరామరణములు లేనట్లు వరమర్థించితి. ఈశ్వరుండును నామ రూపాత్మక మీ జగత్తు. జరామరణము లనునవి లేనేలేవు. నాకైనను దేహపాతము తప్పదు. కాన జీవితమున కొక్క రోమమువంతున సర్వ క్షయమగు నప్పటికి మృత్యువునంది నీ గణములం దొక్కండ నయ్యెద నని యడిగితి. భగవంతు డట్లనే యనుగ్రహించెను. నేను దపస్వినై కమలముల నభవునర్పించి ధన్యుండనైతి. నీవును నింద్రద్యుమ్న నృపతీ ! అట్లసేసి ధన్యతం గనుము. బాహ్యప్రవృత్తి తగ్గించుకొని జ్ఞాన కర్మేంద్రియముల నొదిగించుకొని సదాశివునందు నిత్యలయ మందుట అంతర్యోగము. బహిర్యోగము దుష్కరము. ఈశాను నర్చించుచు బ్రణవము జపించుచు ముక్తి నందవచ్చును. సర్వపాప క్షయమయినపుడే శివభావన సంభవము. పాపులకు శివవార్తయు దుర్లభము. పంచభూతార్చన విశేషఫలదము. క్లేశకర్మవిపాకాది రహితమైన యీశానతత్త్వసమారాధనము ముక్తిదము. భారతభూమి యందు జన్మము దుర్లభము. శివపూజ దుర్లభము. జాహ్నవీస్నానము దుర్లభము. శివభక్తి సుదుర్లభము. బ్రాహ్మణునికి దానమిచ్చుట దుర్లభము. అగ్న్యుపాసన దుర్లభము. అల్పపుణ్యులకు బురుషోత్తమ పూజ దుర్లభము. లక్షజన్మములకు యోగము నందులో సగమున

కగ్నిపరిచర్య, పదివేలచే రేవానదీసేవ యఱువదిచే రుద్రుడు లభ్యములు. నాకాయుర్లాభమునకు హేతువిది తెల్పితి. శివభక్తిచే గృతకృత్యు లగువారికి త్రిలోకములందు నసాధ్యములేదు. నందీశ్వరుడా రూపముతోనే శివు నర్చించి సిద్ధినలరెగదా? అట్టితరి శంకరునింకెవరు భజింపరు? శ్వేతు డను రాజు శ్రీకంఠునికిమ్రొక్కి కాలవిలయమందె. సృష్టిస్థితిలయ కారణుండగు గంగాధరు నెవ్వరు శరణందరు? ఇదే రహస్యాతి రహస్యము. ఇదే ప్రధానకర్తవ్యము. శివనతుం డప్పుడ శివలాభమందును. ఇది సత్యము.

(అధ్యా. ౧౩.) నారదుండు నరున కిట్లనియె. ఇంద్రద్యుమ్నుండు మునివచనమ్ము లాలించి నిన్నువిడిచి మరెవ్వని దరికిబోను. సర్వసిద్ధిప్రదమ్మగు లింగము నర్చింతును. ఎవ్వరికివారు వచ్చిన త్రోవం జనియెదరుగాక యన బకాదులు లోమశుని కెఱిగి యట్లే యనిరి. సర్వభూత సుహృద్వరుండు గావున నయ్యైందఱ శిష్యులనుగా స్వీకరించి శివదీక్షావిధిచే లింగార్చన మానతిచ్చెను. సాధుగోష్ఠి యను సహస్రకిరణోదయ ముత్తరక్షణమున పరిపక్వఫలము. దురితాపహమును. అంతర్గత తమోనిరాసమున కది యేకాంతసాధనము. సాధుసమాజ సముదిత సుఖామృత రసోర్మ్ములు సుధాసీధు శర్కరామధుమధురములు. శివశాసనముచే నట్టి సాధుసంగమును వారందిరి. అచట వారనుష్ఠానపరులైరి. నేనును లోమశ దర్శనార్థినై యచటి కరిగితిని. తీర్థయాత్రానుషంగముతోబాటు పురుషయాత్రయు ముఖ్యమ. (ఉత్తమపురుష సందర్శనమన్నమాట) సత్పురుషసమాశ్రయంబైన భూభాగము దీర్థమనంబడును. వారందరు వందనముచేసి సత్కరించి శాపభ్రష్టులమగు మేము ముక్తి నందదగు స్థానమొకింత యాన తిమ్మనిరి. నేను సంవర్తుండను యోగి నడుగు డంటిని. అతనిజాడ తెలుపుమని వారనిరి. నేనును మఱిమఱి విమర్శించి సంవర్తుండు గుప్తలింగముంధరించి వారాణసీక్షేత్రమున దిగంబరియై మలినుడై కుతపవేళ (మిట్టమధ్యాహ్నము) కరపాత్రియై భిక్షాటనము సేయుచుండెను. ప్రణవస్వరూపుడును పరబ్రహ్మము

నగు నీశ్వరుని సదా భావించుచుండును. భిక్షమైనతరువాత వనమ్మ
నకు జనును. ఆపై జనులకు దెలియరాదు. అతడు యోగీశ్వరుడు.
అతనివంటివారు లింగధారులు పెక్కుమంది గలరు. కాని యతని
గుర్తించు నుపాయము నేను దెల్పెద వినుండు. రాజమార్గమున రాత్రి
కొండొక శవమ్మునుంచి యెవ్వరికి దెలియకుండ చాటున నిలువవలయు.
ఆతావునకువచ్చి తటాలున నెవ్వడు మరలిపోవునో యతడు సంవ
ర్తుడు. అతడు శల్యముల దాటి నడువడు. అభిముఖముగా
బోయి వినయమున నాశ్రయించి యాయన నడుగుడు.
నా మాట మీ కెవరు చెప్పిరని యత డడిగెనేని నా పేరు
సెప్పుడు. అంతియకాదు, మీ పేరుచెప్పి యా దేవర్షి యగ్ని
ప్రవేశము సేసెననియుం దెలుపుడు. అన విని నాడీజంఘ ప్రముఖులగు
వారందరు శవమొకటి తెచ్చి రాచబాటం బెట్టిరి. సంవర్తుండువచ్చి
యాకలిగొనియు నదిచూచి వెనుదిరిగెను. వారు నాగు మాగుమనుచు
వెంబడించిరి. పొండు పొండనుచు నత డందఱ బెదరించెను. నా సమీ
పమునకు రావలదు. నావలన మీ హితము నెరవేరదు. అని కోప
పడి నామాట మీ కెవడుచెప్పె నది చెప్పుడు. నే నిప్పుడ శాపాగ్నిచే
మసిచేసెద. మీరు సత్యము చెప్పరేని మిమ్మే భస్మముసేసెద అనెను.
అంతట వారు కంపించి నారదు డని చెప్పిరి. అమ్మునియు నాపేరును
డిపుడెక్కడున్నాడు? బ్రహ్మబంధువగువానిని శాపాగ్నిచే భస్మము
సేసెదనన వారును 'మహాత్మా! మాకు నిన్నెఱింగించి యప్పుడె
యగ్నిప్రవేశము సేసెను. కారణము మే మెఱుంగము అనిరి. అవ్వల
సంవర్తుండు నేనైన వాని నష్టేచేసెడివాడను. వా డాపని తనంతనే
చేసికొన్నాడు. ఇచ్చట మీకై నిముసముండను అనెను. ఇది విని
యర్జునుండు బ్రహ్మర్షీ! నీ వప్పు డగ్నిం జొచ్చితివిగదా. మఱల
యెట్లు బ్రతికితివి? ఆశ్చర్యమయ్యెడు దెల్పవేయున నారదుండు పార్థా!
అగ్ని సముద్రము వాయువు వృక్షము పర్వతము ఆయుధము మఱి
యేదికాని నా దేహమును నశింపజేయులేవు. కాని సంవర్తుండు తనున్న
గౌరవించితినని భావించుటకు పుష్పగృహమ్ము జొచ్చిన ట్లనలంబు
జొచ్చి వెలికి వచ్చితిని. అట్లు మార్కండేయాదులతో నమ్మునిని

నాదారి కడ్డురాకుడు. ఆకలివేయుచున్నది. భిక్ష కేగవలయు. మీ ప్రశ్నమేదో యడుగుడని త్వరపెట్టెను. వారును శాపభ్రష్టులము. మోక్షము నీచే గోరెదము. ప్రణతులమై యడిగెద మొక ప్రతిక్రియ దెలుపుము. ఎందు సర్వతీర్థఫలము నందవచ్చునో యది యానతిమ్ము' అనిరి. సంవర్తుం 'డుత్తములార! కుమారునికి దుర్గలకు మ్రొక్కి మహీ సాంగర సంగమతీర్థమ్ము నెఱింగించెద. వినుండీ యింద్రద్యుమ్నునిచే నవని బహుయజ్ఞాచరణమ్ముచే రెండంగుళము లెత్తుచేయబడినది. అప్పం డధ్వరాగ్నిచే నుడికిన యీ పుడమినుండి సర్వదేవవంద్యమ్మగు నుదకప్రవాహమ్ము వెల్లివొడిచె. అదే మహీనది. భూమండల మందున్న యన్నితీర్థమ్ము లందున్నవి. మాలవదేశమున దక్షిణ సముద్రతీరమున నుభయతటపావనయై యున్నది యున్నది. అది సముద్రమున సంగమించిన స్థలవిశేషముం గూర్చి మఱియేమి వర్ణింప గలను? కాశి కురుక్షేత్రము గంగ రేవ సరస్వతి తాపి పయోష్ణి నిర్వింధ్య చంద్రభాగ ఇరావతి కావేరి సరయువు గండకి నైమిశము గయ గోదావరి అరుణ వరుణ మొదలగు పుణ్యతీర్థక్షేత్రములు వేల కొలది యున్నవికాని యయ్యన్నిటిసారముతో మహీనదీతోయ మల రారును. సర్వతీర్థనిదానమగు నందు నేను బహు వర్షములు వసించితి. నారదునికి జడిసి యది విడిచి యిందుండెద. నారదు నిచే నామాట మరుత్తునికి దెలియునని గూఢుడనై యందుంటిని. మరుత్తుం డనురాజు యజ్ఞముసేయ దలపెట్టియున్నాడు. కొండొక కారణముచే మాసోదరుడగు బృహస్పతి యతనిని విడిచిపెట్టెను. గురుపుత్రుండనుగదా యని నన్నతడు యజ్ఞమునం దార్త్విజ్యము వహింపగోరెడిని. అవిద్యావిషయమ్ములు హింసాత్మకములు నచేత నమ్ములగు వేదోక్తయజ్ఞములతో నాకు బనిలేదు. అచేతనములైన సమిత్కుశ కుసుమాదిసాధనములచే జేయబడు యజ్ఞమచేతనమకాక యేమగును? కార్యమెప్పుడును కారణానుగుణమేకదా! కావున మీ రాచోటికి కేగుడు. అక్కడ యాజ్ఞవల్క్యుండను విప్రుడు గల డత డయ్యజ్ఞమునకు బ్రహ్మయై యున్నాడు అతడు మునుపు మిథిలా నగరంబున నుండువాడు. అతడు నిజపత్నియగు గార్గితో నొకనాడు

'కల్యాణి! ముంగిస వచ్చుచున్నది, పాలు భద్రపఱుపు మనెను. జమదగ్నియన్నలచే శాపమునకు గురియైన యమ్ముంగిస కోపించి అరరే! మనుజు లెంత నిర్లజ్జులు! ఎట్లు పాపములు సేయుదురు! అక్కటా! మరణప్రాయమైన నరకయాతన ననుభవింతురు. నిమిష మేని బ్రతికితీరెద మను నిశ్చయములేని యల్పాయుష్కులయికూడ పాపములే యాచరింతురు. మునీ! నీవ కులీనుండవని మిడిసిపడితి వవు. ముంగిస నని నన్నె గసరికొట్టెదవు? నీ చదివిన చదువేమి? నీ యోగేశ్వరత్వమేమి? నిరపరాధిని నన్ను ద్రోనాడితివి. ఏ శ్రుతిలో స్మృతిలో నీ యంశమున్నది చెప్పుము. ఎఱుగవా? పరులం గూర్చి పరుషములాడిన వారిని యమకింకరులు పట్టుకొని పాదములం గంఠము నొక్కి హోరుమని యేడ్చు నాపాపుల చెవులం దుక్కు శూలముల గ్రుచ్చుదురగట. నీవంటి వదరుబోతులు దీనులకు ధర్మ ద్రోహము చేయుదురు. వజ్రము కాలకూటమునకు నెనయైనమాటలు మృత్యుప్రాయములు. చెవులలో ముక్కులోనున్న ములుకులం దీయ వచ్చుగాని నెడద నాటిన వాక్ఛల్యముం దీయ శక్యము గాదు. యంత్రపీడలనొక్కి నరుని ప్రాణములు దీయుట యేని మంచిదికాని పరుష వచనంబుల జంపుట మంచిది కాదు. పండితమానివగు నీవు నన్ను నకులుండవని తీవ్రవచనా ఘాతములం గొట్టితివి అన విని యాజ్ఞవల్క్యుం డంజలిపుటంబు ఘటించి -" అధర్మమునకు నా నమస్కారము. అది యెక్కడినుండి పుట్టుకొనివచ్చునో యిసుమంతయు తెలియదు. సాధువులకే విద్యా మదమేమి? బ్రహ్మనులే యిద్దానమోహము సెంద మా బోంట్ల లెక్కేమి? నేను ధర్మజ్ఞుండ ననుకొనువాడు వాయువును గుప్పిటబట్ట నెంచుటయే. కొందర జ్ఞానముచే జెడ జ్ఞానమదముచే గొందరు చెడు దురు. ఎఱుకగనియు నలసులై యధములు భ్రష్టులగుదురు. పశువై నరుడు మున్మున్న నాల్గుపాదముల ధర్మ మనుష్ఠింపక యంతకు నింట నవ్వల శోకించును. గృహ్యాకారుడు శ్రుతియం దన్నదాని యర్థ మిట్లున్నది. నకులమును సకులం బనవలయును. (అనగా కులహీను నైనను కులవంతుడనియే చెప్పవలయునని తాత్పర్యము) అంతియకాని

కొంచెమైన నొవ్వనాడరాదు. నేను బాగుగా జదివికొనియుంటిని గాని యిదెల్ల చిలుకపలు కట్లనువాదప్రాయము కాని వేరుగాదు. అలసతచేత ననాచారమువలనన నట్టి చదువెల్ల వ్యర్థము. కేవల పఠనమాత్రమున నెవ్వడు నేనే పండితు డనుకొని సంతోషించి గర్వించునో వానికంటె పశు వెవ్వడు ? మాయావిని మాయయందు ప్రవర్తించువానిని వేదములు పాపమునుండి తరింపజేయజాలవు. ఱెక్కలు వచ్చి పక్షులు గూటినుండి యెగిరిపోయినట్లు ఛందస్సులు (శ్రుతులు) మాయావి నంత్యకాలమున విడిచిపోవును. ఏ బ్రాహ్మణు డధ్యయన మాత్రముచే స్వర్గ మందుకొన కచ్చబిగించునో యా బాలుడు (అజ్ఞాని) తల్లియొడిలోనుండి జాబిల్లి నందుకొన గమకించునట్టివాడు కావున నీవు నా దుర్నయము సైరింపదగును. జనమెల్ల ని న్నిట్లు పిలిచెదరని నేను నట్లనే పిలిచితిని. అనిన విని నకులమిట్లనియె. నీతో నింతవరకు నేను జేసిన సంభాషణ మెల్ల వ్యర్థము. ఏలయన లోకముతో బాటివానిగ నిన్ను నీవు భావించుచున్నావు. మహాత్మ్ము లిట్లనుట తగదు. గుఱ్ఱములు నేనుగులు లోహములకును కఱ్ఱలు పాషాణములు వస్త్రములకును స్త్రీ పురుషులకు జలములకును వానిలోవానికి గలభేదము పెద్దభేదము. సామాన్య జనులు పాపము చేయుదురు. కాని ప్రధానులగువారుకూడ యది చేసి రేని నది యుపేక్షింపరాదు. శాస్త్రము సర్వార్థసంపన్నముగా రచింపబడియున్నది. విధాత మనోబుద్ధు లందఱికి నిచ్చియున్నాడు. అయినను బాపులు దురితము లాచరింతురు. అందు విధాత తప్పే మున్నది ? విశేషించి బ్రాహ్మణుడు లోకముతో బా టుండదగునా ? పెద్ద యేమేమి యొనరించు కొద్దివాడు నయ్యా దయ్యది యొనరించు నాతడేమి కొలది నడచునో జగమునక్కలది నడచు కాన మహానుభావులు తమకొఱకు నితరులకొఱకుగూడ సత్పురుషధర్మమును విడువరాదు. కావున నీకు శిక్షణ న్యాయము. నన్ను నకులమంటివి కాన నీవు నకులమయ్యెదవుగాక యని శపించెను. ఇది విని యాజ్ఞవల్క్యుండు భావిగతి నరసి యొకమరుభూమియందు క్రూరుడు పాపి యనగు విప్రునింట జనించెను. కాని పూర్వస్మృతి యతని కుండెను. భర్తృయజ్ఞుండను పేరొంది యాతండు మహీసాగరసంగమమున శే

తెంచి పాశుపత వ్రతమూని శివారాధనతత్పరుడై స్వయంభూలింగమైన మహాకాళేశ్వరు నిప్పుడు గొల్చుచున్నాడు. అద్దేవు నారాధించిన వాడు దుష్కులుండైన దోషమునుండి ముక్తుడగును. భర్తృయజ్ఞుండు నల్లే బీజదోషమును బాసెను. నకులము బభ్రుభువనంబడుటచే నీతీర్థము బభ్రుతీర్థమనంబడెను. కావున మీా రమ్మహీతీర్థమునకేగి యచట పంచ తీర్థములసేవించి ముక్తినందుడు. అని సంవర్తుండు తనదారిని వెళ్ళెను. భర్తృయజ్ఞుని జేరి యటనుండిరి. ఆయనయు వారింగని యీాగుప్త క్షేత్రమునకు మీారు వచ్చుట మహాపుణ్యము. స్నానదానాదులిచట నక్షయములు. శనివారముతో నమావాస్య వచ్చిన నిందు స్నాన దానాదు లనంత ఫలదములని శనియే వరమిచ్చెను. శ్రావణ బహుళా మావాస్య శనివారము సంక్రాంతి కలిసివచ్చెనేని యిందు వ్యతీపాత యోగము కూడ కూడెనేని యది పుష్కరపర్వమనంబడు. సూర్య గ్రహణముకంటె నది విశేషము. ఆనాడు లోహవిగ్రహమున శనిని కాంచనాకృతిని సూర్యుని నర్చింపవలయును. నాడు సూర్యున కర్ఘ్యమీాయవలెను. ప్రయాగయందుకంటె స్నానమును, కురుక్షేత్ర మందుకంటె దానమును, గయయందుకంటె పిండదానమును నిచట విశేషఫలమునిచ్చును. గయాశిరస్సువలె నిదియు పితరుల కక్షయతృప్తి గూర్చును "అగిశ్చ రేతో మృడయాచ దేహే రేతోధా విష్ణు రమృ తస్యనాభిః" అని యిట్లు పఠించుచు మహీనదిలో నవగాహనము సేయవలయును.

ముఖంచ యస్సర్వనదీషు పుణ్యాః
పాథోధికంచ ప్రవరామహీచ
సమస్త తీర్థాకృతి రేతయోశ్చ
దదామి చార్ఘ్యం ప్రణమామి నౌమి!

"తామ్రా రమ్యాః పయోవాహాః పితృప్రీతిప్రదా శ్శుభాః
సస్యమాలా మహాసింధు ర్దాతు ర్ధాత్రీ పృథుస్తుతా
ఇంద్రద్యుమ్నస్య కన్యాచ క్షితిజన్మా ఇరావతీ
మహీవర్ణా మహీశృంగా గంగా పశ్చిమవాహినీ
నదీ రాజనదీచేతి నామాష్టదళమాలికామ్"

అను పృథుప్రోక్త నామమాలికను స్నాన శ్రాద్ధములందు బఠించిన యజ్ఞమూర్తి (విష్ణువు) స్థానము బడయును.

"మహీదోహే! మహానంద సందోహే! విశ్వమోహిని!
జాతాసి సరితాం రాజ్ఞి పాపం హర మహీద్రవే"

అనునది యర్ఘ్యమంత్రము. ఈ నదిలో వెండికంకణమును వదలిన వాడు ధనధాన్య సమృద్ధమైన యింట జనించును. ఏదైన వివాదము వచ్చినపు డపరాధియని భావింపబడిన వాని తీర్థమున జలములు దోసిట బట్టుకొని అఘోరమంత్రముచే స్నానముచేయించి నాభిలోతున నిలిపి కుడిచేయి యెత్తించి యీ క్రిందిరీతి జెప్పింపవలయును.

"యది ధర్మోఽత్ర సత్యోఽస్తి సత్యశ్చ త్వంగమోహ్యసా
సత్యాశ్చ త్రిదశాద్వార సత్యం స్యాన్మే శుభాశుభమ్"

అని వాడు పలికి కుడిచేయి విదిలించి యొడ్డునకు రావలయును. అపరాధియగునేని యప్పుడ వానికి జ్వరము వచ్చును. లేదా యొక వారములో నది గానిపించును. కనిపించనిచో నీతడు నిర్దోషియని చెప్పవలయును. ఇట స్నానజపాదులు రుద్రలోకప్రదములు. సోమవారమందు బంచతీర్థములు సేవించిన బంచమహాపాతకములు పోవును. భర్తృయజ్ఞుండు వారికి శివారాధనమహిమ దెలిపెను. లింగాకారము భగాకారమునైన శివశక్త్యాత్మకమై యీ జగత్తు ప్రత్యక్షముగ గనిపించుచున్నది. అట్టి శివుని హాటకలింగమూర్తి 'జగత్ప్రిధానము' అను నామోచ్చరణ చేయుచు నర్చించి బ్రహ్మ సర్వోన్నతుండై రాజిల్లుచున్నాడు. కృష్ణమూలమున కృష్ణలింగమును 'ఆర్జితము' అను నామముతో నర్చించి సనకాదు లుత్తమగతి సాధించిరి. దర్భాంకురమయము విశ్వయోనియను లింగమును జగద్బీజమను నామమును జపించి నారదుడు ధన్యుడయ్యె. ఇంద్రుడు వజ్రలింగము విశ్వాత్మయను పేర పూజించెను. సూర్యుడు తామ్రలింగమును విశ్వసృజ నామముతో గొల్చెను. చంద్రుడు మౌక్తికలింగమును జగత్పతి నామముతో నారాధించెను.

అగ్ని యింద్రనీలలింగమును విశ్వేశ్వరనామముచేతను గురుడు పుష్పరాగలింగమును విశ్వయోనినామముచేతను శుక్రుడు పద్మరాగమయలింగమును విశ్వకర్మయను పేరను కుబేరుడు హేమలింగమును (హిమలింగమనియు పాఠమున్నది) ఈశ్వరనామముతోను విశ్వేదేవులు రౌప్యలింగమును (వెండి) జగతాంపతియను నామమునను వాయువు ఇత్తడిలింగమును శంభుడని వసువులు కాశలింగమును స్వయంభు నామముచేతను త్రిలోహలింగమును మాతృదేవతలు భూతేశుడనియు భూతభవ్యభవోద్భవు డనుపేర రాక్షసులు లోహలింగమును గుహ్యకులు సీసమున యోగనామమునను నర్చించిరి. జైగీషవ్యుడు బ్రహ్మరంధ్రమను లింగమును యోగేశ్వర నామమునను నిమి నయనయుగరూపమగు లింగమున శర్వనామమునను ధన్వంతరి గోమయలింగమును సర్వలోకేశ్వరేశ్వర నామమునను గంధర్వులు దారుమయలింగమును సర్వశ్రేష్ఠనామమ్మునను రాఘవుడు వైడూర్యలింగమును జగజ్జ్యేష్ఠనామముచేతను బాణుడు మరకత లింగమును వశిష్ఠనామమునను వరుణుడు స్ఫటికలింగమును పరమేశ్వర యనియు నాగులు విద్రుమలింగమును లోకత్రయంకరమనియు భారతి ముక్తాలింగమును లోకత్రయాశ్రితమనియు శని సంగమావర్తమున జగన్నాథయనియు శనిదేశమున మహీసాగర సంగమున నర్ధరాత్రి జాతిలింగమున సుదుర్జయమనియు సిద్ధులు మానసలింగమును కామమృత్యుజరాతిగ నామమునను బలి ఉంఛజమను లింగమును జ్ఞానాత్మయనియు మరీచిపులు పుష్పలింగమును జ్ఞానగమ్యమనియు శకృతులు శకృతలింగమును జ్ఞానజ్ఞేయమనియు ఫేనపులు ఫేనలింగమును సుదుర్విద నామమునను కపిలుడు వాలుకాలింగమును (సైకతలింగము) వరదనామమునను సారస్వతుడు వాక్ లింగమును వాగీశ్వరుడని గణములు మూర్తిమయ లింగమును రుద్రనామమునను దేవతలు జాంబూనదలింగమును (బంగారము) శితికంఠనామమునను బుధుడు శంఖలింగమును కనిష్ఠనామమునను అశ్వినీదేవతలు మృణ్మయలింగమును సువేధసనామమునను వినాయకుడు పిష్టలింగమును కపర్దియనియు నవనీతలింగమును

గుజుడు కరాలకమనియు ఓదలింగమును గరుడుడు హార్యక్షయనియు కాముడు గుడలింగమును రతిద యని శచి లవణలింగమును బభ్రుకేశ యని విశ్వకర్మ ప్రాసాదలింగమును యామ్యనామమునను విభీష ణుడు పాంశులింగమును సుహృత్తమ యని వంశాంకురలింగమును (వంశాకురము = వెదురు మొలక) సగరుడు సంగతయని రాహువు రామఠలింగమును (ఇంగువ) గమ్యయని లేప్యలింగమును లక్ష్మి హరినేత్రయని యోగులు సర్వభూతస్థలింగమును స్థాణువని నానావిధ లింగమును మనుష్యులు పురుషయని నక్షత్రములు తేజోలింగమును భగయని కిన్నరులు ధాతులింగమును సుదీప్తయని బ్రహ్మరాక్షసులు అస్థిలింగమును దేవదేవయని వారణులు (చారణులన్నమాట) దంత లింగమును రహస్యమని సాధ్యులు సప్తలోకమయు లింగమును బహురూపయని ఋతువులు దూర్వాంకురలింగమును సర్వ యని యప్సరసలు కుంకుమలింగమును ప్రియయని యూర్వశి సిందూర లింగమును ప్రియవాసనయని బ్రహ్మచారి గురులింగమును ఉష్ణీషి యని యోగినులు అలక్తలింగమును (లత్తుక పారాణి) సుబభ్రువని సిద్ధయోగినులు శ్రీఖండలింగమును సహస్రాక్షయని డాకినులు మాంసలింగము మీఢుషయని అన్న లింగమును మనువులు గిరిశయని అగస్త్యుడు వ్రీహిలింగమును సు శాంతయని దేవలుడు యవ లింగమును పతియని వాల్మీకి వల్మీకలింగమును చిరవాసి యని ప్రత ర్దనుడు బాణలింగమును గోపతియని దైత్యులు రాజికలింగమును ఉగ్ర యని దానవులు నిష్పావలింగమును దిక్పతి యని మేఘ ములు నీరలింగమును పర్జన్యమని రాజమాషలింగమును (బొబ్బర్లు) యక్షులు భూపతి యని పితరులు తిలాన్నలింగమును వృషపతియని గౌతముడు గోరజలింగమును గోపతియని వానప్రస్థులు ఫలలింగమును వృతౌవృతయని స్కందుడు పాషాణలింగమును సేనాన్య యని అశ్వ తరుడను నాగుడు ధాన్యలింగమును మధ్యమయని యజ్వ (సోమ యాజి) పురోడాశలింగమును స్రువహస్తమని యముడు కాలాయస లింగమును (ఉక్కు) ధన్వియని జామదగ్న్యుడు యవాంకురలింగమును భర్గదైత్య యని పురూరవుడు అన్నలింగమును బహురూప యని

మాంధాత శర్కరాలింగమును (పంచదార) బాహుయాగయని గోపులు పయోలింగమును నేత్రసహస్రయని సాధులు భర్తృమయలింగమును విశ్వపతియని నరనారాయణులు మౌంజలింగమును(ముంజిగడ్డి) సహస్ర శిరయని పృథువు తార్క్ష్యలింగమును సహస్రచరణయని పక్షులు వ్యోమలింగమును సర్వాత్మకయని భూమి మేరులింగమును ద్వితను నామమున పశుపతి భస్మలింగమును మహేశ్వరయని ఋషులు జ్ఞాన లింగమును చిరస్థానయని బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మలింగమును జ్యేష్ఠయని శేషుడు గోరోచనలింగమును పశుపతియని వాసుకి విషలింగమును శంకరయని తక్షకుడు కాలకూటలింగమును బహురూపయని కర్కోటకుడు హాలాహల లింగమును ఏకాక్షయని పద్మశృంగి విషలింగమును ధూర్జటి యని పుత్రుడు పితృలింగమును విశ్వరూపయని పార్వతీదేవి పాదలింగము (రసలింగము) ను త్ర్యంబకయని మత్స్యాదులు శాస్త్రలింగమును వృషాకపియని ఇట్లెంతయని చెప్పగలను. ఏది జగమున విభూతి మ హత్త్వమో యదెల్ల శివారాధనయోగమునమునంది పుట్టినది. నీరు పోసి నాటినచో బూడిదలో చెట్టు పెరుగునేని శివభక్తిలేనివానికి ఫలమును లభించును. హరుడు ధర్మాదిపురుషార్థదాత. శతరుద్రీయ మును బఠించినవారికి శివు డఖిల వరము లిచ్చును. ఇది సర్వవేదరహ స్యము నాకు సూర్యభగవానుడు దెల్పినది. నూరునామములచే నూరు జలకుంభములచేతను బుష్పములచే శివునారాధించుటచే శత నమస్కారములు చేయుటచేతను సర్వపాపవిముక్తి గల్గును. ఇచట యీ పంచలింగార్చనచే శబ్దాదిపంచవిషయ దోషదూరు లయ్యెదరు. అన వారట్లు యర్చించి శివసాక్షాత్కారమంది సారూప్యముక్తి నందిరి. లోమశ మార్కండేయులు జీవన్ముక్తులైరి. ఇంద్రద్యుమ్నేశ్వరు డను పేర నారాజు లింగప్రతిష్ఠ సేసెను. మహాకాళేశ్వరుడనియు నామాంతరము గలదు. ఆచంద్రతారార్కముగా నాలింగ మనుగ్రహ ప్రదమగుగాక యని శంకరుడు వరమిచ్చెను మఱియు నాడీజంఘా దులంగొని శశిశేఖరుడు స్వలోకమున కరిగెను. వారు గణములం జేరిరి. అర్జునా! యీ ప్రభావము నీకెరింగించితిని. ఇది పుణ్యావహము.

(అధ్యా. ౧౮-౨౧) —: తారకాసుర విజృంభణము :—

దితి తనభర్తయగు కశ్యపు ననుగ్రహముచే నింద్రుని జంపగల వజ్రాంగుడను కుమారుం బడసెను. అతడు సర్వశాస్త్రార్థపారగుడు. అవక్రవిక్రమమున నింద్రుని బాధముచే దన్ని తల్లిపాదములకడ కీడ్చుకొనివచ్చెను. అంత బ్రహ్మయు కశ్యపుడు నచటికివచ్చిరి. బ్రహ్మ వీనిని 'నీవు పరాభవించితివి. పరాభవము మరణముకంటె ఘోరమయినది. వదలివేయు'మన నింద్రభుక్తమగు త్రిలోకరాజ్యలక్ష్మి పరపురుషోపభుక్తయగు స్త్రీవలె తుచ్ఛమైనది. అది నాకక్కరలేదనిన తపస్సుకంటె సారతరమైన దింకొకటి లేదని బ్రహ్మచే నెఱింగి యందు బ్రవృత్తుడయ్యెను. బ్రహ్మ వరాంగియను సుందరాంగిని సృజించి వానికి బత్నిగా నొసంగెను. ఆమెతో వాడు తీవ్ర తప మొనరించెను. వరాంగియు నాతనితోబాటు తపముచేయుచుండగా నింద్రుడు కోతి మేక మొదలగు నాకారముల ధరించి యామెను భయపెట్టజూచెను. ఆమెయు తపఃక్షయమగునని క్షమ వహించెను. ఆవల నమరపతి నక్కయై యాశ్రమప్రాంతము జెరచెను. అగ్నియై దహించెను. వాయువై యామె నెగురగొట్టెను. ఆమె తాను దపముచేయుచున్న శైలమిట్టిచేష్టలు సేయుచున్న దనుకొని శపింపబోగా నాకొండ యిదియెల్ల నింద్రుని యకార్యమనెను. అట్లు వేయేండ్లు నడువగా బ్రహ్మవచ్చి వర మడుగుమన నాకు రాక్షసవృత్తి లేకుండుగాక. ఇంద్రరాజ్యమున నపేక్షయు వలదు. తపోధర్మాసక్తి యొక్కటియ కోరెద. నన బ్రహ్మ యనుగ్రహించి చనియె.

(అ. ౧౯) తపోఽవసానమున వజ్రాంగు డాహారార్థియై లేచి దుఃఖితయైయున్న భార్యం జూచెను. ఆమెయు తనయవస్థను విన్నవించెను. అతడు విని దేవలుడు మున్ను భార్య కర్మము విద్య యను మూడు జ్యోతిస్సులు యత్నసాధ్యము లనియె. నే నింద్రు నింతము న్నుపేక్షించినమాట నిజమేకాని భార్యారక్షణము పురుషునికి విధిగాన యిపుడింద్రునికి బ్రతిక్రియ చేయకతప్పదు అని మరల తపస్సుచేసెను. బ్రహ్మ సత్వరముగవచ్చి "నీ విక తపస్సుచాలింపుము. నీకు కుమారుడు

తారకుడనువాడు గల్గును. వాడు మహాబలుడు. దేవసీమంతినీథమ్మిల్ల విమోక్షకుం డగు"నని చనియె. అట్లనే వరాంగియందు వజ్రాంగునికి తారకాసురుడు లోకభయంకరుడై జనించెను. కాలక్రమమున వాడమరులం గెలిచి యసురుల నుల్లాసపరతునని చని పారియాత్రపర్వత కందరమున దీవ్రతప మారంభించి బ్రహ్మను సాక్షాత్కరింపజేసికొని యమరత్వమిమ్మని యర్థించెను. పుట్టినవాడు గిట్టకతప్పదని విరించి యన నట్లైన దేవతలకైన నేను వధ్యుడనుగాని యట్లు వరమిమ్మని యాతనిచే నది పడసెను. అత్తరి గాంతి ద్యుతి ధృతి శ్రీయును నా దానవుని వరించెను. కాలాగురు పూసికొని యనర్ఘరత్న మకుటమండితుడై రుచిరాంగదసన్నద్ధుండై సింహాసన మధిష్ఠించిన యాతారకాసురునిముం దప్సరసలు నృత్యము సేసిరి. గంధర్వులు పాడిరి. నవగ్రహములు పంచభూతములు నూడిగము సేసినవి.

(అధ్యా. ౧౯-౨౧) బుద్బుదప్రాయమగు రాజ్యమున స్త్రీద్యూతపానాదుల మోహితుడై నరుడు జన్మము వృథసేసికొనును. మాతాపితృల బంధువుల నలరింపక కీర్తిం గడింపక మానము మర్యాదయులేక యుండెడి నరుడు పుట్టియుం గిట్టినవాడే. కావున నష్టచక్రమ్మగు రథమధిష్ఠించి త్రైలోక్యలక్ష్మీహరణ మ్మొనర్తునని వాడింద్రునిపై దండయాత్ర వెడలెను. బృహస్పతియనుమతంబున నిలింప సార్వభౌముండును దిక్పాలురతో వానిపై నెదురు నడచెను. కాలనేమి ప్రభృతులగు దైత్యవీరులును విష్ణుప్రముఖులగు దేవతలు బహు తీవ్ర సమరము లొనరించిరి. జంభునితోడి సంగరమున హరి గరుడారూఢుడై పలాయన మొనర్చెను. అవ్వల నింద్రు డఘోరమంత్ర సంయోజన మొనర్చి రుద్రుని మ్రొక్కి యస్త్రంబు విడిచిన నది కిరీటకూటస్ఫురత్కాంతిసంకులమును సుగంధినానాకుసుమాధివాసితంబును ప్రకీర్ణ ధూమజ్వాలనాభమూర్ధజమ్మును సకుండలమ్మునగు జంభునిశిరంబు ప్రక్కలించె. అవ్వల తారకుండు విజృంభించి సకల బృందారకసైన్యమ్మును జిందఱవందఱచేసి యింద్రాదుల జయించి జయజయ నినాదములు సెలంగ దైత్యవర్గమ్ముపొంగ రథ

మధిష్ఠించి యాలకాపరి పశువుల నదల్చి నట్లమరుల నదలించి తోలుచు బురందరు పురంబులోనం బ్రవేశించి త్రైలోక్య సామ్రాజ్యలక్ష్మీ సముపకల్పిత స్వాగతుండై స్వర్గరాజ్యాసన మధిష్ఠించెను. అయ్యెడ విష్ణువు దైత్యరూపముదాల్చి హాస్యగాంద్ర నడుమ నిల్చి రెండుగాథలను గానము సేసెను. వాని యర్థమిది. "ఇప్పుడు జరిగిన యీపని యత్యల్పము. మాతృక్రోధము దలంచికొని యీరా జేమేమి సేయడు? బలవంతుం దరిసి యెవ్వడు చేయెత్తి మ్రొక్కడో యట్టివాడు లేడన్నమాటే. దేవత లిప్పుడు కోతులవలె దెల్లని కొంగలవలె నుండుడు" ఉపహాసముఖముగా నుపదేశప్రాయమైన యీహరివాక్యమును విని దేవత లంతట మర్కటరూపముల దాల్చి చరించిరి. దానవులును దానవాంగనలు నసల్పములగు సుర లోకభోగముల జూరగొనిరి.

ఒకనాడు బుద్ధిశాలియగు విష్ణుండు, 'కోతులు కొన్ని ద్వారమున గలవు. వానితో గొంతతడవు వినోదింపు' మని దారకాసురునికి ద్వారపాలునిచే గబురంపెను. రాజాజ్ఞ యొసగ కాలనేమి వానరములను సభామందిరమున బ్రవేశింపజేసెను. అందు విష్ణువుకూడ ముందటి రాక్షసాకారము విడిచి కపిరూపు దాల్చి వానితోబాటు తారకు నెదుట గంతులు వేసెను. దైత్యులు కరతాళములు వేయ లయానుకూలముగ గోతిమూాక లాడుటకు తారకు డానందించి 'ఓ వానరదేవులారా! మీా కిదె యభయ మిచ్చితి. నాయింట మసలవచ్చును. భయముపడకు డన విష్ణుమర్కటము మఱిమఱి నర్తించుచు 'రాజా! నీ యింటి హద్దెంతో తెలియగోరెద మన దైత్యేంద్రుడు నవ్వి 'నాగేహము త్రిభూమికము. ఇదే భువనత్రయము, మనియె. "ఈమాట జ్ఞాపక ముంచుకొనుము. దైత్యసార్వభౌమ! త్రిలోకములందును మర్కటములు నిర్భయమ్ములయి యిక సంచరించును. అశ్వమేథములు నూఱిటికంటె నొక్కసత్యము మిన్నయగు. ఈ ధర్మమును స్మరించి నీవన్నమాట నిజము సేయుము" అని హరివానరము హెచ్చరించిన విని తారకుడు వింతపడి 'కోతీ! నీవెంత

మాంధాత శర్కరాలింగమును (పంచదార) బాహుయోగయని గోపులు పయోలింగమును నేత్రసహస్రయని సాధులు భర్తృమయలింగమును విశ్వపతియని నరనారాయణులు మాంజలింగమును (ముంజిగడ్డి) సహస్రశిరయని పృథువు తార్క్ష్యలింగమును సహస్రచరణయని పక్షులు వ్యోమలింగమును సర్వాత్మకయని భూమి మేరులింగమును ద్వితను నామమున పశుపతి భస్మలింగమును మహేశ్వరయని ఋషులు జ్ఞానలింగమును చిరస్థాసయని బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మలింగమును జ్యేష్ఠయని శేషుడు గోరోచనలింగమును పశుపతియని వాసుకి విషలింగమును శంకరయని తక్షకుడు కాలకూటలింగమును బహురూపయని కర్కోటకుడు హాలాహల లింగమును ఏకాక్షయని పద్మశృంగి విషలింగమును ధూర్జటి యని పుత్రుడు పితృలింగమును విశ్వరూపయని పార్వతీదేవి పాదలింగము (రసలింగము) ను త్ర్యంబకయని మత్స్యాదులు శాస్త్రలింగమును వృషాకపియని రిక్లింతయని చెప్పగలను. ఏది జగమున విభూతి మత్సత్వమో యదెల్ల శివారాధనయోగమునమునంది పుట్టినది. నీరు పోసి నాటినచో బూడిదలో చెట్టు పెరుగునేని శివభక్తిలేనివానికి ఫలమును లభించును. హరుడు ధర్మాదిపురుషార్థదాత. శతరుద్రీయమును బఠించినవారికి శివు డఖిల వరము లిచ్చును. ఇది సర్వవేదరహస్యము నాకు సూర్యభగవానుడు దెల్పినది. నూరునామములచే నూరు జలకుంభములచేతను బుష్పములచే శివునారాధించుటచే శతనమస్కారములు చేయుటచేతను సర్వపాపవిముక్తి గల్గును. ఇచట యీ పంచలింగార్చనచే శబ్దాదిపంచవిషయ దోషదూరు లయ్యెదరు. అన వారట్లు యర్చించి శివసాక్షాత్కారమంది సారూప్యముక్తి నందిరి. లోమశ మార్కండేయులు జీవన్ముక్తులైరి. ఇంద్రద్యుమ్నేశ్వరుడను పేర నారాజు లింగప్రతిష్ఠ సేసెను. మహాకాళేశ్వరుడనియు నామాంతరము గలదు. ఆచంద్రతారార్కముగా నాలింగ మనుగ్రహప్రదమగుగాక యని శంకరుడు వరమిచ్చెను మఱియు నాడీజంఘా దులంగొని శశిశేఖరుడు స్వలోకమున కరిగెను. వారు గణములం జేరిరి. అర్జునా! యీప్రభావము నీకెరింగించితిని. ఇది పుణ్యావహము.

(అధ్యా. ౧౮-౨౧) —: తారకాసుర విజృంభణము :—

దితి తనభర్తయగు కశ్యపు ననుగ్రహముచే నింద్రుని జంపగల వజ్రాంగుడను కుమారుం బడసెను. అతడు సర్వశాస్త్రార్థపారగుడు. అవక్రవిక్రమమున నింద్రునిబాధముచే దన్ని తల్లిపాదములకడ కీడ్చుకొనివచ్చెను. అంత బ్రహ్మయు కశ్యపుడు నచటికివచ్చిరి. బ్రహ్మ వీనిని 'నీవు పరాభవించితివి. పరాభవము మరణముకంటె ఘోరమయినది. వదలివేయు'మన నింద్రభుక్తమగు త్రిలోకరాజ్యలక్ష్మి పరపురుషోపభుక్తయగు స్త్రీవలె తుచ్ఛమైనది. అది నాకక్కరలేదనిన తపస్సుకంటె సారతరమైన దింకొకటి లేదని బ్రహ్మచే నెఱింగి యందు ప్రవృత్తుడయ్యెను. బ్రహ్మ వరాంగియను సుందరాంగిని సృజించి వానికి బత్నిగా నొసంగెను. ఆమెతో వాడు తీవ్ర తపమొనరించెను. వరాంగియు నాతనితోబాటు తపముచేయుచుండగా నింద్రుడు కోతి మేక మొదలగు నాకారముల ధరించి యామెను భయపెట్టజూచెను. ఆమెయు తపఃక్షయమగునని క్షమ వహించెను. ఆవల నమరపతి నక్రమై యాశ్రమప్రాంతము జెరచెను. అగ్నియై దహించెను. వాయువై యామె నెగురగొట్టెను. ఆమె తాను దపముచేయుచున్న శైల మిట్టిచేష్టలు సేయుచున్న దనుకొని శపింపబోగా నాకొండ యిదియెల్ల నింద్రుని యకార్యమనెను. అట్లు వేయేండ్లు నడువగా బ్రహ్మవచ్చి వర మడుగుమన నాకు రాక్షసవృత్తి లేకుండుగాక. ఇంద్రరాజ్యమున నపేక్షయు వలదు. తపోధర్మాసక్తి యొక్కటియ కోరెద. నన బ్రహ్మ యనుగ్రహించి చనియె.

(అ. ౧౯) తపోఽవసానమున వజ్రాంగు డాహారార్థియై లేచి దుఃఖితమైయున్న భార్యం జూచెను. ఆమెయు తనయవస్థను విన్నవించెను. అతడు విని దేవలుడు మున్ను భార్య కర్మము విద్య యను మూడు జ్యోతిస్సులు యత్నసాధ్యము లనియె. నే నింద్రు నింతమున్నుపేక్షించినమాట నిజమే కాని భార్యారక్షణము పురుషునికి విధిగాన యిపుడింద్రునికి బ్రతిక్రియ చేయకతప్పదు అని మరల తపస్సు చేసెను. బ్రహ్మ సత్వరముగవచ్చి "నీ విక తపస్సుచాలింపుము. నీకు కుమారుడు

తారకుడనువాడు గల్గును. వాడు మహాబలుడు. దేవసీమంతినీథమ్మిల్ల విమోక్షకుం డగు''నని చనియె. అట్లనే వరాంగియందు వజ్రాంగునికి తారకాసురుడు లోకభయంకరుడై జనించెను. కాలక్రమమున వాడమరులం గెలిచి యసురుల నుల్లాసపరతునని చని పారియాత్రపర్వత కందరమున దీవ్రతప మారంభించి బ్రహ్మను సాక్షాత్కరింపజేసికొని యమరత్వమిమ్మని యర్థించెను. పుట్టినవాడు గిట్టకతప్పదని విరించి యన నట్లైన దేవతలకైన నేను వధ్యుడనుగాని యట్లు వరమిమ్మని యాతనిచే నది పడసెను. అత్తరి గాంతి ద్యుతి ధృతి శ్రీయును నా దానవుని వరించెను. కాలాగురు పూసికొని యనర్ఘరత్న మకుటమండితుడై రుచిరాంగదసన్నద్ధుండై సింహాసన మధిష్ఠించిన యాతారకాసురునిముం దప్సరసలు నృత్యము సేసిరి. గంధర్వులు పాడిరి. నవగ్రహములు పంచభూతములు నూడిగము సేసినవి.

(అధ్యా. ౧౯-౨౧) బుద్బుదప్రాయమగు రాజ్యమున స్త్రీద్యూతపానాదుల మోహితుడై నరుడు జన్మము వృథ సేసికొనును. మాతాపితృల బంధువుల నలరింపక కీర్తిం గడింపక మానము మర్యాదయు లేక యుండెడి నరుడు పుట్టియుం గిట్టినవాడే. కావున నష్టచక్రమ్మగు రథమధిష్ఠించి త్రైలోక్యలక్ష్మీహరణ మ్మొనర్తునని వాడింద్రునిపై దండయాత్ర వెడలెను. బృహస్పతియనుమతంబున నిలింపసార్వభౌముండును దిక్పాలురతో వానిపై నెదురు నడచెను. కాలనేమి ప్రభృతులగు దైత్యవీరులును విష్ణుప్రముఖులగు దేవతలు బహుతీవ్ర సమరము లొనరించిరి. జంభునితోడి సంగరమున హరి గరుడారూఢుడై పలాయన మొనర్చెను. అవ్వల నింద్రు డఘోరమంత్ర సంయోజన మొనర్చి రుద్రుని మ్రొక్కి యస్త్రంబు విడిచిన నది కిరీటకూటస్ఫురత్కాంతిసంకులమును సుగంధినానాకుసుమాధివాసితంబును ప్రకీర్ణ ధూమజ్వాలనాభమూర్ధజమ్మును సకుండలమ్మౌ నగు జంభునిశిరంబు వ్రక్కలించె. అవ్వల తారకుండు విజృంభించి సకల బృందారకసైన్యమ్మును జందఱవందఱ చేసి యింద్రాదుల జయించి జయజయ నినాదములు సెలంగ దైత్యవర్గమ్మొప్పంగ రథ

మధిష్ఠించి యాలకాపరి పసువుల నదల్చి నట్లమరుల నదలించి తోలుచు బురందరు పురంబులోనం బ్రవేశించి త్రైలోక్య సామ్రాజ్యలక్ష్మీ సముపకల్పిత స్వాగతుండై స్వర్గరాజ్యాసన మధిష్ఠించెను. అయ్యెడ విష్ణువు దైత్యరూపముదాల్చి హాస్యగాండ్ర నడుమ నిల్చి రెండుగాథలను గానము సేసెను. వాని యర్థమిది. "ఇపుడు జరిగిన యీపని యత్యల్పము. మాతృక్రోధము దలంచికొని యీరా జేమేమి సేయడు? బలవంతుం దరిసి యెవ్వడు చేయెత్తి మ్రొక్కడో యట్టివాడు లేడన్నమాటే. దేవత లిపుడు కోతులవలె డెల్లని కొంగలవలె నుండుడు" ఉపహాసముఖముగా నుపదేశప్రాయమైన యీహరివాక్యమును విని దేవత లంతట మర్కటరూపముల దాల్చి చరించిరి. దానవులును దానవాంగనలు ననల్పములగు సురలోకభోగముల జూరగొనిరి.

ఒకనాడు బుద్ధిశాలియగు విష్ణుండు, 'కోతులు కొన్ని ద్వారమున గలవు. వానితో గొంతతడవు వినోదింపు' మని దారకాసురునికి ద్వారపాలునిచే గబురంపెను. రాజాజ్ఞ నొసగ కాలనేమి వానరములను సభామందిరమున బ్రవేశింపజేసెను. అందు విష్ణువుకూడ ముందటి రాక్షసాకారము విడిచి కపిరూపు దాల్చి వానితోబాటు తారకు నెదుట గంతులు వేసెను. దైత్యులు కరతాళములు వేయ లయానుకూలముగ గోతిమూక లాడుటకు తారకు డానందించి 'ఓ వానరదేవులారా! మీ కిదె యభయ మిచ్చితి. నాయింట మసలవచ్చును. భయముపడకు డన విష్ణుమర్కటము మఱిమఱి నర్తించుచు 'రాజా! నీ యింటి హద్దెంతో తెలియగోరెద మన దైత్యేంద్రుడు నవ్వి 'నాగేహము త్రిభూమికము. ఇదే భువనత్రయ, మనియె. "ఈమాట జ్ఞాపక ముంచుకొనుము. దైత్యసార్వభౌమ! త్రిలోకములందును మర్కటములు నిర్భయములయి యిక సంచరించును. అశ్వమేధములు నూఱిటికంటె నొక్కసత్యము మిన్నయగు. ఈ ధర్మమును స్మరించి నీవన్నమాట నిజము సేయుము" అని హరివానరము హెచ్చరించిన విని తారకుడు వింతపడి 'కోతీ! నీవెంత

తెలివిగలవాడవు! నీ వెవ్వడవో నిజము తెల్పుమన విష్ణుభగవానుడు నేను నారాయణు డనువాడను. నీ చెవింబడలేదా? దేవసంరక్షణార్తై యీ కపిరూపము దాల్చితిని. నీకు ధర్మము మాన్యతమ మగునేని యిపుడు నీవన్నమాట నిలుపుకొనుము. వీరెల్లరు దేవతలు నీయింట యథేచ్ఛగా సంచరింతురుగాక! రాజేంద్రా! నీ హృదయమున కాలబలముగని నేను బలవంతుడనని గర్వము పూనకుము. నిత్యము జచ్చువారిని జంపువాడెవడు? మూఢుడు నేను గర్త ననుకొనును. ఋషులను సురలను మహాసురులను వేదవృద్ధులను వడవులందుగూడ నాయీ కాలము నాపదలు వెంటాడును. అది కాలబలముకాని కర్తృబలముగాదు. మంత్రబలవీర్యముచేతను పౌరుషముచేతను నకాలమున నందని దండదు. సకాలమున నిద్రపొందిననాడు నది యందుకొనును. మాతృపితృశుశ్రూష కాదు, దేవతాపూజ గాదు, గుణసమాచారమునుగాదు పురుషునికి సుఖమిచ్చునది. విద్య గాదు, తపస్సుగాదు, దానము గాదు, మిత్రులుగారు, బంధువులుగారు కాలపీడితుని గాపాడుట కెవ్వరును సమర్థులు గారు. ప్రతిఘాతశతమ్ము లొనరించియు రాగలదాని రాకుండ నాపుట కాలబలముగాక యెవ్వరును శక్తులుగారు. పుణ్యకర్మములు దేహమువంటివి. కాలము జీవము (ప్రాణము) వంటిది. రెండిటి సమావేశమునందు గార్యసిద్ధి యగుచుండును. దైత్యా! నీ తలదన్నిన దైత్యులు కోటానుకోట్లు మును కాలవాయువునకుగురియై బూరుగుదూది పింజల ట్లెగిరిపోయిరి. ఈ స్థానమును నీవంది గొప్పవాడ ననుకొనుచున్నావు. నమ్మదగనిదానిని నమ్ముచుంటివి. అధ్రువమయినది ధ్రువ మనుకొనుచుంటివి. త్రిలోకసంపద యిది నాదని మోహముచే మిడిసిపడుచుంటివి. ఇది నీదికాదు. మాదికాదు. ఎవ్వరికి స్థిరముగాదు. ఎందఱనో దాటి నీకు వచ్చినది. కొంతకాలము నిన్ను మురిపించి వలపించి నీకడనుండి పుంశ్చలివలె (అంకుటాలివలె) నిది చంచలయైమఱియొక్కని జేరును. రత్నౌషధిసంపన్నము సరిత్పర్వతసంఛన్నమునైన భువనత్రయంబును మున్ననుభవించినవారి నిప్పుడు గానను. హిరణ్యకశిపుడు మొదలుగ విశ్వజిత్తువరకుగల వీరాధివీరులగు

దానవులు, కాలముచే నిహతులైరి. కాలము బలవత్తరముసుమా! నీవే మహాతపశ్శాలివి గావు. ఎందఱో పదివేలేండ్లు తపస్సుచేసినవారు గలరు. అందఱు సత్యవ్రతులే. అందరు బహుశ్రుతులే (పండితులే) అందరు యథోచిత దాతలే. అందఱు దాక్షాయణీకుమారులే. అందరు నొకవెలుగు వెల్గినవారే. అందరు జయశీలురే. కాని కాలముచే నందఱు హతులైరి. కామభోగములపై వలపు విడువుము. ఈ ఐశ్వర్య మదము వదలుము. ఈ యైశ్వర్యము పోగానే నిన్ను శోకము పీడించును. శోకకాలమున శోకింపకుము. హర్షకాలమున హర్షింపకుము ఉన్నది పోయినపుడు రానిది రానప్పుడు ప్రత్యుత్పన్నము (వర్తమానము) కాలముతో వర్తింపుము. (ఉన్నవాడ వున్నట్లుండుముకాని వికారము తెచ్చికొనకు మని భావము)సదా కుదురుకొని స్వస్థుడైయున్న యింద్రుని కిపుడు కాలము వచ్చినదనుకో. ఓరిమి పట్టు మాచిరకాలమున నీకు నది రాగలదు. కల్పకల్పమునను మహాదైత్యు లెందఱో కోట్లు నర్బుదములు మడిసిరి. అందు నీవు కోటియంశముననైన పూర్ణుడవు కావు. ప్రతికల్పమున నీబ్రహ్మాదిసకలజగమ్ము సృజించెద. కోరి దీనిని బ్రతికింతును. కోరి క్షణములో నశింపజేసెదను. సర్వదైత్యులతో నిన్నిపు డంగుళ్యగ్రమున సంహరింపగల్గియు నట్లు సేయగోరను. ధర్మము లోపింపజేయను. నేనందఱిలో నధికుడనై బ్రహ్మవరరూపమైన ధర్మము లోపింపజేయుదునేని యిక ధర్మమెవ్వరిని శరణందును? నేను గర్త ననుకొనకు. ఈశ్వరుడు కర్త. ఆ యీశ్వరుడే చెట్టునబండునట్లు కాలమును బక్వమొనర్చును. ఏ కర్మములచే సుఖమగునో వానిచేతనే దుఃఖమును జీవి పొందును. కాలవైచిత్రి చూడుము. సర్వము కాలవశమని బుద్ధిమంతు లెఱుంగునది. కర్మఫలదాత కాలము. ఇదియెంచి నీమాట నీవు నిలుపుకొనుము. నీవింతకుము న్నేమంటి వది మననము సేయుము. అని హరియన దేవారి యిట్లనియె. కాలనేమి ప్రముఖులతో నిందున్న నన్ను మృత్యువునకు మృత్యువునగు నన్ను గని యెవ్వని బుద్ధి వ్యథచెందదు? అయినను తత్త్వవాక్యమేదంటి వది నిక్కము. ఎవ్వ డనిత్యములగు శరీరమునందుగాని యర్థములందుగాని విశ్వాసముంచును? నేను

నీలోక మశాశ్వతమని యెఱుంగుదును. ఇది ఘోరము గుహ్యము నగు కాలాగ్నియం దున్నది. ఇది యిప్పుడు నది రేపును జేసెద మను కొనుచుండగనే కాలము హరించును. ఇప్పుడే కాలవశులైనవారి యేడ్పులు వింటిని. కామక్రోధాదిసక్తమయి లోకము గ్రహింపదు. గురువెవ్వడో యెవడు కాడో కృత్యమేదో యకృత్యమేదో నీవెవ్వడవో నే నెఱుంగుదును. సర్వభూతాధినేత ప్రభువునగు విష్ణువ వని నిన్నె నెఱుంగుదు. ఏమిచేయుదుము? స్వస్వభావము బలవత్తర మగుట నిన్ను గణింపము. కొందఱు భక్తిచేతను కొందరు విలాస ప్రాయమగు వైరముచేతను నిన్ను భజింతురు. కాని వారందరు నీ కనుగ్రాహ్యులే. నీవు దేహుల యంతరాత్మవు. సర్వభూతసముడవు పురాణుడవు. శాశ్వతుడవు. నన్నాశ్రయించి నాచే విముక్తులయి దేవతలు స్వేచ్ఛావర్తు లయ్యెదరుగాక! మర్కటాకృతి నశ్లే ముల్లోకముల సంచరింతురుగాక! ఇప్పుడు యజ్ఞభాగములం దాసపెట్టు కొనుటమాత్రము వలదు. ఈ సమయ మట్టిది. అన దారకుని వాక్యము లాలించి దేవతలు హర్షించిరి. బొచ్చూడిపోయియును వేట కానినుండి విడివడి మేక దక్కిన నదికూడ లాభములో లెక్కయే కదా! అంతట విష్ణుభగవాను 'డసురేంద్ర! విద్యాజ్ఞానతపోలాభము నొంది తత్త్వజ్ఞుడ వగుము. కరతలామలకముగ గాలమును నీవు గుర్తెఱింగి యున్నావు. శివభక్తుడవు, కాలచరిత్ర తత్త్వమెఱిగిన వాడవు. బుద్ధిశాలివి. వజ్రాంగకుమార! నీవు ధన్యుడవు. నీతపో వీర్య మున్నంతదాక ముల్లోకముల ననుభవింపుము. ఈసమయమున నీసుర లిట్లే యుందురు. అని నారాయణుండు కపియూథమ్ముతో గదలి మేరువున కరిగెను. మఱియు నయ్యమరులను బ్రహ్మాదరి కంపెను. శివప్రసాదమున దారకుడును మోదించెను. తా నింద్రు డయ్యె! నిమి యగ్ని, గాలనేమి యముడు, స్తంభుడు నిఋతి, మహిషుడు వరుణుడు, మేఘుడు వాతాధికారి, కుజంభుడు కుబేరుడు నను నధికారులయిరి. ఇతరాధికారములను మఱియితరులకు రాక్షసు డిచ్చెను.

-: (అధ్యా. ౨౨) ఉమామహేశ్వర ప్రణయలీల :-

నారదుండు నరున కిట్లనియె. ఆ ట్లింద్రాదులు తారకునిచే నోటువడి వానరరూపములతో బితామహు శరణొందిరి. నాసన్నిధిని మీకు దారకాసురునివలన భయములేదు. కాన స్వరూపములతో నిందు వర్తింపుడని విధాత యన వా రట్లు సేసిరి. మఱియు దంద్రిం కుమారుల ట్లంబుజుహ గర్భుని విరాడ్రూపమును వినుతించిరి. విరించి కృపనించి తారకాసురు తపోవిశేష ముగ్గడించి యేసురోజుల యీడు గల బాలునివలన వానికి జావగునని మున్ను దసకును వానికిని జరిగిన వృత్తాంత మెఱింగించి యట్టిబాలుడు పార్వతీపరమేశ్వరుల కుదయించి వానిని సంహరింపనున్నాడని యమరుల శోకోపశమనంబు చేసె. (ఈ యధ్యాయము మొదలు ౨౬ వ అధ్యాయముదనుక దక్షుయజ్ఞధ్వంసము మొదలు హైమవతీకళ్యాణము కుమారోదయముదాక వెనుకటి కథయే పునరావృత్తమైనది. కాన నది యిట సంక్షేపింపబడినది).

(అధ్యా. ౨౭.) నారదుం డిట్లనియె. మహాదేవుండును దేవియు మందరగిరివిహారలాలసులై యున్నతఱి తారకాసురునిచే బీడలంది నిర్జరులు జగజ్జీవనుడైన యీశానుని వినుతించిరి. అత్తరిం బార్వతి యభ్యంగస్నానముసేయ నొడలికి నలుగుపెట్టుకొనుచుండెను. నలుగు బిండితో గజాననమూర్తిం జేసి దేవస్తుతి గీతముల కలరి యాబొమ్మను బుత్రుడని పిలిచె. అంతలో నంతకారి యరుదెంచి 'దేవి ఈ నీసుతుం డెంతవా డగునో తెలిపెద వినుము. విక్రమమున బలమున దయచేత నితడు నాతో సమానుడు. ఎవరు వేదములను ధర్మమును నిందింతురో వారి కామరణాంతము విఘ్నముల నితడు గల్పించును. నన్నును జగద్గురుండగు విష్ణుని యెవ్వరు భావింపరో వా రీతనిచే విఘ్నవశు లయ్యెదరు. వారియిండ్ల గలహము లుపశమింపవు. క్రోధాధిరహితులు కృపాళువులు నగువారు చేయుకార్యముల నీతడు నిర్విఘ్నముగా గొనసాగింపగలడు. తారకదమను డుదయించుదాక మీ కీతడు రక్షకుం డని తెలిపి శంకరు డాతని నమరుల కర్పించెను.

తెలివిగలవాడవు! నీ వెవ్వడవో నిజము తెల్పుమన విష్ణుభగవానుడు నేను నారాయణు డనువాడను. నీ చెవింబడ లేదా? దేవ సంరక్షణార్థమై యీ కపిరూపము దాల్చితిని. నీకు ధర్మము మాన్యతమ మ్మగునేని యిపుడు నీవన్నమాట నిలుపుకొనుము. వీరెల్లరు దేవతలు నీయింట యథేచ్ఛగా సంచరింతురుగాక! రాజేంద్రా! నీ హృదయమున కాలబలముగని నేను బలవంతుడనని గర్వము పూనకుము. నిత్యము జచ్చువారిని జంపువాడెవడు? మూఢుడు నేను కర్త ననుకొనును. ఋషులను సురలను మహాసురులను వేదవృద్ధులను నడవులందుగూడ నాయాకాలము నాపదలు వెంటాడును. అది కాలబలముకాని కర్తృబలముగాదు. మంత్రబలవీర్యముచేతను పౌరుషముచేతను నకాలమున నందని దందదు. సకాలమున నిద్రపొందిననాడు నది యందుకొనును. మాతృపితృశుశ్రూష కాదు, దేవతాపూజ గాదు, గుణసమాచారమునుగాదు పురుషునికి సుఖమిచ్చునది. విద్య గాదు, తపస్సుగాదు, దానము గాదు, మిత్రులుగారు, బంధువులుగారు కాలపీడితుని గాపాడుట కెవ్వరును సమర్థులు గారు. ప్రతిఘాతశతమ్ము లొనరించియు రాగలదాని రాకుండ నాపుట కాలబలముగాక యెవ్వరును శక్తులుగారు. పుణ్యకర్మములు దేహమువంటివి. కాలము జీవము (ప్రాణము) వంటిది. రెండిటి సమావేశమునందు గార్యసిద్ధి యగుచుండును. దైత్యా! నీ తలదన్నిన దైత్యులు కోటానుకోట్లు మున్ను కాలవాయువునకుగురియై బూరుగుదూది పింజల ట్లెగిరిపోయిరి. ఈ స్థానమును నీవంది గొప్పవాడ ననుకొనుచున్నావు. నమ్మదగనిదానిని నమ్ముచుంటివి. అధ్రువమయినది ధ్రువ మనుకొనుచుంటివి. త్రిలోకసంపద యిది నాదని మోహముచే మిడిసిపడుచుంటివి. ఇది నీదికాదు. మాదికాదు. ఎవ్వరికి స్థిరముగాదు. ఎందఱనో దాటి నీకు వచ్చినది. కొంతకాలము నిన్ను మురిపించి వలపించి నీకడనుండి పుంశ్చలివలె (జంకుటాలివలె) నిది చంచలయైమఱియొకని జేరును. రత్నౌషధిసంపన్నము సరిత్పర్వతసంఛన్నమునైన భువనత్రయంబును ము న్ననుభవించినవారి నిప్పుడు గానను. హిరణ్యకశిపుడు మొదలుగ విశ్వజిత్తువరకుగల వీరాధివీరులగు

దానవులు కాలముచే నిహతులైరి. కాలము బలవత్తరముసుమా! నీవే మహాతపశ్శాలివి గావు. ఎందఱో పదివేలేండ్లు తపస్సు చేసినవారు గలరు. అందఱు సత్యవ్రతులే. అందరు బహుశ్రుతులే (పండితులే) అందరు యథోచిత దాతలే. అందఱు దాక్షాయణీకుమారులే. అందరు నాకవెలుగు వెల్గినవారే. అందరు జయశీలురే. కాని కాలముచే నందఱు హతులైరి. కామభోగములపై వలపు విడువుము. ఈ ఐశ్వర్యమదము వదలుము. ఈ యైశ్వర్యము పోగానే నిన్ను శోకము పీడించును. శోకకాలమున శోకింపకుము. హర్షకాలమున హర్షింపకుము ఉన్నది పోయినపుడు రానిది రానప్పుడు ప్రత్యుత్పన్నము (వర్తమానమగు) కాలముతో వర్తింపుము. (ఉన్నవాడవున్నట్లుండుముకాని వికారము తెచ్చికొనకు మని భావము)సదా కుదురుకొని స్వస్థుడైయున్న యింద్రుని కిపుడు కాలము వచ్చినదనుకో. ఓరిమి పట్టు మంచిరకాలమున నీకు నది రాగలదు. కల్పకల్పమునను మహాదైత్యు లెందఱో కోట్ల నర్బుదములు మడిసిరి. అందు నీవు కోటియంశమునకైన పూర్ణుడవు కావు. ప్రతికల్పమున నీ బ్రహ్మాదిసకలజగమ్ము సృజించెద. కోరి దీనిని బ్రతికింతును. కోరి క్షణములో నశింపజేసెదను. సర్వదైత్యులతో నిన్నిపు డంగుళ్యగ్రమున సంహరింపగల్గియు నట్లు సేయగోరను. ధర్మము లోపింపజేయను. నేనందఱిలో నధికుడనై బ్రహ్మావరరూపమైన ధర్మము లోపింపజేయుదునేని యిక ధర్మమెవ్వరిని శరణందును? నేను కర్త ననుకొనను. ఈశ్వరుడు కర్త. ఆ యీశ్వరుడే చెట్టునబండునట్లు కాలమును బక్వమొనర్చును. ఏ కర్మములచే సుఖమగునో వానిచేతనే దుఃఖమును జీవి పొందును. కాలవైచిత్రి చూడుము. సర్వము కాలవశమని బుద్ధిమంతు లెఱుంగునది. కర్మఫలదాత కాలము. ఇదియెంచి నీమాట నీవు నిలుపుకొనుము. నీవింతకుమున్నేమంటి వది మననము సేయుము. అని హరియున దేవారి యిట్లనియె. కాలనేమి ప్రముఖులతో నిందున్న నన్ను మృత్యువునకు మృత్యువునగు నన్ను గని యెవ్వని బుద్ధి వ్యథచెందదు? అయినను తత్త్వవాక్యమేదంటి వది నిక్కము. ఎవ్వ డనిత్యములగు శరీరమునందుగాని యర్థములందుగాని విశ్వాసముంచును? నేను

నీలోక మశాశ్వతమని యెఱుంగుదును. ఇది ఘోరము గుహ్యము నగు కాలాగ్నియం దున్నది. ఇది యిప్పుడు నది రేపును జేసెద మను కొనుచుండగనే కాలము హరించును. ఇప్పుడే కాలవశులైనవారి యేడ్పులు వింటిని. కామక్రోధాదిసక్తమయి లోకము గ్రహింపదు. గురువెవ్వడో యెవడు కాడో కృత్యమేదో యకృత్యమేదో నీవెవ్వ డవో నే నెఱుంగుదును. సర్వభూతాధినేత ప్రభువునగు విష్ణువ వని ని న్నే నెఱుంగుదు. ఏమిచేయుదును? స్వస్వభావము బలవత్తర మగుట నిన్ను గణింపము. కొందఱు భక్తిచేతను కొందరు విలాస ప్రాయమగు వైరముచేతను నిన్ను భజింతురు. కాని వారందరు నీ కనుగ్రాహ్యులే. నీవు దేహుల యంతరాత్మవు. సర్వభూతసముడవు పురాణుడవు. శాశ్వతుడవు. నన్నాశ్రయించి నాచే విముక్తులయి దేవతలు స్వేచ్ఛావర్తు లయ్యెదరుగాక! మర్కటాకృతి నట్లే ముల్లో కముల సంచరింతురుగాక! ఇప్పుడు యజ్ఞభాగములం దాసపెట్టు కొనుటమాత్రము వలదు. ఈ సమయ మట్టిది. అన దారకుని వాక్యము లాలించి దేవతలు హర్షించిరి. బొచ్చూడిపోయినను వేట కానినుండి విడివడి మేక దక్కిన నదిమూడ లాభములో లెక్కయే కదా! అంతట విష్ణుభగవాను 'డసురేంద్ర! విద్యాజ్ఞానతపోలాభము నొంది తత్త్వజ్ఞుడ వగుదు. కరతలామలకముగ గాలమును నీవు గుర్తెఱింగి యున్నావు. శివభక్తుడవు, కాలచరిత్ర తత్త్వమెఱిగిన వాడవు. బుద్ధిశాలివి. వజ్రాంగకుమార! నీవు ధన్యుడవు. నీతపో వీర్య మున్నంతదాక ముల్లోకముల ననుభవింపుము. ఈసమయమున నీసుర లిట్లే యుందురు. అని నారాయణుండు కపియూథమ్ముతో గదలి మేరువున కరిగెను. మఱియు నయ్యమరులను బ్రహ్మదరి కంపెను. శివప్రసాదమున దారకుడును మోదించెను. తా నింద్రు డయ్యె! నిమి యగ్ని, గాలనేమి యముడు, స్తంభుడు నిఋతి, మహిషుడు వరుణుడు, మేషుడు వాతాధికారి, కుజంభుడు కుబేరుడు నను నధికారులయిరి. ఇతరాధికారములను మఱియితరులకు దారకు డిచ్చెను.

-: (అధ్యా. ౨౨) ఉమామహేశ్వర ప్రణయలీల :-

నారదుండు నరున కిట్లనియె. అట్లింద్రాదులు తారకునిచే నోటువడి వానరరూపములతో బితామహు శరణొందిరి. నాసన్నిధిని మీకు దారకాసురునివలన భయములేదు. కాన స్వరూపములతో నిందు వర్తింపుడని విధాత యన వా రట్ల సేసిరి. మఱియు దంద్రడిం కుమారుల ట్లంబురుహగర్భుని విరాడ్రూపమును వినుతించిరి. విరించి కృపనించి తారకాసురు తపోవిశేష మగ్గడించి యేడురోజుల యీడు గల బాలునివలన వానికి జావగునని మున్ను దనకును వానికిని జరిగిన వృత్తాంత మెఱింగించి యట్టిబాలుడు పార్వతీపరమేశ్వరుల కుదయించి వానిని సంహరింపనున్నాడని యమరుల శోకోపశమనంబు చేసె. (ఈ యధ్యాయము మొదలు ౨౬ వ అధ్యాయముదనుక దక్షయజ్ఞధ్వంసము మొదలు హైమవతీకళ్యాణము కుమారోదయముదాక వెనుకటి కథయే పునరావృత్తమైనది. కాన నది యిట సంక్షేపింపబడినది).

(అధ్యా. ౨౩.) నారదుం డిట్లనియె. మహాదేవుండును దేవియు మందరగిరివిహారలాలసులై యున్నతఱి తారకాసురునిచే బీడలంది నిర్జరులు జగజ్జీవనుడైన యీశానుని వినుతించిరి. అత్తరిం బార్వతి యభ్యంగస్నానముసేయ నొడలికి నలుగుపెట్టుకొనుచుండెను. నలుగు బిండితో గజాననమూర్తిం జేసి దేవస్తుతి గీతముల కలరి యాబొమ్మను బుత్రుడని పిలిచె. అంతలో నంతకారి యరుదెంచి 'దేవీ ఈ నీసుతుం డెంతవా డగునో తెలిపెద వినుము. విక్రమమున బలమున దయచేత నితడు నాతో సమానుడు. ఎవరు వేదములను ధర్మమును నిందింతురో వారి కామరణాంతము విఘ్నముల నితడు గల్పించును. నన్నును జగద్గురుండగు విష్ణుని యెవ్వరు భావింపరో వా రీతనిచే విఘ్నవశు లయ్యెదరు. వారియిండ్ల గలహము లుపశమింపవు. క్రోధాధిరహితులు కృపాళువులు నగువారు చేయుకార్యముల నీతడు నిర్విఘ్నముగా గొనసాగింపగలడు. తారకదమను డుదయించుదాక మీ కీతడు రక్షకుం డని తెలిపి శంకరు డాతని నమరుల కర్పించెను.

అవ్వల గిరిజ యొక యశోకంబు మొలకను దన తనయుంగా గల్పించి తాన నీరుపోసి పెంచెను. సప్తర్షుల రప్పించి యమ్మొక్క కుచిత శుభసంస్కారము లాచరింప జేసెను. అప్పుడు మునులు 'అమ్మా! కల్పితములగు నిట్టి తరుసంతానమును బెంచి పెద్దసేయుట వలన గల్గు ఫలమ్మెట్టిది? మేమును నీ చూపినదారి ననుసరింతు మనిరి. దేవి యిట్లనియె.

నిరుదకమైన గ్రామమున కూపమును ద్రవ్వించినవాఁడా నూతిలో నీరున్నంతదనుక స్వర్గమున మోదించును. పదికూపముల కొకవాపి (దిగుడుబావి), పదిబావుల కొకసరస్సు, పదిసరస్సుల కొక కన్య, పదిమందికన్యల కొకక్రతువు, పదిక్రతువుల కొకపుత్రుడు, పది మందిపుత్రుల కొకతరువు సమానము. ఇది నానిర్ణయించిన మర్యాద. వీని జీర్ణోద్ధారము చేసిన దానికి రెట్టింపుఫలము.

ఒకనాడు

విరిసి విరుల్ సువాసనల విందిడు తేనియ లారగించి బం
భరములు నాదరీతి శ్రుతిపర్వముగా శ్రుతి మేళవించి కి
న్నరవరగానరీతి బ్రతినాదము లీనెడుచోట మందరాం
తర కలధౌత రత్నమయ ధౌతశిలామయ మందిరమ్మునన్.

తరుణసుధాంశు రేఖ తలదన్నగ బన్నగ తారహారసుం
దరరుచిపూరముల్ శిరమునం గల గంగ తొలంకినం దదం
తరరసధారలున్ విరిసెనా విరియంగ మహేశ్వరీ మహే
శ్వర మొక రీవి యమ్మణిగవాక్షమునం దులకించె నయ్యెడన్.

అయ్యెడ వివిధగణదేవతలు దేవాధిదేవు సేవింప సమ్మర్దంబు గొని సందడిసేయ వా రెవరని దేవి యడిగిన శంకరుండు వారివారి పురాకృతసుకృతమ్ములు గణించి యందరు నా యనుచరులని యా దివ్యసుందరికి బరిచయ మొనరించెను. అంబయు మణిశిలాకల్కమ్ము మోమున బూసికొని భాస్కరసమతేజమ్మున నీరూపువాఁ డితడు భవ ద్దివ్యకథాగానము సేయు గణములతో సదాశివ శివాయని వివశుడై

నృత్యము సేయుచున్నా డితనిపే రేమన శ్రీశంకరుం డితడు వీరకుం డనువాడు. నాకు గూర్చువాడు. నాప్రతీహారి యన దేవి నాకిట్టి కుమారుడు కావలయునని ముచ్చటగుచున్న దనెను. అంత శర్వుండు సుందరి! వీడు నీకనుంగుబిడ్డండు చేరదీసి లాలింపుమన నంబిక పూని యొడిలోనికిం దిగిచికొని చిబుకంబు బుడికి శిరంబు మూర్కొని ముద్దాడి యొడలు దడవి స్వయమ్ముగ నానారత్నభూషణమ్ములచే వానిని సింగారించెను. శివభక్తులకు గలుగు భాగ్యమిట్టిది. వీరకుం డట్లు లాలింపబడి యాటలాడ నరిగినతరువాత పార్వతి నానాకథా ప్రసంగమ్ములం దేవి శూలితో వినోదించె. శితికంఠు కంఠమ్మును బాహువులు చుట్టి బిగికౌగిటం జేరిచి యమ్మచ్చెకంటి పరిహాసప్రసంగములకు జొచ్చినతఱి శర్వుండు "లలితాంగి! నా తెల్లనిమేన నల్లని దాననై నీవు శ్వేతచందనతరుసంశ్లిష్టంబగు నీలభుజంగివలె రాజిల్లు చున్నావు. జాబిల్లి వెన్నెల లల్లుకొన్న తమోవిభావరియన భాసిల్లు చున్నావు. కృష్ణపక్షరాత్రియట్లు నాకు దృష్టిదోషంబు గల్పించు చున్నావు." అని యుల్లసము లాడిన నల్లన సంగజారి గళంబున జేయి దిగిచి జగన్మంగళ కోపారుణితలోచనయై కనుబొమలు ముడిచి యేనౌను! ఎవరైన దనకు దాజేసికొన్నదాననే పరాభవ మందును. శశిఖండధారి! వినుము.

అడుగుకొనువా డెవ్వడేని యనాదరమునకు గురికాకతప్పదు. దీప్తచరితమ్ములగు తపమ్ములెల్ల వెచ్చపెట్టి నీకై నేను ముచ్చటపడి తిని. అట్టి కఠోరనియమమ్ములకు ఫలమ్ముగదా యిట్లడుగడుగడుగున నవమాన పడుట? నేను కుటిలను గాను. ధూర్జటి! ఒడుదుడుకు దాననుంగాను. నీవ నీదోషమ్మునగాదె దోషాకరశ్రీవిశేషము గంటివి. కాని ముక్కంటి! నీకన్నుల నేను గైకొంటినే? పైపెచ్చు నీవ యొరుల కన్నుల నడచియుంటివి. ఆ నీకొంటెతనము భగుం డెఱుంగును. ముల్లోకమ్ము లెఱుంగును. న న్నధిక్షేపించిన నీక్రించుదనమ్మునగదా నెత్తిన శూలంబు దిగిచికొంటివి. నన్ను నల్లనిదాన వంటివి. అన్నం దులకు సరిగా నీవు మహాకాలుండ వైతివి తెల్లంబకదా! తపోగ్నిం

దనువు విడువ నిదిగో నిన్నువిడిచి యిప్పుడు యేకొండకో పోయెద. కొండొక ధూర్తునిచే బరిభవింపబడి యిక నేను బ్రతికియుండి ప్రయోజనము లేదు. అన విని కోపతీవ్రంబులగు గౌరివచనంబులకు కంపంబునొంది దుర్జ్ఞేయ చరితుండగు హరుండు

భావములో నెఱుంగవు స్వభావముచే నిను గేలిసేయ నీ
భావము స్వచ్ఛమంటి నిది పై బరియాచక మింతెసుమ్ము; యెం
దే వెలిభూతి పూసికొను నీ ననుఖోలిన జోగిమాట లిం
తే విను మేళవించితి నిదే కరముల్ శశిమౌళి వంచితిన్.

అని వినతుండై యెంతవేడినను ననరంటగాడిన ప్రియవల్లభు వాడిమాటలకు బోడిమిపీడి కోపమ్ము వేడిమికి మొగమ్ము వాడి కొండరాచూలి శూలికరకమలములతో దన యడుగుదమ్ముల విదలించి చెమట గదురు ముఖేందుబింబమ్మున ముంగురులు చెదర శైలాధిరాజతనయ చెచ్చెర గదలి యవ్వలిమోమై చన నాసుదతి గని కనలి కనకగిరిధన్వి యిట్లనియె.

నల్లని మబ్బులన్ ఘనవనమ్ములఁ జీఁకటు లావరింపగా
నుల్లము లాకులంపఱచుచుండు హిమాచలమట్ల చండి! నీ
యుల్లము రాయి కాఁబడవియున్ గద కాంతలకెందునేని బు
ట్టిల్లు గుణంబు పోవునటవే పరమేశ్వరు నిల్లు మెట్టినన్.
జిల్లనుమంచుగుట్టల నసేవ్య మగమ్యము గంగ వెట్టి న
య్యెల్ల పథంబునున్ గుటిల మింతిరో! యంతయుఁ దండ్రిచాయ ని
త్తెల్లను, నింగినంటి నటియించెదు పుట్టినయింటిపోలికల్
పొల్లగఁబోవునే హృదయమింత రసోదయమౌనె శైలజా!

అని సరసంపు టలుక నొవ్వనాడిన విని గౌరి కోపకంపిత వదనేందుబింబయు ప్రస్ఫుర దరుణాధరబింబయు నై

నీవుపమానస్మై గుణుల నిందయొనర్చుకు దుష్టమైత్రి నై
నావిటు రెండునాలికలు నాగులగూడుటఁ, బూదిపూఁతచే
భావము స్నేహశూన్య, మెదవట్టి కళంకిత, మాశశాంకు సం
భావన, నెద్దుతో నడక నబ్బెఁగదా మతి మొద్దుబుద్ధియున్.
పుసుకలమాలపూన దయపోయె, శ్మశానమునీనివాస మెం
తని యన నేమిపల్కెన వృథాశ్రమ గుడ్డనువిప్పికొన్న నీ
కును మఱిలజ్జయున్నదనుకోవలెనే? కలనేని నిన్నుఁజూ
చిన భయమేకదా వలదు చిన్నతనంబగుమాట లీపయిన్.

(అధ్యా. ౨౮.) అట్లు,
మదిచెడి మందరాగ్రమణిమందిరమున్ వడి వీడి యేగనా
సుదతి గణమ్ములున్ పరమశోకమునన్ వలదంచు వేడినన్;
వదలనిభక్తి వీరకుడు వ్రాలి పదమ్ములనేడ్వ నంబ స
మ్మదమునఁ దేర్చి యెత్తి ముఖమున్ మఱిదగ్గర జేర్చి యిట్లనెన్.

కుమార! నీవు నాకొఱ కీకొండ యురికి ప్రాణములు విడువకు. ఈ తెల్లనిదొర నను నల్లనిదానవని యుల్లంబునొచ్చి పోనాడె. కావున దపమ్ము సేసి తెల్లనిదాన నయ్యెద. నే నేగినతఱి నంతరం బరసి యీాతడెందేని యొక గౌరాంగి కనిపించిన నా లతాంగి వెంటబడునేమొ! నిచ్చలు నీవిచ్చటన ద్వారమున కావలియుండి కనిపెట్టవలయు; మఱి యెవతయేని యిందు చొరబడెనేని నా కెఱింగింపుమన నత డట్లయని తల్లికి మ్రొక్కి త్రిలోచనసందర్శనమున కేగెను. అవ్వల గణపతి నేను నీవెంట వత్తుననియె. ఏన్గుమొగమువాడవని నిన్నిచటివారు నవ్వెదరు. కాన నాతోనయుండు మని యబ్బాలుంగొని భవాని పుట్టింటి కేగెను.

(అధ్యా. ౨౯) గిరిజ య ట్లరుగుచు దల్లికి జెలికత్తెయును కొండదేవతయు నగు కుసుమామోదిని యను సుందరిం జూచెను. ఒండొరులు గాఁగలించుకొనిరి. అవ్వల బార్వతి యామెనుగూడ

పినాకిగృహద్వారమున గావలియుంచి యన్యకాంత లెవ్వరేని యా ప్రాంతమునకు వచ్చిన నా కెఱింగింపుమని నియోగించెను. పిమ్మట బుట్టింటికరిగి వల్కలముదాల్చి పంచాగ్నిమధ్యమ్మునను కంఠదఘ్నం బులగు నంబువులను నథశ్శయ్యలను నిరాహారయై తీవ్రతపంబు సేసె. ఆలోనన యంధకాసురుని కుమారుడాడియను వాడు బకాసురు సోదరుడు పితృవధానిమిత్తంబైన వైరమూని హరుని గెల్తునని తపమ్ము సేసి బ్రహ్మవలన స్వర్గరాజ్యమును నమరత్వమును బడసెను. వాడు దారింబోవుచు సర్పరూపము దాల్చి ద్వారముననున్న వీరకుని వంచించి శివమందిరముం బ్రవేశించెను. అచ్చట భుజంగరూపముం బాసి పార్వతీరూపముం బూని యమ్మూర్ఖుండు భూతేశుం జేరి కామ వికారమ్ముం బ్రకటించె. శంకరుండును శంకించి వామపార్శ్వమ్మున పద్మలక్షణమ్ముగు చిహ్నమ్ము గానక, యిది దానవమాయ యని గమనించి లోలోన హసించి రౌద్రాస్త్రప్రయుక్తమ్ముగ నమ్మాయా మూర్తిని సంగమింప వాడు రోదనము సేయుచు నప్పుడ ప్రాణములు వాసె.

ఈవార్త ద్వారముననున్న వీరకుం డెఱుంగడు. కొండదేవత వాయుముఖమున నప్పుడే గిరిపుత్రి కది నివేదించెను. జగజ్జనని వీరకు డిది నివేదింపడయ్యెనని కినిసి 'ఓరీ! తల్లినగు నన్ను గాదని శంకరుని సన్నిధి కొక కామినిం బోనిచ్చితివి. కాన పరుషయు రూక్షయు మందయు హృదయములేనిదియు నొకరాయి నీకు తల్లి కాగల" దని శపించె. అప్పుడ గిరికన్య మోమునుండి క్రోధము సింహరూపమున వెలువడి దేవిపశ్చాత్తాపముచే విడువబడెను. ఆ సింహము భయంకరాస్యమై కేసరములు నిక్క తోక యెగయించుచు కోరలచేత భయంకరగుహాసదృశంబగు ముఖమ్ము తెఱచికొని నాలుక యల్లార్చుచు నెగసిన యా పంచాననంబు వదనంబున జొరనెంచిన నాకాత్యాయనిభావంబు గ్రహించి విరించి సకలసంపత్ప్రదంబగు తదాశ్రమపదంబునకు వచ్చిన శంభునికిం తనకుగలిగిన వివాదంబు శాంభవియు దెలుప నాలించి యామెకు కనకనిభంబగు

వర్ణంబు గలుగుగాక యని సంభావించె. అప్పుడ యామె మేనినుండి నీలాంబుజనిభంబగు కాంతితో నొకస్త్రీ వెలువడె. అయ్యంగన ఘంటాహస్తయు త్రిలోచనయు నానాభరణభూషితయు పీతాంబర ధారిణియు నగు భయంకరమూర్తి యయ్యెను. చతురాననుండా యింతిం గని "ఈ పార్వతిశరీరసంపర్కంబుచేత నాయానతిచే నీ వుదయించితివి కావున గృతకృత్య వయ్యెదవుగాక! దేవియాగ్రహంబున జనించిన యీసింహము నీకు వాహనంబగు. నీకేతనంబున నీమృగరాజుండుగాక! వింధ్యాచలంబున సురకార్యనిమిత్తంబుగ తారకాసుర సేనాపతులగు శుంభనిశుంభుల సంహరింపుము. మాయాశతసమావృతుండయి లక్షమంది యక్షులతో గూడిన పాంచాలుండను యక్షుని నీకు దోడిచ్చెద" నన కౌశికి యనంబరగుచు నాదేవత యచ్చటికి విచ్చేసె.

ఉమయును నట్లు సిద్ధసంకల్పయై మున్ను శంకరునిపై కోపించి యరిగినదానికిం బశ్చాత్తాపమును జెంది తనను దా నిందించికొనుచు గిరిశు నంతికమ్మునకుం జనియె. ద్వారమున జాగరూకుడై యున్న వీరకుండు హేమవేత్రంబుదాల్చి జడిపించుచు "ఎవరది? ఆగు మాగుము. ఎచ్చటికి బోయెదవు? ఇచ్చట నీకేమిపని? దేవిరూపము ధరించి యొక్కరక్కసుడు ప్రభువును వంచింప నిందు జొచ్చివాడమ్మహాదేవు కంటంబడి చచ్చినాడు. నాడు మొదలు కాలగళుడు, "నాయన! ఆడుదాని నెవ్వతెంగాని లోనికి విడువవలదు." అని సాదరముగ నా కానయిచ్చెను. కావున నీ వీగుమ్మముకడ నెన్నివేవేలేండ్లైన బడియుండుము. కాని నీ కిందు బ్రవేశమ్ము లభింపదు. మాయమ్మ పుత్రవత్సల పార్వతి రుద్రవల్లభ నగాధిరాజతనయ యొక్కతె యిందు బ్రవేశింపవలయును' అన విని గౌరి మనంబున "ఆవచ్చినది యబలకాదు. ప్రబలుండగు దైత్యుడు. వాయువునకైన వాడు పట్టుపడడు. కోపముచే నేనూరక వీరకు శపించితిని. కోపమూఢు లెట్టి యకార్యమయినం గావింతురు. కోపముచే గీర్తి నశించును. కోపము శాశ్వతైశ్వర్యమును హరించును. అక్కటా! విపరీతార్థదృష్టుల కాప

దలు సులభంబులు" అని చింతించి శైలకుమారి వీరకునిం గని తల వాంచికొని 'నాయనా! నేను మీయమ్మను పొరబడకుము. శంకరు నర్ధాంగిని. హిమభూధరసార్వభౌము ననుంగుబిడ్డను. నాశరీర మిపుడున్న రూపుంబట్టి శంకింపకుము. బ్రహ్మ నాయెడ సంతసించి యీ గౌర వర్ణ మిచ్చినాడు. నిన్నూరక నేను శపించితిని. నాశాపము తిరుగదు. స్వర్గమోక్షదమ్మును బుణ్యంబునగు నర్బుదారణ్యమ్మున శిలాదుని వలన మనుష్యాకారమ్మగు శిలయందు నీకు జన్మంబు గలుగగలదు. అర్బుదాచల మనబడు నచట అచలేశ్వరలింగంబు గలదు. అది కాశీవిశ్వనాథులింగంబునకు దుల్యము. ప్రభాసతీర్థయాత్ర పదిమారు లొనరించిన పుణ్యమొక్కమారు అర్బుదాచలయాత్ర సేసినదాన గల్గును. అచట తపమ్మసేయు మానవులు మానవదేహధాతువులను వీడి చని మరలిరారు. అచ్చట జనించి నీ వచ్చటి శివదేవు నారా ధించి నంది యనుపే రొంది యిచటి కేతెంచి నాప్రతీహారి వయ్యెదవు. అనిన విని తనువు పులకింప వీరకుడు జననికి మ్రొక్కి స్తుతించి "అమ్మా! నీ శాపమ్మనుగ్రహము. అర్బుదాచలమున జన్మించుట విశేషించి యది మహీసాగరసంగమప్రాంత మగుటయు నేమిభాగ్యము! గిరికిని సముద్రమునకు నడుమనున్న యీ తీర్థము గోమాతకు పాదు గనదగియున్నది. అచటికేగి శివభక్తిచే పునరాగమనము సేసెద" అనెను. దేవియు నంత శశిమౌళిభవనముం బ్రవేశించెను. ఆమెం జూచి యుగ్రుండు అనార్యా (అపూజ్యురాలా యన్నమాట) యని నిందించెను. గౌరి స్మరవైరికి మ్రొక్కి "అవును. మీరన్న దిది యసత్యముకాదు. కేవల ప్రకృతి జడము. అది యనార్య యను నింద కర్హమే. పురుషానుగ్రహముననే జీవులు సంసారసాగరవిమోచన మందుదురు. అన నానందించి ఇందుమౌళి "సుందరి! ఇప్పుడు నిజ ముగా నీవు సుందరివి. 'కల్యాణి! నీకిపుడు కుమారు ననుగ్రహించెద.' నని యనేకవర్ష సహస్రంబు లామెతో వినోదించి నద్వంద్వంబగు సప్పురాణద్వంద్వంబునకు కుమారుం డుదయించి త్రిభువనైక కుమారుండయ్యె. (కుమారావతారకథ లోగడ వ్రాయబడినది)

విశ్వామిత్ర భగవాను లాస్వామిని శరణంది యమ్మహాసేనుని నీ యష్టోత్తరశతనామంబుల స్తవం బొనరించె.

—: విశ్వామిత్రకృత కుమారస్తోత్రము :—

త్వం బ్రహ్మవాదీ త్వం బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రాహ్మణవత్సలః
బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మదేవశ్చ బ్రహ్మదో బ్రహ్మసంగ్రహః
త్వం పరం పరమం తేజో మంగళానాంచ మంగళమ్
అప్రమేయగుణశ్చైవ మంత్రాణాం మంత్రగో భవాన్
త్వం సావిత్రీమయో దేవ సర్వత్రై వాపరాజితః
మంత్ర శ్శర్వాత్మకో దేవః షడక్షరవతాం వరః
మాలీ మాలీ పతాకీచ జటీ ముండీ శిఖం డ్యపి
కుండలీ లాంగలీ బాలః కుమారః ప్రవరో వరః
గవాం పుత్ర స్సురారిఘ్న స్సంభవో భవభావనః
పినాకీ శత్రుహా శ్వేతో గూఢః స్కందః కరాగ్రణీః
ద్వాదశో భూర్భువో భావీ భువః పుత్రో నమస్కృతః
నాగరాజ స్సుధర్మాత్మా నాకపృష్ఠ స్సనాతనః
త్వం భర్తా సర్వభూతాత్మా త్వం త్రాతా త్వం సుఖావహః
శరదక్ష శ్శిఖీ జేతా షడ్వక్త్రో భయనాశనః
హేమగర్భో మహాగర్భో జయశ్చ విజయేశ్వరః
త్వం కర్తా త్వం విధాతా చ నిత్యో నిత్యారిమర్దనః
మహాసేనో మహాతేజా వీరసేనశ్చ భూపతిః
సిద్ధాసన స్సురాధ్యక్షో భీమసేనో నిరామయః
శౌరి ర్యదు ర్మహాతేజా వీర్యవా న్సత్యవిక్రమః
తేజోగర్భోఽసురరిపు స్సురమూర్తి స్సురోర్జితః
కృతజ్ఞో వరద స్సత్య శ్శరణ్య స్సాధువత్సలః
సువ్రతః సూర్యసంకాశో వహ్నిగర్భః కణోభువః

పిప్పలీ శీఘ్రగో శ్యాద్రీ గాంగేయో రిపుదారణః
కార్తికేయః ప్రభుః క్షంతా నీలదంష్ట్రో మహామనాః
నిగ్రహో నిగ్రహాణాంచ నేతా త్వం సురనందనః
అవ్యయో హ్యమరః శ్రీమా నున్నతో హ్యగ్నిసంభవః
పిశాచరాజ స్సూర్యాభః శివాత్మా శివనందనః
అపారపారో దుర్జ్ఞేయ స్సర్వభూతహితే రతః
అగ్రాహ్యః కారణం కర్తా పరమేష్ఠీ పరంపదమ్
అచింత్య స్సర్వభూతాత్మా సర్వాత్మా త్వం సనాతనః
ఏవం స సర్వభూతానాం సంస్తుతః పరమేశ్వరః.

అని యిట్లు నుతింపబడి కుమారస్వామి యీ స్తవమ్ము సర్వ పాపహరము లక్ష్మీకరము భూతప్రేతరక్షఃపిశాచాది పీడానివారకము దుస్స్వప్ననాశకము- అని యనుగ్రహించి యమ్మునిచే జాతకర్మాది సంస్కార సంస్కృతుండయ్యెను.

అంతట కౌశికముని కుమారస్వామికి జాతకర్మాది సంస్కారములు యథావిధి నిర్వర్తింపజేసెను. అగ్ని యేతెంచి తనబిడ్డని జూచి మురిసి యాలింగనము సేసికొని, శక్తియను దివ్యాస్త్రము నొసంగెను. అదిగొని శ్వేతపర్వతశృంగమ్ము నెక్కి పదిదిశలు గనుగొనుచు ఘోర గర్జన మొనరించెను. మఱియు రక్షోనిలయమైన యాపర్వతమును శక్తిచే ఖండఖండముగా ఖండించెను. అందలి దానవులందఱు చూర్ణమై పోయిరి. సర్వభూతములు త్రాహి త్రాహి (రక్షింపు రక్షింపుము) యని యార్చినవి. ఆవార్త సురలు సురేశ్వరునికి విన్నవించిరి. అవ్వల సకలదిక్పాల సేనాపరివారమునకు నాయకుడై స్వామి తారకప్రముఖ దానవవర్గమును సంహరించెను. అయ్యెడ పుణ్యవాయువులు వీచెను. దిశలు ప్రభాకరుడు సుప్రభుండయ్యె. అగ్నులు చక్కగా వెలింగెను. దిశలు ప్రసన్నము లయ్యెను. ముకుందుం డపుడు స్కందునిగని బాణాసురుని గురించి తెలుప శక్తిధరుండు విడిచిన శక్తి క్రౌంచపర్వతముం భేదించి యందున్న సర్వదానవసంఘమ్మును దహించి బాణుని సంహరించె.

ఇప్పటికి నాపర్వతశిఖరమున నాబిలమును గానిపించును. అందుం డియ హంసలు క్రౌంచపక్షులును మానససరస్సున కేగుచుండును. విశ్వమంగళ మొనరించిన సర్వమంగళాతనయు గుమారు నింద్రో పేంద్రప్రముఖ బృందారక బృందము నుతించిరి, నతించిరి, నటించిరి. (అధ్యా 30,31,32 తారకాసురయుద్ధము-తద్వధయు వర్ణితములు.)

(అధ్యా. 33) కుమారప్రతిష్ఠిత ప్రతిజ్ఞేశ్వర- - శక్తిచ్ఛిద్రేశ్వర- లింగ మాహాత్మ్యము.

నారదుండు నరున కిట్లనియె. గిరిరూపముగు నా క్రౌంచము విరిగిపడి గుణవంతురాలిం గుణవంతుడు కౌగలించుకొన్న ట్లవని నాలింగనమొనరించి నంతట నమరులు వెఱగంది జయగానములుసేసి కుమారు నభినందించిరి. కొంద ఱయ్యుగ్రమూర్తిని సమీపింపలేరైరి. వారి వినుతు లాలించి బుద్ధిశాలియగు నిలింపసేనాని మనసునం దిగులు పడి దురపిల్లుచు 'సురలార! పాతకినగు నన్నుజూచి శోకింపవలసినదానికి మారుగా నిట్లు గొనియాడుచున్నారేమి? ఈ క్రౌంచగిరి రుద్రాంశ మున బుట్టినవాడు. వీనికి ద్రోహముసేయుట రుద్రునికి ద్రోహము సేయుటయే. స్వాయంభువమనువు పాడిన శ్లోకమును మీరు విన లేదా? దాని భావమిది. "వీరుడగు పురుషుని సంహరించినవాడు గోసహస్రదానము చేసెనేని పాపవిముక్తు డగును. కావున నెట్టైన వీరుని సంహరించుట తగదు. పాపిని జంపిన బాపములేదు. నిజమే కాని యీ గిరి శివభక్తుడనుమాట తలపునకు వచ్చి ఖేదమొందెద. నాకు బ్రాయశ్చిత్త మేదేని వినిపింపు డన వాసుదేవుండు సకలలోక గురుండు కావున దేవతలందఱిలో నిట్లనియె. శివకుమార! శ్రుతియు స్మృతియు నితిహాసపురాణములు ప్రమాణముగునేని దుష్టసంహారమున నెట్టిదోషములేదు. తన ప్రాణములను బరప్రాణములచే నెవ్వడు నిర్ద యుడై పోషించుకొనునో వానిని వధించుట శ్రేయస్కరము. వధింపని వాని కథోగతి. అన్నము తినుచున్నవాని కడుపుగొట్టుట భర్తకు

భార్య యపచారము చేయుట, గురువునెడల శిష్యుడుగాని యజ్ఞకర్త గాని దొంగవృత్తితో వర్తించుట, రాజు పాపముసేయుట అను వాని వలన గలిగినంతపాపము సమర్థుడైయుండి పాపిని శిక్షింపక చూచి యూరకుండువానికి గల్గును. దుష్టశిక్షణముచేయని పరిపాలకుని గని జనము సహింపరు. అట్లైన వారికిక దిక్కేది? దుష్టశిక్షకు డగు రాజు లేనిచో యజ్ఞములు వేదములు మొదలగు విశ్వోద్ధారకము లగునవి యెట్లు ప్రవర్తించును? కావున నీవిపుడు పుణ్యమందితివి కాని పాపమును గాదు. కాదేని రుద్రభక్తులందు నీకెక్కువ గౌరవమందువేని దానికి బశ్చాత్తాపమే ప్రాయశ్చిత్తము. రుద్రు నారాధించుటయు నందు జేరినదే. బ్రహ్మాండ మకాండక్షయమ్మున కున్ముఖమ్మైనపుడు హాలాహలమును గుత్తుకధరించిన పరమకరుణామృతవిగ్రహమ్మగు శంకరునిమించినవా డింకెవ్వడు? ఆకస మ్మొరసిన యమరగంగ బిందురూపమై యెవ్వని శిరమ్ము నలంకరించె నట్టి గంగాధరునికంటె ఘను డెవ్వరు? యజ్ఞాదులు నేని యర్చనములేక వ్యర్థములో యిందులకు నక్షుండు ప్రత్యక్షదృష్టాంత మయ్యెనో యయ్యష్టమూర్తికంటె శ్రేష్ఠుం డెవ్వడు?

అరదముక్షోణి, సారథియు నవ్విధి, నేనునునమ్ము, విల్లు మం
దరగిరి సూర్యచంద్రులును దద్రథచక్రము, లట్టిదానఁ ద్రై
పురహరణోత్సవమ్మనను బూనియొనర్చె హరుం డపార స
త్కరుణరసాబ్ధి శంకరుని కన్న నొరుల్ కలరే శివంకరుల్.

అట్టి దేవదేవునియోగమార్గమున గొంద అర్చింతురు. ఆ శూన్యలక్ష్యోపాసనము శ్రమసాధ్యము. చరాచరజగమ్ములు లీనమ్మగు లింగనామక ప్రతీకోపాసన మిం దభిషేకము సేయుటవలన బ్రహ్మాది తృణపర్యంతమగు జగమంతయు తర్పితమ్మగును. అచట నివేదించినదాన త్రిలోకసంతర్పణము సేసినట్లు. లింగమునం దేది సేసిన నది భువనత్రయమునకు జేసినదియ. అగ్ని సర్వదేవతలకుం బోలె సర్వలోకములకు శివలింగము ముఖము! కావున కార్తికేయా! నీవు లింగప్రతిష్ఠ కావింపుము. ఇందులకు సాక్షి యిట స్వాయమ్ముగ

మహేశ్వరుడే. అని విష్ణు వనినంతట నంతట సాధువాదము ప్రవర్తిల్లె. అనంగవైరియు నాత్మజు నాలింగన మొనరించి 'తండ్రి! నాభక్తుల యెడల నీవు చూపువాత్సల్యముకంటెను నీయెడల నా కపరిమిత వాత్సల్య మొదవినది. జగద్గురుండు భగవంతుండు వాసుదేవుం డిపుడేది యానతిచ్చె నది యట్టిద. అన్యథా కానేరదు. నేనే హరి. హరియే నేను. రెండుదీపముల కెట్లు భేదములేదో యట్లే మాయిద్దరికి భేదము లేదు. అతనిని ద్వేషించినవాడు నన్ను ద్వేషించినట్లే. అతని ననుగమించినవాడు నన్ననుగమించినట్లే. స్కంద! నాభక్తుడే యీ జ్ఞానము వడయును. అనవిని సేనాని, 'శంకర! మున్ను తారకవధసమయంబున గగనవాణి యిట్లే నాకు వినిపించినది. అని తారకవధ నా మొదటి ప్రతిజ్ఞ. శక్తి బయలువెడలి యయ్యసురను నిస్సత్త్వునింజేయవలయు ననుట రెండవది ఎక్కడ వాడు సంహరింపబడెనో యక్కడ శాంతిక్రియ చేయవలె ననునది మూడవది ఈ మూడింటికి ననువుగ మూడులింగములను విశ్వకర్మచే నిర్మింపజేసి కుమారస్వామి మూడుతావులందును బ్రతిష్ఠించెను. మొదట పశ్చిమదిశ 'ప్రతిజ్ఞేశ్వరము' అను లింగమును నిల్పెను. అక్కడ బహుళాష్టమినాడు స్నానముసేసి యుపవసించి పూజించి జాగరముసేసినచో బరుషములాడిన పాపము పోవును. వహ్నికోణమున (ఆగ్నేయ దిశయందన్నమాట) శక్తి బయలుదేరిన సరస్సుదరి "కపాలేశ్వరము" అనులింగము ప్రతిష్ఠింపబడినది. అచటి దేవి 'కాపాలికేశ్వరి' యనంబడును. ఉత్తరదిశ "శక్తిచ్ఛిద్రము" అనంబడును. అక్కడ సర్వపాపహరయగు పాతాళగంగ యున్నది. స్కందుం డచట స్నానమాచరించి వజ్రాంగతనయుడు కాశ్యపేయుడు రుద్రభక్తుడు నగు తారకునికి బ్రీతిగ దిలతర్పణమును "అక్షయ్యోదక మస్తు" అని వదలెను. అపుడు హరుండు స్కందునితో "కృష్ణచతుర్దశినాడు మధుమాసమున స్నానముచేసి యుపవసించునేని తేజోవధ నిమిత్తమైన పాపమునుండి విముక్తుడగును (తేజోవధమనగా బ్రతాపశీలురగు శూరుల సంహరించుట) ఈశక్తిచ్ఛిద్రతీర్థమున నీచెప్పిన కృష్ణాష్టమితో సోమవారము శివయోగము తైతిలమనుకరణముననను నాయుం

గలిసినచో నానాఁడు రుద్రపారాయణము సేసినవాఁడు సశరీర రుద్రలోక మందును.” అని యానతిచ్చిన త్రిలోచను వచనంబులకు స్కంద స్వామి ప్రీతుండయ్యె. దేవతలు ముదితులై సాధువాదంబు సేసిరి.

(అధ్యా ౩౮) బ్రహ్మ తృతీయమ్మగు లింగమ్మును కుమా రేశ్వరలింగ మ్మను పేర మహీసాగరసంగమతీర్థమ్మున బ్రతిష్ఠింప జేసెను. గుప్తక్షేత్రమనియు వానికి నామాంతరము. గుహుండక్కడ గిరిజావల్లభు వినుతించి యనుగ్రహపాత్రుండయ్యె. శాంకరియు నచట నధివసించి భక్తానుగ్రహమ్ము సేయుదునని కుమారుని లాలించె.

(అధ్యా. ౩౯) సురలు కుమారుంగని 'స్వామీ! నీ విజయ చిహ్నంబుగ నొక స్తంభము నిందు బ్రతిష్ఠింపవలయునని యర్థించిరి. అట్లనే స్తంభేశ్వరమను నాతీర్థమ్మున స్తంభమ్ము 'స్వామిచే ప్రతిష్ఠిత మైనది. శివుండును గుమారునియెడ బ్రసన్నుడై సప్తమ వాయుస్కం ధంబున నివసింపుమని యానతిచ్చి తా నా స్తంభతీర్థమ్ము నధివసించె. బర్బరీతీర్థ ప్రసంగవశంబున భూగోళస్వరూపమును దేవర్షి వినిపించెను. (చూ. అధ్యా. ౩౬. భూగోళస్వరూపవర్ణనము. చూ.) అధ్యా. ౩౭. ఇందు సందర్భవశమున జ్యోతిశ్శాస్త్ర విషయ మిట్లున్నది.

లంక మొదలగుదానికి వ్యక్తదేశ మనిపేరు. దానికి దక్షిణ మున నున్న ప్రదేశము భూర్లోకము. దానికుత్తరమున భువర్లోకము మేరువు స్వర్లోకము. ఆమీఁద ఆకాశమున మహర్లోకము. దానిమీఁద జనలోకము. ఆమీఁద తపోలోకము. ఆపైన సత్యలోకము' అని యున్నవి.

భూమికి లక్షయోజనములలో రవిలోక మున్నది. రవిరథము తొమ్మిదివేల యోజనముల వైశాల్యముగలది. దాని యీషాదండము (పోలుగర్ర) పదునెన్మిదివేల యోజనముల పొడవుగలది. సూర్యమండ లమునుండి లక్షయోజనములలో చంద్రమండల మున్నది. అతనిది త్రిచక్రమగు రథము. గుఱ్ఱములు మొల్లమొగ్గలవలె తెల్లనివి.

చంద్రునుండి నూరువేల యోజనములలో నక్షత్రమండలము గలదు. దానికి మీద రెండులక్షల యోజనములలో బుధమండల మున్నది. అతని రథము వాయువు అగ్నియను ద్రవ్యములచే నేర్పడినది. వానివి యెనిమిది వాహనములు పిశంగవర్ణములు. వానికి రెండులక్షలలో శుక్రుండు గలడు. అతని కెనిమిది గుఱ్ఱములు భూసంభవములు కల రథము గలదు. వానికి రెండు లక్షలలో బృహస్పతి. పాండురవర్ణంబు లగు నెనిమిది హయమ్ములుగల కాంచనరథ మత డధిష్ఠించును. శని యాతనికి రెండులక్షలలో గలడు. వాని రథాశ్వము లాకాశ సంభవము లెనిమిది. శబలవర్ణము గలవి. వానికి లక్షమీద సప్తర్షి మండలమున్నది. సూర్యునికి క్రిందుగా రాహు వెనిమిది గుఱ్ఱముల రథమెక్కి యున్నాడు. వాని వాహనములు తుమ్మెదలరంగుగలవి. సప్తర్షిమండలమునకు లక్షలో ధ్రువు డున్నాడు. (కుజునికి రెండు లక్షలయోజనములలో బృహస్పతి గలడని యున్నదికానికుజునియునికిం గూర్చి మూలములో శ్లోకము లోపించియున్నది) ధ్రువుడు శింశుమార చక్రముయొక్క తోకయం దున్నాడు. అతడు వాసుదేవస్వరూపు డందురు. ఈ ధ్రువాంతగ్రహమండలమంతయు వాయుపాశములచే గట్టబడియున్నది. సూర్యమండలప్రమాణము తొమ్మిదివేల యోజ నములు. దానికి రెండురెట్లు చంద్రమండలము. ఆ యిరువురకు దుల్యుడై రాహువు వారికి క్రిందుగా నడచుచుండును. అతడు భూమి యొక్కనీడ నుద్ధరించుకొని మండలాకారముగ వర్తించును. చంద్రు నిలో బదునాఱవభాగము శుక్రుడు. శుక్రునిలో నాల్గవవంతు తక్కు వగా బృహస్పతి. అతనికి నాల్గవవంతు తక్కువగా శని కేతువు బుధు డును. భూలోకము పాదగమ్యము. భూమికి సూర్యునికినడుమ భువ ర్లోకము. ధ్రువునికి సూర్యునికినడుమ బదునాల్గు నియుతముల యోజ నముల యంతరము స్వర్లోకము. ధ్రువునికి మీద కోటియోజనములలో మహర్లోకము. రెండుకోట్లలో జనలోకము. అక్కడనే చతుస్సనులు (అనగా సనక సనందన సనాతన సనత్కుమారులు) గలరు. నాల్గుకో ట్లలో తపోలోకము. అక్కడ వైరాజులను దేవతలు దప్పికలేనివారై యుందురు. తపోలోకమునుండి యాఱుకోట్లలో సత్యలోకము. అపున

ర్మారకులను మహానుభావుల కది స్థానము. ఆ మీాద పదునెనిమిదికోట్ల యెనుబదియైదులక్షల యోజనములలో నిరుపమ శుభస్థాన మొకండు రాజిల్లుచున్నది. భూర్భువస్వర్లోకము లను నీ మూడింటికిని కృతకమని పేరు. జన తపస్సత్యలోకములు మూడును "అకృతకము" అన బడును. కృతకాకృతక మధ్యస్థమైనది మహర్లోకము. అది కల్పాంత మున శూన్యమగునుగాని సర్వాత్మనా నశింపదు. ఇవి సప్తపుణ్యలో కములు. ఇవి వేదవిహితకర్మానుష్ఠానజన్యములు. బ్రహ్మాండ శిరస్సున గంగానది యున్నది. అక్కడనుంచి మేరువునకు దిగి భూమిని పాతాళ మును ప్రవేశించి యది పవిత్రము చేయుచున్నది.

—: సప్తవాయుస్కంధములు :—

భూమినిదాటి మేఘముల గదల్చుచు మేఘమండలముదాక వీచువాయువు ప్రవహము. (మేఘముల "ప్రవహతి"- ప్రవహింప జేయునది యని వ్యుత్పత్తి) ధూమజములు ఊష్మజములు నగు మేఘ ములు సముద్రోదకముతో నిండవు. అవి నీలాంగములు. అవే వర్షిష్ఠములు. రెండవది "ఆవహము" అది సూర్యమండల నిబద్ధమై యున్నది. దాని పట్టుతోనే సూర్యమండలము తిరుగుచున్నది. మూడవది "ఉద్వహము" అది చంద్రస్కంధమున నున్నది. నాల్గవది "సంవహము" నక్షత్రమండలమం దున్నది. ఐదవది వివహము. ఇది గ్రహచక్రమున కాధారమై త్రిప్పుచున్నది. "పరివహము" ఆఱవది. అది సప్తర్షిమండలమం దున్నది. ధ్రువునివంక కావాయు వుచే సప్తర్షిమండలము తిరుగును. "పరావహము" ధ్రువమండల మం దున్నది. అది యేడవది. దానిచే ధ్రువమండలము నిలుకడ పొందుచున్నది. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమున మొదటిది ఆవహమని తెల్పబడి నది. ఈ పురాణములో మొదటిది ప్రవహమని యున్నది.) ఈ వాయువుచే దితిగర్భమున నింద్రునిచే ఛేదింపబడినవిగా సప్త సప్త సంఖ్యాకములయి (నలుబది తొమ్మిదియయి) పురాణముల వర్ణింప బడినవి. ఆ కథ సర్వపురాణ ప్రసిద్ధము)

(అధ్యా. ౩౯. లో పాతాళవర్ణనము కలదు.)

— బర్కరీ తీర్థ చరిత్ర —

ఋషభుని కుమారుడు భరతుడు. ఋషభునివలననే లోకములను మోహపెట్టు పాషండవాదములు ప్రబలినవి. వానికుమారుడు శతశృంగుడు. వాని కెనమండ్రుగురు కుమారులును నొక కన్యయుం గలిగిరి. ఆ బాలిక బర్కరీముఖము (మేకముఖము) గలదయ్యెను. దానికి గారణ మేమన ముందటిజన్మమున నామె మేక జన్మమెత్తెను. ఆ మేక యొకవలలో దగులుకొని విధివశమున నందు దల తెగిపోగా నక్కడనే చనిపోయెను. అది మహీసాగరతీర్థ మగుటచే దత్ప్రభావమువలన నామె శతశృంగనృపునికనుంగుబిడ్డయైజన్మించెను. కాని యామె ముఖముమాత్రము మేకముఖ మట్లనే యుండెను. మిగిలిన శరీరము జగన్మోహనమయి యుండెను. దానికి దలిదండ్రులు, ప్రజలు మిగుల ఖిన్నులయిరి. ఆమె వయసువచ్చిన తరువాత నొకనాడద్దమున దనమోము చూచుకొని యాశ్చర్యపడి మున్ను దాను సేవించిన తీర్థమహిమచే గల్గిన పూర్వజన్మస్మృతిచే దలిదండ్రుల నోదార్చి స్తంభతీర్థమున కేగి దానములుసేసి యటమున్ను బొదలో పడియున్న తన శిరస్సును వెదకి తెచ్చి యస్థిమాత్రావశేషముగానున్న దానిని దహించి సంగమతీర్థమునం దస్థిమజ్జనము గావించినంతనే తత్ప్రభావమున నప్పుడ పూర్ణ చంద్రబింబమ్మువోలు ముఖముం బడసెను. సురాసుర నరకిన్నరు లా మోమునందమునకు మోహించిరి. ఆ బాల యటనే తపమాచరించి నిరంతర సన్నిధానము వరమ్ముగా బడసెను. అచ్చటనే శివలింగప్రతిష్ఠయుం గావించెను. స్వామి యట బర్కరేశ్వరుం డనుపేర రాజిల్లె. స్వస్తికుడను నాగేంద్రుడా బాలికం జూడ నేతెంచెను. వానిరాకచే భూమి మీది కుత్ క్షిప్తం బయ్యె. అచ్చటనే యొకకూప మేర్పడినది. దానికి 'స్వస్తికము' అను పేరిందుచే గల్గెను. అందు గంగాతీర్థము నుంపబడినది. అది సర్వపాపహరము సర్వఫలప్రదమని శివు డనుగ్రహించెను. కార్తిక కృష్ణ చతుర్దశియం దీ స్వామి నర్చించిన ననంతఫలదము. ఆ బర్కరీకన్యయే భారతభూమి నవఖండవిభాగముసేసి యనంతగ్రామముల నన్నలకిచ్చి తా నచ్చటనే శివారాధన నిరతయయ్యె. పార్వతి యామెకుం దర్శన

మిచ్చి 'చిత్రలేఖ' యను చెలికత్తెగా నామెను స్వీకరించెను. ఆచిత్ర లేఖయే ఉషాదేవి కనిరుద్ధునిచిత్రము రచించియిచ్చినది. ఆమె అప్సర: నీటియందు దీవ్రతపం బొనరించి యప్సరసనామము నందె మహాకాలుని కింకరియయ్యె. యోగినీచక్రమం దగ్రేసరురాలు నయ్యెను.

(అధ్యా. ४०) నారదుండు నర్జునున కిట్లు తెలిపె. మహాకాలే శ్వరుని దివ్యచరిత్రమ్ము తెలిపెద. మున్ను గాశీక్షేత్రమున మాంటి యను రుద్రజప తత్పరుం డొక డుండెను. అతడు నూరేండ్లు తప మొనర్ప రుద్రునను[గహమున నాతనిభార్య చటిక యనునది గర్భ వతి యయ్యె. ఆమె నాల్గువత్సరములు గర్భమును మోసెను. మాంటి సామమంత్రముల నభిమంత్రించి గర్భస్థశిశువుతో 'వత్సా! నీతల్లి పరమశుద్ధురాలు. ఆమెను మిగుల శ్రమపెట్టుచున్నావే గర్భమ్ము వెలువడి రావేమి? మనుష్యలోకముకై [illegible] లేదేమొ! నరలోకము ధర్మాది పురుషార్థసాధనము. దేవతలు నిందు జనింప నభిలషింతురు. ఈవేల రా" వన గర్భస్థశిశువు దేవ ములం దర్చిరాద్మార్గము కాలమార్గము (ధూమమార్గ మని యందురు) నను రెండుమార్గములలో మొదటిది మోక్షపదము. రెండవది కర్మమార్గము. దీన సుఖము లేదు. మొదటిదాని లభించునేని [illegible] యవతరించుటకు వెనుదీయ నన మాంటి తన యిలవేల్పగు మహా శ్వరుని కీవార్త నివేదించి శరణొందెను. భక్తికి మెచ్చి [illegible] వైరాగ్యకరములగు విభూతులను బంపి యతనికి జ్ఞానప్రబోధము జేయించెను. వారిబోధ విని కుమారుండు భూమికై జన్మించెను. విభూతులు వానితండ్రియగు మాంటిని గని శిశువు [illegible] భీతుడై చూడు మెట్లేడ్చుచు కంపించుచున్నాడో! కాలభీతి యనుపేర నీతడు వర్ధిల్లునని యేగిరి. అతడు సర్వసంసార[illegible] తుడై పాశుపతవ్రతనిష్ఠుడై గుప్తక్షేత్రమహిమంబు గని వచ్చి రొక బిల్వవృక్షము క్రింద నొకలక్ష జపించెను. అప్పుడు యాతని యింద్రియములు లయమంది పరమానందస్వరూపుడై [illegible] కాశీప్రముఖ దివ్యక్షేత్రములం దెందును నందని యమందానంద

మిం దండితిని గంగామృతమ్మట్లు నాయిందిద్రియమ్ములు ప్రసన్నమ్ము లయ్యెను. భూతదయ నన్ను వరించినది. ఏకైకమగు పరమ ధర్మము నా కవగతమైనది. ఇదియిదియని పెక్కుతీర్థముల నటమ టించువానికి ముక్తిరాదు. అని యంగుష్ఠమున నిల్చి మంత్రపురశ్చ రణ సేసెను. తోయబిందుమాత్రి స్వీకారమ్ము నియమముసేసి యట్లు జపించు నతనిదరి కొకడు జలపూర్ణకుంభంబు గొనివచ్చి నీ నియమమ్ము పూర్ణమయ్యెను. ఈయుదకమ్ము గొని నాశ్రమ సఫలమ్ము సేయుమని వేడుకొనెను. అంత కాలభీతి నీకులశీలాదులేవి? తెలిసికొని నీవిచ్చిన నీరము గ్రహింతుననియె. అతడును నాతల్లి దండ్రుల నెఱుంగను. పోయినారో యున్నారో తెలియదు. ఎప్పుడును సోహమ్ సః=అతడు అహం=నేను అనిమాత్రము చూచుచుంటిని. ఆచారధర్మములతో నాకు బనిలేదు. నేనేమియు చేయుటలేదు. అన కాలభీతి యట్లైన నీ నీరు నేను దీసికొనను. నాగురువు నాకు బల్కిన శ్రుతివచన మిట్లున్నది. ఎవ్వనికులము తెలియదో బీజశుద్ధి యెవ్వనికుండదో వానియన్నము తిన్నను నీరు త్రావినను సాధువు చెడిపోవును. రుద్రు నెఱుంగక రుద్రభక్తుండుగాకయుండువాని యన్నోదకము లారగించినవాడు పాపి. అనవిని యాపురుషుండు నీ వపస్మారివి. జడుడట్లున్నావు. నిన్ను జూచిన నవ్వు వచ్చుచున్నది. సర్వభూతములందు శివుడున్నాడు. తనకు నితరుని కంతరముచేయు భేదదృష్టికలవానిని మృత్యువు బెదరించును. అదిగాక మంచినీటిలో నశుచిత్వ మేమిచెప్పుము. మట్టికుండ యిది. నిప్పుచే గాలినదికూడ. నీట నింపబడినది. ఇట్టిదానిలో నశుచిత్వప్రసక్తి యెక్కడిది? నాసంసర్గమువల్ల నిది యంటువడినదని యనుమానింతువా? నే నీనేలమీద నిలబడియున్నాను. దీనిమీదనే నీవు నున్నావు. కాని యాకాశమున నెగిరిపోవుట లేదుగదా! ఈరీతి విమర్శింపగా నీమాట ముగ్ధభాషణ మట్లున్నది. అన గాలభీతి యిట్లనియె. అన్నిభూతము లందు శివుండే యున్నాడని చెప్పినచో నట్టివారు మన్ను ఎమ్ములు నేల తినరు? (అనగా మన్ను మొదలయినవి గూడా యీశ్వర రూపములే యను సమత్వదృష్టి లోకవ్యవహారమున లేదేమని

ప్రశ్న) పరమేశ్వరుడు చిత్తశుద్ధికొఱ కేర్పరచిన స్థితి యిట్టిది. ఫలరూపమయిన ప్రయోజనము చూపి ఆమర్యాద సంరక్షింపబడు చుండును. ధాత మున్ను రూపాత్మకమైన యీజగమ్మును సృజించెను. త్రాటిచే గోవట్లు రూపప్రపంచము నామప్రపంచముచే సంఘటింప బడియున్నది. ధ్వని వర్ణము పదము వాక్యము నని నామప్రపంచము నాల్గు విధములు. ధ్వని నాదమయము. వర్ణము లకారాదులు. పదము శి–వ అనునిట్టివి. 'శివ' యనునది వాక్యము. ఆవాక్యము మూడు విధము లని వేదము చెప్పుచున్నది. శ్రుతి ప్రభుసంమితము. ఇతిహాసపురాణాదులు సుహృత్సమ్మితములు, కావ్యాలాపాదికము కాంతాసమ్మితము. ఇందు ప్రభుసమ్మితము బాహ్యాభ్యంతరములు రెండింటను శుచియైనది. సుహృద్వాక్యము నట్టిదే. అది సర్వథా పాలనీయము. సప్తర్షిప్రముఖులగు బ్రాహ్మ ణులు వేదేతిహాసపురాణములను సంరక్షించినారన్న వారు తెలి యనివారా? వేదాంతవచనములం బట్టి యూర్ధ్వలోకగాములను సాత్త్వికులని మధ్యలోకగాములు రాజసులని తామసు లధోగతి లని తెలియుచున్నది. ఈసత్త్వాదిగుణపరిగణనము జీవుల కాహార నిమిత్తముగా గల్గుచున్నది. సర్వభూతములందు శివుడు గల డను మాటపై మా కసూయ లేదు. అది నిక్కము. శివుడట్లున్నాడు. కాని ఒక్కయుపమానము వినుము. స్వర్ణభూషణములు పెక్కులున్నవి కాని కొన్ని శుద్ధరూపములు కొన్ని హీనరూపములు గలవు. అన్నిం టను బంగారమున్నది. అట్లే శివుడు నున్నాడు. తక్కువ వన్నెగల బంగారము పుటముబెట్టి శోధించిన మేలిమివన్నె బంగారమగును. అట్లే శోధితమైన యీశరీరమును శుద్ధమై స్వర్గమున కేగును. కావున హీనునినుండి యేవస్తువును గాని తీసికొనరాదు. ఆహారవిహారముల పట్లను నీనియమము సర్వథా పాలింపదగియుండును. కావున నీవిచ్చు నీరంటనైన నంటను. మంచిది కానిమ్ము చెడ్డది కానిమ్ము మాకు శ్రుతియే ప్రమాణము. అనవిని యాపురుషుండు కుడిబొటనవ్రేలు క్రిందరాచి యొక గుంటచేసెను. అందు జలమును రప్పించెను. అది పొంగిపొరలిపోవుచుండగా కాలిచేత నొక చక్రాకారముగ గుంట

చేయగా నది పెద్ద సరస్సయ్యెను. ఆయద్భుతమునకు బ్రాహ్మణు డాశ్చర్యపడదయ్యెను. భూతప్రేతాదుల నుపాసించు తుచ్ఛమంత్ర జాలికులం దీలాటివింత లుండును. దానికి వెఱుగుపడి సనాతన వేద మార్గమును విడువరాదు. అన నన్నరుడు వెండియు 'బ్రాహ్మణ! నీ వతి మూర్ఖుడట్లున్నావు. పైన ప్రజ్ఞావాదములు సేయుచున్నావు. నీ వీ శ్లోకార్థము వినలేదా! నూయి యొకరిది, చేదయొకరిది, త్రా డొకరిది. ఇంకెవరో స్నానము సేయుదురు, త్రాగుదురు. మొత్త మీయందఱును ఫలమున సమభాగులే. అట్టితఱి నా నీరు వద్దు వద్దందు వేల? అన ఘటాదులు నిమిత్తముగా నీసుకృతమ్మున సమభాగ మెట్లు వచ్చెనని మఱలమఱల విమర్శించి యావిప్రు డొక నిశ్చయ మునకు రాలేకపోయెను. బహుజనము లిచ్చిన ద్రవ్యముయొక్క తరతమ భేదముం బట్టి తరతమఫలము రావలసియుండునే యనియు శుచియై శివధ్యాననిరతుడై యీజలము త్రాగినను త్రావకుస్నాను ఫలమొక్కటే యనియు నిట్లు వితర్కించి ఓయీ! నీవన్నది సత్యమే. కాని కుండనీరుపోసి గుంట నింపితివి. ఇది ప్రత్యక్షముగా జూచి నావంటివాడీ నీరెట్లు త్రావగలడు? చెప్పుమనెను. ఈవిధమగు నాతని దృఢనిశ్చయమును గని యాపురుషుండు నవ్వి యంతర్ధాన మందెను. కాలభీతియు నీకథ యేమోయని యాశ్చర్యపడుచుండగ నే యచటగుంటనుండి యొకలింగము దశదిశల వెలిగించుచు బ్రాదుర్భవించెను; ఆలింగావిర్భావసమయమున నప్సరసలు నాట్యము సేసిరి. గంధర్వులుపాడిరి. పారిజాత కుసుమవర్షము గురిసెను. దేవమునులు జయజయనినాదములు సేసిరి. కాలభీతి ప్రణతుండై స్తుతించెను.

కాలుఁడు పాపకోటులకుఁ గాలుఁడు సంసృతి కౌర! కాలుఁ డా
కాలపథంబు పాలిటికి గాలగళుండు కలాకలుఁడ మహా
కాలుఁ గలావికారి బలకారిఁ బ్రియంబను నిన్ భజింతు నీ
మ్రోలన వ్రాలెదన్ సకలభూతములన్ నినుగాఁదలంచెదన్.

అని యిట్లు పెక్కువిధంబుల నినుతుండై లింగము వెలువడి ముల్లోకములును నిజతేజంబున వెలిగించుచు బ్రత్యక్షమై నీవీతీర్థమున

జేసిన యారాధనకు దృష్టుండనైతి. నేనే యిప్పుడు నరాకృతిం దాల్చి వచ్చితి నీతో జర్చించితి. నీవంటివారు ధర్మమార్గమును సంరక్షించు చున్నందులకు మెచ్చితి. సప్తమంత్ర రహస్యార్థమైన నీ స్తవముచే సప్తమంత్రఫలము లభింపగలదు. వరముకోరుమన గాలభీతి 'ధన్యుండ నైతి నీతోషణంబున సర్వధర్మములు సఫలంబులైనవి. ఈలింగము నారాధించినవారి కక్షయఫలమ్ము ననుగ్రహింపుము. ఆకాశమున దార కాలింగమ్మును పాతాళమున హాటకేశ్వరము భూపృష్ఠమున స్వాయం భువలింగమ్ము ననువాని కీలింగంబు తుల్యంబగుగాక! యనిన నట్లు శివుం డనుగ్రహించి కరంధముడను రాజర్షి యచిరకాలమున నిటకు రాగలడు. అతనికి సర్వధర్మములు తెలిపి నాలోకమునకు రమ్ము! అని శంకరుం డంతర్ధానమందెను. అవ్వల గరంధము డేతెంచి ధర్మ ప్రశ్నమ్ములడుగ కాలభీతి మహాకాలుండను పేర నాతని సంశయము లన్నిటి నివారించెను.

—। మహాకాలుడు కరంధమునికి ధర్మములు సెప్పుట ।—

పితరులకు దీర్థములందు దర్పణము సేయుదురుగదా. నీటిలో నీరు గలియునేకాని యది పితృదేవతల కందుటయు వారు తృప్తు లగుటయు నెట్లు? పిండప్రదానాదులు నింతియే. మన మిడిన యన్నా దులను బితృదేవతలు భుజింతు రనుమాట కుదురదు. స్వప్నప్రాయ మైన యీపితృదేవతాప్రసక్తినిగూర్చి నామనస్సు మిగుల మోహము నెందుచున్న దన మహాకాలుం డిట్లనియె.

దేవతలకు బితరులకు హవ్యకవ్యము లందుటకు గారణము గలదు. దూరముగా జెప్పిన మంత్రము, దూరమున జేసిన పూజయు దూరస్తుతియు భూతభవిష్యద్వర్తమానమగు సర్వమును వారెఱుం గుదురు. దానిని బొందుదురుగూడ. పంచతన్మాత్రలు (శబ్దస్పర్శ రూపరసగంధములు) మనోబుద్ధ్యహంకారములు జడప్రకృతియు నగు నవతత్త్వమయ మీశరీరము. ఇందు పురుషుడు (జీవుడు) దశముడు.

కావున గంధముచేతను శబ్దాదితత్త్వములచేతను పితాదులు తృప్తు లగుదురు. అందును శుచియయినవానిం జూచి మిక్కిలి తృప్తిచెందెదరు. పశువులకు దృణమును నరుల కన్నము నట్లు దేవయోనుల కన్నసారమే భోజనము. సర్వభావములయొక్కయు (పదార్థములన్నమాట) శక్తు లచింత్యములు. జ్ఞానగోచరములు. కాన పితృదేవాదులు పదార్థతత్త్వమును గ్రహింతురుకాని యాపదార్థ మిక్కడనే మిగిలియుండును. అన గరంధముం డిట్లనియె. పితరులకు శ్రాద్ధము పెట్టబడుచున్నది. వారు స్వకర్మవశమున స్వర్గమునకో నరకమునకో పోయిన వారీ శ్రాద్ధాన్నము నెట్లనుభవింతురు ? కర్మబద్ధులయి స్వర్గనరకాదుల ననుభవించు వారింకొకరికి ఆయువును సంతానమును ధనమును విద్యను స్వర్గమోక్షములను సుఖములను నెట్లీయ సమర్థులయ్యెదరు ? అన మహాకాలుం డిట్లనియె. రాజాగ్రణీ ! పితరులు స్వకర్మవశు లన్నమాట సత్యము, దేవాసురయక్షాదులలో మూర్తిమంతులు నమూర్తులు నయి చతుర్వర్ణములవారి యొక్కయు దేవత లేడు వర్గములుగా నుందురు. వారు సర్వవాంఛల నీయగలరు. అట్లే పితృగణములు ముప్పదియొక్కటియు ప్రబలులు. ఇచ్చట బెట్టిన శ్రాద్ధము వారిని దృప్తిపఱచును. వారు తృప్తులయి జీవుల పితృపితామహప్రపితామహులే యేలోకములం దేయే జన్మములం దున్నను వారివారి కచ్చటచ్చటనే తృప్తిగల్గించుచుందురు. ఇవ్విధమున నిచటి శ్రాద్ధ మక్కడివారి కందును. అన రాజిట్లనియె. భూతముల కెట్లు పేరుపేర యీయబడ నట్లే దేవపితృదేవతలకు మాత్రము సమిష్టిగా నీయబడక ఇది పితరులకు, ఇది దేవతలకు, ఇది విప్రులకు, ఇది యగ్నికి నని యీవిధముగా శ్రాద్ధవిస్తరము చేయు టెందులకు ? అది మనఃకాయక్లేశము కాదా ? యన మహాకాలుండు "ప్రతిపత్తి యెల్లెడ నుచితము. అది లేకుండ వా రందుకొనరు. (ప్రతిపత్తి యనగా నామగోత్రాదులను జెప్పి పితృదేవతాదుల నాహ్వానించుట) వాకిటనున్న కుక్క బలిని గ్రహించి తినినట్లు గృహయజమాని యందుకొని తినడుగదా ! భూతములట్లే దేవతలును ననాహూయముగ శ్రాద్ధముల గ్రహిం

పరు ! అశ్రద్ధగా నిచ్చినహవ్యమును శుచిగా బ్రీతితో ననుభవిం
పరు. మంత్రహీనమైనదియు గ్రహింపరు. శ్రుతి యియ్యర్థమునే
చెప్పినది. మంత్రములు దైవతములు. సమంత్రకముగా జేసిన నది
సదైవతముగా జేసినట్లు. సమంత్రకముగా నిచ్చిన సదైవముగా
నిచ్చినట్లు. సమంత్రముగా గ్రహించిన సదైవముగా గ్రహించినట్లు.
కావున నమంత్రకమయిన దానిని గ్రహింపరాదు. అమంత్రకముగా
నివ్వనురాదు. కావున వైదికములు పౌరాణికము లయిన మంత్రము
లతో నీయవలెను. ఇతరవిధముగా నందికొనరు. తిరిగి భూతముల
కది ఫలరూపమున గాదుగూడ. దర్భలు నువ్వులు నక్షతలు అను
వానితో గూర్చి యిచ్చెద రదియెందులకు? అని రాజడుగ మహా
కాలుండు మునుపు పుడమిం జేసిన దానములను రాక్షసులు బలాత్కా
రముగ లాగుకొనుచుండిరి. అత్తఱి దేవతలు పితరులు బ్రహ్మకు జెప్పి
కొనగా రక్షణకొఱ కాయన పితరులకు దిలలను దేవతల కక్షతలను
ఉభయులకు దర్భలను నీరును రక్షకములుగా ననుగ్రహించెను. ఇవి
లేక యిచ్చిన దసురలకు జేరును. అవి లేకుండ యిచ్చినది చూచి
నిట్టూర్పుపుచ్చి పితృదేవతలు విముఖు లయ్యెదరు. దాన దాతకు
ఫలముండదు. ఆమీద చతుర్యుగములు, అష్టాదశపురాణములను
శ్వేతవరాహ కల్పమునందు వ్యాసులయి యవతరించినవారి పేరులను
యోగేశ్వరులను దెల్పి కలిస్వరూపము వర్ణించెను. (నా
రచించిన "భవిష్యత్తు" అను గ్రంథమున అష్టాదశపురాణములందలి
కలిధర్మ ప్రకరణమును సవ్యాఖ్యానముగా జూడవచ్చును.)

(అధ్యా. ౪౧.) కొందఱు శివుని, మఱికొందఱు బ్రహ్మను
కొనియాడెదరు. నీవు మోక్షముం బ్రశంసించెదవు! ఈభేద
మునకు గారణ మేమి యూహింతు వని రాజడుగ మహాకాలుం
డిట్లనియె. త్రిమూర్తులు నపారమహిములే. నైమిశారణ్యవాసు
లిట్లే సందియమంది బ్రహ్మలోకమున కరుగ సరిగా నాసమ
యముననే చతుర్ముఖుండు "అంతుగనరాని యనంతునికి నమస్కా
రము. మహేశ్వరునకు నమస్కారము. ఇరువురు నాయందు గరుణ

చూపుదురుగాక!" యనుచుండ విని, యతని శ్రేష్ఠుడనుకొని క్షీర సముద్రమున కేగిరి. అచట "సర్వభూతములం దుత్తముడు వేదరూపుడగు బ్రహ్మను సదాశివుని మంగళార్థినై మ్రొక్కెద" నను యోగేశ్వరుండగు విష్ణుని గని ప్రదక్షిణముసేసి కైలాసమునకు జనిరి. అక్కడ గిరిజం జూచి శివుడు విష్ణుసదనమ్మున నేకాదశియందు జాగరముండి నృత్యము సేసెద బ్రహ్మతృప్తికై తపమ్మునేసెద' ననుచుండ గని వలగొని యరిగి ఖిన్నులయి దేవాదిదేవులే పరస్పరపారమెఱుంగ రిక దత్సృష్ట సృష్టులమగు మనమాటేమి? ఈముగ్గురకు భేదము వర్ణించువారు పాపులు నిరయముం గాంతురు. అను నిశ్చయమునకు వచ్చిరి. రాజా! నీకిది స్ఫుటమైనదిగదా! కావున నెవ్వని కెవ్వరియం దనురాగమో వా డాదేవత నారాధించి పాపము వాయు నిదియ నామత మనెను. పిమ్మట గరంధము డడుగ త్రికరణసిద్ధములగు పాపములను వివరించెను. శివపూజావిధానము నుపదేశించెను.

ఉపదేశావసానంబున సకలదేవర్షి బృందములతో నిందుశేఖరుడు సాక్షాత్కరించి మహాకాలు నంకతలంబున నుంచుకొని పుత్త్రినిగా నుపలాలించి నీలింగము నర్చించిన వారి కనంతఫల లాభమ్మగునని యనుగ్రహించె.

(అధ్యా. ౪౨) నారదుండు పార్థునకి ట్లనియె. కాలాంతరమున నేను స్థాపించిన శివలింగస్థానమ్మున వాసుదేవుండు నుండినచో నాతీర్థము త్తమోత్తమమగును. హరి భూషణభూషణుడు. అనే నష్టాక్షరి జపించుచు నూరేండ్లు తపమ్మునేయ గరుడవాహనుడు సాక్షాత్కరించి స్వకళ నందావేశింపజేసి చనియె. ఇచ్చట నైతరేయుం డను విప్రుండు సిద్ధినందెను. అక్కథ వినిపింతు వినుము. నేను ప్రతిష్ఠించిన యిచ్చోట హారీతునివంశమున మాండూకి యను వేదవేదాంగపారగుం డగు నొక విప్రుండుండెను. వాని భార్య 'ఇతర' యను సాధ్వి. ఆమెయం దైతరేయుండను సుతు డుదయించెను. అతడు పూర్వజన్మోపశిక్షితమగు ద్వాదశాక్షరమంత్రమ్ము జపించుచుండెను. ఆబాల్య మట్లుండ నతని మూగవాడని ప్రజలాడఁజొచ్చిరి. తండ్రి చింతించి పింగయను

వేరొకతెం బెండ్లాడి నల్వురు కుమారులం గాంచెను. వారు వేద
వేదాంగపారగులై యజ్ఞాదులందు సుసత్కృతులగుచుండిరి. ఐతరే
యని తల్లి సవతిబిడ్డల పెంపుచూచి గుండెబ్రద్దలై కొడుకు దరికేగి
తనకు సవతి సాం పవమానకరమగుట దెలిపి వాపోయెను. ఐతరేయకుం
డమ్మ మాటలాలించి నవ్వి యొక నిమిషమాత్రము ధ్యానించి తల్లికి
నమస్కరించి "అమ్మా! నాకు దల్లివైకూడ యనుచితశోకమ్మున
గుందుచున్నావు. సంసారమున కింత మురియుట మిణుగురు బుర్వుంగని
దీపమనుకొనుటయేకదా! తనమేనిదుర్గంధము దానెఱింగియు నరుడు
విరాగి కాడింతకంటె శోచనీయమెయ్యది? దుర్గంధాపనోదకమునకు
స్నానముచేయుట.. గంగాతోయము మృత్ప్రాయ మయిన
మృత్పిండమును బరిశుద్ధముచేసినంతమాత్రమున లాభము లేదు.
భావదుష్టుం డద్దాన శుద్ధుడుగాడు. అంతశ్శుద్ధిలేనివా డగ్నిలోదూకిన
స్వర్గ మురాదు. అపవర్గమును లేదు. దేహదహనముమాత్ర మగును.
భావశుద్ధియే సర్వకర్మతంత్రము లందును బరమశౌచము. ప్రియురాలి
నొకభావముచేతను గుమార్తె నొకభావముచేతను గౌగలించుకొనును.
కుమారుడు మాతృస్తన మొకదృష్టితో జూడ భర్త వేరొక తెఱంగున
గాంచును. అన్నిటికి జిత్తము మూలము. కాన చిత్తశోధన మత్యావ
సరము. నరుడు గర్భనరక మనుభవించును. కాని నేలమీదబడి
యది మఱచిపోవును. ఆబాధ జ్ఞప్తిచేయునది శాస్త్రమే. మరణవేద
నయు నట్టిద. కావున నరకాదిమనుష్యాంతంబగు నీ దుఃఖమును
బాయుమార్గ మాలోచించు టుత్తమము. దుఃఖాకులుడైనచో నిర్వేద
ముచే విరాగ ముదయించును. విరాగముచే జ్ఞానము రేకెత్తును.
జ్ఞానముచే పరమమ్మగు విష్ణుతత్త్వమెఱింగి ముక్తివడయును. సంసార
గహనముందాటి నేను మహోన్నతస్థానమున నున్నాను. ఇది యశో
కము. అభయము. అదోషమునగు పదము. గురుడొక్కడే హృదయ
మం దున్నాడు. అట్టి ముకుందరూపుడగు గురుని బరాభవించి దానవు
లథోగతి నందిరి. నేనా గురునాశ్రయించి స్వస్థుడనైయున్న నన్నుం
గూర్చి నీవేల శోకించెదవు? అన విని యాతల్లి యానందమందె. అంత
హరి ప్రహృష్టుండై యైతరేయునెదుట సాక్షాత్కరించె. అత డంజలిసేసి

బెక్కువిధముల వినుతించెను. అనాథుండనగు నన్నుద్ధరింపుము హరీ! పురుషోత్తమా! యని స్తుతించి విష్ణు ననుగ్రహపాత్రుండై ముక్తుండ వైతివని యనిపించుకొనెను. ఈ గుప్తక్షేత్రమున నీ వొనరించిన స్తోత్రముం బఠించి నన్నర్చించువారు పాపక్షయమంది ముక్తి నందగలరని విష్ణుం డంతర్ధాన మందెను.

(అధ్యా. ౪౩) నారదుం డిట్లనియె. పార్థ! నేను లోకానుగ్రహమునకై యీ తీర్థమున మార్తాండుం బ్రతిష్ఠింప నెంచితి. ప్రాణులకు సంసారతరణమున కా దేవుండు నౌక. రవి నర్చించు జనులు ధన్యులు. నూరేండ్లు భాస్కరుని సేవించి సాక్షాత్కరింప జేసికొంటిని. వరము కోరుమని స్వామి యన "ప్రభాకర! కామరూపదేశమున భాసించు మీ కళను మున్ను రాజవర్ధనుం డారాధించెగద. ఆకళతో నిందు సన్నిధిసేయవలయునన నర్కుం డట్ల దయచేసె. భట్టాదిత్యుడను పేర నందు బ్రతిష్ఠించి సర్వవేదరహస్యభూతములగు నష్టోత్తర శత నామంబుల వినుతించితి. అంత నద్దేవుండు ప్రసన్నుడయ్యె. ఇచ్చట అష్టవిధ దివ్యశోధనలు చేసిన నప్పటి కపుడే నిజము తేలును.

—: (అధ్యా. ౪౪) దివ్యశోధనలు :—

అర్జునుండు దివ్యశోధన విధానముల నడుగ నజసుతుండు వివరించె నది యెట్లన. దివ్యశోధనము లెనిమిది విధములు (దివ్యశోధన మనగా నేరముచేసెనా లేదా యనునది నిరూపించుటకు నిప్పు ముట్టుకొనుట మొదలగునవి చేయుట యన్నమాట) అవి శపథములు కోశము ఘటము విషము అగ్ని కాలినయినుపమూకుడు. పండు బియ్యము ననునవి యెనిమిది దివ్యములని పెద్దలందురు. సాక్ష్యములేని నేరములకివి నిరూపకములు. జవనుం డను రాజు వశిష్ఠుని ముందట మిథ్యాశపథమ్ముసేసి వంశముతో క్షీణించెను. ఆదిత్యాదులు సాక్షులుండగా నెవ్వడును జూచుటలేదని నరులు పాపములు సేయుదురు. సూర్యచంద్రులు వాయువు అగ్ని ఆకాశము భూమి

నీరు హృదయము యముడు పగలు రాత్రి రెండుసంధ్యలు ధర్మము ననువని పురుషవృత్తము నెఱుంగుచుండును ఈయంశ మెఱింగి సత్యశపథములు సేయవలెను. కాని నాడిహ పరదూరుండగును. సత్యమునే చెప్పెదను. నీవు సాక్షివి. శుభాశుభ ఫల మీవ యిమ్మని శుచియై యీసూర్యపాదములు స్పృశింప వలయును. విప్రుడు శాస్త్రగ్రంథమును క్షత్రియుడు శస్త్రమును వైశ్యుడు వృత్తిని (అనగా దానమ్ము ద్రవ్యమును) లేదా గురువును దల్లిదండ్రిలను పూజ్యుడగు నెవ్వనినేని స్పృశించి శపథము సేయ వలయును. ఘటరూపమగు దివ్యశోధనముం గూర్చి వినుము. (కోశ రూపమగు దివ్యశోధనం గూర్చి యింతకుమున్ను దెల్పినట్లు మూల మున నున్నది. అది వెదుకవలసియున్నది) చదునుగా నున్న భూమిపై తూర్పుదక్షిణ దిశల నడుమ యజ్ఞీయము (యజ్ఞార్హములు= చంద్ర జువ్వి మొదలయిన వృక్షములు) అగు కర్రలను రెండు స్తంభ ములు నిలువబెట్టవలయును. ఆ స్తంభములు ఏడు మూరల పొడవుండవలయును. వాని రెండుహస్తములు భూమిలో బాత వలయును. ఆ స్తంభములమీద నాల్గుహస్తముల తులాదండము నిలుపవలయును (హస్తము=మూర) ఆకాటానిలుచుటకు గట్టిదండము నడుమ పాతవలయును. ఇటునటును రెండు శిక్యములు (మట్టు) వ్రేలాడ నీయవలయును. పాషాణములందైన నీకాటా వ్రేలాడగట్టవచ్చును. శత్రుమిత్రులందు సముండగు వర్తకునిగాని స్వర్ణకారునిగాని కంచు పనివానిం గాని తులాధారునిగా నుంచవలయును. ప్రాడ్వివాకుడు తూచువానికి "బ్రహ్మహత్య చేసినవానికి స్త్రీ బాలఘాతకునికి నెట్టి గతియో యబద్ధపు తూనిక తూచినవాని కాగతి పట్టు" నను శ్లోకార్థము వినిపింపవలయును. ఒక దానిలో నుపవాసమున్న యొక నరుని రెండవదానిలో దెల్లని పరిశుభ్రమైన మన్నును బెట్టి తూచ వలయును. ఇటుకలు బూడిద పాషాణములు ఎముకలు నందుండ రాదు. ఆమీదట నామనుజుని దించి యొక యాకుపై (కాకితము మీద నన్నమాట) మున్ను స్వాయంభువుండు తెలిపిన యాశ్లోకమును వ్రాయవలెను.

బ్రహ్మణ _స్త్వం సుతా దేవి! తులనా మేతి కథ్యసే
తుకారో గౌరవే నిత్యం లకారో లఘుని స్మృతః
గురులాఘవసంయోగా త్తులా తేన నిగద్యతే
సంశయాన్మోచయ స్త్వైన మభిశ_స్తం నరం శుభే.

'తుల' అను నీవు బ్రహ్మకుమార్తెవు. తుకారము బరువును లకారమును లాఘవమును దెల్పును. గురులాఘవసంయోగముచే 'తుల' యని చెప్పబడుచుంటివి. అపనిందపాలైన యీతని సంశయ స్థితినుండి తప్పింపుము." అని యీశ్లోకార్థము. ఆమీద మరల యీనరుని కాటామీది కెక్కింపవలెను. అపుడు ముందటికన్న పెరిగినచో బరిశుద్ధుడనియు దగ్గినచో నపరాధియనియు నిర్ణయింప వలెను. మళ్లు తెగిపోయినను కాటా చెడిపోయినను మరల తూచ వలెను. ఇదంతయు భానువారమున భాస్కరుని బూజించి చేయ వలయును. ఇటుపై విషశోధనం గూర్చి తెల్పెద. విషము ఘట సర్పవిషమని హిమశైలభవంబగు వత్సనాభుని విషమని రెండు విధములు. ఏడుగాని యెనిమిదిగాని యవధాన్యపు గింజలను (విష సంస్పృష్టము లన్నమాట) నేతితోఁ దడిపి శోధనచేయవలసిన వాని కీయవలెను. వాని శిరస్సుపై నీక్రింది శ్లోకము వ్రాసిన పత్రముం గట్టవలయును.

"త్వం విష బ్రహ్మణఃపుత్ర సత్యధర్మే వ్యవస్థితః
త్రాయస్వైనం నరం పాపా త్సత్యే నాస్య భ వామృతమ్"

వాంతులు మూర్ఛ మొదలయిన విషవికారములు లేకుండ నాగింజలు జీర్ణమగునేని యాతడు శుద్ధుడని యెఱుంగవలయును. ఇక అగ్నిశోధనమెట్లనిన సూర్యదేవుని ముందు సప్తమండలముల కొక దాని కొకటి యీరంగుళముల దూరములో రచింపవలయును. ఉప వాసముండి తడిబట్ట గట్టుకొన్న వాని నందు నిల్పి దేవ బ్రాహ్మణుల సన్నిధిలో రాజునెదుట లేక రాజాధికారి యెదుట పగలు మూడవ యామమున దూర్పుమొగముగ దోసిలొగ్గి శుచియై చతురస్రమండ

ం మేతి కథ్యసే
ని స్మృతిః
నిగద్యతే
నరం శుభే.

తుకారము బరువును
లాఘవసంయోగముచే
లైన యీతని సంశయ
ము. ఆమీఁద మరల
అపుడు ముందటికన్న
ాధియనియు నిర్ణయింప
యినను మరల తూచ
రుని బూజించి చేయ
తెల్పెద. విషము ఘట
భుని విషమని రెండు
ఫు గింజలను (విష
ోధనచేయవలసిన వాని
వ్రాసిన పత్రిముం

వ్యవస్థితః
స్య భ వామృతమ్"

వికారములు లేకుండ
ఱుంగవలయును. ఇక
ప్తమండలముల కొక
రచింపవలయును. ఉప
ల్పి దేవబ్రాహ్మణుల
దుట పగలు మూఁడవ
చిమై చతురస్రమండ

లమున నిల్పి వానిచేతులు పుండ్లు మొదలయినవి లేకుండ జూచి యేడురావియాకులందు గట్టి యెనిమిదంగుళముల యిసుపగుం డెఱ్ఱగా గాచి రవిపూజచేసి యగ్నినర్చించి రక్తచందనధూపమువేసి రక్త పుష్పములతో నిందితుని శిరమ్మున పత్రమును గట్టవలయును. అందు

"త్వ మగ్నే వేదా శ్చత్వార స్త్వం యజ్ఞేషుచ హూయసే
పాపం పునాసివై యస్మా త్తస్మా త్పావక ఉచ్యసే
త్వం ముఖం సర్వదేవానాం త్వం ముఖం బ్రహ్మవాదినాం
జఠరస్థోఽసి భూతానాం తతో వేత్సి శుభాశుభమ్
పాపేషు దర్శ యాత్మాన మర్చిష్మా న్భవ పావక!
అథవా శుద్ధభావేషు శీతో భవ మహాబల!"

అను మంత్రమును బ్రాహ్మణులు పఠించుచుండగా నామండ లములం దాటవలయును. అట్లుదాటి యాగుండును బారవేయవల యును. రావియాకులు తీసివేసి యాచేతియందు వ్రీహిధాన్యమును నలుపవలయును. హస్తము లేమియు గాలకున్న నాతడు శుద్ధుడని యెఱుంగవలయును. భయపడి పారవేసినచో నద్దాని మరల యెత్తింప వలయును. తప్తమాషమను దివ్యశోధన మెఱింగించెద వినుము. ఇనుముతోగాని రాగితోగాని పదునాఱంగుళములపై వైశాల్యము నాల్గంగుళములలోతుగల మూకుడొకటి కావలయును. మట్టిమూకు డైననుసరియే. ఇరువదిపలముల నెయ్యియు నూనెయు కలిపి యందు బోయవలెను. బాగాకాగినదానిలో మాషప్రమాణమైన బంగారము నుంచవలయును. అగ్నిమంత్రముచే నిందితుని శిరమున బత్రముంచ వలయును. బొటనవ్రేలు మరియొకవ్రేలుం గలిపి యామఱగగాచిన చమురునుండి బంగారమును దీయింపవలయును. వేలు బొబ్బలెక్క కుండెనేని యాతడు పరిశుద్ధుడని తెలియనగును. ఇక ఫాలశుద్ధి చెప్పెద. పండ్రెండు పలముల యినుముతో చేసినది ఫాలమనబడును. (గడ్డి గోకెడి గోకుడుపారవంటిది) ఎనిమిదంగుళముల పొడవు నాల్గం గుళముల విరివిగలయది కాల్చి నాలుకపై తుడుపవలయును. ఆ మీఁద

గోక్షీరము నీయవలయును. ఆమీద నాలుక గాలనిచో నతడు నిర్దోషి యనవలయును. తండులదివ్యశోధనవిధాన మిక జెప్పెద. దొంగ తనమునందే యీశోధన చేయవలయుం గాని మఱే యే నేరము నందును నిది కూడదు. రాత్రి బియ్యము నీట నానబెట్టి వఱువాత నిందితుని దినుమని యీయవలెను. తూర్పుమొగముగా గూరుచుండి రావియాకుమీద గాని భూర్జరపత్రముమీదగాని సూర్యాభి ముఖుండై యవి యుమిసివేయవలెను. వాని నీమంత్రముచే నభి మంత్రించవలయును.

"దీయసే ధర్మతత్త్వజ్ఞై ర్మానుషాణాం విశోధనం
స్తుత స్తండుల సత్యేన ధర్మత స్త్రాహి మర్హసి"

ఉమిసినపు డా బియ్యమున రక్తము గోచరించెనేని వాని నప రాధి యనవలయును. ఈవిధముగ నెనిమిదివిధములగు దివ్యశోధన లను భట్టాదిత్యుని యెదుట జేయవలయును.

జలదివ్యజమను శోధన రెండువిధములు. మొదటిది జలహస్త మనియు రెండవది మజ్జనమనియు బిలువబడును. బాణ మేమ్మల పాదినుండితీయుట విడచుటయు నెంతలో నగునో యంతలో నప రాధిని నీటముంచి యెత్తుటకు మజ్జనమనిపేరు. అట్లు ముంచినవాడు జీవించునేని శుద్ధుడని యెఱుంగవలయును. మఱియు నీశోధనలం గూర్చి యొక విశేషము. గాలి తీవ్రముగా వీచునపుడు ఘటశోధ నయు, మండుటెండలో నగ్నిశోధనయు ముఖరోగమున్నపుడు తండులశోధనయు (ముఖరోగము=నోటిలో పుండ్లు మొదలయిన వుండుట) కుష్ఠాదిరోగులకు విప్రులకు విషశోధనయు జేయరాదు. తప్తమాషకము సర్వసాధారణముగా జేయవచ్చును. వ్యాధి బహు శములయినచోట శపథములను కోశమను దివ్యశోధనయు జేయ రాదు. అసురమంత్రములచే గొందఱు దివ్యములను స్తంభింపజేయు దురు. అట్టిలోకకంటకులను రాజ్యమునుండి రాజు తఱిమికొట్టవల

యును. అట్టివాండ్రు దొంగలకు దొంగలు. మహార్థవిమర్శనమునందు ధర్మజ్ఞులను ఆజన్మము నబద్ధమాడని మహానుభావులమాటను నమ్మవలయును. వారిమాటయే ప్రధానశోధన. వారి తీర్పును గాదనేనేని రాజు దోషియగును.

—: నందభద్రోపదేశము :—

(అధ్యా. ౪౫) అర్జునా! బహూదకమను కుండము పవిత్రమైనది. దానికి సంబంధించిన కథ యొకండు పలికెద వినుము. కపిలుం డిచ్చట బహువర్షములు తపంబునేసి కపిలేశ్వరలింగముం బ్రతిష్ఠించెను. ఆలింగమును నందభద్రుండను వణిజుం డర్చించెను. అతడు సర్వధర్మవేత్త. ఆతడు పరిమితములయిన దారువులతో గడ్డితో జిన్నకుటీరము నిర్మించుకొని మద్యము త్రావక మాయ సేయక భేదముపెట్టక సర్వభూతసముండై స్వల్పలాభమును గోరి వర్తకముం జేయుచుండెను. కొందఱు యజ్ఞముం గొనియాడుదురు. నందభద్రుం డట్లుగాదు. లుబ్ధుడు దాంభికుడు స్వప్రశంసాపరుడును యజ్ఞముచేసి యంధతమో లోకముల గూలును. అందును దక్షిణా సమృద్ధిలేని యజ్ఞము వ్యర్థము. అందు జనిపోయిన పశువు లట్టి యపాత్రుని లోకాంతరమున బొడవవచ్చును. యవద్రవ్యముచే జేయు యజ్ఞము యన్నివిధముల నుత్తమము. యజ్ఞసారముం గ్రహించి దేవపూజ నమస్కారము స్తుతి హవిర్నివేదనము నను నిట్టియజ్ఞము నిష్కల్మషము నిరుపద్రవమును. కొందఱు సన్న్యాసముం బ్రశంసింతురు. కాని విషయసన్న్యాసముసేసి మనస్సుచే వాని కువ్విళ్ళూరునేని యాతం డుభయభ్రష్టుడు. దేనింగాని గాదనక దేనింగాని యౌననక రాగద్వేషాదులు లేక ధీరుండైన వాడొక్కడే యుత్తముడు అని విరక్తిసారమును నందభద్రు డభినందించెను. కృషి సర్వపాపమూలమని యనుసంధించెను. ఇందు పశువులకు ముక్కుత్రాళ్లు బిగించి బరువులను మోయింతురు. వానిని బాదుదురు. జోరీగలున్నచోటికి ఖురదల్లోనికి దోలుదురు. నాగలికి బండికి గట్టబడి యుండు వృష

భాదులు దుఃఖించును. ఇది భ్రూణహత్యకంటెను పాపము. వేదము లందు గోవులకు "అఘ్న్యములు" అనిపేరు (కొట్టగూడనివని యర్థము) వానిం బీడించుట యెట్లు? భూమిని భూమియందలి జీవ కోటిని నాగలి చీల్చును. పంచేంద్రియసంపన్నమగు జీవకోటియం దాదిత్యాది దేవతావర్గము వసించియున్నది. అట్టిజీవులను గూలి కమ్ముట యఃగా నాదేవతల నమ్ముటయే కదా. ఎనిమిదియెద్లతో జేయు వ్యవసాయమున ముప్పదియవభాగము ధర్మవినియోగము సేయవలెను. వృద్ధపశువులను బోషింపవలయును. అని యిట్లు కృషి సారమును నందభద్రుడు విమర్శించెను. కొందఱైశ్వర్య ముత్తమ మందురు. కాని యందు మనుష్యులు మనుష్యులనే సేవకావృత్తిచే దినివేయుదురు. చావు నిర్బంధము మొదలగువానిచే నితరులను ధన వంతులు పీడింతురు. ఐశ్వర్యమదమత్తులు తామే దేవతల మనుకొని విహరింతురు. ఇట్లాయా వృత్తులందలి గుణదోషముల విమ ర్శించికొని నందభద్రుండు సర్వసమగసభావమ్ముగ గడించి స్వస్థుండై యుండె. అక్కడనే శూద్రుండు ప్రతివేశ్మకుండనువాడును వసించు చుండెను. వాడు నందభద్రుని ధర్మనిరూఢి కసూయపడుచుండెడు. వాడు సత్యవ్రతుండను నాస్తికుడు దురాచారుడు. కూరులగు నాస్తికులు తమ్ము దాము పడగొట్టుకొని యితరునిగూడ బడగొట్టు దురు. ఇది వారిస్వభావము. నందభద్రునికి ముదిమియం దొక్క పుత్రుడు గలిగి దైవయోగమున వాడును గాలధర్మమందెను. అది దైవకృతమని యెంచి యాతడు శోకింపడ. సురలైనను దైవమును దప్పించుకొననేరరు. నందభద్రునిభార్య సాధ్వి కనక యనునది చని పోయెను. జితేంద్రియుం డయ్యు గార్హస్థ్యజీవనము చెడెనని యతడు శోకించెను. ఆయవకాశము చూచి సత్యవ్రతు డానందించి వానిదరి కేగి నీకుకూడ యిట్టి కష్టము ఫల మ్మయ్యెగదా! దీనింబట్టి ధర్మ మాచరించుటగూడ వ్యర్థమే యనుకొందును. అని యేమేమో యప్పుడప్పుడు ప్రలపించుచుండెను. తుదకొకనాడు నందభద్రా! నీకొకమాట చెప్పగోరియు ప్రసక్తి కుదురక చెప్పనైతిని. బృహ స్పతియంతవాడైన నప్రసక్తముగ మాట్లాడెనేని యవమానపాత్రి

మగును. అనిన నందభద్రుం డేదియేది చెప్పుము చెప్పుము. సాధు
వాక్యమునకు మోక్షమేని సరితూగ దన తొమిదితొమ్మిది వాగ్దోష
ములు లేనిదియు (అనగా బదునెనిమది వాగ్దోషములన్నమాట)
తొమ్మిది బుద్ధిదోషములు లేనిదియు నగు వాక్యమే నిపుడుపల్కెద.
సౌక్ష్మ్యము సంఖ్య క్రమము నిర్ణయము ప్రయోజనము నను పంచార్థ
ములతో గూడినది వాక్యమనంబడును. ధర్మాదిపురుషార్థానుబంధియై
యున్న వాక్యము సప్రయోజనము. ధర్మాదిపురుషార్థములు ప్రతి
పాదింతునని ప్రారంభించి యిదిధర్మము యిదియర్థము నని వాక్యాంత
మున దేనికది నిర్ధారణచేసి చూపుటనిర్ణయము అనంబడును. ఇదిముందు
ఇది వెనుక పలుకవలెనని పలుకుట క్రమము. గుణదోషములను ప్ర
మాణముగ విభాగించి యుభయవిషయములను బాగుగావిమర్శించి
పలుకుట సంఖ్య. వాక్యముచే దెలియదగిన భిన్నభిన్నార్థముల కభేదము
సమకూర్చుట (ఏకవాక్యత గల్పించుట) సౌక్ష్మ్యమనంబడును.

వాగ్దోషములు పదునెనిమిది వినుము. అపేతార్థము అభిన్నా
ర్థము అపవృత్తము అధికము అశ్లక్ష్ణము సందిగ్ధము పదాంతగుర్వక్ష
రము పరాఙ్ముఖముఖము అనృతము అసంస్కృతము విరుద్ధము త్రివర్గ
న్యూనము కష్టము అతిశబ్దము వ్యుత్క్రమాభిహతము సశేషము
అహేతుకము నిష్కారణము అనునవి. బుద్ధిదోషములు కామక్రోధ
ములు లోభము హైన్యము అనార్యకత్వము హీనానుక్రోశత్వము,
మానము ననునవి. వక్తయు శ్రోతయు వాక్యమును వికలముగాకుండ
సమభావమందినపుడే వక్తవ్యాంశము చక్కగా దేటతెల్లమగును.
మాటలాడువాడు శ్రోత నవమానపఱచినా శ్రోత వక్త నవమాన
పఱచినా యప్పుడు వాక్యము పుట్టదు. వినువాని ప్రీతిని గమనింపక
వక్త స్వప్రియమ్మునే పలికెనేని యావాక్యమందు విశంక పుట్టును.
కాన అదియు దోషమే. కాన తనప్రియమును వినువాని ప్రియమును
గూడ విడచి సత్యమునే పలుకగలవాడు వక్తగాని యన్యుడుగాడు.
శాస్త్రచర్చలలో సందర్భమునుబట్టి యేర్పడు మిథ్యావాదములను
విడచి సత్యమునే పలుకువాడ నగుట సత్యవ్రతుండనైతి. నీకట్టి సత్య

మునే పలికెద. ఆలోచించుము. పాషాణము నర్చింపమొదలిడినప్పటి నుండి నీకు శోభనము కనబడుటలేదు. ఏకైకపుత్రుడు పోయినాడు. సాధ్వి భార్య పోయినది. కూటకర్మముల ఫల మిట్లుండును. దేవత లెక్కడున్నారు? ఇది యబద్ధము. ఉన్నచో గనబడుదురు. ఇది ద్రవ్యముకొఱకు మాయావిప్రుల కల్పన. పితరుల నుద్దేశించి యిచ్చెదరు. నాకు నవ్వువచ్చును. ఇది అన్నోపద్రవముకాని చచ్చినవాడు తినునా? ఈసృష్టినిర్మాణము వేరీతుల ద్విజాధములు వర్ణింతురు. అయినను వినుము. విశ్వోత్పత్తియు నాశనము నను నీరెండు పచ్చి యబద్ధములు. ఈజగత్తంతయు నిట్లేయుండునది. ఉన్నది. స్వభావము చేతనే యిది యుండునది. స్వభావముచేతనే యీసూర్యాదులు తిరుగుచున్నారు. స్వభావముచేతనే వాయువులు నిత్యము వీచుచున్నవి. మేఘము వర్షించుచున్నది. ధాన్యజాతము మొలచుచున్నది. వర్షశీతాతపాదులు స్వభావముచేతనే యేర్పడుచున్నవి. గర్భిణి శిశువుం గనుచున్నది. జీవులు స్వభావముచేతనే పుట్టుచున్నారు. ఋతుస్వభావముచేతనే రేగిచెట్టుకు ముళ్లుపుట్టుచున్నవి. ఈసర్వము స్వభావముచేతనే వెలుగుచున్నది. కర్త యెప్పుడు కనబడడు. ఇది యీలాయుండగా మూఢుడు మత్తునివలె పొరబడుచున్నాడు. మనుష్యత్వము గొప్పదని ధూర్తులు వదరెదరు. మానవత్వముకంటె మించిన కష్టములేదు. అది మనశత్రువులకు గల్గుగాక (లేదా అది పగవానికైనా వలదనియు జెప్పవచ్చును) మనుష్యునికి క్షణక్షణము శోకస్థానములే. అదృష్టవంతు డీ మానవత్వమునుండి విముక్తి నందును. పశువులు పక్షులు కీటములు కృములు స్వేచ్ఛగా బంధనములేకుండ తిరుగును. వీని పుట్టువు దుర్లభము. ఈస్థావరములు నిశ్చింతములు. వీనిదే మహాసుఖము. ఏల పలుమాటలు? మనుష్యులకంటె నన్యజన్మములందిన దెల్లను ధన్యము. స్వభావము నెఱింగికొనుము పుణ్యాపుణ్యాదిక కల్పన మిథ్య. కావున నందభద్ర! యథాసుఖముగ ద్రాగు, తందనాలుత్రొక్కుము. భోగములం గుడువుము. అని యిట సుఖములైన మాటలు విని నందభద్రుండు కదలలేదు. నవ్వుచు నిండితొణకని కడలియట్లుండి యిట్లనియె. ధర్మిష్ఠులు దుఃఖభాగు

లంటివి. ఆ మాట యబద్ధము. పాపులకును దుఃఖపరంపరలను జూచుచున్నారము. పుత్రదారాదులు వాండ్రకును జచ్చిపోవు చున్నారు. వధ బంధము మొదలయిన క్లేశము లక్కడను గలవు. కావున నాకు ధర్మమే గొప్పదిగా దోచుచున్నది. ఇతడు సాధువు. ఇట్టి సాధువున కెంతకష్టము వచ్చినది యని లోకులు జాలిపడెదరు. ఇట్టి మాట పాపులకు దుర్లభము. పాపియింటగూడ దారధనాదు లభ వారించుటకు దొంగ దూకుచున్నాడు. ఆదొంగకు నీవైన బెదర వలసినదే. ద్వేషింపవలసినదే, కోపపడవలసినదే. ఈజగత్తునకు గార ణమై యీశ్వరుడు లేడంటివి. అది వట్టి బాలభాషితము. రాజు లేక ప్రజలున్నారా? మిథ్యారూపమయిన పాషాణలింగము నర్చించు చున్నావంటివి. అంధు డర్కబింబమునట్లు నీవు లింగమహిమం బెఱుంగలేవు. బ్రహ్మాదిగ నందరు లింగార్చనము సేయుచున్నారు. వారికి వారిపేరులే లింగములు. వీరందఱు మూర్ఖులు! సత్యవ్ర తుండవు నీవొక్కడవు బుద్ధిమంతుడవు! బ్రహ్మ పుష్కరమున నీల లోహితలింగముం బ్రతిష్ఠించి పరమసిద్ధి నందెను. ప్రజాసృష్టి చేయ గల్గెను. విష్ణువు రావణుని జంపి సముద్రతీరమున రామేశ్వరలింగ మును బ్రతిష్ఠించెను. అది వట్టిపని యందువా? శక్రుడు వృత్రా సురుం గూల్చి మహేంద్రగిరిపై శంకరలింగమును నిల్పి పాప ముక్తి నందెను. సూర్యుడు గంగాసాగరసంగమమున లింగప్రతిష్ఠ చేసి నిరామయుండయ్యె. కాశియందు యముడు గుబేరుడును సహ్యాద్రియందు గరుడ కశ్యపులు నైమిశమున వాయు వరుణులు లింగప్రతిష్ఠ సేసిరి. గుహుండీ స్తంభతీర్థమున గుమారేశ్వరు స్థాపించెను. దేవత లెక్కడను లేరు. ఉన్నం గనబడరేమీ యంటివి. నాకు వింతయయ్యెడిని. వారు మృగమట్లు వచ్చి నిన్నులవరొట్టి యాచింపవలెనందువా? స్వభావముచే సర్వార్థములు సిద్ధించు నను కొందువా? భోజనాదులు వంటవాడు లేక యెట్లు సిద్ధించును? రేగి చెట్టులేకుండ ముండ్లులేవుగదా? (రేగికి ముండ్లు స్వభావముచే నగునని మున్ను వాడన్నదానికిది ముండ్లు స్వభావమైనను వాని కాధారమైన రేగుచెట్టు ఎట్లు పుట్టినదో విచారింపవేమని యా

ప్రతిప్రశ్న) కావున నేవని నిర్మాణమేదో యది పూర్తిగా వానిసృష్టి యేకాని యం దింకొకరు వ్రేలుపెట్టుటకు వీలుండదు. పశ్వాదులు సుఖులంటివి. నీవుతప్ప యింకొకడీమాట యనగా వినలేదు. తపో వికలమయిన జీవకోటిని శ్లాఘించితి వెంతకష్టము. సర్వేంద్రియ సంపన్నులగు మానవులు ధన్యులుగారా? నీపట్టిన సత్యవ్రతము నరక మును గోరి పట్టితి వనుకొందును. అత్యనర్థమైన దానికి జడియకు. త్వరలో నీ కాదశ (కీటకాదిజన్మ) పట్టనున్నది. తొలుత నాడంబరము కొఱకు పట్టినవ్రత మిప్పుడు నిస్సారతకు దారితీసినది. మాయావు లాడు నాడంబర వాక్యము చెల్లనికాసువలె సత్పురుషుల పరీక్ష కాగదు. ఆదిమధ్యాంతములం దెవ్వరివాక్యమదోషమో యది బంగారు మట్లు కాల్పునకు గీటునకు నరకునకు నాగును. నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞ యొకటి, చెప్పిన దొకటి. ఇది నీతప్పుగాదు. నీమాట విన్న మాది. నాస్తికులయొక్కయు సర్పములయొక్కయు దోషముగాదు. పశుల దోషమునుగాదు. అది విషముయొక్క దోషము. నీరు వస్త్రము తిలలు నూనె గంధమును పుష్పసంపర్కమున వాసించినట్లు సంసర్గ ముచే నాయాగుణములు పట్టును. మూర్ఖ సమాగమము మోహ జాలమునకు కారణము. సాధుసమాగమము ధర్మమునకు గారణము. కావున సత్పురుషులు శమపరాయణులు శుద్ధభావులు ప్రాజ్ఞులు వృద్ధులునగు వారితో సంసర్గము సేయు టుత్తమము. నీచులు నవి ద్వాంసులు ననాత్మజ్ఞులతో నది గూడదు. ఎవరి వంశము విద్య కర్మము విమలమయి యుండి శాస్త్రజ్ఞానము కూడ యెవరి కుండునో వారిని సేవింపవలయును. అసత్పురుషులతోడి దర్శన స్పర్శన జల్పనాసన భోజనములు ధర్మాచారభ్రంశమునకు హేతు వులు. నీచసహవాసమున బుద్ధి క్షీణించును. మధ్యములతో మధ్య గతినందును. శ్రేష్ఠులతో శ్రేష్ఠమగును. సముద్రమంతదానిని పానార్హము కాకుండ జేసిన ద్విజులను నిందించెడి చెడుగువగు నీతోడి మైత్రి నాకు వలదు. వేదములు స్మృతులు ధర్మార్థయుక్తమగు వచ నము నెల్లరకు బ్రమాణములు. ఈమూడు నెవ్వనికి బ్రమాణములు కావో వానిమాట నెవ్వడు ప్రమాణముగ గైకొనును? అని మహా

త్మండగు నందభద్రుండు సత్వరము యిల్లు వెడలి బట్టభానుకుండం బగు బహూదక తీర్థమ్మున కరిగెను.

(అధ్యా. ౪౬) నందభద్రుండు బహూదక కుండతీరమునం గల కపిలేశ్వరలింగము నర్చించి కృతాంజలియై నిలువబడి సంసార విషయములకు దుఃఖించి యొకగాథ నిట్లు పాడెను. ఈజగత్సృష్టి జీవుండేని వాని నీప్రశ్నము లడిగి సిగ్గువడజేసెదను. శివా! నీవు నిరీహుడవుకదా! ఎందుల కీలోకము సృజించితివి? నీవు సచేతనుడవు శుద్ధుడవు రాగాదిగుణరహితుడవుకదా! నీవంటిదానిని సృజింపక వట్టిజడమును నిర్మించితివేమి? సర్వసముడవు నిర్వైరుడవు సుఖ దుఃఖవికారములు లేనివాడవు నగు నీవు బ్రహ్మాదికీటపర్యంతమైన ప్రపంచము నెందులకు క్లేశపెట్టుచున్నావు. సదాశివ! కొందఱిని స్వర్గ మున కెక్కింతువు. కొందరికి నరకమున కందింతువు. దీనివలన నీకేమిఫలము? ఎందుల కీచేతలు? ఈమానవు లిష్టులను బుత్రాదులను బాసి యేడ్చెదరు. కరుణాసాగరుడవుకదా నీకేల జాలిలేకున్నది! నీభక్తులుకూడ పాపులతో దుఃఖోదధిలో బడిపోవుచున్నారు. ఇది యనుచితము. ఈవిధమైన సంసారతాపత్రయముచే మోహితుడనై కదలకుంటిని. భోజనము సేయను. నీరు ద్రావను. మరణమేని పొందెద. లేదా యీవిషయమేమో యాలోచించెద. అని నంద భద్రుండు విమర్శించుచు నటనుండెను. ఆవల నాల్గవ రోజున బహూ దకసరస్తీరమున సేడేండ్లబాలుడు పీడాపీడితుండనువా డరుదెంచెను. బక్కచిక్కి కుష్ఠురోగియై యెడనెడ మూర్ఛవడుచు, కొంచెము తెలివి తెచ్చుకొని నందభద్రుని గని అయ్యో! సర్వాంగసుంద రుడవై నీవును దుఃఖించుచుంటివేల? యన నందభద్రుండు కారణము తెలుపగా విని యాబాలుండు దీనమతియై "అయ్యో? పండితులయ్యు నజ్ఞానములో బడిపోవుదురు. అది యెంతకష్టము! సంపూర్ణేంద్రి యులు సమగ్రశరీరులయ్యు నూరక జాపసెంతురుగదా! ఖట్వాంగుడు భారతక్షేత్రమున ముహూర్తమాత్రములో మోక్షము వడసెను. ఆయువుండగా నిట్టి పవిత్రభారతఖండము నెవ్వడు

వదలిపెట్టిపోవుదును? తలిదండ్రులు లేని నేను గదలలేనివాడనయ్యు ప్రాణములను విడువనొల్లను. సర్వలాభములు సాతిమానములని శ్రుతి తెల్పుచున్నది. నీవు సంతోషింపదగియున్నావు. నీవలె నాశరీర మరోగమై దృఢమగునేని యుగయుగములదాక దానిచే ననుభవించుటకు గావలసిన దంతయు సమకూర్చుకొనియుందును. ఇంద్రియములు వశమందుండి శరీర మరోగమై దృఢమైన శరీరముండియు నింక నేదియో కావలెనని కోరునేని వానికంటె చైతన్యరహితుం డింకెవడు? వేయి దుఃఖవిషయములు వేయి సుఖవిషయములు దినదినము మూర్ఖు నావరించునుగాని పండితునిగాదు. జ్ఞానవిరుద్ధములు బహ్వపాయములు మూలఘాతుకములు నగు కర్మములందు నీవంటి బుద్ధిమంతులు సక్తులుగారు. శ్రుతిస్మృతుల కవిరుద్ధమై యష్టాంగమైన బుద్ధి నీయందు నిర్మలమయి యున్నది. నీవంటివా రాపదలందు స్వజన విపత్తులందు శరీరమానసిక దుఃఖములచే గృశింపరు. రాని దానిని గోరరు. పోయినదానికి వగవరు. జగ మాధివ్యాధులకు వశమై యున్నది. వాని యుపశమనోపాయ మే నానతిచ్చెద వినుము. కాలిన యినుపగుండుచే కుంభస్థజలము వేడెక్కినట్లు మానసికమైన యాధిచే స్థూలశరీరము వ్యాధిగ్రస్తమగును. సముచిత సత్వరచికిత్సచేతను నపథ్య వివర్జనముచేతను నారెండు నుపశమించును. నీట నగ్నిం జల్లార్చినట్లు జ్ఞానముచే మానసికవ్యథ నార్పవలయును. మనఃప్రశాంతి కలుగగానే శరీరవ్యాధి శమించును. మనోదుఃఖమునకు మూలము స్నేహము. భయమూలము నదే. శోకహర్షములు ఆయాసము స్నేహమువలననే కల్గును. స్నేహమే విషయరాగమునకు గారణము. త్యాగి నిర్వైరుడు నిరవగ్రహుడు. అత్యాగి జననమరణములందువాడు. కావున నెందును స్నేహముచే బూసికొని తిరుగరాదు. జ్ఞానులందు నీటిలో దామరాకట్లు స్నేహమంటదు. తృష్ణయే రాగాదిమూలము: మనుజుడు జీర్ణించిన నది జీర్ణింపదు. లోహమ్ము లోహమునబట్టిన చిలుముచే నశించినట్లు స్వాధీనమనస్కుడు తననుండి పుట్టుకొనివచ్చిన లోభముచే తాన నశించును. అది నరుల యంతశ్శరీరమువంటిది అది మొదలు లేకున్నది. కావున మేనిపై బంధువులపై లోభమూనరాదు. వచ్చిన

బొంగరాదు. పోయిన గుంగరాదు. అనవిని సందభద్రుండు "ఆహా! బాలక! నీవు బాలుడవుగావు. నీకు నమస్కారము, నీమాటలచే దృప్తుడనైతి. మానవులు కామక్రోధములను ఇంద్రియములను నహంకారమును నిత్యము నిందింతురు. అక్కడ నేనొకటి చెప్ప గోరెద. నేనిట్టివాడను. ఇది నాది యను నీలాటి యాత్మవిషయిక జ్ఞానము అహంకారమనబడును. అది పనికిరా దన్నచో నదిలేని నాడు మానవు డున్మత్తప్రాయుడే. కామము అభిలాష యనబడును. అట్టి యభిలాషయే పనికిరానిచో స్వర్గ మెట్లందును? మోక్షేచ్ఛ యెట్లు గలుగును? రాతి కది సాధ్యమా? క్రోధమువలదన్న శత్రువులు తలదన్నరా? అదిలేనివానిని దృణప్రాయునిగా గణింతురు. ఇంద్రియ ములు దుష్టములని నిగ్రహించినచో నిక ధర్మశ్రవణ మెట్లు? బ్రతు కెట్లు? ఈసమస్యయందు నామనస్సు దిగబడి యజ్ఞానసంకటమున బడికొట్టుకొనుచున్నది. చిదాత్మయగు నీశ్వరునిచే నీ జడాత్మక విశ్వమేల సృష్టింపబడవలయును? దానివలన నిన్నిక్లేశముల కిది యేల గురికావలయును? అనిన బాలుం డిట్లనియె. జీవులు పొరబడుచుండు మంచిపట్టుల నడిగితివి. ఏకాగ్రమతివై వినుము ద్వైపాయనునివలన విన్నంత గన్నంత నీ కే నెఱింగించెద.

సృష్టికిముందు అజరామరములయి యనాదులయిన ప్రకృతి పురుషుడు నను రెండుతత్త్వములు సాధర్మ్యమ్మున (అన్యోన్య ధర్మానుషంగము నొంది యన్నమాట) వర్తించుచున్నట్లు విందుము. కాలము స్వభావము నను రెండింటిచేత 'పరాప్రకృతి' ప్రేరణ మం దును. అట్లంది పురుషసంయోగము వాంఛించును. అది లభింపమి ప్రకోపమందును. తమోమయియై యది యీశ్వరునిచే లీలగా జూడ బడి రాజసియై దుష్టభావమందును. సాత్త్వికయు నగును. ఇట్లు త్రిగుణ భావమందిన ప్రకృతి నాధారముగా జేసికొనియే యీశ్వరుడు త్రిమూర్తి యగును. ఆ ప్రకృతియొక్క ప్రోత్సాహార్థముగ స్వాంశమున నీశ్వరుడు ప్రవృత్తుండగును. అదే మహత్తత్త్వ మనంబడును. దాని నుండి అహంకారము త్రిగుణాత్మకమై పొడచూపును. తమస్సు

రజోభావమంది రజస్సు సత్త్వభావముం బడయును. శుద్ధసత్త్వమున మోక్షము. తమోగుణ రజోగుణములను శుద్ధిచేయుటకు స్వీయాంశములేయయిన జీవాత్మ లను సంజ్ఞలను బరమేశ్వరుడు పొందును. ఎన్నిక్షేత్రములు (దేహములు)న్నవో యందఱు క్షేత్రజ్ఞులు తప్తలోహమయ లింగమునుండి స్ఫులింగములు (మిణుగురునిప్పులు) లేచినట్లు వీరు వెలువడుదురు. ఇది తామసాహంకారము వలన గలుగు తన్మాత్రసృష్టి. రజస్తమోశోధన సత్త్వగుణసాధ్యము.

(౮౯–౯౯ అధ్యా.) సాత్త్వికములయిన కామక్రోధములను ఇంద్రియవర్తనమును సహంకారమును సేవించి సిద్ధినందవలయును. రాజసతామసములయిన కామక్రోధాదులు త్యాజ్యములు. సాత్త్వికాహంకారము మొదలయినవి సంసారముం గెలువగోరువారి కత్యవసరములు. సాత్త్వికములయిన బుద్ధిమొదలగు తత్త్వములచే దేవతనుభావమందును. రాజసములచే మానవత్వము తామసములచే స్థావరత్వము గల్గును. బుద్ధిమొదలయిన తత్త్వములచేతనే ముక్తియు వీనిచేతనే యాతనయు గల్గును. కలాదుండే (కంసాలి) కలాదుని బంగారము శుద్ధిచేయునట్లు గుణములలో నొకటియైన సత్త్వగుణమే తక్కిన రాజసతామసగుణములను శోధింపగలదు. అనాదిసంభవములయిన యీ గుణసముదాయమువలననే శాస్త్రజ్ఞులయిన ప్రాణులు కూడ సుఖభాగులగుటయు దుఃఖభాగులగుటయును. ఒక్కొక్క గుణమిరువదినాల్గు లక్షల రకములయినది. దానింబట్టి మూడు గుణముల మీదనైన భేదములంబట్టి యెనుబదినాల్గు లక్షల జీవరాసులయినవి. ఇవన్నియు మనస్సునుబట్టి యేర్పడి నట్లే యాత్మనుండియు త్రిమూర్త్యాదులగు నీశ్వరాంశ సంభవులు కూడా ప్రకృతి గుణములచే ప్రభువు వలన నధికారులట్లు క్లేశముల నందుచునే యున్నారు. అన్నములు నీరు ప్రాణములయొక్కయు శ్రేయస్సునకు మనుష్యజన్మము శివభావ భావితమైనదని తత్త్వజ్ఞులందురు. అన నందభద్రుండు ఆర్యా! నీవన్నదినిజమే. కాని యొక్కటి నిన్నడిగెద. ఈశ్వరులు సర్వపూజ్యులు సర్వదాతలును. వారు దేవతారాధకులుగూడ. అట్టివారు స్వభక్తులగు

విశేషించి యట్టి దేవతల
పరిజలనేల దుఃఖములేకుండ రక్షింపలేరు?
యందు భక్తులయినవారే దుఃఖమగ్నులయినట్లు కనిపించుచున్నారు.
ఇట్లు నాడెందము మోహపడుచున్నది. నీవైన నేమనుకొందువు? అని
బాలుండు "దేవభక్తుండు అశుచియని శుచియని రెండువిధములుగనుం
డును. త్రికరణశుద్ధిగా దేవతాదృష్టికలవాడు భక్తుడు. అత డశుచియై
దేవతల నర్చించినచో వానియందు భూతము లావేశించును. తక్షణమే
వాడు మోహమునంబడును. మూఢుడై యా యా యకార్యములు
సేయును. దాన నపుడనశించును. శుచియైయర్చించినవానికి నశుభ
మొకప్పుడు రావచ్చును. అది పూర్వకృతమ్ముగా భావింపనగును.
మహేశ్వరు నంతవాడు బ్రహ్మహత్య కగ్గమై తీర్థాల వెంబడి నిందందు
నటమటించెగదా! తక్కినవారిం జెప్పవేల? రాముడు సీతావియోగ
మందెంగదా! బ్రహ్మయు గుమార్తెం గామించి శిరచ్ఛేదంబునకు
గురియయ్యెనే! ఇంద్రోపేంద్రచంద్రప్రముఖులే చేసిన దనుభవిం
చిరి. కాన నరులు చేసికొన్న దవశ్య మనుభవింపవలసిన దే. ప్రారబ్ధ
మునుండి తప్పించుకొన వశముగాదని శ్రుతి నిర్ణయము. కాని
దేవతావ్రతాదులచే దేవతాప్రసాద మందినవారు బహుజన్మము లను
భవించిన దాని నొక జన్మముతోనే యనుభవించి స్వర్గసుఖమా
వెంటనందుదురని సిద్ధాంతము. దేవతావ్రతులై యెవరు పూర్వపాప
మనుభవింతురో వా రిహలోకమున బుత్రపౌత్రులతో మోదించి
యాముష్మికమును జూరలాడెదరు. వర్ణాశ్రమధర్మములచే బ్రకృతి
శోధింపవలసియుండును. శివదూరమైన ధర్మమెంత స్వనుష్ఠితమైనను
శ్రమమాత్రమే యగునని హరుండనియె. స్వకృతకర్మము ననుభవింప
వలె. అందులకు సదాశివుని పూజింపవలె. స్వాచారముచే రాగ
ద్వేషములను వదలవలె నిదియే పరమధర్మము" అన నందభద్రుండు
పాపులుకూడ దారధనాదులచే మోదించుచున్నట్లు కనిపింతురు
కారణమేమి? అన బాలకుండు వారు దానమును తమోగుణముతో
నిచ్చిరని స్పష్టము. రజోగుణముతో శంభు నారాధించిరి. ఆ సుకృత
మైశ్వర్యముగా బ్రాప్తించినది. తమస్సుతో వా రాదానాదులు
చేసిరి గావున వారికి ధర్మాసక్తి గలుగదు. ఇట బుణ్యఫలమంది నరక

మున కేగును. ఇందు మార్కండేయువచన మిట్లు వినవచ్చెడిని. "ఒకని కిహము ఆముష్మికమునున్నవి. ఒకనికి బరమే యిహములేదు" అని. పూర్వసంచితము లేక యిప్పుడు పుణ్యమార్జింపనివా డుభయ భ్రష్టుండు. ఈయది గ్రహించి శల్యములను వదలి (శంకలన్నమాట) రుద్రుం భజింపు. వర్ణధర్మమును బాలింపుము. ఇంతకు మించినదిలేదు. ఇష్టములు భ్రష్టములయినను, ననిష్టములు మీదబడిన నెవ్వడు శోకింపడో ? నిత్యతృప్తుండగు నట్టివా డింకొక జన్మమునకు బంధ మగును. (ఇంకొకజన్మము వానికి రాదని సొగసు) నందభద్రుం డంతట 'నేనెందరినో పెద్దల జూచితిని, సేవించితిని. వారిలో నిట్టి బుద్ధి కనబడలేదు వినబడలేదు. బాలరూపుండవగు నబాలరూపునకు నీకు నా నమస్కారము. ఆజన్మసంశయముల వారించితివి. కాన నీవు సామాన్యుండవుకావు. నీ నిజరూప మెఱింగింపు మని వేడికొనిన యీతని కతం డిట్లనియె.

మున్ను విదిశానగరంబున ధర్మజాలికుండను విప్రుండనై పుట్టితిని. అపుడు వేదధర్మశాస్త్ర పారంగతుడనై ధర్మసూక్ష్మ వ్యాఖ్యాతనై బృహస్పతి యంతవాడనై యుంటిని. వివిధధర్మము లను బరులకు జెప్ప నిపుణుండనైతినేకాని దురాచారినై పాపులకు దొరనై మాంసమద్యాదుల సేవించుచు పరదారరతుండనై యసత్య భాషియు దంభియు ధర్మధ్వజియు లోభియునై చెప్పుటయే కాని చేయుట యెఱుంగకుంటిని. ధర్మ మను వలలో లోకులం దగుల్కొన జేయు జాలికుండ నగుట (చేపలను పక్షులను బట్టువానియట్లు) ధర్మ జాలికుండ ననుపేరందితి. తుదకు నేను జనిపోయి యమసదనంబున కేగితిని. యమకింకరు లటునిటు నీడ్చి ఖడ్గమ్ముల ఖండింప జచ్చుచు నప్పుడ బ్రతుకుచు నన్నునేన నిందించుకొనుచు బెక్కేండ్లుండుండగా నొక చిన్న యాలోచన తట్టెను. ఏభూమియందు ముహూర్త మాత్రంబేని యుండిన నరుండు ధన్యతముండగునో యట్టి కర్మ భూమికి నమస్కారము. అందరగడియచేసిన పాపపుణ్యములు యుగ యుగమ్ములకేని క్షయింపవు. అని నరకమందుండి యనుకొంటిని.

ఆ యనుకొన్నదానికి ఫలంబుగా యముండు నన్ను వదలిపెట్టెను. ఆమీద స్థావరజన్మమునందు సరస్వతీ పశ్చిమతీరంబున కీటంబనైతి. అట నొక దారిలో సుఖనిద్ర నందితి. అంతలో నొక రథశబ్దము విని భయపడి దారివిడిచి పారిపోయితిని. ఇంతలో వ్యాసభగవాను డటకు దనంత వచ్చి నన్ను జాలితో దిలకించెను. విప్రజన్మ మ్మున నెల్లలోకములకు ధర్మోపదేశమందఱకు చేసినప్రభావమునగదా వ్యాససమావేశము నాకైనది. ఆయన సర్వరుతజ్ఞానమ్ము గలవాడ గుట "కీటమా! ఏల యిట్లు చెడెదవు? మృత్యువున కెంతయు భయపడెదవు? నరునికి భీతియుండుట యుచితము. నీకది యెందులకు? అనిన పూర్వపుణ్యమ్మున స్మృతిశాలినై యిట్లంటిని. నాకెట్టి భయమ్ము లేదు. మృత్యువన్న బెదరను. కాని యొక్కటే భయము. ఇంకను నెట్టి నీచయోనిం బడుదునోయని. గర్భాది క్లేశములకు వెఱతు నని కీటకంబన, వ్యాసుండు, 'భయపడకు' బ్రాహ్మణ్యమే నందించెద. అన నా జగద్గురునకు మ్రొక్కి దారిలో నిలిచి రథచక్రముక్రింద నలిగి చచ్చితిని. ఆమీద కాకి నక్క జన్మములందు నట్లైతి. అందందు వ్యాసులట్లే వచ్చి నాకు జ్ఞప్తిసేయుచునే యుండిరి. ఎట్ట కేలకు నే నీవిప్రునింట జనించి దుఃఖవశుండనైతి. ఆ జన్మము కుష్ఠ వ్యాధి నెంతేని పీడ గుడిచెద. అయిదవయేట వ్యాసు లరుదెంచి చెవిలో సారస్వత మంత్రము జ్ఞప్తిచేసిరి. చదువని వేదాదులెల్ల నాకు స్ఫురించినవి. గుహాక్షేత్రమును సేవింపుమని ద్వైపాయను లా దేశించిరి. అచట నందభద్రుండు గల డతనిం దేర్పుము. అచట బ్రాణములు వీడి మహానదిలో నస్థిక్షేపము చేయించికొనుము. ఆపై మైత్రేయుండను ముని వయ్యెదవు. మోక్ష మావల గాంతువు అనిరి. నా పూర్వవృత్తాంత మిది. ఇట్టి కష్టునిం ద్యజించి యేగు మన నందభద్రుండు మీచరిత్ర మత్యద్భుతము. ఇది వినగా నా మనంబు నూరు రెట్లుగా దృఢపడినది. నీ చెప్పిన ధర్మమునకు నిష్కృతి సేయగోరెద నది యేమిసేయుదునో యాదేశింపుము. అన బాలుండు ఈ తీర్థమున నిరాహారినై సప్తాహపర్యంతము సూర్యమంత్రముల జపించి మేను విడిచెద. ఆవల బర్కరికాతీర్థమున నీవు నన్ను

దహింపుము ఈ సముద్రమున నా యస్థిప్రక్షేపము చేయుము. నాయందు నీచిత్తముగలదేని గురుకార్యార్థ మింకొకటి యాదేశిం చెద వినుము. ఈ బహూదక తీర్థమున నేను ప్రాణముల విడిచిన చోట నాపేర సూర్యప్రతిష్ఠ చేయుము. అర్కుండు ఆరోగ్యాదుల నిచ్చునని శ్రుతి వినిపించుచున్నది. ద్విజులకు రవి పరమదైవము. అతడు వారికి సర్వస్వము. నీవు నద్దేవు నారాధింపుము. బహూదక కుండమును శతక్రతు ఫలము నిచ్చును. విప్రసంతర్పణ మిట జేసిన నది యక్కడ యక్షయ్యమ్మగు నన మానసమూని యతడు మంత్ర ప్రస్తారము సేసి జపించె.

నారదుం డర్జునునితో నిట్లనియె; అటనా బాలుం డేడు రాత్రుల తుది నసువులను విడిచెను. నందభద్రుండు విప్రులతో యథావిధి సంస్కరించె. అచ్చోట "బాలాదిత్యము" అను క్షేత్రమయ్యె. సూర్యప్రతిష్ఠ యచట జరిగెను. ఆస్వామి మోక్షదాత.

నందభద్రుండు మరియొక భార్యయందు గుమారులగాంచి శివ సూర్యభక్తుండై రుద్రునియందు లీనమయ్యె. పునరావృత్తి లేని పద మయ్యది. ఈ బహూదక కుండమున వల్లీప్రియుండగు కుమా రుండు తన యంశమును నిలుపును. అదే దత్తాత్రేయావతార మగును. ఆదేవు నర్చించిన యోగసిద్ధి పశుసమృద్ధియు గల్గును. పడ మట బుధసుతుండు పురూరవాదిత్యు డనుపేర సూర్యప్రతిష్ఠ సేసెను. భట్టాదిత్యునితో సమప్రభావు డీతడును. పుత్రునికేని శిష్యునికేని చెవిలో నీ క్షేత్రమహిమ చెప్పవలసినది. నాస్తికుని కిది తెలుప రాదు. ఇది వినినవారియెడల భాస్కరుండు ప్రసన్నుండగు. ఇది ధ్యానించిన వాడు భవసాగరము క్రివడసి ముక్తివడయును.

(అధ్యా. ౪౭) నారదుండు నరుల కిట్లనియె. ఈతీర్థమును రక్షించుటకు తపముసేసి దేవీప్రతిష్ఠచేసితి నారీతి వినుము. సర్వ భూతములందు నాత్మ వ్యాపకమయియున్నట్లు పరమేశ్వరియగు ప్రకృతియు నిత్యమై వ్యాపించియున్నది. ఆమెయే శక్తియనం బడును. తదనుగ్రహముచేతనే జీవులకు బలము సద్వైశ్వర్యములు

గలుగును. ప్రభుమంత్రోత్సాహశక్తిస్వరూపిణి యామె. బుద్ధి హ్రీ శ్రీ పుష్టి లజ్జ శాంతి క్షమ స్పృహ చేతన యనునవి యెల్ల యాశక్తిరూపములే. ఈమెయే బంధమునకు మోక్షమునకును గారణము. ఇంద్రాదు లీమె నారాధించి యైశ్వర్యములను బడసిరి. అవమానించి భ్రష్టులు నగుచుండిరి. కావున శరీరి యెల్లయెడల శక్తి నర్చింపవలయును. ఆశక్తి సంతోషించి యభీష్టముల నిచ్చును. రోషించి సంహారమును జేయును. ఆప్రకృతి బహువిధ నామరూపములతో నున్నది. అందు మహాదేవీస్వరూపలయిన శక్తుల నిందు ప్రతిష్ఠించితి. తూర్పుదెస సిద్ధాంబికను గుహుండు కూర్మాధారమున బ్రతిష్ఠించెను. జగద్గురుండగు నాకూర్మావతారమూర్తియే వేదముల నుద్ధరించెను. పండితు డీసిద్ధాంబికావేశము నంది వేదమార్గధ్వంసకులయిన బౌద్ధులను సంహరించును. నే నీమె నిచ్చటికిం గొనివచ్చితిని. కోటి సంఖ్యాకలయిన మహోగ్రశక్తులతో నామెయే దక్షిణదిశయందున్నది. నాయందలి గౌరవముచే భాస్కరయనుశక్తి పశ్చిమదిశ నున్నది. భాస్కరప్రముఖజ్యోతిస్సు లీమె యావేశముచేతనే వెలుగుచున్నవి. తారాగ్రహబింబము లుదయించుటయు నస్తమించుటయు నీశక్తివలననే. ఈమె యపారబలశాలిని, ప్రకాశరూపిణి. కోట్లానుకోట్ల శక్తులతో గూడిన యీదేవతను బ్రహ్మాండకటాహమునుండి నేను గొనివచ్చి యిచ్చట బ్రతిష్ఠించితిని. యోగనందిని యను శక్తి యుత్తరదిశయందున్నది. సనకసనందనాదులు నల్గురు [illegible] పరాప్రకృతి దేహమునుండి మున్ను వెలువడిన యీశక్తి కటాక్ష దృష్టికి బాత్రులై యోగసమాధిని బడసిరి. శంభుండును మున్ను శక్తియావేశమును బొంది త్రిపురదాహ మొనరించెను. యామె నవదుర్గలలో నొక్కతె. త్రిపుర యనంబడుచున్నది. అమరేశ్వరమను పర్వతమునుండి నేనామెం దెచ్చితిని. ఆమె [illegible] భక్తానుగ్రహకారిణియై యున్నది. విష్ణువు వరాహమూర్తియై కొనివచ్చిన దేవి కోలంబ. వరాహగిరియందు వెలసియున్న యీదేవతను నేను గొనివచ్చితిని. ఆమెయు నన్నుంగని 'నారద! [illegible] యధివసించిన కూపముగలచోటగాని నేనుండను. కావున [illegible]

నొక కూపముం ద్రవ్వుమన నేను ధర్మమూలముతో నపుడే యొక నూయి ద్రవ్వ నం దామ్రదాణి యధిష్ఠించెను. నేను నాకూపమ్మున స్నానముచేసి జపించి తర్పణములు సేసితిని. "ఈ కూపమున మాఘాష్టమి యందు స్నానముసేసి నన్నారాధించినవారు పాప దూరులయ్యెదరు. " ఈ కూపము సర్వగుణసంపన్నమగు మేరువు సమీపమున నున్నది. గంగాప్రయాగాదులకంటె నిందలి స్నానము విశేష మని చెప్పబడియున్నది. నీ వచనంబుచే నేనిచట గుహునితోగూడ వసించుచు జగమ్ముల బాలింపగలను." అని దేవి నాకనుగ్రహించి నది. విశ్వమాతయగు కోలంబను గని 'అమ్మా! నీ వీగుప్తక్షేత్రము నకు దల్లివి. నిన్నారాధింపకుండ గుప్తక్షేత్రమును సేవించినవారికి ఫలము గల్గదు. ఈ సరస్సును నీపేర బ్రసిద్ధంబగుననియె. కపాలేశియను పేర గుహస్తుతప్రభావయై పడమటిదిశ నున్నది. మహాదుర్గయని యామె ప్రసిద్ధ. ఈమె దర్శనము చేసినవారు ధన్యులు. ఇట్లీ దుర్గా త్రయమ్ములను దూర్పుదెసగా నున్నారు. పడమటిదెస సువర్ణాక్షిని. రసాతలతలమ్మునుండి భక్తితో నేను గొనివచ్చి ప్రతిష్ఠించితి. రెండవ మహాదుర్గ చర్చితయను పేరొందియున్నది. వీరులు గాగోరు వా రామె నారాధించి సిద్ధిపడయుదురు. ఈమెయే చోరబద్ధుండగు శూద్రకుండను శూరోత్తముని బంధములనుండి విప్పించినది. అత డీమీాద నీమె నారాధించి వీరేంద్రు డగును. కాలసేనముఖ శత్రు లను సంహరింపును. ఈమె సుగంధచర్చితయగుచు బడమటిదిశ నున్నది. చంద్రు డారాధించి విజయము పొందిన త్రైలోక్యవిజయ యను శక్తియను మూడవ దుర్గయందే కలదు. సోమలోకమునం దుండి నే నీమెం దెచ్చితిని. ఇక నుత్తరదిశయందు ఏకవీరయను దుర్గ శివపూజితయై లోకసంహార కారణమగుచున్నది. ఈమె నారా ధించి బ్రహ్మలోకమునుండి తెచ్చితిని. ఈమె నామకీర్తనము దుష్టసంహారకము. ఈదిశను రెండవదుర్గ 'హరసిద్ధి' యనబడును. శీకమను ప్రదేశమున నుత్తరదెసనుండి యీామెం గొనివచ్చితిని. పార్వతీప్రార్థనముచే శీకోత్తరస్థానగతుండగు రుద్రుండు పార్వతికి డాకినీమంత్రోపదేశము సేసెను. ఆమంత్రప్రభావముచే మోహితు

రాలై శివునిపై బడి గిరిజ యాతని రక్తమును మాంసమును ద్రావనారంభించెను. అప్పుడు రుద్రుని శరీరమునుండి యీహరసిద్ధి యను దుర్గ మహామంత్రవిశారదయై వెలువడి సహస్రబాహువులతో నామెనెదిరించి నిరోధించి రుద్రుని విముక్తుం గావించెను. అప్పుడు శంకరుండు గిరిజను శపించునట్లును జేసెను. అంతటినుండి యీమె హరసిద్ధి యనుపేర నరువదికోట్ల శక్తులతో కూడియున్నది. సుగ్రీవప్రముఖులు వీ రీమె నర్చించి డాకినీసంఘనాశనులైరి. ఉత్తరదిశనున్న మూడవ దుర్గ చండిక తొమ్మిదవది. ఆశక్తిని వాచస్పతియేని వర్ణింపజాలడు. పార్వతీశరీరమునుండి వచ్చి యీమె చండముండులను సమర సంహరించి భక్షించెను. నూ రక్షౌహిణుల సేనయు నయ్యాసురద్వయం బును గలిసి యీమె కొకముద్దకు రాలైరి. ఈమెయే దక్షిణకోణ యంధకాసురులరక్తము ద్రావినది. ఆమీదనే హరుం డంధకుని సంహరింపగల్గెను. ఈమెయే రక్తబీజుల రక్తము పానముచేసెను. ఆమీద జాముండ యను శక్తియు వారిరక్తము ద్రావినతరువాత మహాశక్తి కారక్కసు నందించెను. ఈమె భక్తులుచేయు నమస్కార మాత్రమునకు దృప్తిపడయును. ఈమెకై నేనిం దొక కుండమును నిర్మించితిని. ఇది స్పర్శమాత్రముచే సర్వతీర్థఫల మీయగలదు. హరసిద్ధి దేవసిద్ధి ధర్మసిద్ధి యను త్రివిధసిద్ధులు చండికారాధకుల కీ కుండతీర్థస్పర్శముచేతనే లభింపగలవు. ఇట్లే నవదుర్గలు నీతీర్థమం దధివసించియున్నారు. ఆశ్వయుజమాసమున నవరాత్రులలో నుపవసించికాని యేకభక్తముచేసికాని బలితర్పణాదులచే బూజించినవారి కీశక్తులు భూతప్రేతాది పీడలేకుండ రక్షచేయుదురు. ఆపదల వారించును. యోగినులాపుణ్యు నానందపెట్టెదరు. హరసిద్ధియను దుర్గకు గుడివైపున భూతమాత యున్నది. గుహుడు మును నాతీర్థ తటంబున భూతప్రేతాది రాజ్యాభిషిక్తుండై యమంత్రకము నీచ బాహ్యము క్రోధకల్పితము అశ్రద్ధాదత్తమగు నన్నము మీకు దృప్తిగూర్చుగాక యని భూతప్రేతాదుల కొక కట్టడచేసెను. అప్పుడు గొంతకాలమున కాభూతాదులు దేవతలపైబడి వారి యాహారము దినివేయుట కారంభించినవి. గుహుని వారు శరణొందిరి. అతడు

కుపితుడై యంత నాతని భ్రూమధ్యమునుండి జ్వాలామాలికావృతయు భయంకరయు ద్వాదశలోచనయు నగు నొక భీకరశక్తి యుదయించి స్కందు నాజ్ఞచే శతకోటిశక్తి సమావృతయై మయూరవాహనయై భూతప్రేతాదుల జించి చెండాడెను. వారడలి శరణొందిరి. వైశాఖామావాస్యనాడు నన్ను గొలిచినవారికి సర్వాపదలు వాయునని వర మనుగ్రహించెను. ఆమెను నే నిందు గొనివచ్చి ప్రతిష్ఠించితిని.

—; (అధ్యా. ౪౮) సోమనాథ మాహాత్మ్యము ।—

నారదుండు పార్థున కిట్లనియె. మున్ను చోలదేశమున ఊర్జయంతుడు ప్రాలేయుడు నను విప్రులుండిరి. వారు పురాణములం దొక శ్లోకముం గనిరి. దాని యర్థమిది. "బ్రహ్మ పులస్త్యునికి ప్రభాసాదితీర్థ విశేషములం జెప్పెను. అచ్చట స్నానముచేయనివారితర తీర్థములెన్ని సేవించిన నేమిఫలము ?" అని. అట్లు కని యటకేగుచు త్రోవలో క్షుత్పిపాసావశులై మూర్ఛవడిరి. ప్రాలేయుడించుక తెలివిగొని మిత్రమా ! తీర్థయాత్రలచే నొడలు బడలినకొలది "సోమేశ్వరుం డపరిమిత ఫలదానము లొనరించి భిక్షుకుం డగుచుండును." అనుమాట వినలేదా యని పలుకుచు ప్రాణావశిష్టుండయ్యు నట్లే తూలుచు దూలుచు ముందునకు సాగిపోవుచుండెను. అంతట గొలదిమేరలో నొక దివ్యలింగము భూమిం భేదించుకొనివచ్చి యతని ముందు దర్శనమిచ్చెను. ఆ పుష్పవర్షము కురిసెను. అది చూచి యూర్జయంతుండును "ప్రాలేయా ! నీకై యీ సాగరతటంబున దివ్య లింగావిర్భావమయ్యెను. కావున నక్కడనే యుండు" మన ప్రాలేయుం డది నిజమే. అయినను నామనసు ప్రథమ సంకల్పితంబగు ప్రభాసమువంకనే యున్నది. మృత్యువు స్ఫుటముగా రానంతవర కచటికి బోవలసినదే యనునంతలో నూర్జయంతుడును. బడుచు లేచుచు నేగుచుండగా నతనికి నట్లే దివ్యలింగ సాక్షాత్కార మయ్యెను. ప్రభాసక్షేత్రమును శివాలయమును వారి కెదుటనున్న

ట్లయ్యెను. సిద్ధేశ్వరసమీపమున నిట్లావిర్భవించిన సోమనాథుండే ఊర్జయంతుడు ప్రాలేయేశ్వరుడు నను పేరులొంది యుభయలింగాత్మకుండై భక్తుల ననుగ్రహించుచున్నాడు. సోమగుండతీర్థమున స్నానముసేసి యీలింగముల నర్చించిన ననంతఫలమ్ములగు. బ్రహ్మ హాటకేశ్వరలింగము నిటనే ప్రతిష్ఠించి స్తుతించెను. ఆ స్తవము శివసాలోక్యప్రదము.

(అధ్యా. ౪౯) అర్జును డడుగగా నారదుండు మహీనగరకమ్మునందలి పుణ్యతీర్థము లిట్లు వర్ణింపం దొడంగెను. మున్ను నేను భాస్కరుసన్నిధి కేగగా నాయన నీవు బ్రాహ్మణుల కగ్రహారములిచ్చి యందుత్తమవిప్రుల స్థాపించితివట. వారివిశేషము వర్ణింపుమనియె. నేను స్వీయులను ప్రశంసింపరాదు కావున నీవే యందేగి చూడుమంటిని. సూర్యభగవానుడు వృద్ధబ్రాహ్మణుండై యచ్చటికి వచ్చిన హారీతప్రముఖులగు ద్విజు లాతిథ్యము నొసంగిరి. అప్పుడతిథిగా వచ్చి భానుండు "భోజనము ప్రాకృతము - పరమము నని రెండువిధములు, నేను పరమభోజనార్థినై యిందే తెంచితి" ననియె. హారీతుం డామాట నాలించి కమఠుండను నెనిమిదేండ్ల కుమారునిం గాంచి యీబ్రాహ్మణుం డన్నమాట గ్రహించితివా? యని ప్రశ్నించెను. కమఠుం డిట్లనియె: తండ్రీ! నీకు మ్రొక్కెద. ఇంచుక వివరించెద వినుము. ప్రాకృతభోజనమనగా చతుర్వింశతితత్త్వాత్మకమని చెప్పబడు ప్రకృతిని దృప్తిపఱచుట. షడ్రసాత్మకయిన చోష్యలేహ్యాది పంచభేదమ్మయిన భోజనముచే క్షేత్రము అనబడు దేహము తృప్తి గాంచును. పరమభోజనమనగా వినుము. పరమ మాత్మయే. నానా ప్రకారమగు ధర్మమును వినుటయే యాత్మభోజనము. అదే పరమ భోజనము. ధర్మమే యన్నము. దానిని వినువాడే భోక్త. అతడే క్షేత్రజ్ఞుడు. (జీవుడన్నమాట) దానిని తిను నోరనగా ధర్మమును విను చెవులే. ద్విజశ్రేష్ఠుండవగు నీ కాభోజనము నేను బెట్టెద. నీ వేదేని ధర్మము నడుగుము. శక్తికొలది యీవిప్రసదస్సునందు నిన్ను ప్రీతుం జేసెద, నన సూర్యుండగు నాయతిథి విప్రశిశువుం జూచి

జంతు వెట్లుపుట్టును. అది బూడిదయై యేమైపోవును ? అన కమఠుం డిట్లనియె. గురుని కెఱిగి ధర్మమునకు బ్రాంజలినై వేదగీతమగు నీధర్మమును నాయోపినంత పలికెద. పుణ్యాపాప తదుభయమిశ్రమము లగు మూడుకర్మములు సత్త్వరజస్తమోగుణ నిమిత్తములు జీవుని పుట్టుకకు గారణము. సాత్త్వికుడు చనిపోయి స్వర్గమంది కాలవశమున మఱల గ్రిందంబడి ధనవంతుడు ధర్మపరుడు సుఖియు నగును" తామసుడు నరకమందును. యమయాతన ననుభవించి స్థావరజన్మ మందును. మహాపురుషసందర్శనాదులచే మానవు డగును. అయి కూడ దారిద్ర్యాదిదుఃఖవశుడగును. ఇది ప్రత్యక్షమే. మిశ్రకర్మము వాడు పశుపక్ష్యాది జన్మములంది మహాజనసంసర్గమున నరుండగును. ఎవనికి పుణ్య మెక్కువయు పాప మల్పము నుండువాడు మొదట దుఃఖమనుభవించి తరువాత సుఖియగును. దీనికి విపర్యయమున విపర్యయఫలము. మనుష్యజన్మప్రకార మెట్లనిన; స్త్రీపురుషుల శుక్రశోణితసంయోగమున జీవుం డేర్పడును. గర్భమధ్యమున నుండెనేని యాశిశువు నపుంసకుడనియు యెడమప్రక్కనున్న స్త్రీయనియు కుడివైపు మెదిలెనేని పురుషుండనియు గ్రహింపవచ్చును. గర్భస్థశిశువు పూర్వజన్మస్మృతి నొంది దుఃఖించును. ఇక పుణ్యములు చేయుదు నని మనోరథపడుచుండును. ఇట్లు మాసములు పూర్తియై పుడమిం బడును. ఈదేహగేహమునందు గృహస్థు జీవుడే. బుద్ధియే గేహిని. ఇందే మోక్షమును స్వర్గమును నరకమును జూచును.

(అధ్యా. ౫౦) అన విని యతిథి శరీరలక్షణ మెఱుంగదలతు నన బాలుండు మానవశరీరమునకు మూలరూపమగు విరాట్ఛరీరమును వర్ణించి యామీద మానవశరీరస్వరూపము వివరించెను. మఱియు ప్రాచీనశ్లోకములు రెండు వినిపించెను. వాని భావ మిది. జీవు డాకాలములో నేదేశమున నేవయస్సులో శుభాశుభకర్మ మొనరించునో సరిగా నాదేశమున నావయస్సు నాయాకర్మము ననుభవించును. సుఖములు వేసవిమడువుల ట్లింకిపోవుచుండును. కాన బుణ్యకర్మ మొనరింపవలయును. పాపములను మానవలయును.

ప్రాణోత్క్రమణరీతియు నతిచిత్రము. యమకింకరు లావేళవచ్చి జీవుని లాగుదురు. శబ్దాది పంచతన్మాత్రలతో మనోబుద్ధ్యహంకారములతో బుణ్యపాపపాశబద్ధుండై జీవుండు మేనువిడిచి కొంపోబడును. పుణ్యజీవుల ప్రాణము శిరమునందలి యేడురంధ్రములనుండి పోవును. పాపుల ప్రాణ మధోభాగమునుండి పోవును. యోగుల ప్రాణములు బ్రహ్మరంధ్రమునుండి చనును. పోయిన మరుసటిక్షణములో ఆతివాహిక శరీరము వచ్చును. అది జీవుని ప్రాణములచే నేర్పడినదే. అంగుష్ఠపర్వమాత్రమై సుసూక్ష్మముగా నుండును. యమకింకరు లాసూక్ష్మదేహమునే దక్షిణముగా గొంపోవుదురు. పాపుల కామార్గము ఘోరయాతనారూపము. పదిముహూర్తములలో గమ్యస్థానము చేరును. అదే వానికి వేలసంవత్సరము లట్లుండును. త్రోవలో వైతరిణీనది దాటును. అక్కడ యమదర్శనమగును. పాపులకు యముడు భయంకరుడుగా గన్పించును. పుణ్యులకు సౌమ్యమూర్తిగా గోచరించును. మనుష్య లొక్కరే యమలోకమున కేగువారు. తక్కిన జీవులు చనిన క్షణములోనే యన్యయోనులం బడుదురు. కావుననే మనుజులకే ప్రేతశబ్దమున్నది కాని యితర జీవులకు లేదు.

ధార్మికులు ఆరామాది ప్రతిష్ఠలు చేసినవారు సుఖమార్గమున నేగుదురు. చిత్రగుప్తుం డాయాజీవుల పాపపుణ్యముల లెక్కను యమునికి మనవిచేయును. నరుడు సంవత్సరమువరకు ప్రేతలోకమున నుండును. ఆమీద మరల శరీరమునందును. బంధువులిచ్చు నుదకుంభదానాదులచే శ్రాద్ధాదులచే నా సంవత్సరము నాతడు పెంపొందును. తా నంతమున్ను జేసికొన్న యన్నదానాదుల ఫలముకూడా యపు డనుభవించును. అట్టిదేమియు జేసికొనినవా డాకలిదప్పికలకు గురియగును. బందుగులిచ్చు నుదకాదులు నదీరూపము నొంది వానికందును. నెల నెల బెట్టు శ్రాద్ధము లంతియే. అవి పెట్టనిచో వానికి ప్రేతత్వవిముక్తి యుండదు. ప్రేతలోకములోని దినము మనుష్యలోకములోని దినము నొక్కటే. కాన సంవత్సరముదాక

రోజు రోజు ప్రేతనుద్దేశించి యిక్కడ అన్నము పెట్టవలయును. ఆలోకమున స్మాశానికులను యమగణము బహుభయంకరులై జీవుని గాపలా కాయుదురు. సంవత్సరమయిన తరువాత నాజీవునికి దేహము సంపూర్ణమగును. పాపి ఘోర దేహమున నరకమునకు బుణ్యుడు పుణ్య దేహమునంది స్వర్గమునకు నేగును. రౌరవాదు లధోలోకములు, సురలోకాది సత్యలోకముదాక పుణ్యలోకములు. యజ్ఞశీలురకు సురత్రియార్చకులకు ప్రేతలోకము లేదు. యుద్ధనిహతులట్లు వా రూర్ధ్వలోకగాములయ్యెదరు. శుద్ధపుణ్యముచే దివంబును శుద్ధపాప ముచే తమోంధలోకములను పాపపుణ్యమిశ్రమంబున స్వర్గనరకము లను జీవుడందును. నాగురు నుపదేశానుసారము నీ ప్రశ్నత్రియమున కుత్తరమ్మిచ్చితి నింకేమివలతు నది యడుగుమనియె.

—: పాపకర్మ ఫలములు :—

(అధ్యా. ౫౧) అతిథి "నాస్తికు లల్పమతులై కల్పఫలమున్నదా లేదా యని సంశయింతురు. వారిసందియము వాయుట కనువుగ దెల్పు"మన గమఠుం డిట్లనియె. స్థిరమతివై నేజెప్పినది వినవలయును. బ్రహ్మహత్యాపాతకుడు క్షయరోగి యగును. మద్యపాయి పుప్పి దంతములు గలవాడగును. స్వర్ణస్తేయి పుప్పిగోళ్లు వడయును. గురు తల్పగామి చర్మరోగము లందును. వీరితోడి సంసర్గముచేసినవా డీరోగములన్నిటిం బడయును. సాధువుల నిందింప విని చెవిటి యగును. తాను నిందచేసి మూగవా డగును. గురునాజ్ఞచేయనివా డపస్మారరోగము (మూర్ఛ) నందును. గురు నవమానించి కృమి యగును. పూజ్యకార్య ముపేక్షించి మతిభ్రష్టుడగును. సాధుద్ర వ్యము హరించి యెన్నియడుగులువేయునో యన్నాళ్లు కుంటివా డగును. ఇచ్చి లాగికొన్నవాడు తొండజన్మ మెత్తును. పెద్దలు కోపిం పగా వారిని బ్రసన్నులం జేయనివాడు తలనొప్పికి గురియగును. రజ స్వలాసంగమంబున చండాలుడగును. వస్త్రములు దొంగిలించి చిత్రి యగును (శ్విత్రము=బొల్లి శ్వేతకుష్ఠు) నిప్పంటించినవాడు నల్లకుష్ఠు

నందును. వెండి హరించి తామరపొడలు, దద్దుర్లు పొందును. [illegible] సాక్షి ముఖ రోగియగును. పరదారలను కామదృష్టితో [illegible] నక్షిరోగియగును. ఇత్తునని యీయనివా డల్పాయుష్కుడగును. బ్రాహ్మణజీవనము హరించినవా డజీర్ణరోగియగును. [illegible] యన్నమును వలదని పోయినవాడు నిత్యరోగియగును. [illegible] లుండగా నొకదానియందే రేతోమోక్షము సేసినవాడు [illegible] యగును. రాజోద్యోగ నియుక్తుడై యన్యాయము సేసినను [illegible] ద్రవ్యమును దానే తినివేసినను నామాధుడు జలోదరి యగును. బక్కవా డొరునిచే *బీడింపబడుచుండగా జూచి యూరకున్నవా డంగలోపమందును. అన్నము దొంగిలించి [illegible] యగును. వ్యవహారమునందు బక్షపాతము చూపి [illegible] పేరుచెప్పి పత్నిపుత్రాదుల నెడ బాపుచేసినవాని [illegible] స్వయంపాకమున నందఱకన్న ముందుభోజనముచేసి [illegible] పంచయజ్ఞములు సేయక తినువా డూరబందియగును [illegible] స్త్రీసంగమము సేయువాడును, స్వభార్యనువిడి వేశ్యా[illegible] వాడు బట్టతలగలవాడగును. పేదపడిన మిత్రబంధు[illegible] యజమానిని భార్యపొందున నున్నవానిని నవమానించినవాడు [illegible] మునకు నిత్యక్లేశములను గుడుచును. [illegible] యెడ గురులయెడ మాయావియై (కపటియై) [illegible] మీద చేతికందినసొమ్ము పోగొట్టుకొనువాడగును. [illegible] మ్మపహరించి దుఃఖభాగియు ధర్మపరుడై [illegible] ప్రవర్తించినవాడు పొట్టివాడు చిక్కినయెద్దునెట్టి [illegible] లేక దానిచే బనిచేయించువాడు [illegible] చేసినవాడు పుట్టుగ్రుడ్డియు, గోవృందముకు నెట్టి [illegible] గోవులయెడ నిర్దయుడునై నిరంతరము [illegible] సభయందు నిస్తేజస్కుడై గలగండము [illegible] డాలుడగును. దెప్పిపొడుచువాడు దుర్గంధముఖ [illegible] నమ్మికొన్నవాడు బోయయగును. కుండలోతినువాడు [illegible] నాస్తికుడు తిలపిండమును దినును. అవిశ్వాసి [illegible]

యడుగుకొని తినువాడగును. అభక్ష్యభక్షణము చేసినవాడు గండమాల యను రోగమందును. మద్యమును దయారుచేయువాడు స్త్రీ వియోగమందును. అన్యాయముగా జ్ఞానమును బడసినవాడు మూర్ఖుడగును. శాస్త్రచోరుడు మెల్లకంటివాడగును. పుణ్యకథను ద్వేషించి కృమివక్త్రుడగును. దేవబ్రాహ్మణగోవితతిజీవనము హరించినవాడు కక్కుకొనుచు భోజనము చేయువాడగును. తటాకారామభంగము చేసినవాడు చేతులులేనివాడగును. వ్యవహారమున గపటియైనవాడు భృత్యవశుడగును. పరదారరతుడు నపుంసకుడగును. కువైద్యుడు వాతరోగి గురుతల్పగామి దుశ్చర్మవ్యాధిగలవాడగును. సగోత్రస్త్రీగామి నిస్సంతగును. చెల్లెలు తల్లి (వరుసలో) కోడలినిబొంది బీజహీనుడగును. కృతఘ్నుడు సర్వకార్యభంగ మందును. సర్వపాపములు వానిఫలమునుగూర్చి చిత్రగుప్తుండేని చెప్పజాలడు. ఈ పాపులు నరకములందిక్రిందపడి బహునీచయోనులం బుట్టుదురు. చెప్పిన లక్షణములతో జనింతురు. ధర్మచింతన సేయక వ్యసనగ్రస్తులయినవారు పాపశేషముగలవారని తెలియవలెను. ఎవరిపాప మంతమైనదో ఎవ్వారు స్వర్గాగతులో వారు ధర్మైకచింతనులై వ్యసనరహితులై యుందురు. పరిశుద్ధకర్మముచే ముహూర్తమైన జీవించుట మంచిది. లోకద్వయదూరు నొనరించు పనిచేసి కల్పాంతముదనుక జీవించుట వ్యర్థము. నీ యడిగిన దానికి మంచియో చెడ్డయో ప్రత్యుత్తరము చెప్పితిని క్షమింపు మనెను. కమఠుని యీ వచనము లాలించి సూర్యభగవానుడు ప్రీతుండై ప్రశంసించెను హరీతప్రముఖులం గని నారదభగవాను డెఱింగించినట్లు మీరెల్లరు పవిత్రులు. నేను సూర్యుండను. మిమ్ము జూచు కుతూహలమున వచ్చితిని. వర మర్థింపు డన రవి నర్చించి విప్రులు తామిచటన యుండ నర్థింతుమనిరి. జయాదిత్యుడనుపేర భాస్కరుండచ టంత బ్రతిష్ఠ నగదెను. కమఠుండు గొనియాడ భానుండు ప్రీతుండై 'వత్సా! నీ స్తుతిచే బ్రీతుండనైతి. నీవు సర్వజ్ఞుండ వయ్యెదవు. మీ తండ్రి స్మృతికారుడు కాగలడు. (హారితుండు రచించినది హారీత స్మృతి ప్రసిద్ధము) నే నీ స్థానమంద యుండెద ననెను. ఆశ్వయుజ మాసమున భానువారమున

నీస్వామి నర్చించుటవలన కోటితీర్థఫలము గలుగును. ఇది సర్వపాప హారము. సర్వపుణ్యప్రదమును.

—। కోటితీర్థమహిమ ।—

(అధ్యా. ౫౨) కోటితీర్థము లిం దెట్లు వచ్చినవని యర్జునుండు ప్రశ్నించెను. దేవర్షి నా ప్రార్థనచే బ్రహ్మ యిచటకు వచ్చి కోటి తీర్థస్మరణ మొనరింప నవి యెల్ల యిందు వచ్చియున్నవి. లింగ ములు వల్లే యిచటికి వచ్చినవి. విధియే యిచట మనసుచే నొక సరస్సును నిర్మించెను. అత్రి యిచట నర్చించిన లింగ మత్రీశ్వర మనంబడును. భరద్వాజ గౌతమ లింగములు ప్రతిష్ఠితములయినవి.

(అధ్యా. ౫౩) త్రిమూర్తులు క్షేత్రపాలకులుగా కాలాక్ష క్షేత్రమునం దున్నారు. విప్రులు శత్రుపీడితులైనప్పుడు ప్రాహ్ణ మున ఋగ్వేదము మధ్యాహ్నమున యజుర్వేదము తృతీయ యామ మున సామమును తార స్వరమ్ముగా బఠించి శాపమిత్తురేని శత్రువు లేడురోజులలో నేడాదిలో మూడేండ్లలో నెప్పుడో నశింతురు. ఇచట దర్భాంకురముతో నేనొక సరస్సుం ద్రవ్వి తీర్థోదకము లెన్నో తెచ్చి నించితిని. ఇట నాశ్వయుజ భానువారమున శ్రాద్ధాదులు పెట్టిన పితృ తృప్తియగును. ఇచట గద్రూశాపమోచనమునకై నాగేశ్వరలింగమును నాగులు ప్రతిష్ఠించిరి. నారదతీర్థమున స్నాన మాడి యీ లింగము నర్చించిన వారికి సర్పభయము లేదు.

—; (అధ్యా. ౫౪) నారదక్షేత్రప్రశంస :—

నారదుండు నరున కిట్లనియె. నామూర్తియు నీ క్షేత్రమున బ్రతిష్ఠితమైనది. ఛత్రదండాదుల దాల్చి నేనిచ్చటనే వసింతును. కార్తికశుక్లైకాదశినాడు నన్నిచట నర్చించినవారిని గలిదోషము లంటవు. అనినవిని ఫల్గునుండు బ్రహ్మపుత్రున కిట్లనియె. సర్వభూత

సముండవు రాగద్వేషవర్జితుడవు నయ్యు నిలిచినచోట నిలువక వాయువువలె మెఱుపువలె ముల్లోకముల ద్రిమ్మరుచుందువు. దేవాసురగంధర్వాదులకు గలహములు పెట్టుటయే నీపనియట్లున్నది. నీకే భూతమందుగాని దయయున్నట్లు గనిపింపదు. నాకాబాల్యముగల యీ సంశయమును నీవ వారింపవలయును. బాణము గ్రుచ్చుకొన్న లేడియట్లు నీ యీ యపయశస్సునకు నేను బరితపించెదనని యర్జునుండు ప్రశ్నింప సురమౌని నవ్వి యటనున్న బాభ్రవ్యుండను మునివంక దిలకించెను. అతడును నించుక నవ్వి యర్జున! ఇది యందఱికిని గలుగు సంశయమే. నేనిందుల కుత్తరమ్మిచ్చెద. కృష్ణునివలన నేనది వింటి నని యిట్లు చెప్పందొడంగెను.

మున్ను గృష్ణుండు మహీసాగరయాత్ర చేసెను. గుహేశ్వరాదిలింగముల నర్చించెను. ఉగ్రసేన వసుదేవ బలరామాదులతో నచట పరివేష్టితుండైన కృష్ణునిగని యుగ్రసేనుండు నీవడిగినట్లే యడిగిన నాతం డిట్లనియె. నీవు నారదునిగూర్చి యనినమాట సత్యము. దక్షప్రజాపతి సృష్టిపెంపునకు బుట్టించిన కుమారుల కీతడు విరాగోపదేశము చేసి సృష్టివిముఖులం జేయ మున్నీయన నాతడు శపించెను. తనంత వారించుకొన వలంతియయ్యు నాశాపం బనుగ్రహముగా నంగీకరించె. సాధువులు క్షమావైభవులుగదా! జీవుల వినాశము గుర్తించి యితడు వైరమును బెంచును. సత్యమునే పల్కును గాన పాప మాతని నంటదు. ఎందెందు దిరుగుచున్న నీతని మనంబు ధ్యేయవస్తువునుండి కొంచెమేని చెదరదు. మహేంద్రప్రోక్తమగు నారదస్తోత్రముచే నేను నీదివ్యదర్శనుని వినుతించుచుందుదు. అని కృష్ణుం డన నుగ్రసేనుండు నారదస్తోత్రమ్ము సేసి నారదప్రతిష్ఠితులగు విప్రులకు బుష్కలముగా దానములు సేసి సురమునికృపకు బాత్రమై ద్వారపతి కరిగెను.

(అధ్యా. ౫౫) నారదుం డిట్లనియె. అక్షపాదుడను మహాయోగి గౌతముండను నామాంతరము గల్గియుండెను. అమ్మహర్షి యహల్యాప్రియుండు. గోదావరిం గొనివచ్చిన దాయనయే. గుప్త

క్షేత్రమున నతడు దీవ్రతపమ్మొనర్చి యీ లింగముం బ్రతిష్ఠించి యోగసిద్ధులు వడసె నని నరున కెఱింగించి మఱియు నాతఁ డడిగిన యోగవిధాన మానతిచ్చెను.

(అధ్యా. ౫౬) బ్రహ్మేశలింగము. సృష్టి కార్యసిద్ధింగోరి బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠించినది యిది. మోక్షేశ్వరలింగము నేనే ప్రతిష్ఠించితినని నారదుండు తెల్పెను. మహీనగరంబున అతిరికుండ సమీపమున కేదారలింగము స్థాపింపబడినట్లు వర్ణితము. (అధ్యా. ౫౭)

-: అధ్యా. (౫౮) అర్జున తీర్థయాత్రా సమాప్తి :-

నరుడు గుప్తక్షేత్రమహిమ మ్మానతిమ్మని యర్థించిన నారదుం డిట్లనియె. మున్ను సర్వతీర్థ దేవతలుం గలిసి బ్రహ్మసన్నిధి కేగిరి. పరమేష్ఠియు వారి రాకచే దన సదనంబు పవిత్ర మయ్యెనని ప్రశం సించి కుమారుండగు పులస్త్యుని నాయాతీర్థ దైవతమ్ములకు యథా విధి నర్ఘ్య మిమ్మని యాదేశించెను. అంత బులస్త్యుండు వీరిలో దర తమ భేద మ్మరయ వేడెదనన జతుర్ముఖుండు స్వయమ్ముగ నా పూజా ద్రవ్యమ్ముగొని యేగి ఓ తీర్థదేవతలారా! మీ యందఱిలో నెవ్వ రున్నతులో తెల్పుండన నాతీర్థ సదస్సునం దొక్కరును మారు పలుకరైరి. ఎట్టకేలకు మహీసాగరసంగమక్షేత్రము "నాకీ యనర్ఘ మగు నర్ఘ్యమిమ్ము నా కోటికళకైన నిందెవ్వరు సరిపోలరు అవని సర్వతీర్థద్రవ భావమంది మహీనామక నది యయ్యె. కాన నాయం దఖిల తీర్థసారమ్ము గలదు. గుహుండు కుమారేశ్వరలింగప్రతిష్ఠ నిచ్చటన సేసె. నారదుండును భూసుర స్థానమ్ము నిక్కడన కల్పించె" ననినంతట నటనున్న వారెవ్వరును గిమ్మనకుండ యూరకుండిరి. అంత ధర్మదేవత లేచి యిందరు మహానుభావులుండ నీ తీర్థము తానతీర్థరాజమ్మ నని స్వోత్కర్షమ్ము చాటుకొనియె. అహంకార ముచే నాత్మప్రశంస చేసికొనుట నీచము. స్తంభమనగా గర్వము. దాననే స్తంభతీర్థమ్మనంబడెను గాబోలు. కాన యిది యప్రసిద్ధము ధ్వస్తప్రాయము నగుంగాక యనెను. అంతట హాహాకారమ్ము పుట్టి

యోగీశ్వరుండను గుహుం డేతెంచి యాతీర్థమ్ము సర్వోత్తమ మ్మనియె. అంత ధర్మమూర్తి 'స్వామి! నే నీ తీర్థమహిమంబుం గూర్చి శంకింపను. కాని యాత్మస్తుతి నింద్యంబంటిని కావున వీనిని శాసింపవలయు. కాదందు రేని నాముద్ర నిక్కడన పెట్టిపోయెద ననియె. ధర్మముద్రాత్యాగంబుంగని ప్రస్తావోచితమ్ముగ నేనిట్లంటిని. ధర్మదేవతకు నమస్కారము. నీవు ముద్రాధికారముం బాసిన మాకును విశ్వమునకు నిక ప్రతిష్ఠ యెట్లు? యోగీశ్వరుండగు గుహు నింగూడ నీవు సమ్మానింపవలయు. శివునట్లు శివకుమారుండును సత్కారార్హుండ. ఈతీర్థ రాజమ్మునెడ ననుగ్రహము సూపుము. అన విని మాతండ్రి బ్రహ్మయు నౌ ననియె. అంత ధర్మదేవత "సిద్ధుండగు గుహునకు నమస్కారము. నీకు మేము కింకరులము. ఇది స్తంభతీర్థమ్మనియే ప్రసిద్ధినందు గాక! సర్వఫలమ్ములిందు యథోక్తంబుగా లభించుగాక!" యని వరమ్మిచ్చె. దీనికి విశేషఖ్యాతి రావలెననియే యప్సరఃపంచకము నిందు మొసలిరూపముల బనిచితిని. నీచే వారు శాపముక్తి నందిరి. నారాయణుండును నరుండ వగు నీవును సాధుపరిత్రాణమ్మునకు నసాధు వినాశమ్మునకు నవతరించిరికదా! కావున నీకీ తీర్థఫలమ్ము సకలమ్ము వినిపించితి. ఇది విని యెవ్వండేని సర్వపాపముక్తుండగు." నన విజయుండు విని సురముని బ్రశంసించి నారదాదుల యనుమతిగొని ద్వారక కరిగెను.

(అధ్యా. ౫౯) -: బర్బరీకోపాఖ్యానము :-

శౌనకుండు సూతున కిట్లనియె. మును సిద్ధలింగప్రసంగంబున సిద్ధమాతప్రసాదంబును చండిలుడు విజయుడు ననువారు వడసిరంటివి. వారెవ్వరో తెలుపుమన నుగ్రశ్రవుం డిట్లనియె. మున్ను పాండవులు ద్రౌపదీవివాహానంతరము ధృతరాష్ట్రు ననుమతంబున వాసుదేవసంరక్షితులై యింద్రప్రస్థమ్మున సభాస్థలి నధివసించి వివిధపుణ్యకథలు వినిరి. అచ్చటికి భీమపుత్రుండగు ఘటోత్కచుం డరుదెంచిన నందఱు

నాదరించిరి. యుధిష్ఠిరుండు ధర్మకుశలప్రశ్నమ్ముఁ గావించె. అంత ఘటోత్కచుండు ప్రభూ! దుష్టుండగు నాస్తికమాయావి యగుండనగా వాని రాజ్యమ్మున కేన రాజైతిని. మాయమ్మ యాజ్ఞఁ దలంచి గాని మీ సందర్శనమ్ము సేయు కుతూహలంబున వచ్చితిని. నా యింగితమ్మనుసరించి యూవనమ్ము నధిగమించిన హైడింబి కుచిత కళత్రమ్ము నయ్యెయగు నానతిమ్మన నరకారి యిట్లనియె.

నరకుని కాప్తమిత్రుండు మురుడను దైత్యుండు ప్రాగ్జ్యోతిష పురమ్మున నున్నవాఁడు. వానిని నేన సంహరించితిని. అంతట వాని కూఁతుకు కామకటంకట యనునది నాపై ననికి వచ్చెను. దానితోడి తీవ్రసమరంబునకు విసివి కినిసి చక్రమ్మెత్తితిని. అంత కామాఖ్యయగు దేవి నాయెదుట నిలిచి "కృష్ణ! దీనిం జంపకుము. దీనికి నే జయిత్వ మును వరముగా నిచ్చితిని. దీనిబుద్ధియు శక్తియు నప్రతిమములు. మూఁడురాత్రు లిట్లు పోరియు నీకిది లొంగలేదుగదా! అనియె. నేనిదె విరమించెద నీవిద్దానిని విరమింపఁజేయు మంటిని. అంత కామదేవి యావాక్యం బాలించుకొని యితనిం జయింప నీకు శక్యముగాదు. నీకీ జనార్దనుండు కాఁబోవు బంధువు. ఈతనిం దోడితెచ్చి సత్కరింపుము. అనిన నాబాలిక సమరంబు మాని నా పాదముల వ్రాలెను. నేనును నాపార్శ్వని భగదత్తుని పురంబున నుండుమని యాదేశించితిని. ఆమె హైడింబికి దగినది. దానిరూపము పితృసముండవు నీకు వర్ణించు టుచితంబుగాదు. కాని యది "ఎవ్వఁడు నిరుత్తరం జేయునో, నన్ను గెలుచునో యాతఁడ నాకు భర్తకావలయు"నని ప్రతిజ్ఞ చేసియున్నది. అనేకు లామె నెదిరించి వెనుదిరిగిరి. సమరంబునం గామకటంకటను గాని దానిని గెలువగలవారు లేరు. మన ఘటోత్కచుండు బలశాలి కావున దానిం జైకొనగలండన యుధిష్ఠిరుండు "మాధవ! దాని సుగుణంబులు వేయేల? పాలలో విషమట్లా కర్కటియ యనలక్షణంబు చాలును. ప్రాణములకంటె ప్రియుండగు భీమునికొడుకును ఘటోత్కచు నెట్లు చేతులార పారవేసికొందుము? దేశదేశముల నింక స్త్రీలు లేరా? వానిలో నొకతెం దగినదానిం జెప్పుము." అనెను.

భీముండు హరిసముచితంబ యొనరిచ్చె. ధర్మరాజు పుత్రమోహంబున నన్నది నాకంత నచ్చలేదు. వీరు లాత్మ ప్రఖ్యాతి నార్జింపవలయును. అట్టి ఖ్యాతి యసాధ్యకార్యాచరణంబునంగాక మఱియెట్లు లభించును? ఘటోత్కచు సంరక్షణంబు మనవశంబులోలేదు. విధాత వీని నిచ్చెను. విధాతయే వీనిం బాలించును. మున్ను భీష్మం డొక్కడే చని కాశీరాజకన్యకలం గెలిచి తెచ్చె నట్లు వీ డొక్కడ యేగి మార్విం దేవలయు. అనిన నర్జునుండు భీమువచనంబు కేవల పౌరుషప్రధానముగా నుండి దుర్బలముగా గన్పట్టుచున్నది. ఇది దైవకృత మనినప్పుడు ప్రబల మనిపించుచున్నది. కామాఖ్యదేవత మున్నన్నది యనృతంబు కానేరదు. కాన ఘటోత్కచుండు కలహంబునకు జనుటయే నాయభిమత మనియె. కృష్ణుండు నది సమర్థించె. అంత హిడింబా తనయుండు సూర్యాక్ష కాలాక్షమహోదరాదులతోగూడ గగనపథంబున ప్రాగ్జ్యోతిషపురమ్మునకు జనియె.

(అధ్యా. ౬౦) ఘటోత్కచుండు చని ద్వారంబున నున్న కర్ణప్రావరణయను దానిం కామకటంకట చెలియగుదానిం జూచి తనరాక తెలిపిన నది నీ రూపమ్మునకు మోహించితి. నీ పాదమ్ముల వ్రాలెద నీవచనమనువర్తించెద నన్నుంగూడి మోదింపుము. నీవెక్కడ, యామార్వి నెదిరించు టెక్కడ? అనెను. అంత భీమసుతుండు నీయజమానురాలిం జూడవలయు జయింపవలయు లేదా దాని కోడి కాముకు లింతము న్నందినగతి కేనునుం బోయెద కావున నీరాక దాని కిప్పుడ నివేదింపుమన నది పోయి విన్నవించిన కామకటంకటయు 'చెలి! ఏల జాగుసేసెదు. దైవవశమున నాసమయంబు సఫలంబగు సమయుంబయ్యె గాబోలు' అనిన చేటి ఘటోత్కచుని లోనికిం గొనిపోయె. సర్వాభరణభూషితయై తటిల్లతవోలె నూయెల నూగుచున్న కామినింగని మనంబున మోహంబుగొని, వజ్రనిష్ఠురహృదయ! నీయతిథినై వచ్చితి. ఉచిత సపర్యలిచ్చి నన్ను మెచ్చింపుము" అన విని యది యచ్చెరువువడి వానిరూపసంపదకు ముచ్చటయుంబడి 'అయ్యో!

నేనేల యింతకు మున్నొక ప్రతిజ్ఞసేసితి? అది నేను జేయకుండిన నిప్పటి కేనాడో యితడు నాపతియై యుండెడివాడు' అనుకొని 'ఊరక నిటువచ్చితివి. బ్రతికి సుఖాన వెనుక కేగుము' అనెను. భైమియు దాని నపాంగములంగని చరాచరగురుండగు నంబుజోదరు దలచికొని యిట్లు కథ నారంభించెను.

ఒకకాముకుని కొకభార్యయం దొకకుమార్తె కలిగెను. అవ్వల వానిభార్య చనిపోయెను. ఆపిల్లను బెంచి పెద్దచేసెను. అది వయసు వచ్చి జనంబుల మురిపింప దానియెడల నాకాముకుని మనమ్ము చలించె. అప్పుడు దానిం జేరి నీవు ప్రాతివేశ్మకుని పుత్రివి. నిన్ను భార్యను గాగోరి నేను పోషించితిని. అన నది నిజమేకాబోలునని బతిగా వానింగొనియె. అవ్వల నమ్మదనగార్ధభంబునకు దానియం దొక యాడపిల్ల పుట్టినది. ఆపుట్టినపిల్ల వానికి దౌహిత్రియగునా కూతురగునా చెప్పుము'' అనిన విని యాకాముకటంకట పలు తెఱంగుల జింతించి సమాధానంబు నిర్ధరింపలేక యోడిపోయి శక్తింజేకొని చేతుల నుయ్యాలబంగరుగొలుసులంగొట్టిన కోట్లకొలది రక్షస్సులువచ్చి పైకొనియె. అంత హైడింబి దానిం గ్రిందకు బడద్రోసి కత్తికొని కుత్తుక నెడమ పాదమ్మున నొక్కి కుడిచేత వానిముక్కు గోయ నెంచెను. 'నాథ! నీప్రశ్నచే శక్తిచే బలముచే నేన యోడితిని. నీకు నమస్కారము. నేను నీకింకరిని వదలిపెట్టుము. నీకోర్కె ఆనతిమ్మనె. ఘటోత్కచుం డట్లయిన నిన్నిదే విడిచిపెట్టెద. నీబల మ్మింకేదేని యున్న జూపుమన నది, నీవు కాలనాభుండను గుహ్యకాధిపతివనియు నరువదికోట్లమందికి బతివనియు యక్షుల రక్షింప నవని నవతరించితి వనియు కామాఖ్యదేవత నాకింతమున్న తెలిపినది. అది తలంపునకు వచ్చెడిని. ఈయిల్లు నీదియ. నీయాజ్ఞానువర్తిని నేను నన ఘటోత్కచుండు రహస్యవివాహం బుచితంబుగాదు. బంధుసమక్షంబున నది యయ్యెడుంగాక యన నదియే యవ్వీరుని వీపున నెక్కించుకొని యింద్రప్రస్థమ్మున కరుదేర వాసుదేవసమక్షంబున సర్వబంధుసమ్మో దమ్మునగ నయ్యిరువురకు వివాహోత్సవంబు ప్రవర్తిల్లె. అవ్వల

హిడింబవనమ్మున స్వారాజ్యమున కతఁడు ప్రభువయ్యె. ఆయిర్వురకు నొక సుతుఁడుదయించి బర్బరీకుండను పేరందె. వానితో భైమి యదు వంశ నాథుం భజియింతమని ద్వారక కేతెంచెను.

(అధ్యా. ౬౧) ఆరాక్షసు లిర్వురు నరుదెంచుటఁగని ద్వారకావాసులు వెరగంది యుద్ధసన్నద్ధులైరి. ఘటోత్కచుండు రెండుచేతు లెత్తి తనపేరు సెప్పికొని భక్తిభావంబున భగవంతుం గృష్ణు సేవింప వచ్చితినని యార్చె. వారేగి హరి కెరింగించిన నాతఁ డానందంబున నయ్యిర్వురను సన్నిధికి రావించి వాత్సల్యమ్ము పాటించె. అపుడు బర్బరీకుండు యదుకులస్వామి కెరఁగి నాకును నాకులంబునకు నేయది శ్రేయస్కర మ్మది యానతిమ్మనిన శ్రీకృష్ణుం డిట్లు పలికెను. వత్స! నీవు బలలాభంబునకు దేవ్యారాధన మ్మొనరింపు. నీకు సుహృదయుండను పేరేన యొనరించెదను. అదియు మహీ సాగర సంగమక్షేత్రమున ననంతఫలదంబగు. అన నాతఁ డక్కడనే దేవీసాక్షాత్కారంబు వడయ నేగె. అవ్వల విజయుండను నొక మగధదేశ బ్రాహ్మణుండు కాశీక్షేత్రమందు విద్యాబలము వడసి దేవీసేవనంబున విద్యాఫల మందవలయు ననియిట కేతెంచెను. స్వప్నమున దేవీనిచయంబు కానిపించి "యీభక్తుండు నీకు దోడగు నీవు సిద్ధమాత ముందటివాకిట గూరుచుండి విద్యల సాధింపు" మనిరి. కృష్ణచతుర్దశియం దుపవాసముండి విజయుండు శుచియై యచటి లింగముల నర్చించి దేవీ సమర్చనము గురుమంత్ర ప్రారంభముగా నారంభించెను. బర్బరీకుని సహాయుండవు గమ్మని యర్థించెను. గాణేశ్వరకల్పమున దేవ్యారాధనముసేసి తిలకంబుదాల్చి యష్టోత్తరశతము జపంబుసేసి దశాంశము గుటికాహోమంబు సేసి సిద్ధివినాయకు బూజించి క్షేత్రపాలు నారాధించెను.

(అధ్యా. ౬౨) మున్ను దారుకుఁడను రాక్షసునివలన బీడ లంది దేవతలు గౌరీసమేతు శివుని దర్శించి విన్నవించుకొనిరి. పార్వతీ కృపావేశమందిన శితికంఠు కంఠంబునం గల నలుపును గ్రహించి భయము గలిగించు నొక స్త్రీరూపమును సృష్టించెను. అం దాత్మశక్తి

నావేశింప జేసి "నీవు మిక్కిలి నల్లగానున్నావుకాన కాళిక యను పేరందుము దేవారియగు దారకు సంహరింపు"మనియె. ఆశక్తియు నార్చుచు నప్పుడ యేగి వానిని రణంబున గూల్చె. మఱియు నాశక్తి యవంతీపురస్మశానమున నిల్చి మహారావము లొనరించె. ఆ ఘోషకు ముల్లోకములు దద్దరిల్లెను. అపుడు రుద్రుడు బాలుడై యామెదరి నేడ్చుచుండ జాలిగొని యాకాళి యాశూలి నంకతలంబు నం దిడికొని పాలిచ్చె. పాలనెపంబున నామెలోని కోపమెల్ల నాకుహ నాబాలుండు త్రాగివైచె. ఏశితికంఠు కంఠమ్ము నలుపున కాళిక యయ్యెనో యాశంకరనిపీతక్రోధభావయై సౌమ్యస్వభావయగుటయు నుచితమకదా! ఆమీద శివుడు బాలరూపమ్ము విడువ నెంచగా దేవతలు బెదరి వలదనిరి. శంభుండును 'మీరు భయపడవలదు. కాళి కను సౌమ్యరూపం జేసితిగదా! ఇంకను మీకుభయమగునేని మఱి కొందరు బాలురను సృజించెద. వా రరువదియల్గురు క్షేత్రపాలు రయ్యెదరని ముఖంబునుండి వారల గల్పించె. స్వర్గమున నిరువదియైదు గురు పాతాళమున నట్లను, భూలోకమున బదునల్గురు నుండి పాలిం పుడు. ఈకుక్క యొక్కటి స్మశానమున వాహనముగా నుండును. రాజమాషము బియ్యముకలిపిన యన్నము మీకు నైవేద్యంబిడి మిమ్మారాధింపక యెవ్వడేమి చేసిన నది నిష్ఫలమగును. ప్రేత రాక్షసు లది తినివేయుదురు.' అని రుద్రుం డంతర్ధాన మందెను. ఈమీద నాక్షేత్రపాలుర యారాధనవిధానమును తెల్పబడినది. (క్షేత్రపాలకల్పము అని దీనికిపేరు) మున్ను కలాపగ్రామవాసులతో గొనిరాబడి సునందయను బ్రాహ్మణి విధవ మహీతలమున దపమ్మొన రించి లింగసప్తకము నర్చించి దేవీపూజ సేసెను. ఆమె యుమాలోక మంది యొకయంశమ్ముతో నా నదీతీరమున 'వటయక్షిణి' యను దేవత యయ్యెను. ఈమె నర్చింపక యేమిసేసిన నిష్ఫల మగునని శంకరుండు నిర్దేశించె విజయుండు నీమహిమ యాలించి సిద్ధాంబికను స్తుతించి యపరాజితయను వైష్ణవీ మహావిద్యను జపించెను. ఆమె స్మరణమాత్రంబున సర్వదుఃఖక్షయమ్మగును. (అపరాజితావిద్యా మంత్రము మూలమునం జూడవచ్చును).

(అధ్యా. ౬౭) రావిక్రింద లాక్షావహ్నియందు(లక్కతోనైన యగ్ని) కేసరప్లుతంబులగు (కేసరములు=నాగకేసరములు) నావాలను బల అతిబల యను మంత్రముతో హోమము సేయుచుండగా మొదటిజాము గడచినంతట నొకస్త్రీ యేతెంచెను. ఆమె రక్తసిక్తమగు వస్త్రము ధరించి శిరస్సు మీదికెత్తికొని దారుణాక్షియై తెల్లని దంతములుకలదై భయమ్మునకు గూడ భయముగూర్చునదై వచ్చెను. మఱియు బిగ్గరగా నది యేడ్చెను. అది చూచి విజయుడు బెదరినట్లప్పటి కప్పుడు క్షోభించెను. బర్బరీకుండు మాత్రము నిర్భయుండై యెదుటబడెను. మఱియు నామెకంఠంబు గౌగలించుకొని యామె కంటె రెట్టింపుగా నేడ్చెను. వానింజూచి యామె చేతికత్తెర పారవేయుదాక కంఠంబు బిగబట్టిన నది కదలలేదయ్యె. మఱియునది వెడబొబ్బలు వెట్టెను. ఆమీద రక్షింపు వదలు వదలు మని మెల్లగా ననెను. దయాళువగు నాతడు వదలినంత వాని పాదములం బడెను. నీ శరణందెద దాసి ననెను. మహాజిహ్వయను రాక్షసిని. కాశీస్మశానవాసినిని. నాకు ప్రాణదక్షిణ యిత్తువేని తపముసేసికొందు. తప్పిన భస్మమయ్యెద ననిన వీరుడు బహుశపథంబులం గట్టడచేసి వదలిన నది వనమ్మునకు బోయెను.

తరువాత నొక యర్ధరాత్రమున నొక గర్జనము వినిపించెను. అంధకార మావరించెను. అంతలో శతశృంగంబగు పర్వతము కనిపించి రాళ్ళను రక్తమును వర్షించెను. బర్బరీకుండు భయపడక దానికి రెట్టింపు పర్వతాకారము దాల్చి యొండొకటి డీకొల్పెను. అవ్వలిశైలము చూర్ణమయ్యెను. అందుండి వచ్చి యోజనశరీరుండు నూరుతలలు నూరుకడుపులు గలవాడు ముఖములనుండి యగ్నిజ్వాలలం గ్రక్కుచు రేఫలేంద్రుండనువాడు పరువెత్తెను. బర్బరీకుండు వానితో సమానమగు రూపములదాల్చి వెంబడించెను. ఇర్వురకు బాణయుద్ధము తీవ్రమ్మయ్యె. తుదకు బర్బరీకుండు వానిని బట్టుకొని త్రిప్పి నేలమీద యాగ్నేయమూలగా మహీనది యొడ్డునకు విసరెను. అక్కడనే రేఫకేంద్రమను గ్రామ మేర్పడి యిప్పటికి నున్నది.

మూఁడవజామున పర్వతమువంటి ద్రుహద్రుహాయను యొక కంచరగాడిద వచ్చెను. ఘటోత్కచతనయుండు దానిముట్టెపై గ్రుద్దెను. అది కదలలేక యూరక యార్వజొచ్చెను. బర్బరీకు నది భూమిపై బడఁగొట్టెను. అతఁడు దానిదంతములను నోరును నొక్కివేసెను. స్మశానమం దొకచోట శీకోత్తరమను స్థానమునం బుట్టి శాకినుల కీశ్వరియైన యది యతనిచే సంహరింపబడెను. ద్రుహద్రుహామను గ్రామ మక్కడ నేటికిని గలదు. నాల్గవజామున వింతయైన క్షపణకుఁడు వచ్చెను. (బౌద్ధసన్యాసి యన్నమాట) వాఁడు ముండియు దిగంబరియునై నెమలిపింఛముల దాల్చియుండెను. అహింస పరమధర్మము, అగ్ని నెందులకు రగుల్కొల్పెదవు, దాన ననేక జీవరాశి నశించు ననునంతలో వానిని దేవహోమము సేయు నగ్నిం దూషింతు వేల పాపీ! యనిలేచి పండ్లురాలఁగొట్టి పడఁగొట్టెను. వాఁడు ఘోరదైత్యుండై పారిపోయి యొకగుహలో దూరెను. ఆగుహాయందు బహుప్రభయను నగరమున్నది. బర్బరీకుం డందు వానిని వెంబడించెను. అక్కడ రాక్షసు లీతనిం జూచి యార్చిరి. తొమ్మిదికోట్ల రాక్షసవీరులలోనికి గండ్లు మూసికొని యురికి యందరిని సంహరించెను. పలాశీయను దైత్యాధిపతిం గూల్చెను. నాగులు భీముమనుమనిం బ్రశంసించిరి. వరము కోరుమనిరి. సుహృదయుండు విఘ్నముల బాసి సిద్ధినందునట్లు విజయు ననుగ్రహింపుఁడు. వారు నట్లయనుగ్రహించిరి. బిలద్వారమున వచ్చుచు నచ్చట నాగకన్యార్చితంబగు నవరత్నమయలింగమును గల్పతరువుక్రింద జూచెను. ఆ లింగమునకు నాల్గుమూలల నీ దారులేమి యని యడిగెను. ఒకనాగసుందరి యెదురునచ్చి 'వీరాగ్రేసర! ఇమ్మహాలింగము శేషునిచే బ్రతిష్ఠితము. ఈలింగమునకు దూర్పుగా బోయిన శ్రీపర్వతమున్నది. అది యైలునిచే నాగులకై నిర్మింపబడినది. దక్షిణదిశనున్న యీదారి శూర్పారకమున కేగును. ఇది కర్కోటకు డేర్పఱచినది. పశ్చిమమార్గము ప్రభాసక్షేత్రమున కరుగును. ఇది యైరావత నిర్మితము. ఉత్తరమార్గము గుప్తక్షేత్రమున కేగును. ఇది తక్షక కల్పితము. నీవొక్కఁడవే దైత్యునివీపెక్కి వచ్చితి వెవ్వఁడవు; నిన్ను

నాగకన్యల మగు మేము వరించితిమి. మాతో క్రీడింపుమనిరి! అంత బర్బరీకుండు 'నేను పాండవుల మనుమడను. బర్బరీకుండను. నేను బ్రహ్మచర్యమ్మున నున్నవాడను గాన మీతో నాకు బనిలేదు.' అని యాలింగము నర్చించి వారు భయభ్రాంతులై చూచు చుండ మీదికెగిరి వెలికివచ్చి విజయుం గాంచెను. అప్పటికి విజయుని దేవీసమర్చన సంపూర్ణమయ్యెను. 'నీయనుగ్రహాచే సిద్ధినందితి. చిర కాలమానందింపుము. జయింపు'మని యభినందించెను. నీవు హోమ కుండముననున్న సిందూరవర్ణంబగు నీభస్మము తీసికొనుము. ఇది యుద్ధమందు దక్షయ్యమై శత్రుసంహారము సేయును. అన బర్బరీకుం డును నెట్టి యపేక్షలేకుండ యుపకారము చేయువాడు సాధువు. కాన నీ వీభస్మ మింకెవరికైన నిమ్ము. నాకు కొంచెమేని వలదు. ప్రసాద సుముఖమైన నీచూపుకంటె నింకేదియు నేను గోరను. అన దేవతలు పూలవాన గురిపించి యిట్లనిరి. కురుపాండవులకు దారుణసమరంబు గానున్నది. కౌరవులు భూగతంబగు నీభస్మను సంపాదింతురేని పాండ వుల కనర్థంబగు. కాన నీ వీభస్మను గొనిపొమ్మన నతడు వల్లె యనియె. అవ్వల దేవీసహితులై దేవత లరుదెంచి విజయుని సమ్మా నించి సిద్ధైశ్వర్యము ననుగ్రహించి సిద్ధసేనుడను పేరుపెట్టిరి. విజయుం డును బర్బరీకుండు నిట్లు దేవీభక్తిలాభమ్మున ధన్యులైరి.

(అధ్యా. ౬౨) భీమనందనందనుం డిట్లు సప్తలింగార్చనా సక్తుండై యుండగ జూదమున నోడి పాండవులు తీర్థాటనము సేయుచు క్రమముగ వచ్చి యాక్షేత్రమున కీశాన్యదిశనున్న చండికనుదర్శించి మార్గము దెలియక యచటనే కూరుచుండిరి. అంతలో చండికా గణంబులును బర్బరీకుండును వారిం గాంచిరి. కాని యిర్వురు నన్యోన్యమెఱుంగరు. పుట్టినదాది నెన్నడును జూచికొన్నవారుకారు. పాండవులు పిండదానాదులుచేసి దప్పికంబడి నీటికై వెదకిరి. భీము డక్కడి కుండంబున దిగబోగా ధర్మజుండు నీవీకుండమ్మునీరు తోడి తెచ్చి పాదప్రక్షాళనంబుసేసికొని మఱి ప్రోవుము. లేనిచో దోష మ్మగుఁనన ననిలజుడు దప్పికె మిక్కుటంబగుటచే గండ్లు తిరిగి యున్న

మాట వినిపించుకొనకయే కుండమ్ములోనికి దిగి ముఖము పాదములు కడిగికొనెను. అట్లు కడిగికొనక త్రావబోవుదురేని పిశాచము లా రూపమునొంది యందలి నీటిం ద్రాగివేయుదురు. వృకోదరుం డట్లుద్యుక్తుడై నంత మీదనున్న సుహృదయుండు (బర్బరీకుడన్నమాట) ఓదుర్మతీ! నీవిట్లుచేసెదవేమి? ఇది దేవీకుండము. ఇందు నీమొగము కాళ్ళేతులు కడిగికొనెదవేల? దేవి యీ జలమ్ముచే స్నానముచేయు చుండును. పాపమునకు బెదరవేమి? మలినమైన నీరు సామాన్యనరులైన నంటరుగదా! అట్టితరి దేవతలమాటేమి చెప్పవలెను? వెలికి వచ్చి త్రాగుము. అన భీముండు రాక్షసాధమ! ఏల యిట్లు కఠినముగ బల్కెదవు? నీరు జంతువుల యుపభోగమ్మునకుగాక యెందులకు! మునులుకూడ తీర్థములందు స్నానముచేయుమనిరికదా నన్నేల నిందింతువు? పానాదులకుదకమ్ము లుపయోగింపబడవేని వాపీకూపతటాకాది పూర్తధర్మము లాచరించుటెందులకు? అనవిని సుహృదయుండు, నిజమే తీర్థములలో స్నానము చేయవలసినదే కాని స్థావరతీర్థములను వెలుపలను జరతీర్థములను లోపలకు దిగియు సేవింపవలయును. (చరతీర్థము లనగా ప్రవాహములు) దేవస్నానోచిత తీర్థములందలి జలముల భక్తులెత్తి నూరుమూరల మేరదూరముగా గొనిపోయి యుపయోగించుకొననగును. మున్ను బ్రహ్మయు నిట్లు చెప్పెను. కాన వెలికిపొమ్ము. అన భీముండు ఆకలిదప్పులకోర్వలేనివాడను- నీవేమన్న నిప్పుడు వెలికిరా నన బర్బరీకుండు ప్రాణములకై పాపము చేయుదువా? చెప్పుము. శిబి చెప్పెంగదా శ్లోకము. "నరుండు పరిశుభ్ర కర్మమొనరించి ముహూర్తమేని జీవింపవలయు. ఇహ పర లోక దూరంబగు పనిచేసి యొక కల్పమే నుండరాదు" అని దానియర్థము. అనిన భీముడు నీ కాకియార్పుచే నాచెవులు చిల్లులు వోవుచున్నవి. నీరు త్రావితీరెదను. ఏడువుము క్రుంగిపొమ్ము! అనిన సుహృదయుండు "నీవు ధర్మరక్షకులగు క్షత్రియుల కులంబున బుట్టితివి. నీకు బాలికము సేయుట కవకాశ మెట్లైన నీయను. గ్రుడ్డిగవ్వచేయవు. నీవీకుండమ్ము నుండి వెలికిబొమ్ము. ఇటుకముక్కలతో నిన్నుగొట్టి నీతలచూర్ణము సేసెదను, అని బెడ్డ విసరెను. వాయుసూనుం డంతట నీరు వెడలి

వచ్చి కలియబడెను. ఇర్వురకు దీవ్రసమరంబయ్యె. అందు మూర్ఛిలిన భీమసేనుం బట్టుకొని బర్బరీకుండు సముద్రములో బారవేయవలెనని గొనిపోయెను. అట రుద్రభగవానుండు వానింగని నింగిని నిల్చి రాక్షసాగ్రేసర! ఇతడు భరతకులదీపకుండు భీముండు మీ పితామహుండు. సమ్మాననార్హుండు కాని యవమానార్హుండు గాడు. అనవిని యతం డతనిని వదలి పాదమ్ములబ్రాలి అక్కటా! ఎంతకష్టము! నన్ను క్షమింపుమని శిరంబునం గొట్టుకొని యేడ్చెను. వృకోదరుండు వానిని గ్రుచ్చి కౌగలించుకొని శిరంబుమూర్కొని మేము నిన్నెన్నడు చూడ లేదు. నీవిచట నున్నట్లుమాత్రము వింటిమి. దుఃఖవశులమైయుండి సర్వము విస్మరించితిమి. విచారింపకుము. నీదోసమిసుమంతయు నిపుడు లేదు. అపమార్గమ్మునం బడెనేని తన్నుదాన శిక్షించుకొనదగు. ఇట్టి ధర్మపాలకుండగు మనుమనిచే వంశము ధన్యమ్మగునన బర్బరీకుండు తాతా! నన్ను బాపి నేలకొనియాడెదు? అని యెగిరి సముద్రమునం బడబోయెను. కాని రత్నాకరుం డీధర్మమూర్తి నెట్లు మ్రింగగలనని కంపించెను. అప్పుడు సిద్ధాంబికయు దక్కిన దేవీవర్గమ్ము నాతనిం గౌగలించుకొని రుద్రునితోగూడ యతని నభినందించిరి. తెలియక చేసినది తప్పిదముగాదు. నీతండ్రి యిదె నీవెనుకన నీకై తపించుచు వచ్చియున్నవాడు. మఱియు నొక రహస్యంబుగలదు. అల్పకాలము లోనే నీకు కృష్ణునిచేతులం దేహపాతంబు గానున్నది. అంతదనుక నిరీక్షింపుము. అనిన నత డాత్మఘాతమ్మునుండి విరమించి దేవిని ప్రార్థించె. దేవియు పాండవుల రక్షింతును. చండికాతీర్థరక్షణాకై యీతం డీయుద్ధంబుసేసె గాన జండిలకుం డనుపేర నీతండు పూజ్యుం డగుగాకయనియె. దేవత లరిగిరి. భీముండు నాతనికథ సోదరుల కెఱిం గించి యచట నొక లింగప్రతిష్ఠ గావించెను. ఆ క్షేత్రము భీమేశ్వర మన నలరుచున్నది. సప్తలింగమ్ములతో నదియు నర్చితమై సర్వపాప హరమై యున్నది.

(అధ్యా. ౬౫) యుధిష్ఠిరుం డచ్చట నేడురాత్రులు సోదరులతోనుండి ప్రయాణోన్ముఖుండై దేవీస్తుతి యొనర్చెను. ఇది ప్రయాణ సమయములం దందఱు పఠింపనగునని కృష్ణుండు వాక్రుచ్చె.

దేవీ! కృష్ణసహోదరీ! వరమహాశక్తీ! మహాదేవి! ని
న్నే వేళన్ శరణందెదన్ గొలుతు నిన్నే మన్మనోవాక్క్రి
రావష్టంభముగా రమాపతి సమోద్యచ్ఛ్రీప్రభామూర్తి! నీ
వే విశ్వమ్మఖిలంబు నిండితివి తల్లీ! పుత్రు నన్నేలుమా!

అమ్మ! సంకర్షణున కభయప్రదాత్రి!
వైతివి ప్రయాణములయందు నఖిలపుణ్య
సముచితారంభమున నిన్ను శరణుజొచ్చి.
నన్ను దయజూడు మిదియె వందనము నీకు.

అని ధర్మరాజు నుతింప భీముండు నవ్వి, అన్నా! 'లోకము నిన్ను సర్వజ్ఞుండ వనుచున్నది కాని నీకేమియు దెలియదు. బుద్ధిశాలి యెవండు స్త్రీని శరణందును? సర్వశాస్త్రములును ప్రకృతి జడమని మూఢయని యనుచుండగా పురుషుండవై నీ వా యచేతనమును వినుతించుచున్నావు. నాకు నవ్వు వచ్చుచున్నది. పాదుకలను నెత్తిమీద నెవ్వరేని బెట్టుకొందురా? నీ కనివార్యముగా నాశ ప్రసరించెనేని యది మహాదేవపర మొనర్పవేల? మహాదేవుండ ప్రత్యక్ష విషయం బనుకొంటివేని ప్రత్యక్షదైవంబు మనముందు పురుషోత్తమ రూపమ్మున నున్నదికదా. ఇతని నేల స్తుతింపవు? ఇతని దయగాదె మనకు ద్రౌపది లభించినది. ఇంద్రప్రస్థరాజ్యపాలనమును రాజసూయమ్ము నీకృష్ణుని కృపంగదా మనకు సిద్ధించినవి. విజయుండు పాశుపతాస్త్రంబు వడయుటయు నేను జరాసంధు సంహరించుటయు నితని కృపగాదె. ఒకవేళ యాదవు డల్పుం డనుకొంటివేని మత్స్య యంత్రమ్ము నేసి శూలిందూలించిన విజయుండు స్తుతిపాత్రుండు గాడె. ఇందుఁడు మనకు రాజ్యముం దెచ్చి యీయఁడని యింద్రపుత్రు నుతింపవందువేని లక్క-యిల్లు వెడలించి బకాదుల సంహరించిన జగజ్జెట్టిని నన్నేల పేర్కొనరాదు? వట్టి తిండిపోతునని యొకవేళ నన్ను గాదందువేని నియమముం బూని ప్రాణమ్ము బిగించుకొనుచు (సన్యసించి యనియర్థము) దారింబోరాదా! వృథాలాపము

చేయువానిని భూతప్రేతపిశాచాదు లావేశించునని శాస్త్రము తెల్పుచున్నది. అనవిని యుధిష్ఠిరుండు. "భీమ! నీవు వేదములను వ్యర్థముగ జదివితివి. సర్వభూతజనని యగు నంబికను స్త్రీయని భావించి సంభావింపవు. స్త్రీకదా మనయమ్మ కుంతి నీకెట్లు వంద్యురాలైనది? బ్రహ్మాది త్రిదశవంద్యయగు మహామాయ లేనిచో నీకు దేహం బెట్లు సంభవము? ఈశ్వరుండేని శక్తి నెడబాసి నిలువనేరండు. వాసుదేవుండును నా పరాశక్తి నారాధించుంగదా! నన్ను జికిత్సింపనెంతువేని యది యుండని మ్మన్నారాయణుం గూడ చికిత్సింతువే. కావున నవనిపై వ్రాలి దేవిని వినుతింపుము. అనిన విని భీముండు వదరుబోతులు చేతిలోనివా రని యనుచరుల కూరక బుద్ధి సెప్పెదరు. అట్టివారితోఁ బలుకకుంటయె యౌషధము. పుట్టె పుట్టకొక బుద్ధి. మా కేదియిష్ట మట్ల వర్తింతుము. నాగాయుతబలుండును వాయుపుత్రుండు నగు వృకోదరుండు స్త్రీని శరణందడు. అని ధర్మరాజు వెనువెంట భీముం డరుగుచుండెను. ఒక్కక్షణములో మతివికలుండై తొట్రుపడి భీముం డన్నతో "కన్నులు గనిపించుటలేదు. నా వైకల్యమేమి?" యనెను. ధర్మరాజు, భీమా! దేవి కుపితురాలయ్యెం గదా! ఇపుడైన నంబను శరణందుము అన నతం డట్లు స్తుతించి క్షమింప వేడికొనియె. తన కాలితో రేగిన ధూళిపై దాన కోపపడినట్ల నాథుడనగు నాయెడ నీవు కోపించుట. అని వినుతించు భీమునెదుట బరమరమణీయాకృతిం దేవి సాక్షాత్కరించె. భీముండును మఱి మఱి నుతించె. ఆమెయు బ్రసన్నయై "భీమభగిని" యని నన్నర్చించువారు పుణ్యులయ్యెదరు. మీకు విజయమ్మగు గాక! ఇక్కడనే లోహుండను నసుర మిమ్మెదిరింపగలడు. వాని నే నంధుం జేసెద. వాడు సశరీర స్వర్గమందును. ఇక్కడ లోహణమనుపుర మేర్పడ గలదు. అచట నాయొక కళతో వసించెద. కలిలో కేలుడను నా భక్తుడిచట నన్నర్చింపగా కేలేశ్వరి యను పేరందెద. పైలాకుండనువాడు నట్ల నన్నర్చించును. లోహమయమైన నాకెమందు శుద్ధ సప్తమి నర్చించిన వారికి బోయినకండ్ల నిచ్చెదను. నీ పాదాంగుష్ఠముచ బ్రదవ్విన కుండము పవిత్రమగును. అందలి చేపల కన్నులందున్న

తేజస్సెల్ల తీసి యంధుల కిచ్చెదను. లోహాణమను పేర నా క్షేత్రము ప్రసిద్ధము గాగలదు. దుర్గముడను వాని నిచ్చటన చంపి దుర్గ యనం బడుదును. మిమ్ము రక్షింప ధర్మారణ్యవాసినినై యుండెద. ఆశ్వ యుజ శుక్ల నవమినందు నన్నర్చించిన వారి కభీష్టములు సిద్ధించును. వత్సరాజు నన్ను దనియించును. అక్కతన వత్సేశ్వరి యనంబడియెద. లోహుఁడు క్రూరుండై వృత్రాసురు నంతవా డగును. వానిని హరి సంహరించినచోటు లోహాటి యను గ్రామంబగును. గయుండను దైత్యుఁడు మీకు శత్రువగును. వానిని నేను నపుంసకుం జేసెద. అందుచే 'గయత్రాడ' అను క్షేత్రమగును. అట మాఘాష్టమి నర్చించిన సర్వాపదలు వాయును. మీరు స్వర్గారోహణ మొనరించిన తరువాత గయుండు తపస్సుచేసి పుంస్త్వమ్ము వడసి లోకములను వేధించును. బుధుండు పీతాంబరుండై వానిని సంహరించి తనస్థానము కేగ గలఁడు. అనవిని పాండవులు మ్రొక్కిన నామె యంతర్ధానయయ్యె. వారును తీర్థసేవనమ్మొనరించి ధన్యులైరి.

—; బర్బరీకుండు కృష్ణునిచే నిహతుండగుట ;—

(అధ్యా. ౬౬) పదమూడవ నేఁడు వచ్చిన పాండవకౌరవులు యుద్ధసన్నద్ధులయిరి. ఆయుద్ధమ్మున ఘటోత్కచతనయుండు నగు బర్బరీకుండు దేవీప్రసాదలాభమ్మున విజృంభించెను. వాసుదేవుండు వానిం గని "మేమెల్లరము నుండ నీవ శత్రుల జెండాడెద సందువు. నీ బలమ్మును నీయుపాయమ్ముం దెలిసికొనినకాని నిన్నందులకు నియోగింపజాలము" అన బర్బరీకుం డపుఁడు విల్లెక్కిడి బాణంబు సంధించి విడిచె. ఆబాణముఖమ్మునుండి సిందూరవర్ణంబగు భస్మము రేగి స్వపరసైన్యములందలి వీరాధివీరుల మర్మస్థానంబులందు బడెను. కృష్ణుని పాదమ్ములందు నది పడెను. పాండవులు కృపా చార్యుండు అశ్వత్థామ యనువారలయందుమాత్ర మది పడదయ్యె. భీష్మునికి సర్వరోమమ్ములందును ద్రోణ కర్ణులకు గంతమ్మునను శల్య దుర్యోధనుల యురమ్మునను శకుని భగదత్తుల కుత్తుకలందును శిఖండి

కటిభాగమ్మునను నారక్త భస్మమ్ము పడి వారి యాయువుపట్టులను విశదమ్ము సేసె. యుధిష్ఠిరాదు లాశ్చర్య చకితులై సాధునినాదము సేసిరి. వాసుదేవుం డంత గ్రుద్ధుండై నిశితమ్మగు చక్రమ్మున వాని శిర మ్మప్పుడ ఖండించె. రాజమండల మదిచూచి యుద్విగ్నంబయ్యె. పాండవులు కంటనీరు వెట్టిరి. ఘటోత్కచుండు కొడుకుపై బడి మూర్ఛ వడెను. ఇంతలో సిద్ధాంబిక క్రోడమాత కపాలి తార సువర్ణ త్రిలోక జైత్రి బాణేశ్వరి చర్చిక ఏకవీర యోగేశ్వరి చండిక త్రైపుర భూతాంబిక హారసిద్ధి యను పదునల్వురు దేవతలు ప్రత్యక్షమైరి. చండిక ఘటోత్కచుం గని యిట్లనియె.

—: బర్బరీకుని పూర్వజన్మవృత్తాంతము :—

మున్ను భూదేవి భారవివశయై బ్రహ్మాదులతో విష్ణుని శరణొందిన దేవపరివారముతో నవని నవతరింతునని యాయన యనుగ్రహించె. అప్పుడు సువర్చుండను యక్షరాజు మీరంద రెందులకు? నేనొక్కండ సర్వదోషనిలయంబగు ధరణి నవతరించెద. మీరు స్వర్గమున నానందింపు డనియె. బ్రహ్మ విని కనలి "దుర్మతి! దేశ కాలమ్ము లెఱుంగక వేల్పుల కలవిగాని పని నీవతీర్చెదనని వదరెదవు. అవిచారితంబగు వచనము పల్కువాడు దండార్హుండు. కాన భారత యుద్ధ ప్రారంభమందే కృష్ణునిచేతిలో నీవు గూలెదవు." అని శపించె. యక్షేంద్రుండు పశ్చాత్తాపమంది విష్ణుంగని "నా కీగతి తప్పదేని యిందొక్కటి ప్రార్థింతు. పుట్టినదాది నాకు సర్వార్థ సాధనిమైన మతి ననుగ్రహింపుము." అన భగవంతు డట్ల యగు ననియె. నీశిరస్సు నందరు పూజింతురు. దేవికి నీవు పూజ్యుండ వయ్యెదవు. అని విష్ణుండు కృష్ణుండై యవతరించె. వాడే వీడయి యిపుడు మడిసెను. కృష్ణునెడ నేర మ్మొన్నవలదు. అని చండిక పలుక కృష్ణుండు నది యంతియ. నేనిపుడు వీని గూల్చకుండిన విధి వాక్యమ్ము వ్యర్థమ్మగు నన అంబ వాని శిరంబు నమృతంబున

ముంచి యెత్తెను. అది సచేతనంబై యెల్లరు పెద్దలకు మ్రొక్కి యీ కురుయుద్ధంబు చూడవలతుననఁ గృష్ణుండు వత్స! ఆ చంద్రార్కము నీవు పుడమిం బూజ్యుండ వయ్యెదవు. నీ పూజచే బాలురకు వాతాదులచే నగు పొటిపోలు పుళ్లు మొదలగునవి నివారితములగును. ఇదిగో యీ గిరిశృంగ మెక్కి భారతయుద్ధముం దిలకింపుము. దేహ సంస్కార మగుఁగాక. శిరస్సునుమాత్రము సంస్కరింపవల దనియె.

ఆవల భారతయుద్ధమ్ము ప్రవర్తిల్లె. దుర్యోధనాది క్షయమైన యుధిష్ఠిరుండు గోవిందుం బ్రశంసించె. భీముండు మే మెల్లవైరుల సంహరింప గృష్ణుం బురుషోత్తముండని ప్రశంసింతు వేమన నర్జునుండు జనార్దను నీవు నేను నింకెవ్వ రెఱుంగ జాలము. అతిశయం బొక మానవాకృతి సర్వశత్రు సంహారంబు సేయుచుండుట నేను గను గొంటి నన భీముండు "మతిభ్రమంబు నందితివి. ఎవ్వడును నాకుం జెదుటలేడు. ఉన్నాఁడందు వేని వాఁడు నీమనుమండ కావలయును. అది బర్బరీకునడుగ నాతడు నేనును యుద్ధముసేయుచున్న యొక పురుషుం గంటి నత డెడమప్రక్కనైదుముఖములను కుడివైపున నొక ముఖంబు నై కనప్పట్టెను. ఎడమదెస బదిచేతుల శూలాదుల దాల్చియుండె. కుడి దెస నాల్గుచేతుల చక్రాద్యాయుధములు పూనియుండె. జటాధారి యుం గిరీటియు బస్మధారియు చందనలిప్తుండును, చంద్రధారియు. కౌస్తుభద్యుతియునై వామదక్షిణములుగ గానవచ్చె. అతండె సర్వ శత్రుసంహారకుండు అను నంతలో ననుపమప్రభంబుగ పుష్పవృష్టి కురిసె. దేవతలు దివ్యవాద్యమ్ములు మ్రోయించిరి. సామగానము లోలసె. పాండవులు పురుషోత్తమునకు బ్రణమిల్లిరి. భీముండు సిగ్గు పడి నిట్టూర్పుపుచ్చె. కేశవస్వామి యతనిం గరమ్మున దోడ్కొని గరుడిందలచి యది యేతేర నందధిష్ఠించి దక్షిణదిశగా సముద్రముం దాటి సువేలాద్రి నతిక్రమించి లంకాసమీపమ్మున నొక సరస్సుం గని కురూత్తమ! ద్వాదశయోజనాయామమ్మగు నీ సరస్సుం జూడుము. నీవు శూరుండవేని యందలి మన్నెత్తికొని రమ్మనియె. వాయుసూనుం డతిజవంబున గరుడునుండియు జలమ్ములం దుమికి యొక

యోజన మడుగునకుదిగి యంతుదరిగానక మరలివచ్చి యిది యగాధము. ఇందెవ్వరో మహాబలులు నను దినవచ్చిరి. ఎట్లొ తప్పించుకొని యీవలం బడితిని. అన కృష్ణుండు తన యంగుష్ఠమ్మున నా సరస్సు నెగజిమ్మిన నది సగమయ్యె. భీముం డిదియేమన, మున్ను గుంభకర్ణుండను నిశాచరుండు రామబాణహతుండైన వాని శిరఃఖండ మీ భూఖండమై పండ్రెండు యోజనముల విశాలమైనది. సరస్సున నిన్ను బెదరించినవారు సరోగేయులను నసురులు విశ్వశత్రువులు. ఉపాయముచే సంహరింపబడుదురు. అన భీముండు నాతప్పు సైరింపుము. నీవ మాకు నాథుడవు నని యాతని బ్రసన్నుం జేసికొనియె. కృష్ణుండు సుహృదయుని దరిసి నీవీ గుప్తక్షేత్రంబును విడువక దేహిస్థలి నధివసించి (ఢిల్లీయని దీనినే యందురు) ని న్నర్చించిన వారి కభీష్టమ్ము లొసంగు మన నయ్యక్షుండు యథేచ్ఛంజనియె. అని సూతుండు శౌనకాదులకు యక్షరాజస్తవంబును దెలిపి శ్రావణామావాస్యయందు, వైశాఖ కృష్ణత్రయోదశియందు దీపశతంబు వెలిగించి సుహృదయుని వినుతింపవలయు ననియె. విప్రులును నారదుండును మహీనగరక్షేత్రమ్మున శంకరుని నిలిపి కొలిచిరి. శివుండు దేవమునికి వరమ్ము లిచ్చి యందధివసించియున్నాడు. తదీయారాధన మ్మఖిలాభీష్టసిద్ధిదాయకమ్ము.

గుప్తక్షేత్ర మేడుక్రోసులమేరదివ్యక్షేత్రమ్ము. దీనిప్రభావమ్ము మీకెఱింగించితి. ఇది పఠన శ్రవణాదులచే సర్వపాపహారమ్ము రుద్రలోకప్రదమ్మును. ఇది విన్నవారు రవి మండలమ్ము భేదించుకొని విష్ణుపదమ్ము వడయుదురు.

ఇది సర్వైశ్వర్యప్రదము. బ్రహ్మహత్యాది మహాపాపహారము. అశ్వమేధాది యజ్ఞములచేతను సర్వవ్రత తపోయోగములచేతను గల్గుఫలమిద్దాన గలుగగలదు. పవిత్రము పుణ్యము యశస్కరము పాపహారము పరాత్పరమ్మనగు నీ దివ్యక్షేత్రము మహిమవిన్నవారును రుద్రసాలోక్యముం బడయుదురు.

ఇదిస్కాందాన మహేశఖండమునఁ దంఢ్రీ! యొప్పు కౌమార మ
న్నది పుణ్యమ్ముపఖండ మద్భుతము చంద్రస్మేరకోటీర! నీ
సదయమ్మౌ హృదయమ్ము జాల్కొనియె వ్యాసప్రోక్తమై దీనః నే
నిది తెన్గించి త్వదర్పణమ్మనెదె నీదే స్వీకరింపంగదే.

స్కాంద మ్మాగనుసుందర మ్మది మహాగ్రంథమ్ము సర్వార్థమం
దందం దందును విస్తృతంబయి; యనన్య మ్మాపురాణమ్ములో
నందమ్మౌ ముసుముందు పల్కుమని మీయాదేశ మీనాటికీ
మందప్రజ్ఞుఁడు నిర్వహించెడి దయన్ మన్నింపవే దోషమున్.

సుందరరంగ మైందవకిశోరకిరీటము తూగియాడ బా
లేందుకళల్ పదమ్ముపద మిందలి యక్షరమక్షరమ్ము నై
చిందిన చిన్కులై యమృతశీకరమై రుచినింప నర్తన
మ్మొందము సూపరా! శ్రితచిదంబర! శ్రీనటరాజడంబరా!

ఇది ఆంధ్రస్కాంద మహాపురాణమున

మాహేశ్వరఖండమున

కౌమారికాఖండము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగ స్తోత్రము

1. సౌరాష్ట్రదేశే విశదేఽతి రమ్యే జ్యోతిర్మయం చంద్రకళావతంసం
భక్తిప్రదానాయ కృపావతీర్ణం తం సోమనాథం శరణం ప్రపద్యే॥

2. శ్రీశైలసంగే విబుధాతిసంగే తులాద్రితుంగేఽపి ముదా వసంతం
తమర్జునం మల్లికపూర్వమేకం సమామి సంసారసముద్రసేతుం॥

3. అవంతికాయాం విహితావతారంముక్తిప్రదానాయచసజ్జనానాం
అకాలమృత్యోః పరిరక్షణార్థం వందే మహాకాల మహాసురేశం॥

4. కావేరికా నర్మదయోః పవిత్రే సమాగమే సజ్జనతారణాయ।
సదైవ మాంధాతృపురే వసంత మోంకారమీశం శివమేకమీడే॥

5. పూర్వోత్తరే ప్రజ్వలికానిధానే సదా వసంతం గిరిజాసమేతం
సురాసురారాధిత పాదపద్మం శ్రీవైద్యనాథం తమహం నమామి॥

6. యామ్యే సదంగే నగరేతిరమ్యే విభూషితాంగం వివిధైశ్చభోగైః
సద్భక్తిముక్తిప్రద మీశమేకం శ్రీనాగనాథం శరణం ప్రపద్యే॥

7. మహాద్రిపార్శ్వే చ తటే రమంతం సంపూజ్యమానం సతతం మునీంద్రైః।
సురాసురైర్యక్షమహోరగాద్యైః కేదారమీశం శివమేకమీడే॥

8. సహ్యాద్రి శీర్షే విమలే వసంతం గోదావరీతీర పవిత్రదేశే।
యద్దర్శనాత్పాతకనాశమాశు ప్రయాతితంత్ర్యంబకమీశమీడే॥

9. సుతామ్రపర్ణీ జలరాశియోగే నిబద్ధసేతుం శిఖరైరసంఖ్యైః
శ్రీరామచంద్రేణసమర్చితంతంరామేశ్వరాఖ్యంనియతంనమామి॥

10. యం డాకినీశాకినికాసమాజే నిషేవ్యమాణం పిశితాశనైశ్చ
సదైవ భామాదిపద ప్రసిద్ధం తం శంకరం భక్తహితం నమామి॥

11. సానంద మానందవనే వసంతమా నందకందం హతపాపబృందం
వారాణసీనాథ మనాథనాథం శ్రీవిశ్వనాథం శరణం ప్రపద్యే॥

12. ఇలాపురే రమ్యవిశాలకేఽస్మిన్ సముల్లసంతంచ జగద్వరేణ్యం।
వందే మహోదారతరస్వభావం ధృష్ణేశ్వరాఖ్యం శరణంప్రపద్యే

13. జ్యోతిర్మయద్వాదశలింగకానాం శివాత్మనాప్రోక్తమిదంక్రమేణ।
స్తోత్రం పఠిత్వామనుజోఽతిభక్త్యాశివంతదాలోక్యనిజంభజేచ్చ॥

శ్రీరస్తు

శ్రీ గురుభ్యో నమః

ఆంధ్ర స్కాందము

1 మాహేశ్వర ఖండములో

అరుణాచల మాహాత్మ్యము 3 — పూర్వార్ధము

శ్రీ రమణాశ్రయమ్మయిన సిద్ధపదంబున వ్రాలి బ్రహ్మ వి
ద్యారమణీయమైన యరుణాచలఖండ మహాప్రభావ వి
స్తారకథావినోది నయి తన్మయుఁ డయ్యెద శ్రీ గురూత్తమో
దారదయారసోదయ మెదన్ స్వరసోదయమై స్ఫురింపగన్.

స్ఫురణమ్మై సుమమాలికాభరణమై స్ఫూర్జత్కిరీటమ్మునై
వరకౌపీనమునై త్రిపుండ్రయుత శుంభత్ఫాలమై యొప్పఁగ
స్తురి చేర్చుకొఁగ మౌళిమీద ఫణిరాజుల్ జంద్రఖండమ్మునై
యరుణాద్రీంద్రగుహాగృహయోగి యొక దివ్యజ్యోతి రంజిల్లెడిన్.

అరుణాచల మాహాత్మ్యమ్మునునిను సేవించి వినవలతుమని నైమి
శారణ్యవాసులగు మునులడుగ సూతుండు వారి కిట్లనియె. మాతండ్రి
యగు చతుర్ముఖుని సనకుం డియ్యర్థంబ యడిగిన నాయన యాతని
కనుగ్రహించిన సకలకల్మషహారంబగు నమ్మహిమం బేను మీ కాన
తిత్తును వినుండు. వేదవేదార్థసారంబును ననాకులమ్మునగు శివజ్ఞానమ్ము
నీ కటాక్షమ్ముచే నందగంటి. జంబూద్వీపమ్మున స్వయంభువు దివ్య
మ్మగు తేజోలింగం బెయ్యది? యది యెఱింగింపవే యని సనకుం
డనన భగవానుండగు బ్రహ్మ దేవుండు, సనకా! నీ ప్రశ్నముచే సనాత
నమ్మగు శివయోగమ్ము నా తలపునకు వచ్చుచున్నది. బహుతపస్సులచే
నీకు శివభక్తి లభించినది. నాహృదయ మద్దాన నాకర్షితమ్మయ్యెడు.
సదాశివభక్తిసంపన్నులు తమ చరిత్రమ్ముల నఖిలభువనమ్ములను బవి
త్రమ్ము లొనరింతురు. అవ్యాజకరుణాపూర్ణమగు నరుణగిరి నామకం
బగు నొక శైవతేజమ్మావిర్భవించె నత్తెఱంగు వినుము. నేనును

నారాయణుండును విశ్వాధికుండ నేను నేనని సాహంకారులమై రణమ్మొనరింప సంసిద్ధులమైతిమి. ఈశ్వరుండు పరమకరుణామూర్తిగావున నేనీ యిద్దరి సమరమ్ము వారింపకున్న నఖిలలోకక్షయంబగు. నా రూపమ్మున కేన యొక మితి కల్పించెద. తద్రూపవిజ్ఞాని క్రమమ్మున నాత్మజ్ఞానియుగాగలడని సదాశివుండు తనకుదానపోరాడుచున్న మాయిద్దర నడుమ నగ్నిస్తంభమై యావిర్భవించె. సర్వలోకములను గడచి సర్వతోవ్యాప్తమ్మగు నగ్నియై వెలుంగు నవ్వెలుంగుగని కన్నులు చెదర హృదయంబు బెదర నట్లన నిలిచిపోయితిమి. అశరీరవాణి మాకిట్లు వినిపించెను. మూఢులై బాలకులార! మీరేల యని సేసెదరు! ఈ తోంచి యగ్నిస్తంభాత్మకంబైన దివ్యలింగమ్ము మొదలు తుద యరసి తెలిసికొనిరండనియె. నేనును హరియు నా యత్నమ్మున విఫలులమైతిమి. అహంకారాంకురమ్ము చిదుముటకేని శివభగవానునను గ్రహంబు గావలయును అట్టి జ్ఞానానుగ్రహ మాస్వామియ సేయవలయును.

(అధ్యా. ౨ వెండియు బ్రహ్మ సనకునికిట్లనియె. అట్లు నేనా జ్యోతిర్మూర్తియంతు దరి గానక వినతుండనై వినుతించితి. విష్ణుండు నట్ల యేతెంచి ప్రణతుండై మా యిద్దరకు నయనానందదాయియగు నీరూపు సూపింపు మన నా తేజః స్తంభమ్మునుండి చంద్రార్ధశేఖరుండావిర్భవించె, నతండు కపిలుడు కాలకంధరుండునై పరశువుం బాలహరిణమ్మును జేకొని యభయముద్రంగొని "కుమారులార! మీ యెడల ప్రసన్నుడనైతి. వర మర్థింపు డనియె. ఏమును వేరవేర మా భావములను నివేదించితిమి. జగత్త్రయ విధాయకుండనగు నేను బాలప్రాయుండనై ప్రభూ! నీ తేజమ్మా నభోభువనమ్ము గ్రమ్ముకొన స్వర్గమ్మిప్పు డెక్కడున్నదని ప్రశ్నింపవలసినంత గతి పట్టినది. అరుణాచలమ్మనుపేర నీ తేజంబు నీవ యుపసంహరిపవలయు జ్యోతిర్మయమ్మైన యీరూపము నెవ్వరు నమస్కరింతురు వారమరనాయకులు గాగలరు. నీ వప్సరోనృత్యగీతము లవధరించుచు సిద్ధామరభావంబును రససిద్ధుల ననుగ్రహించుచు నిందు నీ వెలుంగులు

లోన గుంభించుకొని స్థావరలింగరూపమ్మున దయచేసి యుండుము. శోణశైలేశ్వర! కరుణాపూర్ణ! ప్రసన్నుండవగు మన నట్లయగుం గాక యన దిగ్గిణయను గమలనయనుండును మేమిద్దరము నీపరినుండి నిన్ను యర్చింతుమనియె. శంకరుండు నట్ల యరుణగిరి నధివసించి కైలాస మేరు శిఖరాగతులగు దేవసంతతులచే నర్చితుండై యరుణాద్రియను విఖ్యాతిం గనియె.

—: ఉమామహేశ్వరుల దాగుడుమూతలు :—

(అధ్యా. 3) బ్రహ్మ సనకున కిట్లనియె. వత్స! మున్నరుణాచలస్వామి సురాసురగణవందితుండై నిండుకొలువుండి యంబికాసహితుండై సంగీతంబునను వివిధకథావినోదంబునను గణమ్ములు సేయు వికట నృత్యంబులను నుల్లసిల్లుచు నిల్లాలి నుల్లాసపఱుచుచు గొంత తడవు విహరించి రత్నసోపాన సుందరమ్ములగు దిగుడు బావుల జలక్రీడారసంబునం దేలిసర్వసౌభాగ్యసుందరి యగు జగన్మంగళ నమందానందమ్మున నభినందించుచుండె. ఒకనాడేకాంతమ్మున నిజాజ్ఞావశుండై యున్న గిరిశుంగని వెనుకనుండి సందడిసేయ కల్లన వికచారుణకమల కమనీయంబులగు కరంబుల జగద్గురు నయనత్రియంబు మూసెను. సూర్యచంద్రాగ్నిరూపంబులగు నేత్రంబులట్లు మూతవడ నఖిలభువనంబు లంతట నంధకార బంధురంబు లగుటయే కాక కనుమూసి తెరచునంతట బహు వత్సరము లతిక్రమించె. తమోభిభూతంబగుటచే నఖిలభూత వ్యవహార మ్మస్తమించె. తపోమాత్రైక స్ఫూర్తులగు పుణ్యమూర్తు లప్పుడీ విశ్వక్షయకారణంబు నకు గతమ్మేమై యుండునని యంతర్నయనమ్మున దిలకించినంత నఖిలజననీ జనకుల సరాగంబ యీాయకాలతమోవ్యాప్తికి హేతువయి జూపట్టె. అప్పుడు నిత్యసూరులగువారు భక్తమందారు భక్తిపురస్సరంబుగ స్తుతించిరి. నతించిరి. వారివచనమ్ము లాలించి గౌరి! కన్నులవిడువు మని త్రియంబకుడన జగదంబయు నట్లసేసె. ఎంతకాలమ్ము గడచెనని యంతకారియడుగ వర్షకోటులు సుడివడియె ననిరి. ముద్దరాల! అవిచారితంబుగ నకాలప్రళయంబు గల్పించితివి. నేను కాలమ్మున

నఖిల సంక్షయ మొనరించెదగాక! జగన్మాత వీవి ట్లకాలప్రళయంబు సృష్టించు టుచితంబగునె? నీయట్టిది పరియాచకమున కేని యిట్టిపని సేయునె? అన విని ధర్మలోపభయమ్మున కాకులించి, గౌరి! శాంతి క్రియ యిప్పుడేమిసేయుదు ననియె. దేవీ! నీ పశ్చాత్తాపమ్మునకు భక్తికి సంతోషించితి. నిన్నువీడి నిమిషంబేని నిలువను. శ్రుతి స్మృతి క్రియాకల్పమ్ము లఖిల విద్యలు నీరూపమ్ములగు. నేనును దన్మయుండను. కాని మాయాశక్తిచే భిన్నవై లోకసృజనంబు సేయుదానవుకావున లోకానురూపమ్మయిన ప్రాయశ్చిత్తం బుచితంబగుట గర్మభూమి యగు నీభారతవర్షము సర్వాతిశాయి యగుటకు నీవు తపమ్ము సేయుము. నీచేతగని యెల్లలోకంబును మనసును ధర్మమ్మునం దుపనిబంధింప గలదు. నీవే వేదమాతృస్వరూపిణివై ము న్నిట్లు పలికితివి.

సర్వైశ్వర్య సంపన్నంబగు కాంచీపురంబు గలదు. అది దేవ సమ్మర్దంబగు దివంబు నవని ప్రత్యక్షమ్ము సేయగలదు. ఎచట క్లప్తంబగు తపమ్మేని యనంతంబగు, నెందువసింప దేవర్షి బృంద మభిలషించు, నట్టి క్షేత్ర మఖిల పాపాపనోదనసమర్థమ్మింకొకటి లేదు. అచటనే కంపానదిగలదు. పాపకోటులం గంపింపజేయునది కాన యాపే రద్దాని కన్వర్థమ్ము. అందు నిత్యోల్లాసంబును నిసాంద్ర శీతలచ్ఛాయంబును నిరంతరప్రసూనఫలపల్లవంబును నితాంత నిర్ధూతాఖిలకల్మషంబు నగు నేకామ్ర మ్మొక్కటి రాజిల్లుచున్నయది. అందు జప్తము హుతము దత్తము ననంతఫలప్రసవంబగు. విష్ణుముఖ్య దేవతలు వివిధాకారు లగు సురవర్గంబును డాకినులు యోగినీ గణంబు నందు నీకు బరివారంబై సేవించును. నేను నిష్కలుండనై నీ మానస సరోజంబున సన్నిధిసేసియుండెద. నీకు నా విరాళిం బరితపింప బనిలేదు. అనవిని దేవి యా కంపాతీరమ్మునకు తపమాచరింప నెచ్చెలులతో విచ్చేసెను.

సిద్ధమునిసేవితంబగు కంపానదిని దర్శించి మృదులారుణదళంబును కుసుమఫలసంకులమ్మును కలకోకిలాలాప కలకలమ్ము నగు నేకామ్రమ్మును దగిసి శశిమౌళి బోయుగమునకు మురిసి కామాగ్నిపరివీతశరీరయయ్యె

తపఃకృశ యయ్యోనన వర్తించుచు పురహరు వియోగంబున కాకులించి దరినున్న విజయంగని యిట్లనియె.

ఇదె దురితాపహుం డనుచు నీశు భజింపగ నేనురాగ నీ
మృదునవపల్లవప్రసవమేదుర మీయొక యామ్రవృక్ష మ
మ్మదను ననుంగు చుట్టమయి మానసముం వడి గాడనేసెడిం
బదనిడి వాని బాణము లపారముగాం గుసిమించి నెచ్చెలీ!

శివు విరహంబు నోర్చు టెటు సెప్పవె యాపువువింటి జోదు తా
నవలన స్థాణువున్ గదపనైనం గదల్పక లేక యేన లో
కువయని నన్న తాకె నివిగో యిరువంకలవాడియైన యీ
పువు ములుకుల్ వడిన్ హృదయముం గదలించెడి చూడవే సఖీ!

మగండునుగొట్టగా నకట! మాధుకరంపువికారి కొట్టిన
ట్లగపడు నాయవస్థ మరునమ్ములు పూసెడు నొక్కచెట్ట యిం
తగ ననుగొట్టు దానికి సుధాకరమౌళి పదారవింద ని
ర్యగళదమందభక్తి మధుబిందువు గా కిటక మందులున్నవే.

—• కామాక్షి ఏకామ్రనాథుని సేవించుట •—

(అధ్యా. ౪) బ్రహ్మ యిట్లనియె. అట్లు విరాళి దపించు నంబిక ననునయించుచు విజయ యిట్లనియె. దేవి! నీవు శంభుదేవునితో నవినాభావ మందినదానవు. అప్పరమాత్మ కీవు శక్తివి. ప్రాణేశ్వరివి. ఈ శానుండు నీతోడి భేదభావంబు వెలయింపడు. శాంభవమ్మయిన యాదేశము నీకవశ్యశిరోధార్యము. నీ విందు తపంబునేసి జగమును సంరక్షింపవలయు. మీ యిర్వురుం గలిసి ధర్మము రక్షింపవలసిన వారు. నిష్కలుండగు శివు నీవు హృదయమ్మున నిలిపితివేని నీకీ విరహవ్యథ యెట్లు తలంపునకు వచ్చును? నీభక్తముఖ్యులకు నీయాచారమ యుపదేశంబగుగాక! అని చెలి వచింప గంపానదీతీరమ్మున రుదురాక్ష మాలలుదాల్చి యనర్ఘమణిభూషణ దుకూలాదులు వలదని యలకల జడలు చుట్టి కుంకుమము మాని విబూది నెమ్మేన బూసి మృగశాబకముల నుపలాలించుచు శివపంచాక్షరీ జపమ్ము సేయుచుండె. కంపా

వారిం ద్రిషవణ స్నానమాచరించుచు సైకతలింగము నర్చించె. ఆయా ఋతువులందు శీతవాతాతపాదుల సైరించి పుణ్యాఋషులకేని యచ్చెరువు గొలుపు మెలపున శివ శివసమారాధన నిరతయయ్యె.

ఒకనాడు స్వయమ్ముగ వనమ్మునుండి గోసికొని తెచ్చిన చివురాకులను బూవులను బరిశోధించుటకు గూరుచుండెను. మఱియు సైకతలింగము సేసి కంపాతటమ్మున న్యాసావాహన పూర్వకమ్ముగ శర్వుపూజ నారంభించెను. రక్తచందనపుష్పాదులతో రవి నర్చించి పంచావరణపూజాయుతంబుగ శంకరుం గ్రమంబున నర్చించెను. ధూపదీపనైవేద్యాదులను భక్తిభావ సమన్వితంబుగ నర్పించి ప్రత్యక్షశివమూర్తింగా బురోహితు దర్శించెను. అత్తఱి శివుండా యంబికం బరిశోధింపనెంచి యా శివలింగమును గంపానది వెల్లువల నెల్లెడ నావరింపజేసెను. అంతంత బెరుగువరదకు బెదరిచెదరి సఖురాండ్రు అమ్మా! లెమ్ము. ప్రవాహము ముంచుకొని వచ్చుచున్నది. అనిన విని ధ్యానమున మొగిచిన కనుదమ్ములతెఱచి నదీవేగముం గనుగొనియె. కని మనమునం జింతించి పూజ కంతరాయంబయ్యె నేమిసేయుదు నారంభించినది సగములో నాపజాలను. భాగ్యవంతులకు నిర్విఘ్నమ్ముగ శ్రేయమ్ము వడయుటకు మనోరథము సఫలమ్మగుటకు నేదియో యొక ధర్మము సమకూడును. ఇది సైకతలింగమ్మేయేటి జాలున గరగి కొట్టుకొనిపోవును. లింగము భంగమ్మయినచో భక్తులకు బ్రాణత్యాగమ్ము సంభవమ్ము. నిజపదమ్మున నిజమగుభక్తి కలదా లేదాయని శోధించుటకు శివమాయచే బొంగిన యీయేటి పొంగంత కంతకు హెచ్చునట్లున్నది. యీలింగమ్ము బిగికౌగిటం బొదివి కొనియుండెద చెలులార! మీరు దూరముగ దప్పికొండు" అని నిజబాహులతలు సాచి యాదివ్యలింగము నాలింగన మ్మొనరించి యయ్యేటి ప్రవాహమ్ము తను జుట్టుముట్టినను వదల కట్లనయుండె. మఱియు నయ్యున్నతస్తని స్తనచూచుక నిమ్మగ్నమ్ముగ ముద్ర (గురుతు)వడినతనతో గూడియున్న యాలింగంబున కాదరమ్మున బ్రణామము లొనరించె. ధ్యాననిష్ఠందవిలిన హృదయమ్ము

చొక్కన నొక్కింత మూతవడిన నయనమ్ములును ఫులకరింపుల తొలకించి సొంపునింపు నెమ్మేను గలదియై యవ్వలది యైందవ కిశోర శేఖరు సదాశివుని స్మరించునదియై కంపము స్వేదము లజ్జయు మొదలగు నఖిల శృంగారలీలానుభావములకు వదాన్యంబైన యాలింగమ్మును క్షణమేని యెడబాయుట కిచ్చగింపక యచలాధి రాజతనయ యచలయైయుండె అంతట నశరీరవాణి యక్కాంతం గని బాలా! లింగమ్ము విడువు మీవరద వెల్లువ పోయినది. నీచే నర్చితంబగు నీసైకతలింగము స్థిరవైభవమై వరదంబగు. ఇదిసురల కర్చనీయమ్ము. నీతపశ్చర్యంగని యీ ధర్మరక్షణము సేయబడినది. ఈ లింగమ్మునకు మ్రొక్కి మానవులు కృతార్థులయ్యెదరుగాక! నేనును దేజోరూపముంగని వసుధాస్థలి నిక్కడ నరుణాచలుడను నామమ్మున వసించెద. తీవ్రమయిన పాపసంచయము సర్వలోకంబులను రుణద్ధి = నిరోధించునదిగాన రుణమనంబడును. అట్టి నిరోధ మిందులేదు గావున "అరుణాచలము" అను పేరీక్షేత్రమున కేర్పడినది. (అనగా సర్వపుణ్యాలోకములును గల్గుట కెట్టి యాటంకములను గల్గింపనికతననిది యాపేర పుణ్యక్షేత్రమయ్యెనని భావము.) ఋషులు సిద్ధగంధర్వులు మహానుభావులు యోగులును మేరుకైలాస శిఖరములనువిడిచి యీస్వామి నుపాసింతురు. నాయంశలయి మున్ను తగవాడెడు హరివిధుల మోహమ్మపనయింప తేజోరూపమ్ము దాల్చియుంటిని. వారికి జగద్రక్షణనై పుణ్యమ్ము వరమ్ముగ నేనయిచ్చితి. వారు వేడగ నరుణాచలనామంబూని తైజసంబయి నారూపమున స్థావరలింగభావము నందించిరి. నా మీది భక్తి మహిమమ్ముంగూర్చి గౌతము నడిగి తెలిసికొని యంద తపము సేయుము. అన విని యట్లనే యని దేవి యటకు బ్రయాణోన్ముఖియయ్యె. అప్పుడరుదెంచిన దేవర్షుల నీకంపాతీరమునందుండి తపోనియమ్ముల బ్రవర్తింపుడిది సర్వదురితాపహము సర్వసౌభాగ్యవర్ధనము. మత్కుచకంకణాంకితమగు నీ సైకతలింగము నారాధించి ధన్యులయ్యెదరుగాక. ఏనును నిష్కలరూపుడగు శోణేశ్వరునెంచి తపమ్ముసేసి కోర్కెవడసెదనప్పుడ నన్ను మీరు దర్శింపుడు, సర్వకామప్రదానముచేత

"కామాక్షి" యను పేర నన్ను సేవించి వాంఛితము వడయవచ్చునని యవ్వామాక్షి యరుణాచలమ్మున కరిగి యా దివ్యలింగమ్మునకు బ్రణామమ్ము సేసె. ఋషులాతిథ్యమ్ము సేయుదు మన గౌతముదర్శింప నామనం బువ్విళ్లూరుచున్నదని యామె యమ్మునిపర్ణశాలం జేరి శిష్యులనడిగిన వారు శివభక్తాగ్రేసరుండగు నమ్ముని యిప్పుడ సమిత్కుశఫలానయన కుతూహలియై వనమ్మున కరిగె నమ్మా! మా యొసఱ్ఘ్యపాద్యాదులంగొని యించుక నిరీక్షింపు మిట విశ్రమింపు మనిరి. దేవీప్రవేశంబున నయ్యాశ్రమము మణిహర్మ్యసంకులమును మధురఫలభరిత తరులతాలలితంబునునైన గని యంతటంతట దిలకించి వింతపడి యాశ్రితవత్సలుండగు గౌతముండిదియేమి యాశ్చర్యమని దివ్యనేత్రంబున సర్వమ్ము నవగతము సేసికొని నిజతపఃఫలమ్ము దేవీ సమాగమమ్మునకు హేతువనియు శివదయాకలితంబ యీకలిమి యంతయు ననుకొనుచు నాశ్రమంబున నడుగువెట్టెను.

—: గౌతముడు అరుణాచలమహిమ సెప్పుట :—

(అధ్యా. ౫) మూర్తీభవించిన శివభక్తియన నాజగన్మయి వనమునుండి యేతెంచిన గౌతమమహర్షి నుటజద్వారమ్మున నాలోకించెను. నిరంతరతీర్థస్నానమ్ములచే రాగిదేరిన జడలం దాలిచి గడ్డముతో గూడిన సంపూర్ణముఖమండలమున బ్రహ్మతేజమలముకొన రుద్రాక్షమాలాజ్వాలలచే బావకునట్లు వెలుంగుచు రుద్రప్రీతికరంబులగు వేదమంత్రమ్ముల జపించుచు శంభుసారూప్యమందెనన తేజోనిధియై దయాపూర్ణుండైన ప్రత్యక్షభాస్కరునట్లున్న మహానుభావు వృద్ధ గౌతముని గాంచి యంజలి జోడించి గౌరి ప్రణతురాలగుచున్న, మునియు నాజగదంబికంగని వారించి తానయామెకు బ్రణతుండై గౌరీ! స్వాగతము. ఏదే నొకనెపంబున నిచటి భక్తుల నాదరింప జగన్మాతవగు నీవిందు విచ్చేసితివి. మేమెఱుంగదగిన మహార్థమెఱింగియు భేదభావ మవలంబించిన ట్టేరీతి శిష్యసంసారమ్మున వర్తించుచుంటిమి. ఇదంతయు నీమాయా విలసితంబ. అది

యిట్టి దనరానిది. ఈయాసనమునం దయచేసి మాయిచ్చు నర్ఘ్య పాద్యాది సపర్యల స్వీకరింపుమని యర్థించి యాను యనుమతిం దాను నాసనమున గూరుచుండి నిజదంతప్రభాచంద్రికల దిఙ్ముఖముల విశదంబు లొనరించుచు పులకితతనుండై యానందాశ్రువుల నించుచు సగద్గదంబుగ నిట్లనియె. శంభుమహిమ మెంతటిది! కైలాసశైల వృత్తాంతమ్మును గంపాతట తపఃస్థితియు నరుణాచల సమావేశమ్ము సర్వమ్ము నే నెఱింగితి. అనిన భవుండు నిన్నుం దర్శింపుమని నా కానతిచ్చె. శివాగమ పారగుడవు శివభక్తి సమ్మతుడవునని యె. అరుణాచలుండనై యుండెదనని తా నియ్యాదీంద్రి ప్రభావమ్ము నీ ముఖమ్మున నే విననగునని నాస్వామి తెలుప నేనిందుల కిందే తెంచితిని. నీవు పితృతుల్యుడ వన నా మహాముని జగజ్జనని కిట్లనియె. నే నిట్లు శివానుగ్రహ పాత్రుండనగుట ధన్యుండనైతి. మున్ను బ్రహ్మయు హరియు వివాదపడినపు డీజ్యోతిర్లింగమా విర్భవించినది ఇది సుప్రసిద్ధము. ఇచట శివారాధన సర్వఫలదము.

ఒక తఱి యోగుల తపోవిఘ్నంబు గావింప నిందుని చే నర్థింప బడి బ్రహ్మ 'లలిత' యను వనితం బుట్టించెను. ఆ యింతి లావణ్య సౌకుమార్య సౌందర్యములకు ధాత తాన మోహితుండయ్యె. ఆకమ లానన సృష్టి కార్యనిమగ్నుండగు కమలభవు సెవుగొనంచి ప్రదక్షిణముసేసినంతట నాయజునకు నలుమూలలుల నాల్గుముఖము లయ్యె. ఆ బాల యాడుపక్షియై యాకసమ్మున కెగిరిపోయె. శంభుం డును ఖగమై వెంబడించినం గని యా సుందరి యియ్యరుణగిరినాథు శరణొందెను. బ్రహ్మ విష్ణుల కదృష్టపద శేఖరుండవు. నీవ నాదిక్కని యొక్కటే కేకవెట్టిన యయ్యబల యెదుటి స్థావరలింగమ్ము వెలువడి యొక వ్యాధుడు సాంబుదాంబరద్యుతియై ధనువూని యప్పుడ విల్లెక్కిడి యెదుట సాక్షాత్కరించె. అనుక్షణమ విరించి మోహము పటాపంచలయ్యె. అంతట బ్రసన్నమతియై పద్మభవుండు శోణాద్రి నాథునకు బ్రణతుండై నుతించి యా పాపి నిటసంహరించి వేరొక విరించిని సృజించి సృష్టికార్యమున నియోగించిన బాగుండునని యంజలి గావించి విన్నవించిన నాలించి నించిన కరుణతో జంద్రార్ధ

శేఖరుండు విధి! నీకు గొంతకాలమ్ము విధించితి మది ముగియకుండ నిన్ను విరమింపజేయుట వలనుగాదు. రాగాది దోషములు ప్రాభవము గల రాజసు నెవ్వనిం బాధింపవు? కాన దూరమందుండియు యియ్యారుణగిరిగిరిశు తేజోలింగమనియు భజింపుము త్రికరణ పావనుండవయ్యెదవు. ప్రదక్షిణ నమస్కారాదుల నీ లింగమ్ము సర్వదురితాపహమ్మగును. ఇయ్యరుణాచల శిఖర దర్శన మాత్రమున నే యఘనాశనమ్మును జ్ఞానలాభమ్ము నొదవు. పూర్వకల్పమ్మున నీపదవినున్న బ్రహ్మ యిట స్నానముసేసి యమోహియయ్యె నదియ బ్రహ్మ పుష్కరమ్మనబడు నీవందున దోగి యీశు నర్చించి కృతార్థుండ వగుము. అ నట్లు చేసి విధి నిజాధికారమున కరిగె.

(అధ్యా. ౬) గౌతమముని గౌరీదేవి కిట్లనియె. మున్ను నారాయణుండు పాల్కడలియందు శేషశయనంబున సుఖనిద్రనుండి యెంతకు మేల్కనకున్న నఖిలవిశ్వంబు నంధకారావృతంబయ్యె. నిత్యసూరులగు మహానుభావులు పరమర్షులు నిరంజనమగు తేజోమూర్తిం బ్రసన్నం జేసికొనిరి. అంతట తేతోమయంబగు శంభులింగము నుండి స్ఫులింగమ్ములెగసి యవియు ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలుగా రూపొందెను. వారందరు నేకగ్రీవంబుగ బ్రబోధించిన రమాపతి ప్రభాత మ్మాటగని పరంజ్యోతియగు సదాశివుండ నన్ను మేల్కలుప వలసె. ఆయనయ జగత్కార్యములను దానచూచుకొనవయ్యె. ఇక నే నెందులకు? బ్రహ్మ యెందులకు? ఛీ! అనాత్మజ్ఞుడనై నిదురబోతునైతి. సర్వకర్తయగు శంకరు శరణుజొచ్చెదనని జ్యోతిర్లింగముంగని ప్రాలి యాశూలిని గొనియాడి తప్పిదము సెప్పి క్షమింపు మనియె. అతనికి బ్రాయశ్చిత్తముగా శివుండు అగ్నిమయము నవ్యక్తము నపార గుణనై భవమ్మును సకల నదీనద జలదాం తర్గతజలమ్ములకు విలయపద మగు నంతర్జ్యోతిరూపమ్మును, నవయవలోపుల కవయవపూరకమ్మును సర్వవ్యాధిశమనంబును నగు మన్మూర్తి నారాధింపుమని యుపదేశించి యంతర్ధానంబయ్యె. హరి యట్ల యరుణాచలమునకే తెంచి యర్చించి యా ప్రాంతమ్మున ఋష్యాశ్రమమ్ములస్థాపించె. సాంగోపాంగంబుగ

వేదములు మూర్తిమంతంబుల నొనరించి యంద నిలిపె. తదారాధన వైభవమ్ముచే లక్ష్మితో లోకాధినాథుం డయ్యె భాస్కరుండు నిట్ల యొనరించి యసురపీడవాసె. సోముండు దక్షశాపంబువాసె. అగ్ని బ్రహ్మర్షి శాపమ్మునవచ్చిన యక్షరోగమ్ముబాసె. ఇంద్రుడు వృత్రాదుల సంహరించె. శేషుడు కామరూపియై యవనిం ధరించె. దిక్పాలురు వరలాభమందిరి. రవి యరుణాద్రి నుల్లంఘింప యత్నించిన వాని రథవాహనములు శక్తిహీనంబులయ్యె. ఆతడును జెన్ను దరిగె. బ్రహ్మోవదేశమున నరుణగిరి దేవుగొలిచి దారివడసి యుత్తమవాహనమ్ములందె. అది మొదలు శోణేశ్వరు తేజమ్ము నతిక్రమింపక యీగిరిచుట్టు దిరిగి వచ్చుచున్నాడు. దక్షయజ్ఞమ్ముల నంగలోపముగన్న దేవత లాస్వామి నర్చించి యెప్పటియట్లయిరి. బలి యజ్ఞమున గన్నుపోయిన శుక్రాచార్యుం డిచటి భాస్కరగిరిపై నుండి త్రిణయను నఖిల రోగచికిత్సకు సేవించి నయనలాభంబు నొందె. ప్రతర్దను డొక దేవకన్యక యరుణాద్రీశ్వరు గానము సేయుచుండ నామెం గామించి యాక్షణమ కోతిమొగమంది మంత్రుల హితబోధ నామెను మఱికొందఱు కన్యలనుస్వామి కొసంగి యరుణపతిని సుముఖుం జేసికొని సుముఖుండయ్యె. మఱియు శివసాయుజ్యమందె. పుష్కరుం డనుగంధర్వుండు భక్తిలేక యీస్వామిం దాటిపోయి వ్యాఘ్రవదనుడై నారదోపదేశమున గుర్తుసేసికొని యరుణాద్రిం గొలిచి సువదనుడయ్యె. ఈగిరికి జుట్టును రెండుయోజనములు శివభూమి యనంబడు. అచట జనిపోయినవారికి సద్యోముక్తి వచ్చును. సప్తర్షులు నీదేవుదయ శాపమోక్షముం బడసిరి. ఆసప్తర్షి తీర్థమిచ్చట నున్నది. ఒకముని కుంటివాడై పాదములు వడయు కోరిక మనసున బెట్టుకొని చెక్క చేతుల నానుచు మోకాళ్లమీద డేకుచు శోణానదీతీరమున కేతెంచెను. అతడు దప్పికగొని నీరుత్రావుచుండగా నొక ధూర్తుడా చెక్కలను నీటవిసరివైచెను. ఎట్లో డేకిడేకి యతడరుణాద్రికిం జేరుకొనెను. అపాపి యటనెదురై యేమియిట్లుంటివని యడిగి పారిపోయెను. అప్పుడ యాతడు పాదములు వచ్చి నిజగృహమ్మునకు నడచివెళ్లెను. అచట నెవ్వడుగాని కానిపింపకయా

చేతులు మాత్రమే కానిపించె. అవి గొని యరుణపర్వతమున కచటి నుండియ ప్రెుక్కు చూపరుల యభినందనములం బడసెను.

శక్రసూనుండగు వాలి యుదయాద్రినుండి యస్తాద్రి కేగుచు నొకనా డరుణగిరిం దర్శించెను. దర్శించియు దాటుకొనిపోవ శక్తి చెడి నేలం గూలెను. అంతట నింద్రుండు వచ్చి కుమారునికి దెలుప శోణాద్రి తైజసలింగమ్మర్చించి యెప్పటిశక్తి వడసెను. నలుం డీ దేవుం గొలిచి ధర్మపాలనము సేసె. ఇలుండు తొందఱపడి గౌరీవనముం జొచ్చి యాడుదియై వశిష్ఠు నుపదేశమ్మున దండ్రియగు చంద్రు నాజ్ఞచే నరుణగిరి గిరిధన్వి నర్చించి పుంస్త్వమ్ము నందె. జడభర తుండు లేడిజన్మముం బాయుటకీ స్వామిపూజ యే కారణము. హరి యవతార క్లేశమును హరించిన దీ దేవతయే. సరస్వతి సావిత్రి శ్రీ భూమి నదులు శోణాచల విభు సపర్యలొనర్చి యాపదల దాటిరి. తూర్పున భాస్కరుండును దక్షిణంబున విశ్వామిత్రుండును బడమట వరుణుండును నుత్తరమున దిశ్శూలమును నీ గిరికి రెండు యోజనముల దాక సరిహద్దులను రక్షించుచుందురు. ఈ గిరి యుత్తరపుదెస శిఖర మున మఱ్ఱిచెట్టొకటి కనిపించును. అది సిద్ధవేషమ్మున నుండును. దాని మూలమున శూలి గలడు. దానినీడ దేవమానవుల కాశ్చర్యము గొలుపునంత సువిశాలమై యుండును. అష్టదిక్పాలు రర్చించెడి యష్టలింగములు నందున్నవి. శంకరాజ్ఞావశులు శంభుభక్తులగు రాజుల కిచట నాస్థానమండపము నిర్మింపబడియున్నది. ఇచట సకలాగ మార్థవిదుడగు వామదేవుండు సేవించు వకుళతరువొకటి యున్నది. (వకుళము = పొగడ) అగస్త్య వశిష్ఠులీస్వామి నర్చించి ప్రతిష్ఠించిన లింగములు గలవు. హిరణ్యగర్భుని సుతుడు శోణనందుడను వాడు నిచట తపమాచరించి గంగాభిముఖుండయ్యె. శోణనది యిక్కడ బ్రవహించుచున్నది. వేణ యనునదియు నీపర్వతము జుట్టునువారు చున్నది. వాయవ్యదిశను వాయుతీర్థంబున్నది. దాని సేవించి వాయువు జగత్ప్రాణుండయ్యె. ఈ గిరి కుత్తరముగ స్వర్ణకమలం బును సౌగంధికమును హంసభృంగసంగతమ్మునగు క్రౌంచేతమును

తీర్థమును, ఈశానదిశ నైశాన్యతీర్థమును గలవు. దానికి పడమట విష్ణువు తీర్థసేవివై విష్ణుత్వమును బడసెను (విష్ణుత్వము = సర్వవ్యాపకత్వము) నవగ్రహము లీ సేవచేతనే గ్రహపదవి నందిరి. తీర్థము సేవింప నవగ్రహానుగ్రహము గల్గును. దుర్గ వినాయకుడు కుమారస్వామి క్షేత్రపాలుడు సరస్వతియు బ్రహ్మతీర్థమును రక్షింతురు. గంగాది నదులిందు గూఢముగ బూర్వాది దిశల నున్నారు. దక్షిణదిశ నున్న యగస్త్యతీర్థమును సేవించినచో సర్వభాషార్థసిద్ధి గల్గును. అగస్త్యుడిట స్నానముసేసి శోణగిరినాథు భద్రపదమ్మున నర్చించుచుండును. ఉత్తరముననున్న వాశిష్ఠతీర్థము సర్వవేదార్థసిద్ధి నిచ్చును. వశిష్ఠుం డాశ్వయుజమున నిచటకు మేరువునుండి వచ్చి స్వామిని సేవించును. ఈశానదిశగా గంగయున్నది. కార్తికమున సర్వనదులిందు గూడి శివునర్చింతురు. దేవుసన్నిధింగల బ్రహ్మతీర్థము బ్రహ్మహత్యను హరించును. మార్గశిరమున బ్రహ్మ వచ్చి స్వామి నర్చించును. ఇంద్రుడు సురలతో పుష్యమాసమున వచ్చి యీ శంకరు నారాధించును. శంకరుడు బ్రహ్మకపాలముతో వచ్చి శైవమ్మను దీర్థమున గ్రుంకెను. మాఘమాసమున నాతీర్థము సర్వసాఫల్యమిచ్చును. అగ్నేయదిశ నగ్నితీర్థమున్నది. అది సౌభాగ్యప్రదము. స్వాహాదేవీ సమావేశము నిచ్చుటి సేవచేతనే యగ్ని వడసెను. మన్మథుండు ఫాల్గునంబున నీశంభు నర్చించి సర్వసుఖాధిపుండయ్యె. తూర్పు దక్షిణముల నడుమగా వైష్ణవతీర్థమ్మున సర్వర్షులుందురు. చైత్రమాసమున విష్ణుండందు స్నానముచేసి లోకనాయకుండయ్యె. రవి వైశాఖమున సేవించిన సౌరతీర్థ మారోగ్యదాయకము. అందా సూర్యభగవానుడు వాలఖిల్యులతో దేవతలో సంచరించును. అశ్వినీదేవతలు సేవించిన యాశ్వినతీర్థము నారోగ్యదము. పాండవులు సేవించిన పాండవతీర్థము సామ్రాజ్యప్రదము. ఇచట సర్వోషధీఫలవంతమై భూమి జ్యేష్ఠమాసమున శ్రీగిరిశు నర్చించెను. విశ్వేదేవతా లాషాఢమున నీదేవు సేవించి యజ్ఞారాధ్యులైరి. లక్ష్మీతీర్థము తూర్పున గలదు. ఉత్తరమున స్కందనదియున్నది. దానం దానమాడి స్కందుడు బలశాలియయ్యెను. కుంభనదిపడమటనున్నది. అగస్త్యం

డచట నుండును. గంగ శివలింగమూలముననుయమున గగనంబు నను సోమకన్య శిరముననునుండి శోణాచలమును సేవించు చున్నారు. మార్కండేయునంతవాడైన యందలి తీర్థవిశేషములను దెలుపజాలడు. మార్కండేయుడు శంకరు దర్శించి "బహుతీర్థక్షేత్రము లిచ్చోటగలవు. వానిని లెక్కింపనలవిగాదు. కాని సూక్ష్మలింగమున నిన్నర్చింతుననియె. ఇట విశ్వకర్మకృతమగు విమానము సర్వభోగముల ననుగ్రహించును. సప్తకన్యల నీస్వామి సేవకేనర్పించితిని. ఈగిరిరూప మైన శివలింగ మద్భుతవైభవము దురితహరము. అమలము ననభి గమ్యనామధేయమునై యున్నది. కాన యట్టి లింగమును భజింపుము.

(అధ్యా. ౭) గౌతముం డిట్లనయె. పార్వతీ! ఈశంభులింగము కృతయుగమం దగ్నిమయమును త్రేతాయుగమున మణిగిరియు ద్వాప రము స్వర్ణాద్రియు కలియందు మరకతాచలమునై యున్నది. మును పె మునులు బహుయోజనాయామమ్మయి యగ్నిమయమ్మైన యియ్యద్రికి బహిః ప్రదక్షిణముచేసిరి. క్రమముగా నీ యీశ్వరుడు శాంతుండయ్యె. సురవందితుండై శంకరుడు చల్లబడినతరువాత నదీనదము లిందు ప్రవర్తిల్లెను. అవన్నియు నైంద్రాది తీర్థములతో నైక్యమయి యిందున్నవి. (అధ్యా. ౮) పార్వతి! నేను భూమండలము నందలి దివ్యక్షేత్రతీర్థములన్నిటి సేవించితి. పర్వతమయమగు నిట్టి లింగ మిం కెందును జూడలేదు. అనర్చితమైనలింగము శూన్యమగును. ఇది సర్వదేవర్షులచే నిరంతరార్చన మందుచున్నది. శివాజ్ఞం జేసి నేనీ యరుణాచలేశ్వరు సూక్ష్మలింగమ్మున నర్చించితిని. ఆకాశావరణ యుతమ్మగునా సూక్ష్మలింగముం దర్శించి తదర్చనవిధానముం బడసితిని. ఉత్సవమూర్తి యిక్కడిశక్తి పేరు సుందరేశ్వరి. భూతినందనుండగు గణపతి యిచట ప్రథమపూజ్యుడు. అమృతేశ్వరుండు ముఖరాంఘ్రి పతియనుపేర దాండవపండితుం డుత్సవమూర్తియు నిందు సేవనీయుడు. ద్వారముముందు మహాకాలుండు నందియైయున్నాడు. దక్షిణమున విఘ్నేశ్వరునితో మాతృదేవతలున్నారు. నిర్ ఋతిమూల వినా యకు లర్చనీయులు. ఈశాన్యదిశ స్కందుండు వంద్యుడు. అపీతకుచ

నాథయను దేవి యాలయమ్ము దిక్పాలవధూయుతం బారాధనీయము. కాళియు మరి పెక్కు దేవతలు క్షేత్రపాలకు లిందుగలరు. ప్రతిమా సోత్సవము లిందు బ్రవర్తింపబడును. నాల్గు మతములను గల్పించి శివవిద్యాపారగుల నందు బ్రతిష్ఠింపలయును. వారు పాశుపతవ్రత దీక్షితులయి శైవసంప్రదాయములను బాలింతురు. నిరంతర దీప దాన మిచట చేసినవారు నా తేజోమయమైన యీ రూపమున బొందుదురు. అని శివు డనుగ్రహింప నేనుపహతకల్మషుండనై స్వామిని వినుతించి విజ్ఞాపన మొనరింప గౌరీశుండు స్వనామవిశేషముల నుపదేశించెను. (చూడు అధ్యా. ౯)

-: అరుణగిరి ప్రదక్షిణమహిమ :-

ఒక్క ప్రదక్షిణముచే భూలోకమును రెండవదాన నంత రిక్షమును మూడవదాన స్వర్గమును శివభక్తుండు జయింపగలడు. మనోవాచికకాయిక పాపములు క్రమముగా వీనిచే నశించును. ప్రదక్షిణము చేసినవాని పాదరజః స్పర్శనమ్మున సకలమ్ము పవిత్రమగును. ప్రదక్షిణ విశేషవైభవమ్ము తన్మహిమమ్ము నద్భుతము. భానువారప్రదక్షిణమ్మున భక్తుడు గ్రహపతిత్వము సోమవారమున శివలోకమును మంగళవారమున నజరామర భావమును బుధవారమున ఋణత్రయ విముక్తి నంది సార్వభౌమత్వమును గురువారమున సర్వదేవతా పూజ్యత్వమును శుక్రవారమున లక్ష్మీలాభమును శనివారమున గ్రహపీడా విముక్తియు నంది విశ్వవిజయి యగును. ప్రదోషమున గౌరియొక్కతయ నా ప్రదక్షిణము సేయగలదు 'అపీతకుచ' అను పేర దేవి నాతో నిరంతర సంగతి నొంది యుండున్నది. ధర్మకేతువను రాజు మున్ను యమలోకమునుండి తిరిగివచ్చి గుఱ్ఱము మీద నెక్కి నా ప్రదక్షిణము సేయ నెంచెను. క్షణములో గణపతి హయ మయ్యెను. అట్లయిన గణనాథు డప్పుడ యా నృపుబాసి శైవ పదమందెను. ఆ గుఱ్ఱ మట్లగుట గని పాదచారియై యారాజు ప్రదక్షిణముసేసి గణనాయకుం డయ్యెను. అది మొదలింద్రాదులు పాదచారులై నాకు బ్రదక్షిణ మాచరింతురు.

నాకు ప్రదక్షిణము చేయు సాధుని పాదము తడబడి దెబ్బతగిలి కారిన రక్తము దేవేంద్ర మౌళి మందార కేసరములచే దుడువ బడును. ప్రదక్షిణపథశిలాశకలఘట్టితంబగు భక్తుని దివ్యచరణమ్ము శ్రీపయోధర కుంకుమాంకంకిత మగును. నా ప్రదక్షిణము సేసిన నరులు మణిపర్వత శృంగమ్ముల కల్పవాటికా కుంజమ్ముల విహరింతురు. యత్కించి దుపచారము సేసినవారి భాగ్యం బభివర్ణించెద వినుము. ఒక సాలెపురుగు తన మెంగిలి దారముల నాకు జుట్టి స్వీయాంశుకమ్ముల నన్ను మిఱుమిట్లు గొలిపె (అంశుకము = వస్త్రము. తేజః కిరణములని రెండవ యర్థము) ఒక మదగజము దప్పికొని కల్లుమిసి యడవి చిగురులు నాపై విసరి గణనాయకుండయ్యె. నాదరిజరించు క్రిములు పాపమెడలి సిద్ధవేషములై నా సాలోక్యమందెను. క్షణమేని నాదరి దీపము నిలిపి స్వయం ప్రకాశుండయ్యెడిని. మిణుగురు బురుగొక్కటి నాకడ దీపమై వెలిగి ముక్తినందెను. ఆవులు నాదరిం జేరి నాపై పాలుగురిసి సద్యోముక్తి వడసినవి. కాకిబలులు దిన నెగిరి ఱెక్కలచే ననునకయ నాయాలయ మార్జనమొనరించి క్షణములో ముక్తిసందె. మూషికము నాగుహాభాగమును మణిహార చలనంబుచే సుప్రకాశమొనరించి నాసారూప్య మందెను. పునర్జన్మ లేకుండుటకు మునులునాయందు నీడగల్పించుచెట్లైపుట్టుటకాసింతురు. అని శివుండ యానతిచ్చె. గోపుర శిఖర శాలామండపాదులను నిర్మించినవారు వాంఛాసిద్ధి నందుదురు. కృతయుగమున జేరరాని యగ్నిలింగ మీయుగమున నచలలింగమైయున్నది. కావున యీదరి జేరి మానవులు ధన్యులగుట యుత్తమముకాదా! అపీతకుచాశక్తి సర్వమాతయై భక్తుల బోషించుచున్నది. నిత్యయౌవన గావున దన్నర్చించువారికి నిత్యయౌవనము ప్రసాదించుచున్నది. అప్రమేయగు నాధారమును నపేక్షితపరప్రదమ్మును అశేషభోగనిలయమ్మును నగు శోణాద్రీశ్వరమ్మగు నొక దివ్యతేజమ్ము నర్చింపుము. ఇష్టసిద్ధివడసి మరల శంభుం గూడెదవు. నీతపమ్మును లోకహితమ్మునకును తపోనిరతులగు యోగుల క్షేమార్థమును. నీతోడి సహవాసమ్మున నేమును ధన్యులమైతిమి. అన గౌతముని వచనమ్ముల కలరి భవాని మెచ్చి

యచ్చెరువంది నేసీ స్వామిదరి వసించి తపమాచరించి శివనాయిక నయ్యెదనని నిగమాగమ ధర్మమార్గము సకలమ్మును గృతార్థతనం దింసుచు తపఃకృశ శరీరయై హరిరత్నమయి యగు తీవవలె గిరికన్య తపఃశ్రీమూర్తియై యందు వసించె.

—; మహిషాసుర విజృంభణము :—

(అధ్యా. ౧౦) అవ్వల నమరులు మహిషాసురునివలన బీడలంది తపమాచరించుచున్న గౌరిని శరణందిరి. దైత్యునివలని బాధల నిట్లు నివేదించికొనిరి. అమ్మహిషుండు నిత్యం బప్సరసలం గూడి సరసమ్ములాడుచు నందనవనమ్మునందలి ఐరావతప్రముఖమ్ములగు దిజ్నాగంబులను దనమందిరమున గట్టించి సుందరీబృందముతో నిచ్చట వినోదించుచున్నాడు. వీనివాజిశాలలం దుచ్చైశ్శ్రవంబుమున్నగ సురవాహనములు బందెబెట్టబడి స్వోపభోగమ్మున కుపయోగింప బడుచున్నవి. అగ్నివాహనమ్మగు మేకపై నాఖులుండు కొడుకుల నెక్కించి విహరింప బంపుచున్నాడు. యమమహిషంబును రప్పించి తన రథమునకు గట్టించుచున్నాడు. సకల తపస్సిద్ధుల నాకర్షించి తన యింటిపనుల జేయించుచున్నాడు. అప్సరస్సుందరులతో దాన పొందు సలుపుచున్నాడు. రత్నభూతమ్ములగు వస్తుజాతంబెల్ల వానివశమై యున్నది. మేము దాసులమై వానియానం దలదాల్చుచున్నాము. శరణాగత సంత్రాణము తపఃఫల మందురు. శివవరలాభమున దర్పించి వీడెవ్వరికిం జయింప వలనుగాడయ్యె. వీని కొమ్మున గొట్టవడి కడలి యిది యిత్తు నిది యిత్తునని రత్నోపహారము లర్పించి నిత్యము వాని యనుగ్రహము కాంక్షించెడిని. వాడు కొమ్ముతో బర్వతముల గోరాడుచు తదీయధాతుధూళిధూసరితశరీరుండగుచున్నాడు. వాని బలమింత యనరాదు. నీ తేజమ్మున నెదిరించి నీవ వానియంతు దెలియవలయు. శంభుశక్తియే స్త్రీరూపమై యిచ్చట మాకు దర్శనమిచ్చుచున్నది. శివవరం బందినవాడు గావున వీడు శివప్రియవగు నీచేతనె హంతవ్యుండగు. శంభుని చర్యలను మేమెఱుం

గనేరము. జగన్మాతవగు నిన్ను చనవున శంకింపజాలము. అన విని జగజ్జనని యమరుల కభయమ్మిచ్చి తపఃప్రవృత్తి నున్న నాకు శర ణాగత రక్షణము పరమధర్మము. ఉపాయముచే నయ్యసురం గడ తేర్చెద. నాయెడ నిరపరాధియగు వాని నిప్పటికిప్పుడ చంపుట నాకు దగదు. ధర్మపరులనెదిరించి ధర్మభిన్నులు శలభంబులట్ల మడిసెదరు. అన సురలాశివసుందరికి మ్రొక్కి యథేచ్ఛం జనిరి.

—: మహిషసంహారము :—

బృందారకులట్లు చన లోకజనని త్రిలోకసుందరియై మోహినీ వేషమ్ము పూని శోణగిరి రక్షణకు వటుకాదుల నల్వుర నియమిం చెను. కైలాసగిరినుండి యరుగుచున్న దుందుభి సత్యవతి అనవమి సుందరి యను మాతృచతుష్టయము పరిచారికలయి యాదేవిని వెంబ డించిరి. అతిథిని యలసట జెందిన వానిని క్షుత్పిపాసావశు నరుణాద్రి సందర్శనమునకు వదలుం డిం కెవ్వనింగాని లోనికి పోనీయవలదని యామె కట్టడసేసి గౌతమాశ్రమంబున దపంబుసేయ నారంభించెను. అప్పు డయ్యరుణాచల మండలమెల్ల పరమ ప్రశాంతమయి సుభిక్షమయి యీతిబాధా రహితంబై ముదంబుగూర్చె. అయ్యెడ మహిషుండు వేటకై యా ప్రాంతకాననంబున జరించుచు సపరి వారముగ నాగిరిజాశ్రమమును సమీపించెను. వటుకాదులు వాని యనుచరుల నాపిరి. కాని యా మాయాదానవులు పక్షులై యెగిరి లోలికిం జొచ్చి యా తోటలోని తరులతలందు ప్రాలిరి. ప్రాలి యా దేవి సౌందర్యముం జూచి మహిషునికి దెలిపిరి. వాడు మదనార్తుడై వృద్ధరూపమున నాశ్రమముం బ్రవేశించి యంబిక సఖులచే నాతిథ్య సత్కారములం బడసి విశ్రమించువాడుంబోలె గొంత తడవుండి యీ సుందరి యెందులకు దపమ్ము సేయుచున్నదని సఖులం బ్రశ్నించెను. వారును ప్రియు ననుగ్రహార్థము తపము సేయుచున్నదిది ఆ ప్రియుడు బలవంతుడు. ఎంతకుం బ్రసన్నుండగుటలేదు. ఆ శేష ప్రభుండగు నట్టి వానిని లోబరచుకొనుటకు తపశ్శక్తి సామగ్రికూడ నవసరమ్మగావల

యుంగదా ! కుమ్మరి యప్పటికప్పుడు పుట్టవలెను. వానికి దండ చక్రాదిసాధనము లప్పటికప్పుడు తయారుకావలెను. అప్పటికప్పుడు పాత్రలు తయారై కాల్పు నొందవలయు. అప్పటికప్పుడే తయారైన బియ్యముచే నప్పటికప్పుడే యన్నము దయారుకావలయును. అట్టి సాధనములతో నట్టి ద్రవ్యసంచయముతో నపూర్వమైన వైభవముతో నైన సిద్ధాన్నమ ట్లీమెకు స్వయంవరముకూడ సద్యస్సిద్ధంబు గావలయు. అనవిని మహిషుండు విరగబడినవ్వి మీచెలి తపఃఫల మ్మగ నేన ప్రాప్తించితి. ఈమెకోర్కె సత్య మట్లున్నది నా యైశ్వ ర్యము వినుము. అన నేవీరుడను మహిషుడను దానవేంద్రుడను. కామ రూపిని. "సర్వభోగ ప్రదుండను. బాలా ! నేను సురవంద్యుడను. జీవుల తపః ఫలమైన నన్ను భర్తనుగా భజింపుము. కామధేను సహ స్రంబుల తపమ్మున సృజించెద. నవనిధులు నా పార్శ్వమున నున్నవి. ఏదికావలయు నన్న నది కరతలామలకము. అనవిని గిరికన్య దేవతలను దలచికొని మౌనము విడిచి యల్లన నవ్వుచు నిట్లనియె. నేను దపము చేసి బలశాలి యాలిం గాగలను. నీవుబలివేని నీబలముం జూపుము. తనను నబలప్రాయుంగా గణించి యన్నమాటలాలించి కోపించి వాడు గర్జించి పైకురికి పడుచున్నం గని జ్వాలనాకృతిం దుర్గమై దురా సదయయ్యె. వా డామహామాయం గని తానును మేరువంత యయ్యె. సేనల సమకూర్చుకొనియె. బ్రహ్మాదులు కాలాగ్నిరూపిణి యగు నా దుర్గం బూజించిరి. హరి మొదను సదాశివుడు పదియు బ్రహ్మ నాల్గును నామె కాయుధము లిచ్చిరి. సర్వదిక్పాలురు సింహవాహ నియై యాబద్ధకవచయు నున్నద్ధ శిరస్త్రాణయు నాదత్తనానాభరణయు నైన యా దుర్గను బృందములై యర్చించిరి. ఆ పూరితదిశాభోగ మ్మయిన యామె యప్రసహ్యంబగు తేజంబు డాయలేక కననైన గన లేక మహిషాసురుండు పారిపోయె. అదిచూచి వీని నుపాయముచేతనే సంహరింపవలయునని యెంచి గౌరి సురగురుం డనుమునిని సంకల్పమాత్రమ్మున వానరముఖుం గావించి యసురదరి కంపెను. "అరుణగిరినాథునకు సమ్మర్దంబు గల్గింపకు. దుష్టులబల మ్మిచ్చట క్షణమ్ముల్లో మటుమాయమగును. శివభక్తులైనను నసురు లిందు కల

హము సాహసము నుపతాపము గల్పింపరాదు. పూర్వజన్మ పుణ్య లబ్ధంబగు వీర్యోదయమ్ముగలవాడవు నీవు శోణాచలేశ్వర మహాగ్నిలో మిడుతవు గాబోకుర! నీ బలమెల్ల శివదత్తము. శివభక్తుల కిది నివాసము. ఐశ్వర్యబలము మరి యితరబలము లతులమ్ముల నీ వందితివి. అల్పమతివై నీయంతనీవ యేల నాశమందెదవు? నేనొక్కయబలం గాంచితి. అరుణాచలేశ్వరు నామె హృదయాంతర్గతుం జేసికొన్నది. నీమనస్సు నీకు లొంగదేని నీబలమ్ములతో నిప్పుడరమ్ము. నిన్నామె తన తేజముచే భక్షింపగలదు. నా శస్త్రమ్మునగూలిన నీకు నీ సేనలతో సద్యోముక్తి యిక్కడన; లభించును. శివసంకల్ప మెవ్వ డెరుగును? ఎంతవారించినను ప్రారబ్ధప్రేరితుడై యవశుండై చేసి యా చేతకు దగినఫలముం గుడుచును. అని యిట్లు గౌరి చెప్పి పుత్తెంచిన మాటలు మాటలుగా గపిముఖుండగు ముని దూతయై మహిషునికి వినిపించెను. వాడు విని కోపాకులుండై వానిని భక్షింపబోయిన నతడు మాయాబలమున దప్పించుకొనిపోయెను. అంత మహిషుండు నిజసైన్యంబులతో నెత్తివచ్చెను. దుర్గయు వానితో నెదురునడచెను. ఆమె శంఖము పూరించెను. డాకినులు యోగినులు మొదలగు దేవీపరివారము విజృంభించిరి. దేవి తన తేజమ్మున భూత ప్రేత పిశాచాది సైన్యమ్ము సృష్టించె. మహిషుండును అగ్ని శిఖంబోలు నాలుక నల్లార్చుచు నున్నతశృంగమ్ముల నేల దట్టించి రాయుచు డెక్కలచే గొట్టి బుడమిం బీటలుజేయుచు దిగంతముల నోరాడుచు ఘుర్ఘురదీర్ఘనాదమ్మున బ్రహ్మాండంబులగలించి యమరుల జలింపంజేయుచు నెత్తినవాలమున తాడించి వరశస్త్రములం జూర్ణములు గావించుచు మృత్యువునకై మృగరాజవాహనియగు భవాని నెదిరించెను.

(అధ్యా. ౧౧) బ్రహ్మ సనకున కిట్లనియె. వాడు వివిధ శర శైలంబుల వర్షించెను. అంబికయు వానిని వారించి వాని మేనెల్ల తూటులువడజేసెను. కాని వాడు విషాదమందక శూలముం గొని పైకెగసెను. అత్తఱి దుర్గవాహనంబగు కేసరి విజృంభించి వాని

నొక్క చపేటంబున గొట్టెను. మఱియు నా సింహము నఖమ్ములచే నాదైత్యసింహు వక్షమ్ము చీల్చెను. వాడు వ్యాఘ్రంబై నోరు తెఱచికొని పైకొన నంబిక బల్లెమ్మును వాని నోటం గ్రుచ్చెను. వాడు నార్చుచు నేనుగై మీదికెగసెను. వాహనమ్మైన సింహమా మదగజమ్మునుగని గర్జించి యొక్క దెబ్బకొట్టెను. వాడు కత్తినెత్తి వచ్చెను. దేవియు ఖడ్గచక్రమ్మును జక్రమ్మును గొని కలియబడ వాడు మహిషరూపంబుకొని యనిసేయ నారంభించెను. అంత సురర్షి సంఘము ప్రోత్సహింప గౌతమమహాముని యా జగదంబికను బ్రోల్లాసపఱచుచు బెక్కు విధముల వినుతించెను. అమ్మా ! నీయందు సకలలోకమ్ముల ప్రాణశక్తియు, నోజశ్శక్తియు, జ్ఞానశక్తియు, బలశక్తియు గేంద్రీకృతమ్ములయి యున్నవి. నీ వీపందతో యుద్ధము నారంభించుటేమి ? భువన రక్షణ కీదైత్యు సంహరింపుము. నీచే జీల్చబడిన వీని శరీరమునకు నిగమోక్తమ్ములు వరప్రదమ్ములు నగు బలు లీయబడనున్నవి. తృణప్రాయుడగు వీనిని జంపుటకునీ తొట్రుపాటేలనమ్మ ! స్వశక్తి నవష్టంభించి శత్రుని ప్రాణశక్తిని గుణత్రయాత్మకమయిన త్రిశూలమ్ముచే నాకర్షింపుము. అని యిట్లమ్మహర్షిచే బ్రబోధితమై భగవతి త్రిశూలముచే మహిషాసురుం గ్రుచ్చియెత్తెను. అనేకగిరితుల్యంబగు తన దేహమ్ము తనకుబరువై మహిషుండు దేవీ హస్తంబునుండి జారిపడి దొర్లుచు గుండయి పిండియున్నై యార్చుచు మోములు రక్తాధారలు సముద్రమట్లుపొంగ సంధ్యారుణ శరీరుండై వ్రాలునెడ దీక్ష్ణఖడ్గమ్మున వానిశిరంబు ఖండించి మహిషాసురమర్దిని వాని శిరమెక్కి నర్తనంబుసేసె. అత్తరి సురర్షు లంబికను నుతించి పుష్పవృష్టికురిసిరి. దేవదుందుభులు మొరసె. అమరాధీశ్వరు డీశ్వరిని వినుతించె. మఱియు వీడు నీచరణలాంఛితుండయ్యె. ఈరూపున నీభక్తులకు బూజ్యుం డగునట్లు వరంబు ప్రసాదింపుమన వరద యయి జగన్మాత యనుగ్రహించె. ‘ మహిషాసురమర్దిని ’ యను పేర దన రూపమ్ము నట మాతృవర్గమ్ముతో నిలిపి యెప్పటి ప్రసన్నరూపమ్ము వడసి చెలికత్తెలతోగూడి విహరించెను. అంతలోన మ్మహిషునికంఠమునుండి లోకభూషణంబగు నాగభూషణు దివ్యలింగం బావిర్భవించి రక్త

ధారాపరిప్లుతంబై కానిపించినం జెలికత్తెల కావింతచూపుచున్నం తలో నా మహాలింగమ్ము దేవి కరకమలమ్ము లలంకరించె. ఆమె దానిని వదలవలయునని యత్నపడియెం గాని యలవిగాదయ్యె. ఇదె ట్లని చింతించి మునులముందు లోకజనని "శివభక్తునిం జేతులార జంపితి" నని శోకించెను. అవిచార సమారబ్ధమ్మయిన తన కృత్యంబునకు సిగ్గుచెందెను. అట్లనుతాపపడి గౌతముంజేరి ధర్మమనుపేర నధర్మమే నాచరించితి. శివభక్తిమూర్తియగు మహిషు నే నెఱుంగక సంహరించితి. రాజాసాక్రాంతబుద్ధులకు ధర్మసంగ్రహము వలనుపడదు. అది విఘ్నశతాకులంబయ్యు గురుప్రసాదైక సులభము. శివసంశ్రయులనాచారదుర్గములు దుర్ధర్షులు. అందును లింగధరు లంతకంటె నున్నతులు. శివుండు వారిని బహుమానించును. లింగధారులై యున్నంత కాలము త్రిపురాసురు లీశ్వరునికి లొంగరైరి. ముక్తలింగులై లొంగిరి. వీని కుత్తుకనున్న యీ లింగము నాచేయి నంటుకొనివీడదు. తీర్థయాత్రల నాచరింతున! అన శివరహస్యజ్ఞు డగుముని అమ్మా! భయపడకు. సద్యోజాతాది శివముఖమ్ములైదింటినుండియు నిరువది యెనిమిదికోట్ల యాగమములు వచ్చినవి. అవి శివభక్తసిద్ధాంతములు. శివమార్గశోభనములు. కాలము ముఖము కంకాలము శైవము పాశుపతము మహావ్రతము ననునవి. వానిలో శివమార్గప్రవృత్తులు భిన్నభిన్నము లున్నవి. అందేదో యొకదాన శివు డారాధ్యుడు. జీవహింస సర్వథా పరిత్యాజ్యము. వానిం జయింప నెవ్వరికింగాదు. శివమాన్యవగుట నీచే వీడుగూలెను. ఋషులశాపమ్ము వీనికి దగిలినది. వీడు చేసిన యవమానమున వారు వీనిం దున్నపోతుగమ్మనిరి. వీడు క్షమింపుడని వేడుకొనగా శాంకరిచేతిలో నీకు జావగునని యనుగ్రహించిరి. నీచే లోకములును సుప్రసన్నము లయినవి, కావున నీ వరుణాచలనాథుం దర్శింపుము. వీడును దద్భక్తుండగుట నా తేజమ్మున లీనుండగు. ఆశైలరాజంబు దర్శించుటయే సర్వప్రాయశ్చిత్తము. అన శైలాధిరాజతనయ యటకేగి తత్తత్తీర్థసేవనంబు నాచరించి ధన్యురాలై లోకముల ధన్యం బొనరించెను.

—; పార్వతి యరుణాచలేశ్వరు నర్చించుట ;—

(అధ్యా. ౧౨) బ్రహ్మ యిట్లనియె. ఇట్లు గౌతముండన గిరిజ శివభక్తవధానిమిత్తమైన సంశయము వాసెను. ఆకాశవాణి "శైల కన్య ! గంగ యమున సింధువు గోదావరి ససరస్వతి నర్మద కావేరి శోణనదియునను తీర్థరాజంబు లిందు సన్నిధి సేసియున్నవి. కావున నో శాంకరీ ! నీవు ఖడ్గముచే నీశిలాతలముం బగులగొట్టితివేని యం దుండి యాదివ్యతీర్థములు జాలువారును. అం దాశ్వయుజమాసమున జ్యేష్ఠానక్షత్రమం దఘమర్షణస్నానము చేయుదువేని యొక్కమాస మున నీహస్తమునుండి యీలింగము విడివడును. దాని-నిచ్చోటనే ప్రతిష్ఠించి లోకానుగ్రహము చేయుదువేని నీపాపము పోవుటయే కాక యీలింగము నర్చించిన వారికి దాపత్రయోపశాంతి గల్గును. విశ్వదైవత్యమగు నక్షత్రమునందు (ఉత్తరాషాఢ యందన్నమాట) దేవకీ సంగమమునసేసి (దేవకి యనునది యచటి యొక తీర్థము కానోపును) యది మొదలు పదిరోజు లుత్సవములుసేయుచు నగ్ని దేవతాకమయిన నక్షత్రమందు (కృత్తికలో నన్నమాట) అవభృథము చేయువలయును. మఱియు సాయంకాలము ప్రదోషసమయమున నాయరుణాచలమూర్తి నర్చించితివేని నా తేజోరూపమును నీకు జూపెదను. అని యిట్లు శివుడును గౌతమమహర్షియుం దెలిపిన వచ నము ననుసరించి శైలకన్యక నియమము దప్పక యాచరించి ఖడ్గముచే శిలాతలమును జీల్చినంతట నందుండి తొమ్మిదితీర్థము లాక్షణమున నుదయించినవి. మహిషాసురుకంఠమందున్న లింగమును ధ్యానించుచు నాతీర్థములం దవగాహనము చేసినంత స్ఫటికమట్లు విశదమయియున్న యాతీర్థజలము పార్వతి శరీరకాంతిచే మేచకవర్ణమయ మయ్యె. ఆ దేవియందు ముప్పదిరోజులుండినంత శంభువిరహాసంతప్తమగు మనసు చాంచల్య మతిశయించెను. ముఖశోభచే సరోజములను నేత్రములచే నల్లగలువలను మందస్మితముచే గుముదములను (తెల్లకలువలను) దేవి యప్పుడే సృజించె. లోకములు నిరుపద్రవంబు లయ్యె. సస్యోత్త కుసుమఫల భరితంబులై తరులతలు విశ్వాతిశాయి సౌందర్యముం బోషించె. మాసాంతమున నందుండి లేచి దేవిమహోత్సవము

గావించి కార్తికమాసమున గృత్తికానక్షత్రమునందు బ్రదోషమున
దపస్సిద్ధంబులగు నుపచారములచే సరుణగిరిమయమయిన తరుణేందు
శేఖరు దివ్యలింగము నర్చించి జగదంబిక స్తుతించెను.

విశ్వరూపా! నీకు నిసతిసేసెద నమస్కారంబ అరుణాద్రి కల్పతరున
కంజలి తేజోమయాద్రిలింగాకృతి కభివాదనము దురితాపహునకు
బ్రహ్మ విష్ణు స్తుతి పాత్రునకానతి వందన మ్మగ్రాహ్యవైభవునకు
అగ్నిమైతాశాంతుడగువాని మ్రొక్కెదసాష్టాంగమిదెసుప్రసన్నునకును

శక్తితో గూడి తత్త్వ విస్తరము సేయు
దార! కాలానలాకృతి వయ్యునతుల
రూపలావణ్యమైన చిద్రూప మాదు
విదె జోహారులు శోణాచలేశ! నీకు.

నీరూపమ్మె విచిత్రమియ్యది! శ్రుతుల్ నిన్నెంచు, బృందారకుల్
ధీరుల్ నిన్నె భజింతు,రా హరి విధుల్ దివ్యమ్మె నీవెల్లు క
న్నారన్ గానర, యెల్ల తేజములకీశా! నీవ బీజమ్మవా,
దారాధించితి ధన్యనైతి భవదీయజ్యోతి దర్శించితిన్.

అని పెక్కు విధంబుల వినుతించు చంచలనేత్ర కచంచలమ్మైన
యరుణాచలజ్యోతి హిరణ్మయాకృతి నప్పుడ కాలకంధరమ్మై కను
విందుసేసి యా సుందరి నకారణకరుణాసేకంబుననమందానంద
నిర్భర నొనర్చి "ఈ మహిషుండు లింగార్చనముసేసి నా భక్తుం
డయ్యె. మున్నొక నాస్తికుని మాటవిని వీడు నాలింగమును
భక్షించి నాయెడ నవిశ్వాసియయ్యె. నాడు మొదలు నా లింగమ్మె
వీనికి గళగ్రాహియయ్యె. క్రమముగా ముని జన్మమంది వెండియు
నన్నె యర్చింప మొదలిడె. చిరకాల లింగధారణమ్మున వీనికిపుడు
నీచేతిలో జావుమూడి సిద్ధి లభించినది. లింగధారణ మపూర్వఫల
దంబు. కార్తిక మాసమ్మున గృత్తికయందు బ్రతివత్సరంబు మత్తే

జోదర్శనంబుసేసినవారు పరమశివపదలాభ మందుదురు." అని గిరిజ కానతిచ్చి గిరిశుం డా గిరి యందు యంతర్ధానంబయ్యె. అంతట నంబిక సఖులతో నరుణగిరిస్వామికి ప్రదక్షిణముసేయ నారంభించె. అప్పు డా దేవి యఖిలదిశావిజృంభమాణంబగు మేఘశ్యామలకోమలంబైన యాత్మీయమేచకతనుకాంతిపూరమ్మున నభిషేకించియరుణాద్రిమయమ్మైన లింగమ్మును మరకతమణినిభమ్మొనరించె. స్వీయ చరణారవింద సుందరద్యుతిపూరంబులచే నవనితలం బెల్ల నభినవాంభోజదళంబుల నంతటంతటం బఱచె. ప్రవుల్లకనకాంభోజ నీలోత్పల దళోత్కరంబు నించి యయ్యరుణాద్రి నర్చించునదియుంబోలె నాత్మనయన కాంతులు దులకింప నాగిరి నిలువెల్ల దిలకించుచు నల్లనల్లన బరిక్రమించె. ఇంద్రాది దిక్పాలకాంగ్రనలు గంధమాదనగిరివాసులగు మాతృగణంబులు కైవారములుసేయ ఛత్రచామరభృంగారుతాలవృంతకలాచికలం బూని సురముని కన్యకాశతమ్ము ముందు వెనుక నిరువంకల గొలిచి నడువ నద్రికన్య స్వయంప్రభంబగు నరుణాద్రికిఁ బ్రదక్షిణమాచరించె. శివ సాయుజ్యమాకాంక్షించుచు వివాహాగ్నికింబోలె నాగిరిం బదముపదము ప్రపత్తితో వలగొనుచున్నతఱి శంభునిచే బంపబడి లినింపనాయకు లాదేవికిం బరివారమైరి. ధాతతో సరస్వతియు విష్ణునితో రమయు దిక్పాలురతో దిక్పాలకాంగనలు తనను వెంబడింపగా శైలబాలిక వరదానముచే నింద్రుని నిరోధించుచున్నదియుంబోలె నద్రినాథునికి జలువల విరియించుచున్నదివలె రసమూర్తియైన అష్టమూర్తితో నవినాభావమంది పురానుభావంబుల స్మృతిందెచ్చునదిబోలె దుష్కరమ్మైన తీర్థలోకనివాసము సులభమ్మని సురమానవుల కుపదేశించు నదియుం బోలె మున్ను హిమగిరి నాటపాటగా నభ్యసించిన తపమ్ము నధిగమించి శివ విరహాగ్నిం దపించు తనకును నాత్మవిరహాగ్నిం దపించు శివునకును శైత్యోపచారంబును జేయు నదియుంబోలె నాతీర్థమున జలాధివాసమ్ముసేసి యాగిరి శిలాతలంబు నధిష్ఠించి తపమాచరించి సకలలోకానుశిక్షణము గావించె. మఱియు మహిషాసుర కంఠరక్త ధారలను క్షాళించుటకో యన నాలింగమ్మునకు దీర్ఘాభిషేకంబు

గావించె. అపీతకుచనాథుడగు శోణాద్రీశ్వరునకు దృష్టికలుగ నరుణాచలపురమ్ము నిర్మింపజేసె. (అదియ యిప్పుడు తిరవణ్ణామలై యని వ్యవహరింపబడుచున్నది) అప్పురమ్ము సకలశోభనవస్తు శోభానిలయమ్మయ్యె. మృదంగమర్దలఝల్లరీపటహదుంధుభినాదప్రతినాదితమ్మును జలతరంగకీచకకాహాలనిస్వనమ్మునై వీణా వేణు ముఖ సకల సంగీత పరికర పరివాదిత మధురస్వర మూర్ఛనా సమూర్జిత బ్రహ్మానందరసవివశ రసికలోకమ్మునైన యన్నగరంబున నారద తుంబురు ప్రముఖగాయన గీతికాస్తుత్యమ్మును రంభాప్రముఖ దివ్యసుందరీసందోహసంధానితవివిధరీతికానృత్యమ్మునుగాగ వ్యోమ గంగాజలోత్సంగ శీతలంబుగ మలయసమీరకిశోరమ్ము సకలకుసుమామోదవాసితాఖిల దిఙ్ముఖంబుగ వీవ లజ్జావనత యగు గిరికన్య సంకతలంబున నునిచికొని యన్నగరఘంటాపథమ్మున వృషభధ్వజుండు రథారూఢుండై యూరేగె. మఱియు సురరాజ సమర్పిత పటీరముఖ పరిమళంబులను హిమగిరి కానుకలంపిన సకలసన్మంగళ ద్రవ్యంబులను గటాక్షంబుల నంగీకరించె. పరమశీతల పటీరరస సమనులిప్తంబులు నపీతకుచాకుచకుట్మలావరణ పరిరంభణ చంచలంబులు నగు కరమ్ములు సాచి కఠినతుంగఘన స్తనకోరకస్థగిత మంగళగంధసుమనోరమయగు నా గిరిసుత గంఠమ్మంజుట్టి తనకు దాదగ్గరకు జేర్చి బిగి కౌగిటికి దార్చి సదాశివుండు చిరవిరహతాపమశేషమ్ము నిశ్శేష మ్మొనరించె. నిజవియోగతాపమ్మున కృశించి మించురుచినించు మించుబోణిం గారవించి వరము కోరుమని లాలించిన గోరిక లీరికలెత్త నగాత్మజ భువనత్రయ రక్షణంబునకు ననువుగ ననుగ్రహ విగ్రహమ్మగు శోణాద్రిపతికి ప్రణమిల్లి యిట్లని ప్రార్థించె.

—: గౌరి యరుణాచలేశ్వరుని వరములు కోరుట :—

(అధ్యా. ౧౩) అంబిక తొలుత శంభునితో దనకు నిరంతరావినాభావంబు వరమ్ముగ నర్థించె. ఇప్పుడు నా కనులకు గర్వాపర పూరంబైన నీ లోకమంగళాకారమ్ము నన్నెన్నడుం గాని యెడబాయకుండుగాక! సాపరాధనయ్యు నన్ను నీవెన్నండు నెడబాయకుందువుగాక! పాములు గరళము బ్రహ్మకపాలము భస్మముందాల్చి దివ్యమోహమ్మగు నీయందమ్ము సర్వులకు సర్వదా దర్శనీయమ్మగుగాక! జడుపు గొలుపు నీదుడుకు వేసమ్ముల జాలింపుము. దివ్యమాల్యాంగరాగమ్ములూని కసుమసుకుమారమూర్తివయి నా మ్రోల నటింపుము. గణపరవారము నరులై నిన్ను సేవింతురుగాక! దేవగంధర్వ కిన్నర కింపురుషాదులు నీ సేవ లొనరింతురుగాక! మన సంగమము సకల జగన్మంగళమ్మగుంగాక! తెలిసియు తెలియకయు నీభక్తులొనరించు నపరాధ సహస్రములను బ్రసాదగుణభాసురుండవగు నీవు క్షమింతువుగాక! అని దేవి ప్రార్థించిన దేవదేవుండు వల్లెయని వెండియు నిట్లనియె. పులకుండను ఘోరదైత్యుండు మృగరూపియై (లేడియై) నన్నుం గూర్చి మున్ను దపమ్ము సేసి సౌగంధ్యము వరమ్ముగా బడసె. అట్లు వడసి తన పరిళమ్ముల నఖిల సురాంగలను మోహపరవశల నొనర్చి సకల జగమ్ము నధర్మవర్తనమ్మున బాధించె. అంతట దేవతలు వోయి ఘోష వెట్టగ వారిం దానరావించి యుగ్రుండు "లోకక్షేమంబునకై నీవీయాసుర దేహంబు వదలిపెట్టుము" అని శాసించెను. పులకుండును "దేవదేవా! నీయానతిచే నీతనువుం బాసెదనని నమస్కరించి "శరీరంబునందు జనించిన విశ్వమోహనమ్మగు నీదివ్యసౌరభమ్మును నీ వాదరముతో సదా ధరింపవలయు. పులకునిచెమటచేబుట్టిన గంధ మిది యని దీనికి బ్రఖ్యాతిరావలయు. ఇది శృంగారరసవర్ధనం బయ్యెడుగాక! ఇదిగో నీకుం బ్రియుండనై కాంతి సౌభాగ్యరూపలావణ్యదాయకుండనై నా దేహ మ్మిప్పుడ విడుచుచున్నాడ. దివ్యసౌరభలుబ్ధురాలగు దేవికి నేను మిగుల బహుమానపాత్రుండను. కాన నాతపోలబ్ధంబగు పరిమళంబులు మదంశసంభవము

లగు నితర సువాసనులును గంధపుపూతలుగా నీయందు లీనము లగు గాక !" అన నేను నట్లయగుంగాక యంటిని. అంతటవాడు శరీరము వాసె. వానిమేన నుదయించిన దివ్యసౌరభమ్ము శృంగారశతవర్ధ నమ్మగుదానిని వానిమీాది ప్రేమంజేసి నేనెల్లప్పుడు ధరింతును. దేవేశ్వరి ! నీమేను తపస్తప్తమై చిక్కినది. నేను విరాళిం దపించి కృశించితిని ఈవ్యథ నీవ వారింపలయు నని పలురీతుల పులకుని స్నేహమ్ముం బ్రశంసించి ప్రేమనిలయ యగు హిమాలయతనయం దనంత సుగంధపూరమ్మున బూసెను. మఱియు నాకమనీయాకృతిం గని యామె కరతలమ్ము జూచి యిది యేమని ప్రశ్నించెను. మున్నె వేళ దన కరమ్ముననుండు దివ్యకుసుమమ్ము గని దానిరాకకు గార ణమ్మిట్లు తెలిపె. నేను నీయానతిం జేసి కైలాసగిరిదుండి కనకతోరణం బగు కాంచీపురమ్మున కేగితిని. అందమ్మాన గురుసౌరభంబగు నీయనుత్తమకహ్లారమును (ఎఱ్ఱ దామర పువ్వు) మానససరోవర సంభవంబైన దానిని బడపి మహాదేవు నిన్నారాధించితిని. అక్షయ్యా ముగ నవిశ్రాంతమ్ముగా నీపువ్వు శివార్చనమం దుపయోగింపబడినది. దీనికాంతియు నవిచ్ఛిన్నము. ఇది కామధేనువు నేతిలో దడిసినది. ఇది సార్వభౌములచే గోరదగినది. రక్షణీయమ్మును. లోకరక్షణకీ ధర్మరూపమయిన యీకుసుమము ధరింపదగినది. సర్వాభీప్సిత సిద్ధికి మఱిప్రీతి సమృద్ధికిని నేన ముప్పదిరెండు శివధర్మములను లోకమున స్థాపించితిని. సర్వాలంకారసంయుతంబును సర్వభోగ కృతమహోత్స వమ్మును నగు నారూపమిది కన్యామాసమున నెల్లరు దర్శింప వలయును. అను దేవివచనమ్ముల నరుణాచలస్వామి యాలించి యిట్లనే యగునని వరమొసగె. వరదయగు గౌరితో సదాసదాశివుడు సదా భోగియై యిందున్నాడు. అరుణాద్రియై యున్న యీశాంభవమ్మైన రూపమును దర్శించువాడు మొ్రిక్కువారు కృతార్థులు కాగలరు.

ఈ "అరుణాచల మాహాత్మ్యమును" విన్నవారు సర్వసంపద లతో దులతూగుదురు. ఈమూర్తి దర్శించి శ్రీమంతులై శివాకృతులై సుందరాకృతులై బలయుతులై దూరీకృతదురితులై సర్వతీర్థక్షేత్రి

యజ్ఞదాన తపఃఫల ప్రభూతులై సదాశివ ప్రసాదమునందెదరు. ఈ రీతిగా కైలాసశిఖరంబునుండి శివాజ్ఞనేతెంచి శివసుందరి శోణాచల దర్శనమ్మున శాపమోక్షమ్మువడసె. ఈ తేజోలింగ మ్మిందె దర్శన మ్మిచ్చుటచే నీకర్మభూమి సర్వాధికమైనది. అరుణాచల తేజోనిర్ధూత కల్మషులగు భక్తులు సుఖయుక్తులయ్యెదరు. అరుణాచల దర్శన మొకసారియేని తపోయోగదానాదులకంటె నున్నతఫలదము. వేదాదులు గిరిరూపములయి యీదేవుని జుట్టువారుకొని స్తుతించుచున్నవి. ఇంద్రాదులు కల్పతరులు ప్రచ్ఛన్నమూర్తులయి యిమ్మూర్తిం గొలుచుచున్నని. ఈ యరుణాద్రిలింగపూజనము కలిదోషములను నాధివ్యాధులను హరించును. ఇది శంభుపదాశ్రయంబైన చరితమెల్ల ననేక కల్పపుణ్యసుదురాసదంబైనదానిని నీకు దెల్పితిని. అన జతుర్ముఖ ముఖనిస్సృతమైన యరుణగిరి కథామృత మహానదం దేలి శ్రుతి పుటమ్ములగ్రోలి సనకముని సర్వతపఃఫల సిద్ధినందెను.

—; అరుణాచల మాహాత్మ్యము :—

ఉ త్త రా ర్ధ ము.

వ్యాసభగవాను లిట్లనిరి. నైమిశారణ్యవాసు లగు మునులు సర్వోత్తమ శివస్థానముం గూర్చి తెలుపుమన సూతుం డిట్లనియె. మును మ్మార్కండేయుడు నందీశ్వరునివలన వినిన దివ్యకథలను మీకే నెఱింగించెద. మార్కండేయుం డిట్లనియె. నందీశ్వరా ! నీవు వర్ణించిన మధ్యమేశ్వరమాహాత్మ్యము భక్తిశ్రద్ధార్ద్రమైన మనసుతో నవధరించితి. సర్వాగమపురాణము లందలి యంతరర్థబహిరర్థములు నీకు దెలియనివిలేవు. దయానిధివని నిన్నడిగెద నింకను మఱికొంత పలుకుము. స్వర్గాపవర్గములను బడయుటకు భూమియే సర్వోత్తమము. సర్వకర్మములను దత్తత్ఫలనిరతు లాచరించుట కదియ తగినచోటు. ఐహికము (భూలోకసుఖము) ఆముష్మికము (స్వర్గలోకసుఖము) కైవల్యము (మోక్షసుఖము) నని సుఖము త్రివిధమని తామే ము న్నానతిచ్చితిరి. మొదటి రెండుసుఖములును బుణ్యక్షయముతో క్షీణిం

చును. మూడవసుఖము క్షీణించునదిగాదు. కర్మత్యాగముచేతనే యాసుఖము సిద్ధించును. (నైష్కర్మ్యమువలన కైవల్యసిద్ధి గలుగునని తాత్పర్యము) అట్టి మోక్షరూపమైనసిద్ధి కేవల జ్ఞానగోచరము. (జ్ఞానాదేవతుకైవల్యమ్ = జ్ఞానముచేతనే కైవల్యము గల్గును అను సిద్ధాంతమునే యిట చెప్పినారు) దేహధారుల కందరికి నా శుద్ధజ్ఞానమందునదికాదు. అట్టి జ్ఞానము శాస్త్రాదిపఠనముసేయక శివపూజనమాత్రముచే నెల్ల శరీరులకు నీక్షేత్రమందు లభించును. జ్ఞానయోగ కర్మయోగములందుశైవాగమములందును అందరిజీవులకును బుద్ధిప్రవర్తింపదు. ఏస్థానముయొక్క మాహాత్మ్యముచే శరీరులకు స్వల్పనియమములచేగూడ శుద్ధజ్ఞానము లభించునో యదినాకు దెల్పుము. భస్మము రుద్రాక్షలు దాల్చుటచే యథోచితముగ నీశ్వరస్మరణము సేయుటచే మేదకులు గూడ శ్రేయస్సులను బడయగల స్థానముం దెలుపుము. ఎచ్చటకు దలవని తలంపుగా నేగినను దేహులకు నిర్విఘ్నశ్రేయః ప్రాప్తియగునో యాస్థానమును నాకనుగ్రహింపుము. వర్ణసంకర జాతులకు పశుపక్ష్యాది యోనులకు స్థావరములకును గూడ శ్రేయః ప్రదంబగు నాక్షేత్రముం జెప్పుము. అని యిట్లు పలికి మృకండు నందనుడు మహాత్ములగు తక్కిన మునీంద్రులతో నఖిలాగమసాగరుడగు శిలాదతనయుని చరణసరోజయుగమున వ్రాలెను.

—: వివిధ శివతీర్థ క్షేత్రములు :—

(అధ్యా. ౨) నందికేశ్వరుండు మార్కండేయ మునీశ్వరున కిట్లనియె. మాహేశ్వర శిరోమణి! చరాచర భూతజాలమ్ము సుఖమున కీశ్వర కల్పితంబగు స్థానమున్నది. ఘటీయంత్రమట్లు స్వల్ప కర్మములచే స్వల్పజ్ఞానములచే బునఃపునర్జనన మరణము లావృత్తములగుచుండును. విశుద్ధజ్ఞానముచే గాక దేహి గర్భవాసమునుండి విరామముం బడయుటెట్లు? ప్రసంగోచితముగ నేను పెక్కు ప్రదేశములం జెప్పితిని. ఋషిభేదాదికమును వాక్రుచ్చితి. వానియం దీశ్వరు నునికియుం బలికితి. ఆ యా పుణ్యస్థానము లా యా నదీతీరములందున్నవి. అవి గంగ సరస్వతి కాళింది శోణ నర్మద గోదావరి గోమతి

హైమవతి కృష్ణవేణి తుంగభద్ర ఉపవేణి శక్తి కావేరి భోగవతి తామ్రపర్ణి మురల ఇరావతి యాతుకాంక్షి కన్య కుమారి తమస వరుణ మందాకిని శిప్ర సరయువు విపాశ శతద్రుతి చర్మణ్వతి భీమ రథి బిందుసరము పంపాసరస్సు భైరవి కౌశికి మాలిని గంధవతి మానస సరస్సు అచ్ఛోదము ఇంద్రద్యుమ్నసరస్సు మణికర్ణిక వరద తాపి పాతాళగంగ శరావతి లోహితి కాలిమ వితస్త చంద్రభాగ సురలోప పయోష్ణి మధుమతి పినాకినియు. (ఇర నదీనదములు) పంచ క్రోశాత్మకమై పావనమైన కాశీక్షేత్రము చెప్పనే చెప్పితిని. అవి ముక్తనామకుండై విశ్వేశ్వరుం డచట విశాలాక్షిచే నర్చింప బడుచున్నాడు. కపాలమోచనతీర్థ మెందున్నదో కాలభైరవుడెట నున్నాడో మృతులెందు రుద్రులగుదురో యది కాశీక్షేత్రమని యెఱుం గుము. సర్వసిద్ధిప్రదంబులగు గయ ప్రయాగయు నీకు దెలిపితిని. అచట బిండప్రదానముచే బితరులు తృప్తులయ్యెదరు. ఎందు మహిష రూపుడగు దేవుండును దేవిచే సంహరింపబడె నది సర్వశ్రేయస్కర మగు కేదారము. ఎందు నరనారాయణార్చితుండై దేవీసమేతముగ త్ర్యంబకేశ్వరుండున్నాడో యది బదరికాశ్రమక్షేత్రము. సర్వసిద్ధి కరము. ఎచట దేవదేవుండనుపేర మహేశ్వరుండును సారంగ ధారిణి యను దేవియు నుందురో యానైమిశక్షేత్రము నీకు విన బడలేదా? అమరేశ్వరస్థానము సర్వార్థసాధకము. అచట ఓంకారే శ్వరుడు చండికయను దేవియు గలరు. రజోగంధియను నీశ్వరుడును పురుహూత యను నీశ్వరియుగల మహాక్షేత్రము పుష్కరము. ఆషాఢియను పావనస్థానంబు గల దచటి హరుండు ఆషాఢేశ్వరుడు. పరమేశ్వరి రతీశ. దండి ముండియను క్షేత్రమున ముండియను శివుం డును దండిక యను నీశ్వరియుం గలరు. లాకులమ్మను స్థానమున లాకులీశుడు హరుడు, 'అనంగ' సర్వమంగళయునై యున్నారు. భారభూతి యనుచోట 'భారుడు' శంకరుడు భూతి శాంకరియును. అరాలకేశ్వరమున సూక్ష్మండనుపేర నీశ్వరుండును సూక్ష్మయను పేర బార్వతియు గలరు. గయ యనునది మహాక్షేత్రము. అందు ప్రపి

తామహుడు శివుడు మంగళ యను పేర గౌరియుం గలరు. కురుక్షేత్ర మున స్థాణువు శంకరుండును స్థాణుప్రియ దేవియును. కనఖలము న ఉగ్రుడు దేవుడు ఉగ్ర దేవియును. తాళకమను క్షేత్రము గల దచట స్వాయంభువి దేవియు స్వాయంభువు పరమేశ్వరుండును. అట్ట హాసము మహాక్షేత్రము. అందు సూర్యుం డాశివు నర్చించి పూర్ణ మనోరథుండయ్యె. కృత్తివాసమను క్షేత్రము కైలాసముకంటె ఘన మైనది. భ్రమరాంబిక దేవతయు, మల్లికార్జునుండు దేవుండునై యున్న శ్రీశైలము బ్రహ్మచే సృష్టికార్యార్థము పూజింపబడినది. సువర్ణముఖరీతీరమున కాలహస్తీశ్వరుడు దేవుడు భృంగముఖరాలక యంబికయునై యున్నారు. ఆస్వామి, వ్యాసభగవానులచే నర్చి తుండు. కాంచియం దేకామ్రేశ్వరుడు దేవుడు భవాని కామాక్షి. ఆదేవి తపస్సుచేయుచు గౌగలింపగా నామె మురుగుచే నంకితుండై యున్నాడు. తిల్లియను కాననము నడుమ వ్యాఘ్రపురమ్ము గలదు. అందు నృత్యమొనర్చు స్వామిని పతంజలి యుపాసించెను. శ్వేతా రణ్యముం గూర్చి మున్ను నేను జెప్పితిని. ఐరావతమను నింద్రగజ మాదేవు నారాధించి విరిగిపోయిన దంతమను మఱల బడసెను. సేతుబంధమున రాముడు రామనాథుడనుపేర నీశ్వరుం బ్రతిష్ఠిం చెను. గతప్రతి యను క్షేత్రముగల దందు వృషభధ్వజుండు జంబూ తరు మూలమున జగద్రక్షార్థియై యున్నాడు. మణిముక్తానది నంటి వృద్ధాచలుండను దేవుండు గలడు. శ్రీ మంతమ్మగు మధ్యార్జున మనుత్తమము గలదు. అందు గౌరీసహాచరుండు హరుడున్నాడు. సోమనాథుడు గలది సోమతీర్థము. అందు దేహము వాసినవారికి భవబంధములు లేవు. సిద్ధవటము వింటివికదా! అందుగల జ్యోతిర్లింగ మును సిద్ధులు సేంతురు. కమలాలయము అను క్షేత్రమున వాల్మీకీశ్వరుండు గలడు. ఆదేవు నారాధించి లక్ష్మీ దేవి హరిని బడసెను. కంకాద్రి యను దాని వింటివె. అందు బ్రహ్మయు విష్ణుండును మోక్షమునకై యా స్వామి నారాధిం తురు. శ్రీమంతమగు ద్రోణపురము గలదు. అందు గలియుగావ

స్థానమున సముద్ర మహాంగగా నందలి యోడయందు పార్వతీపతి యధిష్ఠించును. ఇంద్రజిత్తు శివప్రతిష్ఠ చేసిన బ్రహ్మపురమును అందు ఆర్యపుష్కరిణీతీర్థమును ప్రసిద్ధములు. శ్రీకోటికమను క్షేత్రమున నిందుశేఖరుడు పాపకోటులను హరించును. గోకర్ణము పరశురామాశ్రితము. త్రిపురాంతకము, త్రియంబకక్షేత్రము, నరకనివారకములు కాలాంజనక్షేత్రము భక్తుల సంసారజ్వరవారకము. ప్రియాలవణమను క్షేత్రము గలదు. అం దంబికాపతి యుపమన్యువు క్షీరమును గోరగా బాలసముద్రము నవతరింపజేసెను. ఖండేందుశేఖరున కావాసమగు ప్రభాసక్షేత్రము వినియుందువు. బలరామకృష్ణపూజితుండై యందు స్వామి యక్షయఫల మొసంగును. దక్షుండు ము న్నపరాధియై శివు నర్చించినక్షేత్రము వేదారణ్యము. విషమనయనున కావాసము. హేమకూటము పునర్జన్మ భయము వారించును. వేణువనము పాపాపహము. అందు ముక్తామణి యనుపేర వంశలతాగర్భమునుండి పార్వతి యవతరించినది. అంధకారియావాసము జాలంధరము. జలంధరు డక్కడ శశిధరుగొలిచి గణనాయకుండయ్యె. జ్వాలాముఖియను దేవి కాలరుద్రు నర్చించినచోటు జ్వాలాముఖము. భద్రవటము హేరంబుండు సంపదలకై త్ర్యంబకుని సేవించినక్షేత్రము. న్యగ్రోధారణ్యము అనునది యుగ్రునిస్థానము. అందు కాళితో నుచ్చండతాండవు డను రాక్షసుని రుద్రు డెదిరించెను. ఆంజనేయుడు మృత్యుంజయు నారాధించినచోటు గంధమాదనము. పాణిని వ్యాకరణసూత్రప్రక్రియను బడసినస్థానము గోపర్వతము. ప్రాచేతసుడు (వాల్మీకి) కవిముఖ్యుడైన భూమి పీరకోష్ఠము. బ్రహ్మాది దేవతలచే నధ్యయనము చేయింపబడినది మహాతీర్థము. వజ్రాయుధము నింద్రుడు సంపాదించిన క్షేత్రము మయూరపురము (మాయవరమని నేటి ప్రసిద్ధి) శ్రీసుందరము వేగవతీతటమున గలదు. కలియందు గూడ దేవదేవుం డందు బ్రకాశించుచున్నాడు. కుంభకోణము శంభుక్షేత్రము. గంగకూడ తనపాపము వాపుకొన నందు శంభు నారాధించును. గోదావరీ తీరమునంటి త్ర్యంబకము గలదు. తారకాసుర

సంహారముచేసిన శక్తియను యాయుధమును గుహుండు పొందిన స్థానము. వ్యాఘ్రపురమను పేర శ్రీపాటలమను క్షేత్రముగలదు. అందు త్రిశంకుండు చండాలజాతినుండి శుద్ధుడగుటకు గంగాధరు నర్చించెను. కదంబపురి నీకొఱకు శూలముచే యముని మృత్యుంజయుండు శాసించెను. పడికంతు డనువానికి సాన్నిధ్యమనుగ్రహించిన శివక్షేత్రము అవినాశము. రక్తకాననము మిత్రావరుణులకు రుద్రుండు వరప్రదుండైనచోటు. బలి స్వస్థానప్రాప్తికి శివు నారాధించిన చోటు హాటకేశ్వరము. అది పాతాళమునందున్నది. శంభుని కెంతయు ప్రియమైన స్థానము కైలాసము. అందు యక్షేశ్వరుండు విషమాక్షుని నిత్యసేవకుండై సేవించును. అఖండానుగ్రహసంపాదకములయిన ఖండపరశు క్షేత్రమండలము నీకిది యెల్ల వివరించితి. అని శిలాదనందనుండగు నంది భక్తిప్రణతుండగు మృకండునందనునకు వినిపించి కరుణారసార్ద్రుండై యాతని శిరమ్మును గరమ్మున స్పృశించెను.

(అధ్యా. 3) మార్కండేయుండు నందీశ్వరుని కిట్లనియె. త్వదేకప్రవణుండ నయిన నన్నేల వంచించెదరు. నావంటి శిష్యుండు మీకింకొరుండ గలడే! ఇందులకు నాపయి మీరు వెల్లివిరియించిన కృపయే సాక్షి. తా మిపుడానతిచ్చిన క్షేత్రములందు ఫలములు వేలువేలుగా నుండును. సర్వఫలప్రాప్తియగు స్థానమొక్కటియ దయతో నాకెఱుంగజెప్పవే. స్థావరజంగమాత్మకములయి భూతములకు స్మరణమాత్రమున ముక్తిగలుగు స్థాన మది తెలుపవేడెద. ఇందుకొఱకు నేనొక్కడన కాదు నిన్నెందఱు మహానుభావులు మహర్షులు పుణ్యస్మరణీయులు నీసన్నిధిని బరివేష్టించియున్నారో తిలకింపుము. వాని పుణ్యానాములను గీర్తించెద నాలింపుము. అగస్త్య దధీచి నత్రు భృగులు అత్రిజాబాలి జైమిని ధౌమ్య జమదగ్ని ఉపయాజ యాజ భరత అర్వారీవంతులు పిప్పలాద కణ్వాకుముదులు. ఉపమన్యు కుము దాక్ష కుత్స వత్స వరతంతు విభాండక వ్యాస కణ్వ విష కండు మాండవ్య మతంగ కుక్షి మాండకర్ణి చండకౌశిక శాండిల్య శాకటా

యన కౌశిక శాతాతప మధుచ్ఛంద గర్గ సౌభరి రోమశ ఆప స్తంబ పృథు స్తంబ భార్గవ ఉదంక పర్వత భారద్వాజ దాల్భ్య దాంత శ్వేత కేతు కౌండిన్య పుండరీక రైభ్య తృణబిందు వాల్మీకి నారద వహ్ని దృఢమన్యు బోధాయన సుబోధ హారీత మృకండులులు అతి తీక్షుం డగు దుర్వాసుడు జాలపాద శక్తి కాంకాయన సదంత దేవద త్త స్యంకు సుశ్రుతులు అగ్నివేశ్య గాలవ మరుత్వంతులు, లోకాక్షి విశ్రవసులు సైంధవ సుమంతు శింశుపాయన మౌద్గల్య పథ్య చ్యావన మాతుర ఋష్యశృంగుల ఏకపాద క్రౌంచ దృఢగోముఖ దేవలులు, అంగిరస్సు వామదేవుడు, జౌర్వ పతంజలి కపింజల సనత్కుమార సనకసనందన సనాతన హిరణ్యనాభ సత్యాఖ్య వాతాశన సుహోత్ర మైత్రేయ పుష్పజిత్తులు సత్యతపశ్శాలురు. ఐష శైశిర నిదాఘులు ఉతథ్య సంవ ర్త శౌల్కాయని పరాశరులు. వైశంపాయన కౌశల్య శారద్వత కపిధ్వజ కుశస్వులు. ఆర్చిక కైవల్య యాజ్ఞవల్క్యులు. ఆశ్వలాయన కృష్ణాతప ఉ త్తమ అనంతక అరుణ అమలకప్రియ చరక పవిత్ర కపిల కణాశి నరనారాయణులుమఱి యెందఱో దివ్యర్షులు మహర్షులు నా ప్రశ్నమునకు దామనుగ్రహించు ప్రత్యు త్తర మవధరించు గుతూ హలముతో ప్రతీక్షించుచున్నారు. మాహేశ్వరాగ్రగణ్యుండవు సమస్తాగమపారగుడవు సర్వలోకవ్యాపకుండవునైన నీవు మమ్ము శాసింపుము. ఇంతకు మున్ను నేము నీవలన దివ్యాగమపురాణాదుల ననుశిక్షింపబడినారము. ప ర మే శ్వ రు డు ను కా త్యా య ని యు భగవంతుడగు స్కందుడు నీ వు ను ద ర్శిం ప ద గి న వా రు. నీయెడలభక్తి మాకును మాయందు దయ నీకును గలదేని యీ రహ స్యమును వెలువరించి యనుగ్రహము సూపవలయు. అన నంది కేశ్వరుండు సవినయుండును దరహాసముఖుండును సమున్నతతరుండును నింతమున్ను స్వభ క్తి విశేషపరితోషితశివా ప్తశరీరసిద్ధియునగు నమ్మా ర్కండేయ మహర్షి కిట్లనియె.

(అధ్యా. ౪) మునీ! నీమనసు బరీక్షింప నిట్లంటిని. నీకు దెల్పక మఱియెవ్వరికి దెల్పెద. నీవంటి శివధర్మపరాయణుండు మఱి

యొకండు లోకమున గలడే? మున్నల్పాయుష్కుండవయ్యు శివ భక్తిచే గాదె యిట్లు నిత్యాయుర్దాయుండ వయితివి. నిజశాసనానువర్తి యగు యముని జరణాంగుష్ఠపీడితునొనర్చి పురశాసను డనుశాసించె నన్న నీ యెడలగాక యెందేని నది చేసెనే? నీవే శాంకరధర్మము లను సరహస్యమ్ముగ నెఱుంగుదువు. ప్రళయావధియందు నీవుందువు. నీవలె నన్నిట్లు ప్రశంసించిన వారెవరు? నీయందట్లు మఱియెందు నాకు ప్రీతిగలదు? ధర్మశాసనమున సుగుప్తమ్మైన క్షేత్రమొక్కటి నీకుపదేశింతు. భక్తికైవల్యకాంక్షులగు వారద్దాని నవధరింపవలయును. ఆదరమున ననువర్తించు శిష్యు నెవ్వ డుపదేశసంతుష్టుంజేయ డాత డేమిగురువు? రహస్యమైన యీశ్వరతత్త్వము నెఱింగింతు సమాహిత మనస్కుండవు గమ్ము. విశ్వాసము పూనుము. స్మరాంతకు స్మరింపుము. శాంకరిం ధ్యానించి నమస్కరింపుము. ఓంకారము నుపాంశువుగా నుచ్చరింపుము. భారతదక్షిణదిగ్భాగమున ద్రావిడదేశమున నరుణాచలమను పేరిట తరుణేందుశేఖరుని క్షేత్ర మున్నది. మూడుయోజనముల విశాలమైన యాభూమి శివయోగు లుపాసింపదగినది. అది శివునికి హృదయంగమమ్ము భూమికి హృద యమ్ము నయినది. శంభుండు స్వయమ్ముగ నచట బర్వతాకారము దాల్చెను. అది సకలసుసిద్ధమునినివాసము. దేవత లప్రయత్నలబ్ధ ముక్తులగు నచటిజీవులను గని ముచ్చటపడుచుందురు. అచటి వృక్షములకు కల్పవృక్షము లీడుగావు. ఆ క్షేత్రమున గృష్ణపక్ష రాత్రులందు మెఱయు మిణుగురు పురుగులుకూడ యాస్వామి కారతి యిచ్చు పుణ్యులందెడు దివ్యపదము వడయును. శోణానదీతీరతరు వులు నిరంతరకృతాశ్లేషమ్ములయిసౌభాగ్యగర్వమ్ముచే నపర్ణం గూడ ధిక్కరించును. అరుణగిరి సముత్తుంగశృంగసంగతినంది తారకలు సామ్యంబున జంద్రునిచే బహుమానింపబడును. ఆగిరి సానువుల జరించు మృగములు శంకరుకర మ్మలంకరించిన మృగమ్మును నధః కరించును. అరుణాచలనాథు పాదాంతికచరులగు శబరులు నికుంభ కుంభప్రముఖ గణనాయకులసామ్య మ్మయత్నమున బడయుదురు.

వేయేల? శివగిరిసమారూఢమ్ములగు తరులతలు పశుపక్షులు బోయలుగూడ గణేశ్వర కుమారస్వాములంగని యసూయ బడుదురు. అయ్యద్రిం గళేబరములు వాసిన సింహవ్యాఘ్ర ద్విపాదులు గూడ శోణాద్రిశంభునిచే సాలోక్యసిద్ధిప్రదానమున సత్కరింపబడుచుండును. ఈగిరికి దూర్పున గల భాస్కరాద్రి నిందుండును దక్షిణమున నమరాచలమ్మున యముండును బడమట దండాద్రిపై వరుణుండును నుత్తర దిశ ద్రిశూలాద్రియందు గుబేరుడును నధిష్ఠించి శోణాద్రినాథు సేవింతురు. ఈగిరియందు వసించినకతననే మేనాహిమాలయులు హరుని చుట్టరికము దమతో సరితూగెనని యానందింతురు. తరుపల్లవారుణమైన యీపర్వతరాజు తనంత స్థావరుండయ్యు జటాధరుండై యరుదెంచిన జంగమ శివుండట్ల రాజిల్లుచుండును. జ్యోతిష్మంతములగు నుదకములు శృంగముల నెలకొన నిరుపార్శ్వముల జంద్రసూర్యులు వర్తింప నీదాద్రిధరము తన త్రినేత్రత్వమునువ్యక్తము చేయుచున్నది. శిఖరములక్రిందుభాగమున నీలమేఘమ్ములొలయ కాలకంధరునట్లై యీభూధరము రాణించుచున్నది. సహస్రశీర్షుండు సహస్రపాదుండునై పర్వతేశ్వరుండు కేవలశ్రుతిచేతనేకాక ప్రత్యక్ష విరాట్పురుషుండయి గోచరించుచున్నాడు. అమరసరిత్ప్రవాహముచే మున్నుకాదు ఈయరుణగిరిరూపమున గిరిశుండు నేడును శిఖరాలీననదీనదుండయి యున్నాడు. ఈకొండ శరన్మేఘమ్ములు చరియల నావరింప నారూఢవృష వాహనుండగు దేవేశు విడంబించుచున్నాడు. శృంగాగ్రలగ్న చిత్రవర్ణమ్ములగు మేఘమ్ములు కలవాడగుట నీలలోహితుండును, స్థావరమ్మగుట స్థాణువును కాఱడవులచే భీముండు సుదుర్గముడగుట నుగ్రుండును నన నీశైలరాజు శివసనాముడగుచున్నాడు. ఇచట క్షుద్రసర్పమ్ములు కూడ నాగాభరణమ్ముల నతిశయించుచున్నవి. ఈ గిరి యష్టకోణముల నఖిలవిభూతిసుందరమై తన యష్టమూర్తిత్వమ్మును నిరూపించుకొనుచున్నది. అరుణానది శక్తినది యను రెండు నదులు ఇడాపింగళ నాడు లట్లుండ నానడుమ శివశృంగమునుండి జాలువారుచు కమలానది సుషుమ్నవలె నలరారుచున్నది. బ్రహ్మయు విష్ణుండును క్రోడమ్మును హంసయునై యోగి

క్రిందుమీదులరయంజాలక వినయమితులై ప్రార్థింప శంభుండిందు సాన్నిథ్యంబుసేసె. అట్టి యరుణాచలనాథు నానందభరితుండై యోగీంద్రుండగు గౌతముడు ప్రపన్నుండై వేయేండ్లు సేవించి సదా శివసాక్షాత్కారమందెను. ప్రాలేయశైలకన్య తపముసేసి వామార్ధ శరీరిణియై యిచట ప్రవాలాద్రీశ్వరుని బ్రతిష్ఠించె. ఆలింగము భోగ ప్రదము. కైవల్యప్రదంబును. గౌరీనిదేశముచే మహిషాసురు మర్దించిన దుర్గ సాక్షాత్కరించి మంత్రసిద్ధిం గూర్చును. ఆ గౌర్యాశ్రమమున ఖడ్గతీర్థమ్ము పంచమహాపాతకనాశకము. దుర్గార్చితంబగు పాప నాశనమను.లింగమ్ము నట్టిద. వజ్రాంగదుడనురాజీక్షేత్రము నతిక్ర మించి మఱల సేవించి శివసాయుజ్య మందెను. ఏతద్గిరి ప్రదక్షిణముసేసి కాంతిశాలి కలాధరులను విద్యాధరేశ్వరు లగస్త్యశాపముక్తులైరి.

అరుణాద్రికంటెలే దరయనేక్షేత్రముఁ బంచాక్షరినిమించుమనువులేదు
శివధర్మమునకంటె జెప్పధర్మలేదుశివునికంటెను వేలుపెవఁడు లేఁడు
కన శివజ్ఞానమ్ముకంటె జ్ఞానము లేదు రుద్రంబుమించిన శ్రుతియులేదు
విష్ణుమించినశైవవిభుఁడొక్కరుఁడు లేఁడురహివిభూతినిమించురక్ష లేదు
భక్తికంటెను లేదు పరమశుభాచార మరయరక్షకుకంటె గురుఁడు లేఁడు
రుద్రాక్షకంటెను రుచిరభూషయులేదు శైవాగమమ్ముమించు

శాస్త్రమరుదు

బిల్వదళంబు దప్పించుపత్రములేదు * స్వర్ణంబుకన్న బుష్పంబులేదు.
వైరాగ్యమునుమించివరసౌఖ్యమా లేదుముక్తిపైనపదమ్ముముందె లేదు.

అరుణగిరి కీడు బంగారు గిరియుకాదు
నమ్ము కైలాసగిరి మందరమ్ము నీడు
కాద; అవి శంభు మందిరాంగణము లంతె
అరుణగిరిరాజు తాన యీశ్వరుఁడు సుమ్ము.

* స్వర్ణము = బంగారము అనియేకాక ములుగోరంటుపువ్వు అనియునర్థముచెప్పవచ్చును. అదిశివప్రీతికరమైన పుష్పములోనొకటి.

అని నందీశ్వరుం డన మృకండు సూనుండు వెండియు సతని మ్రొక్కి శివభక్తిచకితవికసితమతియై యేమేమికర్మము నరులకు జన్మకారణంబగు నేమేమి నరకహేతువగు వానివానికి బ్రాయశ్చిత్తము లేమేమి నా కానతీయవే యనియె.

(అధ్యా. ౫) ఈ యధ్యాయమునందు బాపములు దానివలన గలుగు ఫలములు వర్ణితములు. ఇవి యించుమించు లోగడ అధ్యాయములందుగలవు చూడుడు.

(అధ్యా. ౬) అరుణాచల సేవావిశేషము.

బ్రహ్మహత్య సేసినవాడు అరుణాచలమును జేరి ఖడ్గతీర్థమున బంచాక్షరి జపించుచు భస్మరుద్రాక్షలను దాల్చి యుపవసించి శివు సేవించి భిక్షాశియై బ్రాహ్మణులకు భోజనమ్ములిడిన పాపముక్తి నందును. మద్యపాయి యొక సంవత్సర మిట్లేచేసి పాలచే శతరుద్రీయముతో నభిషేకముచేసి పూతుడగును. సువర్ణము దొంగిలించినవాడు నిట్లేచేసి బిల్వదళంబుల నర్చింపవలయు. గురుదారగమనము చేసినపాపి కృత్తికానక్షత్రమునందు మందటియట్ల చేసి వేయిదీపములు వెట్టి మూడుమాసములు పూజించి సాలంకృతకన్యాదానము విప్రునకు జేసి షడక్షరి జపించి పాపము వాయును. పరదారాపహర్తయిందు జితేంద్రియుండై పూలచే నొకమాస మీవేల్పు నర్చించి శక్తి ననుసరించి ధనమొసంగి దురితము బాయును. విషముపెట్టినవాడు క్షీరాభిషేకము సేసిన బవిత్రుడగును. పిసినిగొట్టు వేదరతుండై విప్రులకు వేదములుసెప్పి విమలుడగును. కొంపలంటించినవాడు నీ చెప్పినట్ల మూడునెల లాచరించి శివభక్తునకు గృహదానముచేసి నిష్కల్మషుడగును. ధర్మదూషణము చేసినవాడు సంవత్సరము వ్రతియై సత్రముపెట్టిన పాపము దొలంగును. పితృద్రోహి యొక మాసమిచటనుండి శివునకు విప్రులకు గోవులనిచ్చి గ్రహణదినముల బ్రాహ్మణ సంతర్పణమొనరించి నీలవృషోత్సర్జనముసేసి శుచియగును. స్త్రీ బాలహత్యాపాపి వ్యతీపాతయోగమున దిలదానముసేసి విమలు

డగును. ప్రచ్ఛన్నపాపములు చేసినవా డిక్కడ గుప్తదానములుసేసి శుద్ధుడగును. అసత్యభాషి యారునెల లిందుండి శోణాచలస్తుతి పఠించిన దురితదూరుడగును. కూపాదులను బాడుచేసినవా డారామ తటాకాది ప్రతిష్ఠ లిక్కడచేసి పవిత్రుడగును. ఇల్లు హరించినవా డాలయ నిర్మాణము సేయనగును. పరద్రోహి ధనములనిచ్చి శివ దీక్షాపరుల నర్చించి పూతుడగును. పశ్వాదిమాంసము దిన్నవాడు మూడుపక్షములు శివు నర్చించి శోణాచలనాథా! యని మూడు మారులనిన బాపము వీడును. ముముక్షువు అరుణాచల మంత్రము జపింపనగు. గిరిప్రదక్షిణమును శుభప్రదంబగు. తుమ్ము మాటతడ వాటు దుస్స్వప్నము హృత్సోద్రేకము గల్గినపుడరుణశంకరుడు స్మర ణీయుడు. వర్ణాశ్రమభ్రష్టుండు శివద్రోహియుం గూడ యిచట మూడురోజులు వసించిన పాపముక్తు డగును. ఇది పార్థివమైన శివ లోకము. ఇది మూర్తీభవించిన త్రయీశిరస్సు. (ఉపనిషన్మూర్తి) ఈ యరుణగిరి దక్షిణకైలాసము. తక్కిన సిద్ధక్షేత్రములందు తపస్సులచే సిద్ధులు కల్గును. ఇందు స్మరణమాత్రముచేతనే యవి లభించును. గంగ ప్రయాగ కాశి పుష్కరము సేతువు నను వానియందు చేసిన పుణ్యముకంటె నిం దధికము. అగ్నిష్టోమాదియజ్ఞము లిచట చేయ వలయును. దాన ద్విగుణఫలము గల్గును.

-: తిథివార నక్షత్రమాసాదుల విశేషపూజావిధానము :-

(అధ్యా. 2) అరుణాచలేశ్వరుని భానువారమున నెల్లగలువల నర్చించినచో సార్వభౌమసంపదలు, బుధవారము కస్తూరిచే కరవీర పుష్పములచే బూజించినచో సర్వలోకసుఖనివాసము, గురువారమున దెల్లతామరలచే నారాధించినచో జనలోక చిరవాసము. శుక్రవార మున జంపకములు మల్లెలచే గొలిచిన తపోలోకమునందును శనివారము జాజిపూలచే నుపాసించినచో మున్నుబాపియయ్యు నరక మందడు. ప్రతిపత్తిథియందు బాయసమును నివేదించినచో ధనధాన్యసమృద్ధియు విదియనాడు దధ్యోదనమున భాగ్యవంతుడును సోమపానము చేయు

వాడు నగును తృతీయనాడు అపూపములచే ననవరతారోగ్యవంతుడును చతుర్థియందుపూర్ణకుంభమర్పించి పూర్ణమనోరథుండునగును. పంచమినాడు ముద్గాదనము పెట్టిన నక్షయవైభవము. షష్ఠియందు గుడాన్న మర్పించిన సంతానవృద్ధియునగు సప్తమిం దిలాన్నమిడి దరిద్రుడు ధవవంతుడగును. అష్టమియందు సన్నబియ్యపుటన్నము నొసంగి రాజజయమును నవమినాడు గోధుమాన్నము నివేదించి రాజయక్ష్మాది రోగహీనుండును దశమియందు పేలపిండి పెరుగుకలిపిన యన్నము నివేదించి సర్వలోకప్రియుండును నేకాదశియం దటుకులుపెట్టి నిర్భయుడును ద్వాదశియందు పప్పు అన్నము మొదలయినవి యారగింపజేసి యప్రతిహత మనోరథుడును త్రయోదశియందు వేపుడుబియ్యపుపిండి నొసంగిన నవ్యాకులచిత్తుండును జతుర్దశినాడు ఫలనివేదనముచే మూధుండయ్యు సారస్వత సిద్ధినందిన వాడును బూర్ణిమయందు బనసపంతు పెట్టి కంటిజబ్బులు లేనివాడును నమావాస్యయందు గందమూలాదు లొసంగి పితృదేవతాప్రీతియు నందును. అశ్వినియందు వస్త్రములు భరణి నాభరణములు కృత్తికలో దీపములను రోహిణియందు వెండిని మృగశిరయందు మంచిగంధము ఆర్ద్రయందు హరిచందనము పునర్వసునందు గస్తూరి పుష్యమిని బచ్చకర్పూరము ఆశ్లేషయందు గాశ్మీరము మఖయందు మంచునీరు (పన్నీరు) పూర్వఫల్గునిం దాంబూలము ఉత్తరయందు ధూపము హస్తయందు కాలాగరు చిత్తయందు యక్షకర్దమము స్వాతియందు సువాసినీబృందమును విశాఖయందు ప్రకీర్ణకము అనూరాధయందు ముత్యాలగొడుగు జ్యేష్ఠం ధేనువులను మూలయందు ముత్యాలసరములను బూర్వాషాఢయందు కిరీటమును ఉత్తరాషాఢయందు రత్నములను శ్రవణమున భద్రపీఠమును ధనిష్ఠయందు బంగారమును శతభిషమున వస్త్రములను పూర్వాభాద్రయందు భోగములను ఉత్తరాభాద్రయందు గుఱ్ఱమును రేవతియందు బంగారురథమునుసమర్పింపవలయును. మేషాది ద్వాదశరాసులందును (మేషాదులందు సూర్యుడున్నపు డన్నమాట) శోణగిరినాథుని వావిలి కురవక కకుభ పాటల కుటజ నీప జీవంతి మల్లిక పద్మ దమనక నంద్యావర్త (నందివర్ధనమన్నమాట) పద్మములచే

బూజింపవలయును. పంచాక్షరీమంత్రముతో గలిపి పంచామృతములచే రెండుగ్రహణములందు నభిషేకింపవలయును. రెండయనములందు పంచగవ్యస్నానము చేయింపనగును. అపుడు షడక్షరమంత్రము ప్రయోగింపవలయును. రెండు విషువములందు (దివారాత్రములు సమములుగానున్నరోజులు) ప్రణవముతో క్షీరాభిషేకము సేయవలెను. ఉదయము రుద్రతులసియు మధ్యాహ్నమున నదే మాలగా గ్రుచ్చియు సాయంకాలము మల్లికయు శ్రేష్ఠములు. అర్ధోదయమునందు సహస్రఘటాభిషేక మాచరింపవలయు. శివరాత్రినాడు త్రిశిఖమ్ములగు బిల్వపత్రములు గమలములు కర్ణికారములు ననువానిచే గీతవాదిత్రాదులతో దివ్యాగమవిధానమున శోణాచలేశ్వరు నర్చింపవలయును. పుష్యమాసమునందు ఆగ్నేయోత్సవముసేసి నూతనాన్నములను వ్యాహృతీసముచ్చారణపూర్వముగా నివేదింపనగును. వైశాఖమందు విశాఖానక్షత్రమందు దమనకోత్సవము సేయవలెను. మార్గశీర్షమున నుదయము సామమంత్రములచే మేల్కొలిపి మహాపూజసేయవలెను. శనిప్రదోషములందు నార్ద్రానక్షత్రమునందు వ్యతీపాతయందు బర్వములందు భాను సోమవారములందు నాగమవిధానమున నర్చింపనగును. దీక్ష ఉపనయన వివాహపుత్రజన్మాదులందును స్వామికి విశేషపూజచేయవలెను. జన్మనక్షత్రమందును నాపదలలో నానందములలో భయములో బ్రవేశనిర్గమాదులలో నరుణేశ్వరుం డర్చనీయుడు. వ్రతస్థులసమాజము నర్చించుతటి పాదబంధనమందు నూతనోత్సవములందు యుద్ధయాత్ర బంధుదూరమున నున్నపుడు నీశివు స్మరింపవలయును. దరినున్న సందర్శింపవలెను. ఈక్షేత్రమందేయున్న త్రికాలార్చన సేయవలెను. చేయత్తిచాలెద. అరుణాచలస్వామికి సర్వేంద్రియములచే జేసినసేవ సద్యశ్శుద్ధి చేకూర్చును. అయోధ్యాదిసప్తపురములను నరుణాచలమతిశయించును.

(అధ్యా. ౮ నుండి - ౧౬ వరకు) బ్రహ్మావిష్ణువులు తేజోలింగముయొక్క మొదలు తుదయుం గననేగుట వారు శివప్రభావమునకాశ్చర్యపడుట. అరుణాచలమందు స్వామికాలయాదినిర్మాణములు చేయించుటయు వర్ణితములు.

గొండొకతఱి వారు వేడుకగొనిరి. ద్యూతమునపందెమిడి వల్లభుం డోడిన చంద్రరేఖను లాగికొని గిరిరాజకుమారి తాటంకముగ గైసేసి మురియజొచ్చె చరాచర జననీజనకంబగు న య్యపూర్వద్వంద్వము కనకాచలప్రముఖరుచిరగిరిశిఖర దేశముల నభిమతకామోపభోగముల నానందపరవశ మ్మయ్యె.

-: (అధ్యా. ౧౫) పార్వతి యరుణాచలమున దపమ్ము సేయుట :-

దేవి యట్లు గార్హస్థ్యమ్ము నిర్వహించుచు నేకామ్రతలవాసియగు నీశ్వరునికి బక్వాన్నములం దనివిగూర్చుచుండెను. ఒక నాడు సంధ్యాదేవతానుసంధానమున ముకులీకృతలోచనుండై బద్ధాంజలిపుటుం డైన త్రిలోచను నద్రినందన గాంచి యీతడు నిజముగా నిపుడొకా నొకసౌభాగ్యవతిం దలచికొనుచున్నాడు. నాయెడ నీస్వామి యొనరించు ప్రేమ కేవలవంచనము. పురుషుని మనసులోని కుటిలస్థితి యెట్లెరుగ వచ్చు? మిథ్యోపచారముల నెరదంటయైన యిమ్ముక్కంటి వలలోన బడిపోయితిని. నీతపమ్ము విలువకు కొనబడినాడ నీక్షణమునుండి నీ దాసుండనని ముగ్ధేందుశేఖరుండు మున్ననియెంగాక స్మరారి యని న యమ్మాటచే మోసపడితిని. వీని మానసమ్ము నాయంద దాక్షిణ్య సంపన్నం బగునేని రహస్యమ్మున నీతనిస్నేహమ్మునకు బాత్రమ్మైన యితరజన మ్మెల సౌభాగ్యవంతంబగుచున్నది? అసమానానురాగు లగు ప్రియులయెడ మూఢమతులయిన యువతుల సౌభాగ్యగర్వము కేవలము నవ్వుటాలకుగా కేమగును? అని యిట్లు తలచినకొలది ప్రణయ రోషమ్మున గలుషమ్మయిన దేవి నెమ్మొమ్ము మగ్నిహోత్రమ్ము వేడిమికి నెండతాకిడికిని గురియైనట్లు వాడిపోయె. ఆ హరిణీలోచన లోచనమ్ములు నరుణారుణమ్ములయి బాష్పపూరమ్ముల నించుచు సలిలపూర్ణమ్ములగు నెట్టిగలువలువోలె రాజిల్లినవి. సిందూరతిలకంబు చెమటం గరగిదిగ జార గుసుమచాపుని చాపంబు నడిమికి రెండయ్యె ననట్లుగనబడు చున్నది. లోలోపలి కినుకచే నీబింబాదర యధరబింబపల్లవంబు పవ ఢంబుపై నిడినరక్తాశోకపల్లవంబువోలె గంపంబు నొందుచున్నది.

మిగుల గందియెలుపెక్కి పార్వతిగండమండలము సాననొరసిన మణి దర్పణంబట్లు రాణించెడిని. అంతర్హృదయస్పందనమ్మున స్పందించి యాసుందరి పయోధరము లంతశ్చంచరీక చలితంబులగు నరవింద కోశమ్ములట్లు కంపించెడిని. మఱియు నీశైలబాలిక "సౌభాగ్య భావమునం గదా తపస్సుచేసి యీతని పొందుగడించితి నిపుడీ చంద్రభూషణు డన్య స్త్రీ చింత సేసెడిని. ఇంక నే నెందేనియేగెద. ఏకాకినినై నేనిక్కడ నుండం బనియేమి? సౌభాగ్యమర్థించి తపము సేసెద. ఈత డల్లన కనుమూసినంతట నేను జాటయ్యెద. ఈసామి నాలుకచివరిమాటలనేని నన్నువారింపడేని యీశిశువుల దాను పెంచికొన కేమిసేయు? ఈగంగయు నతిశీతల గదా! ఈ దేవుం డన్యాంగనాపరాయణుండై నన్నుగలనైన దలంపకున్నాడని నిశ్చ యించి శంకరు నంకతలమ్మువాసి యనిర్దేశ్యమ్మగు నేదేని దిశ కరిగెద నని సంభ్రమించె. చలావతి మాల్యవతి మాలిని విజయ జయయు నను నంబిక చెలికత్తెలు వలదన్నను మానక తమనాయికను వెంబడించిరి. అట నామె పుణ్యగిరి సర స్సరిత్పురీవరముల సంచరిం చుచు నహ్యాగిరిసానువుల దడబడుచు ద్రావిడదేశము నధిగమించి యరుణనదిదాటి విజయంగని చెలీ! అల్లదె! అదూరమున సకలా రుణమయి యెనిమిది శృంగమ్ములతో మహామహిమమ్మైన నదిరాజమ్ము గానబడెడు. ఈకొండదరి బావనములు శాంతములు పుణ్యా రణ్యమనోహరమ్ము లగు నాశ్రమములును గానవచ్చుచున్నవి. అవి గానంబోయిన మనమానసములు ప్రసన్నంబులగుచున్నవి. అని యిట్లు గిరినందిని నెచ్చెలి నానందింపజేయుచు నరిగి యరుణగిరి పార్శ్వమ్మున నొక యాశ్రమముం గాంచెను. అందు సాలెపురుగులు నూలు తెరలను (సాలెగూళ్ళను) నక్రాదిజలజంతువులు నాచును. (సరస్సులందలినీరు పరిశుభ్రమగుటకు) దొలగించుచుండెను. చిన్న చేపలను బెద్దచేపలు దినివేయుట ప్రసిద్ధము. అట్టితెరి నిచట చేపలు తమపిల్లలకు నివరి ధాన్య మాహారముగా నలవాటుచేసి వానిని బ్రతి కించుచుండెను. చమరీమృగములు తమవాలములచే గసవులూడ్చు చుండెను. అడవిదున్నలు కొమ్ముల గోరాడి యిమ్మనాశ్రమ భూ

తలమును మిట్టపల్లములు సరిచేయుచుండెను. వానరములు పూవులం బండ్లను భల్లుకములు తేనెపెఱలను వనవరాహములు స్నానార్హమైన మృత్తికను ఋషుల కందించుచుండెను. అందు కాకులు గుడ్లగూబలు, చిలుకలు డేగలు, మృగములు బోయలు, సింహములు నేనుంగులు, నెమళ్లు సర్పములు, నెలుకలు పిల్లులు, సహజవైరమును దిగనాడి యన్యోన్యమైత్రితో వర్తిల్లుచుండెను. అందు నిరంతర హూయమానపురోడాశాదిహవిర్దివ్యసౌరభ్యహారియై ద్రుమాంతరాళమునుండి పవిత్రధూమము వెడలి ఘుమఘుమలు నించుచుండెను. అచటి కోకిలలు శతరుద్రీయపారాయణమును గాకులు హరిహరాది స్తుతిపాఠమ్మును గోరువంకలు సామగానములను జేయుచుండెను. శాలిధాన్యంపు కేదారములను గోవులు వ్యాఘ్రములుం గలిసి కాయుచుండెను. ఏన్గులు తొండముల నీరెత్తి తరులతల దడుపుచుండెను.

అట్టి పుణ్యశోభనంబై సాధుమోహనమ్మైన యొకచోట నద్రికన్య దపమ్ము సేయుచున్న తపోధను నొక్కనిం గాంచెను. ఆ తేజస్వి తన దివ్యతేజముచే నచంచలమ్ములగు మెఱపులతో శరత్కాల మేఘమ్మట్లుండెను. నాసాగ్రనివిష్టదృష్టియై సమస్ఫురణమ్మగు నధరంబునుగలిగి కరాగ్రమ్మున రుద్రాక్షమాల ద్రిప్పుచుండెను. భూధరాగ్రసంధ్యామేఘమ్ము లట్లు చివళ్ళ దడియూరకుండిన యరుణవల్కమ్ములం ధరించియుండెను. కామక్రోధాదిషడ్వర్గరూపమగు ఘాతుకజంతువులను బట్టుటకు బన్నిన వలయో యన నురోగర్తంబున నుపవీతత్రయంబుం దాల్చి యున్నయ మ్మునిని కుచితోపచారము లాచరించి పార్వతి అయ్యా! తామెవరు? తాము తపము సేయుచున్న యీగిరి పేరెయ్యది? యని యడిగిని నమ్మని యిది పుణ్యక్షేత్రములందెల్ల బూజింపబడు నరుణాచలము. నేను గౌతమమునిని. ముక్తికై శివునింగూర్చి తపమాచరించెద నని తెలిపి విజయాది సఖీముఖమ్మున నామెను విని భక్తితో బ్రణమిల్లి తన యుటజంబునకు గొంపోయెను. అచట గందమూలఫలాదులచే నా సర్వమంగళ కాతిథ్య మ్మొసంగి జగన్మంగళములకు

మూలమైన తప మొనరింప నామె ననుమతించి శోణాచలజ్యోతిర్లింగోద్భవవిశేషమ్మును మహిమమ్మును వర్ణించెను. శోణగిరికి దూర్పున 'స్థలీశ్వరము' అనుస్థలమున శంభుండు జ్యోతిర్లింగాకృతితో సన్నిధిసేసియున్నాడు. వైకుంఠ పరమేష్ఠిప్రముఖగీర్వాణజనసమ్మర్దంబగు నచ్చోట విక్షేపరహితంబుగ నాకు దపంబుసేయ వలనుపడదు. ఇదె కొండదిగువ ప్రవాళాచల మనుస్థానము పుణ్యారణ్యనిబిడం బగుట రహస్యరక్షణంబుసేయ జాలియున్నది. కాన యచటచే త్రిలోచను బ్రతిష్ఠించి యథాశక్తి నారాధింతును. నా యాశ్రమమున కనతిదూరమున పుణ్యక్షేత్రమ్మున దేవియు నాశ్రమము నిర్మించుకొని తపమ్ము సేయుంగాక. అన నమ్మునియానతివడసి యాశ్రమము కూర్చుకొని పర్వతకన్య తప మారంభించెను. కాననవాసిని యగు సత్యవతిని సౌందర్యవతియగు ధుంధమారిని ప్రాగాదిదిశలం దాశ్రమరక్షణమునకును, ననర్గళస్ఫూర్తిశాలినియు నాజ్ఞానిర్వహణదక్షయునైన దుర్గను సర్వతపోవనరక్షణకును నాదేశించెను. మందారకుసుమధారణోచితంబగు మృదులధమ్మిల్లమును జడలల్లుకొని పైటకొంగుల గలహంసలక్షణమ్ముయి మంచుతెఱవోలె పలచనైన దుకూలంబువీడి సుకుమారాంగి యగు నాతన్వంగి పరుషమ్మగు వల్కలంబుం దాల్చి, పూలుకోసిననేని కందెడు మృదులాంగుళిపల్లవంబుల గుసుమపల్లవంబులె కాక సుతీక్ష్ణంబులగు కుశలం గోయుచుండె. వజ్రంపుసూదులట్లు గ్రుచ్చుకొను కంటకమ్ముల మేనుం బాదములు నొవ్వ గాడిన నెనుదీయక దిరిసెనపూవుకంటెను మెత్తనిదగు నాబాల శాండిల్యాపల్లవంబుల చిదుమదొరకొనియె. పావనమగు కమలానదిం బ్రాతఃస్నానమ్ముసేసి రక్తాబ్జంబుల యథావిధి భాస్కరు నారాధించె. ధర్భలు నక్షతలు తిలలుం గూడిన శ్రీనదీతోయంబుల దేవర్షి పితృతర్పణంబులు నిర్వర్తించె. మఱియు వాలుకామండలమునందు సూర్యు నాహ్వానించి పంకజముల నర్చించి ప్రదక్షిణముసేసి వేయి విధముల నమస్కారములుసేసెను. స్వయముగ శివప్రతిష్ఠచేసి యాగమవిధానముచే నాసనమొసంగి మూర్తింగల్పించి మూల

మంత్రమ్ము నంగమంత్రములును సంపుటీకరించి రవిని దండి పింగళప్రముఖపరివారదేవతలను దీప్తమొదలగు శక్తులను నాయాదిశలందు చంద్రాదిగ్రహమ్ములను ధేన్వాదిముద్రలచే నాహ్వానించి యర్చించెను. తేజశ్చండుల నర్చించి నిర్మాల్యమ్మును నివేదించెను. శుద్ధమగు నర్ఘ్యమున నెల్లెడ సంప్రోక్షించి ద్వారవాస్తుపూజసేసి న్యాసములుసేసి భూతశుద్ధినొనరించి యీ వెంటనే యంతరాగ్యము కావించె. హృదయపద్మాసనమున జ్ఞానధర్మాదిదేవతలను, వామాది శక్తులను దళమ్ములందును సూర్యబ్రహ్మలను దళాగ్రమ్ములందును కేసరములచివర చంద్రవిష్ణువులను గర్ణికయందు (తామర పువ్వు దుద్దునందు) అగ్నిని శివుని, వారికిమీద శక్తిచక్రమమును బ్రహ్మపంచకమును విన్యాసము సేసి యంగమంత్రములచే పాద్యాద్యుపచారములర్పించి యభిషేకించి చందనపుష్పాదులు సమర్పించి దూపదీపములునిచి పంచబ్రహ్మలను షడంగదేవతలను బూజించెను. ఆయాదిశలందింద్రాలను వజ్రాయుధములను గొలిచి సర్వోపచారములుసేసి అష్టపుష్పికారాధనము నొనరించెను. పంచవక్త్రముల బూజించి చండేశ్వరార్చనసేసి ప్రదక్షిణప్రణామములచే నిటలాక్షు నిత్యార్చనము నిర్వహించె. సౌభాగ్యప్రదంబులగు ద్రవ్యమ్ములతో శివాగమోక్త విధానమ్మున బూజాంతమున నగ్నిప్రణయనమ్ముసేసి హోమమ్ము జరిపెను. ఇట్లు నానోపచారపరికల్పనముసేసి తాన కందమూలఫలాదుల నతిథిపూజనమ్ము గావించె. గ్రీష్మకాలమ్మున బంచాగ్నిమధ్యంబున నంగుష్ఠాగ్రంబున నిలిచియు శిశిరమున మడువున చంద్రామృతాప్యాయిత యగుచును, వర్షరాత్రులందు జలధరవారిధారలం దడియుచు గాఢచీకటుల సౌదామినీలతికవోలె మెఱయుచుం గాననయ్యె. పాణిపాదమ్ముచే బద్మములను, నెమ్మోమున గళానిధిని దర్శింపజేయుచు హేమంతనిశలందు ననాయాసమ్ముగ శంభునిం గొలుచుచుండెను.

హింసానుభమును నవమానమ్ము నెఱుంగక యాశ్రమోపాంతములందు గంతులువేయు లేడిపిల్లలను నివరిధాన్యము దినిపించి పోషించె. బాలికామణులతో కలశమ్ములెత్తికొని కొనివచ్చి యాల

వాలమ్ములుసేసి సలిలంబులు నించి వాత్సల్యము వాటించి పెంచి యాశ్రమలతా తరువితానంబును నవకిసలయదళకుసుమశలాటుఫల సంపూర్ణంబులుగ నొనరించె. మఱియు నాగిరీంద్రకన్య శోణగిరి శర్వునకు మనోరథము సిద్ధింపవలయునని సఖిజనపరివారమ్ముతో నిత్యప్రదక్షిణమ్ము సేసె. పంచాక్షరీజపపరాయణయై శివస్తోత్రములు పారాయణముసేయుచు నరుణాచలదివ్యరూపమ్ము మనసున ధ్యానిం చుచుండె. అనుదినము నరుణగిరినాథునకు బ్రదక్షిణోపచారమ్ముల బ్రణామశతంబు లర్పించుచు శివనిగమవిధానవేదినియై యద్రిసుత యనన్యదుర్లభ మ్మగు తపోదీక్షం జిరకాలము ప్రవర్తించె.

(అధ్యా. ౧౯) ఇందు దేవి వింధ్యవాసినియగు భద్రకాళీ రూపమ్మున మహిషాసురుని సంహారముచేయుట వర్ణింపబడినది.

(అధ్యా. ౨౦) మహిషాసురసంహారనంతరము వాని శిరమ్ము దుర్గాహస్తమ్మునుండి క్రిందబడకున్న గౌతమోపదేశముచే దుర్గ తీర్థమ్ము నేర్పఱచి యచట బాపనాశనలింగమ్ము బ్రతిష్ఠించుటయు నిచట బునరుక్తమైనది. కాన విడువబడినది.

కార్తికపూర్ణిమ వచ్చినంతట నయ్యరుణాచల శృంగాగ్రమ్మున నొకదివ్యజ్యోతి యనుకంపామృత శీతలమ్మును ననుపాధికవైభవ మునై గౌరియెదుట సాక్షాత్కరించె. అనింధనమును నస్నేహంబును నదశావర్తిసంభవంబును నగు నమ్మహాప్రదీప మాలోకించి పార్వతి విస్మయంపడి వలగొని యడుగడుగున బ్రణామముసేయుచు న య్యరుణాద్రిమూర్తి నిట్లు స్తుతించెను.

—: అరుణాచలేశ్వరస్తుతి :—

నమస్తే మేరుచాపాయ కైలాసాచలవాసినే
నీహారశైలజామాత్రే శోణక్ష్మాధరరూపిణే
వరుణాదిసురార్చ్యాయ తరుణాదిత్యవర్చసే

అరుణాచలనాథాయ కరుణామూర్తయే నమః
జయ జహ్నుసుతాచంద్రరేఖాలంకృతశేఖర !
సౌందర్యమోహితాశేషమునిపత్నీజనాశయ !
జయ శైలసుతాసంగ సంభృతానంగవైభవ !
మాయానారాయణాభోగ క్రీడాప్రమోదనపండిత !
జయ సంధ్యాసమోపేత సంభృతానంద తాండవ !
జయ గీర్వాణగంధర్వ సిద్ధవిద్యాధరార్చిత !
జయ హేరంబజనక ! జయషణ్ముఖవత్సల !
జయ హైమవతీప్రార్థ్య జయ పార్థివదుర్లభ !

ఇట్లు వినుతుండై వృషభవాహనుం డమ్ముద్దరాలిని బహువిధమ్ముల నుపలాలించె.

—; ఈశ్వరానుగ్రహము ;—

(అధ్యా. ౨౧) అయ్యెడ బ్రహ్మాదిదేవతలు దేవీ సమేతులై యరుదేర, సకలగణకోటులు నిటలఘటితాంజలులై కొలువ గల్పాంత భీషణుండై యెదుట సాక్షాత్కరించిన చంద్రభూషణుం దిలకించి యుమ చిరకాలరూఢమైన వియోగవ్యథ నెల్లబాసి రోమాంచితమై స్విన్నముఖియై వణంకుచు శివచరణాంగుళులను నయనముల నద్దికొనియె. ఆక్షణమ నిటలేక్షణుండు వృషభవాహనమునుండి దిగి కరకమలమున గాంతం గైకొని చిఱునగవుదోప గరళకంఠమ్ము మిసిమినలుపు తళుకీన నిట్లనియె. దేవి ! కారణము లేక యేల యీవింతకలత సెందెదు. సర్వారాధనీయుండ నయ్యు నిదే నీకు గేలుమోడ్చెద. వెన్నెలకుం జాబిల్లికిం బోలె నైన మన యైక్య మ్మనాదిసిద్ధం బెఱుగవె? బాల ! నీవేల యింత బేలవైతివి ! శిరీషకుసుమపేశలంబగు నీతను వెక్కడ ! శైలరాజేంద్ర తనయ ! కర్కశజనసమర్హమ్ములగు నీతపస్సమాధు లెక్కడ ?

శ్రీవీ నేను ముకుందుఁడన్, విను వచశ్శ్రీవీవు నే బ్రహ్మనన్,
దేవీ! వారుణి వీవు నేనహిపతిన్ నిక్కమ్ము నే చంద్రుఁడన్
ఈవో రోహిణి, నేను వహ్నిని సుమీ యీవౌదు స్వాహాఖ్య, నే
నో వారాంనిధి నీవు జాహ్నవివి నీవో భూమి నే మేరువన్.

తరణిని నే సువర్చలవు, తన్వి! సురేంద్రుఁడ నీవునున్ సురే
శ్వరివి, స్మరుండ నే రతివి, వల్లభ! బుద్ధివి నే కుబేరుఁడన్,
పురుషుఁడ నీవునున్ ప్రకృతి, ముద్దియ! వారిధి నేతరంగ మీ
వరయఁగ ప్రాణ మేన శమనూఁడువు నీవు నగేంద్రనందనా!

విద్య వీవౌదు నే నింతి! వేద్య మగుదు
పదము నీ వౌదు వర్థ సంపదయు నేన
ఈశ్వరివి మదంశ మీ వీశ్వరుండ
మనకు భేదమ్ము నెన్నఁడున్ గనకు మబల!

చిత్ప్రకాశాత్మరూపులమగు మన యిర్వురకు భేదములేదు. నీవు వృథావైషమ్యమూని నామనమ్ము వ్యాకులమ్మొనర్పకు మని యాసుందరిని సుందరేశ్వరుండు ప్రీతివిశేషమ్మున తనయందు యొదిగిన భాతి తనపార్శ్వమ్మున నిలుపుకొనియె. అనురాగ విలీనులగు నా గౌరీశంకరుల శరీరములు రెండును సన్నికర్షోపలబ్ధిచే రెండర్థము లేకమైన శ్లేకశరమయ్యె. సగముమేను కర్పూరధవళంబును సగము సిందూరారుణమును ఒకయర్ధము జటాజూటంబు వేరొక యర్ధంబర్ధేందుచూడంబునునై ఒక యందియయు నొక తాటంకమును నొకముంగరయునై యర్ధపింగళమును నేకస్తనంబునై యమ్మిథునంబు చిత్రాతిచిత్రమై కానిపించెను. వామదేవుండు తన వెలుంగును సగమంగనకిచ్చి దేవి! రోషమున కవకాశ మీయకుము. పాలకై యేడ్చు గుహునికి జనుగుడుపక విడిచి యేగితివి కావున 'అపీతస్తని' యను పేరంది నాయంతికమున వసింపుము. నిన్నును నన్నును జనులారాధించి భోగమోక్షముల నానందింతురుగాక! నీయంశమై జనించిన యీదుర్గ మహిషాసురమర్దిని యిచ్చట సన్ని

ధానమై మంత్రసిద్ధి ననుగ్రహించుగాక! ఈఖడ్గతీర్థమున నొక్క మారు స్నానమాడినంతనే సర్వరోగహరమ్మును సర్వాఘనాశనమ్మునయ్యెడుగాక! ఈప్రవాళగిరి నాథుండును పాపనాశనస్వామియు భక్తిశ్రద్ధావంతులకు భూతిలాభమ్మొనఁ గయ్యెదరుగాక! ఈగౌతమ మహామునియు తపోనురూపఫలమును (ప్రవాలగిరి నాథభావమును) బొందుగాక! ఈసప్తమాతృకలు నిప్పటినుండి జగమ్ములకు శ్రీసమృద్ధిగ సన్నిధిచేయుదురుగాక! క్షేత్రపాలకు లభీప్సితార్థదాత లయ్యెదరుగాక!" అనియె. శోణాచలనాథునియొక్కయు గిరిరాజకుమారి యొక్కయు నీసౌభాగ్య విభవంబు వినువారికి స్వర్గాపవర్గములు కరతలామలకంబు లయ్యెడుగాక!

—; అరుణాచల ప్రదక్షిణ ప్రభావము ;—

వజ్రాంగదచరిత్ర.

(అధ్యా. ౨౨) ఇట్లు నందీశ్వరునిచే విని మార్కండేయుండు వెండియు బాండ్యరాజగు వజ్రాంగదుండు శోణాద్రినె ట్లతిక్రమించి చనియె నెట్లుమరల స్వీయసకలసంపదలంబడసె. కాంతిశాలి కళాధరులను నా విద్యాధరేశ్వరులు దూర్వాసుశాపమునకు గురియై శోణాద్రిశంభునిచే నెట్లు సంరక్షింపబడిరి? తెలుపు మన నందికేశ్వరుం డిట్లనియె. భూతనాయకునెడ స్థిరభక్తియ కదా నీకీ దీర్ఘాయుర్భాగ్యము ననుగ్రహించినది. వజ్రాంగదుండను ఱేడు పాండ్యదేశమున ఱేడయుండై పుడమియెల్ల తన భుజస్కంధమ్ముల నాటబొమ్మ యట్లు ధరించెను. అతడు సర్వసల్లక్షణలక్షితుండు. ఒకనాడు వేటకై యరుణాచలవనముం దరిసి యొక కస్తూరిమృగముం జూచి దానిబట్టుకొన గుఱ్ఱముం బర్వెత్తించె. ఆ హయిమ్మును నరుణాద్రిచుట్టునుం దిరిగి పడిపోయెను. రాజును మిగులబడలి క్షీణపుణ్యుండై ట్లశ్వము నుండి క్రిందబడెను. బూతముసోకినవానియట్లొక క్షణమొడలు తెలియక పడియుండెను. అంతలో దెలిసి యా తురంగము మేమైనదని

యనుకొని యాకసమువంక గనుగొని నంతట బకయోనులం బాసి తురంగమసారంగములు దేవభావము నంది కానిపించెను. కిరీటములు హారకేయూరములు దాలిచి క్షౌమవసనధారులయి పుష్పమాలా కంధరులై కానిపించిన యా సుందరులు దమ పూర్వచరిత్ర మిట్లు వినిపించిరి

-: కలాధర - కాంతిశాలు రను విద్యాధరుల చరిత్ర :-

రాజా! మున్ను మేము విద్యాధరనాయకులమైయుండి మదన వసంతు లట్లుండి యరుణగిరి చరియలందు దూర్వాసుని తపోవనంబున బుష్పాపచయమ్ముసేయ నరిగితిమి. మాలో గాంతిశాలి గర్వితుడై గట్టిగ బాదఘట్టనమ్ముసేయుచు నవ్వనమ్మున నడచె. నేనచటి పూవుల పరిమళంబునకు మోహపడి విచ్చినపూలపై కేలుసాప శాండిల్య తరు మూలమున (మారేడు) వ్యాఘ్రాసనమ్మునసుండి తపోరాశియై హుతా శనునట్ల వెలుంగుచు నమర్షోత్కర్షంబున గంపమానాధరపుటుండై కరాళభ్రుకుటీబంధనమున సరళితవిశాలనిటలుండై ఘర్మజలాసిక్త గాత్రుండై దుర్నిరీక్ష్య తేజః పుంజమున దహించువాడుం బోలె మావంక జుర చురజూచి ఓరీ! పాపులార! ఆచారచ్యుతులై యిటు వచ్చితిరి. మీరెవ్వరు నా కోపాగ్నికి శలభంబులైరి? ఇది మత్తపోవనమ్ము. పురారిసప పావనమ్ము. సోమసూర్యులేని యిది పాదమ్ముల నంటరు. ర్యాపర్యాయ మ్మివ్వనంబున వాయువేని స్పందింపడు. షట్పదంబులే నిట పదముమోపవు. ఇట్టి పదంబుం దనపదమ్ముల దోషాస్పదమ్మొనర్చి చినపాతకి బరువులుమోయు గుఱ్ఱంబై యవనిం బుట్టుగాక! ఈ రెండవ పాపియు నద్రికందరమున పుష్పగంధలోభంబుచే మత్తిలిన లేడియై గ్రాలుంగాక! అన నమ్ముని శాపవజ్రంబునకు గురియై యతనిన శరణంటిమి. అతడును గరుణాళువై "అరుణగిరి ప్రదక్షిణం బుచే మీకీశాపము వీడుంగాక" యని యనుగ్రహించె.

మున్ను పురారి కొలువుదీరి దిక్పాలకసేవ లందుచున్నతఱి నందనవనీదేవత వచ్చి యొక్క ఎఱ్ఱనిపండును స్వామి కుపాయనే

మ్మరిపించె. బాల్యచేష్టచే వేడుకపడి గజానన షడాననులాపండుం దమ కిమ్మని తండ్రి నడిగిరి. గిరిశుండు నాపండును కరపుటంబున డాఁచి యల్లన నవ్వుచు లోకాలోకపర్యంతమ్మైన యీ భూమండలమ్ము నెవ్వఁడు ప్రదక్షిణముసేసి వచ్చునో వానికిది యిచ్చెద ననియె. స్కందుండు భూప్రదక్షిణము సేయనరిగె. లంబోదరుండు శోణాద్రిరూపుఁడగు తండ్రిచుట్టుం దిరిగి ముందునిలిచిన హేరంబుని చాతుర్యమున కలరి త్రియంబకుఁడాతని శిరంబు మూర్కొని యాఫలంబతనికొసంగె. మఱియు నింతటినుండి సర్వఫలముల కధినాయకుండవగుమని శంకరుండు వక్రతుండునకు వరమిచ్చె. వెండియు సభాసదులగు సురాసురులతో నీ స్థావరంబైన నా రూపమునకు శోణాద్రికి భక్తిమై ప్రదక్షిణము సేయువారికి సారూప్యసిద్ధియగును. ఈ ప్రదక్షిణంబున నెవని యడుగులు నొప్పిగొనును వాఁడు సమ్రాట్టు కాఁగలఁడు. అనినంతట గీర్వాణు లట్లుసేసి యభీష్టముల నందిరి. మీరును మదమలినులై నా శిశుకుం గురియైరిక మీకు శాపంబువాయును. వజ్రాంగదునితోడి యనుబంధముచే మీకును బశువులకేని సిద్ధి లభింపగలదు.

అనిన విని దూర్వాసమహర్షి యనుసంబుధిం బొడమిన శాపరూపంబగు హాలహాలమ్మున మేనులు శోషిల్ల నశ్వమ్మును హారిణమ్మునై యవనిం బడినారము

(అధ్యా. ౨౩) కలాధరుండిట్లనియె. నృపతీ! నా మిత్రుఁడు కాంతిశీలుండు కాంభోజములందు గుఱ్ఱమై మీకు వాహనమయ్యె. నేను మదహారిణమై కస్తూరి జనింపజేయుచు నీ గిరియందు సంచరించెద. వేటకై వచ్చిన నీచేత శాపముక్తులమైతిమి. ఈ క్షేత్రమున వాహనమెక్కి సంచరించిన తప్పిదముచే నీకు నీయవస్థ సంప్రాప్తమైనది. పాదచారులై తిరుగుటచే మాకు ముందటి స్థానమయందినది. రాజా! శుభంబగుగాక! అన విని రా జంజలిసేసి మీరు తరించిరి. నాఁగతి యే మనిన వారును ధరణీశ్వర! కరుణానిధియగు సరుణాగిరి నాథుపై నీమనము లగ్నముసేయుము. ఇపుడు మీకనులయెదుటన యామహిమ తెల్లంబయ్యెగదా! కాలినడకనే గిరిచుట్టు దిరిగి కస్తూ

రితో నరుణకమలములతో నీయీశు బూజింపుము. నీ సంపత్తి యెంత గలదంత సేవ సేయుము. ప్రాకారగోపురాలయముల బునరుద్ధరింపుము. మను మాంధాతృనాభాగభగీరథాదులకన్న మిన్నయగు సిద్ధి నీకు గలుగును. అన నవ్విద్యాధరుల వచనమ్మున నిస్సంశయమ్మయిన మన మ్మతో నన్నరేంద్రుం డరుణ గిరినాథభగవానునియం దచల భక్తి వహించె.

—: వజ్రాంగదుడు సిద్ధిపడయుట :—

(అధ్యా. ౨౪) మార్కండేయుం డిట్లనియె. నందికేశ్వర! శివమాహాత్మ్యరత్నాకరసుధాకర! నీవలన విద్యాధరుల చిత్రచారిత్రంబు వినగంటి. వజ్రాంగదుండెట్లు సిద్ధింబడసె. ఎట్లు పూజించె నది యెఱింగింపవే వినవేడుక యయ్యెడు నన నందీశ్వరుం డిట్లనియె. ఆరాజు నిజపురంబున కరుగవలెనన్న కోర్కె విడనాడి యరుణాచల దేవుని పాదములదరిన వసింపగోరెను. అతని చతురంగసేన హయం బుజాడన నరుణగిరి దరికరుదెంచిన నంద యాపి తన కోశంబును తన రాజ్యంబును నమ్మహాదేవునిసేవలకై యర్పించెను. గౌతమాశ్రమప్రాంతమున దాను నొక తపోవనము నిర్మించుకొని మంత్రి పురోహితులతో శివార్చన పరుండయ్యె. రత్నాంగదుడను తనయుని నిజపదమున నిలిపి యతడంపిన సంపదలచే శోణేశ్వరుం దృప్తుని గావించెను. అరుణాచలంబు దరి సరస్సులనుద్రవ్వించి యగ్రహారములను ద్విజులకొసంగెను. దిగుడుబావులు త్రవ్వించెను. తన పరివారమైన సుందరులను స్వామి సేవార్థమొసంగెను.

అంతట లోపాముద్రాసహాయుండై యేతెంచిన యగస్త్యునిచే నభినందింపబడి దినదినము నవతీర్థమను సరస్సుపం దానమాడి పాపనాశన ప్రవాళేశ్వరులసేవించి మహిషాసురమర్దినిం దుర్గ నుపాసించి జ్యోతిర్లింగమునకు నభిషేకాదులు నర్చనలు సలిపి పంచాక్షరి జపించుచు గిరిప్రదక్షిణముసేయుచు గార్తికపూర్ణిమం దీపోత్సవము గావించుచు సుగంధ సార కల్హార కర్పూర జలపూరంబున సహస్ర స్వర్ణ

కుంభాభిషేకము లొనరించుచు ప్రతిపక్ష మాసోత్సవములు నిర్వర్తించుచు రథోత్సవముం గావించుచు మూడుయోజనములదూరము చుట్టును వలగొనుచు నరుణాంబాసనాథ! అరుణాచలనాథ యని సంభోధించుచు పంచామృతాదుల నాసేకించుచు కస్తూరీఘనసార శీతల చందన గంధలేపమ్ము లలందుచు నభినవకల్హారముల హారములు గై సేయుచు గుణమూర్తిగ నరుణగిరిమూర్తిని వర్షత్రయ మ్మర్చించిన నాభూవరు వరివస్యకు వశంబై యరుణగిరిజ్యోతి ప్రత్యక్షంబయ్యె. నీహారి శిఖరికి సరియగు వృషభమెక్కి యర్ధాంగమైన శుద్ధాంతముం గాఢాలింగమున నలరించుచు వశిష్ఠాదిబ్రహ్మర్షులు నారదాదిసురర్షులు నికుంభకుంభ ప్రముఖంబులగు గణమ్ములు దనను సేవింప కరుణాసింధుకల్లోలంబులు కమలానివాసములునగు కటాక్షమ్ముల జగమ్ముల కలుషమ్ములు వారించుచు దయసేసిన శశిఖండశేఖరుం గని సాష్టాంగప్రణతుండై వ్రాలి హర్షమ్మునం దేలి వజ్రాంగదమహీపతి నిజదశనకాంతి చంద్రికల చంద్రచూడు దివ్యచరణమ్ములం బ్రక్షాళించి నీరాజించువాడునుంబోలెనై పెక్కువిధముల వినుతించె.

దేవేశ! మోహమున నే నేమేమి నేరమ్ములొనరించితి నవి క్షమించి నన్నేలుకొన బ్రార్థించెద నని దీనుండై వాలిన వానింగని యకారణ కరుణావరుణాలయుండగు నరుణాచల నిలయుం డిట్లనియె. భద్రంబగుగాక! నీకు భయంబువలదు. నా కెనిమిదిమూర్తులు గలవు. అవి జీవులకారాధనీయంబులుగ గల్పింతములయ్యె. పురందరుండవై మున్ను నీవు గర్వమున గైలాసగిరి న న్నవమానించి నాచే స్తంభింపంబడితివి. క్షణములో గర్వమ్ముడిగి సిగ్గువడి సకలైశ్వర్య నిదానమ్మగు శివజ్ఞానమ్ము నర్థించితివి. మిగుల ముగ్ధుండవగు నీవు సుశిక్షితుండవైతివి. నాకుంగూర్చుభక్తుండ వైతివి. నేనును నీయెడ నెంతయు నానందించితి. వినుము! చరాచరం బిదియెల్ల నా మూర్తియ. నేను భూతాదిసకలతత్త్వమ్మునై తత్త్వాతీతుండను నయ్యెద. నాకంటె నొకటిలేదు. అపర్యంత చిదానంద సింధువున గొన్ని కెరటంబులు బ్రహ్మేంద్రోపేంద్రాదులని విజ్ఞులందురు. వాణీ

లక్ష్మీర్మతిస్మృతిశ్రద్ధా ప్రజ్ఞాస్వాహాస్వధాదులగు శక్తులసంఖ్యేయ మహాశక్తినగు నాదు విసృష్టశక్తులే. ఈ గౌరీనామక జగత్ప్రసవిత్రి జగమెల్ల నిండియున్నది. ఈ శక్తితోఁగూడి సృష్టిస్థితిలయరూపమైన యీ జగచ్చిత్రంబును నా యిచ్ఛం దిలకించుచుండెద. నామహిమచే మోహమ్ము నాసి విమర్శింపుము. తిరిగి యింద్రుండవై భోగములు భుక్తమ్ములొనరించికొని నాతోడిదైక్యమ్ము నిక్కమ్ముగ బడసెదవు. అని దేవదేవుం డంతర్హితుండయ్యె.

వజ్రాంగదుండును గృతిమై శోణేశుం బూజించి సర్వభోగములనుభవించెను. గౌతమమునీంద్ర! నీ కీశివభక్తివిజృంభణమ్మును, శోణగిరి ప్రదక్షిణ ఫలంబునుం బలికితి. వేయేల? ఈస్వామి ప్రదక్షిణ మ్మశ్వమేధఫలమ్ముకంటె నెక్కువయది. విషువత్ప్రముఖ పర్వంబుల విశేషఫలదంబు. అరుణేశ్వరముకంటె క్షేత్రంబు లేదు. అరుణేశ్వరునికంటె దేవుండులేడు. ప్రదక్షిణంబుకంటె దపంబులేదు. అని యిట్లు నందికేశ్వరుం డానతీయ మృకండు తనయుండు హర్షబాష్పనయనుండై త్రిణయవభక్తిసుధాంబుధిం జల్లులాడెను.

ఇది స్కాందాన మహేశఖండమున స్వామీ! వ్యాసదేవోదిత
మ్మది శోణాచలనాథ మంత్రమహిమ మ్మాశాన దివ్యాగమా
స్పద నానారసవత్కథా మధురభాషా సార సర్వస్వ మి
య్యది తెన్గించితి నిందుశేఖర! త్వదీయమ్మందు కో మీశ్వరా!
పదము పదమ్మునన్ నిగమ భావమొ శైవమొ వైష్ణవమ్మొ సం
పదయొ యఖండభక్తిపరిపస్యయొ ధర్మరహస్యమో రసా
స్పద మొక వ్యంగ్యకావ్య విభవంబు నిజస్ఫురణంబొ సత్త్వసం
పదయొ యపూర్వ వాఙ్మయవిపాకమొ పాకము సెందె నైక్యతన్.

అది వ్యాసోక్తి గభీరమైన యొక క్షీరాంభోధి, యం దీతనే
ర్పదు నా బుద్ధికిఁ, బట్టునుక విడుపుగా విశ్వేశ! నీయూత న
య్యది మున్గున్ మఱి తేలుఁ, దప్పిదము నొప్పొదాన, నాత్రైక్య సం
పద నాద్వంద్వము దూరముక జలిపి దేవా! పార మందింపుమా!

కామాక్షీమధురాధరస్మితసుధాసక్త స్వీయరుద్రాక్షమా
లా మాళి స్థగితేందుఖండరుచి హేలాఖేలనో న్మాలితో
ద్దామధ్వాంత గుహాగుహాశయ! నిజధ్యానోదితైకాత్మ నా
థామంద ద్యుతిపుంజ పింజరిత స్వీయస్వాంత శాంతాకృతీ!

దయగొను మంగళమ్మిదె సదాశివ! దాసుఁడ సర్వమంగళా
ప్రియసఖ! బాదరాయణ కవిత్వరసప్రియ! భక్తి భావనా
శ్రయ! కృతదీక్షితాభ్యుదయ! సర్వదయామయ! ఆగమోక్తి సం
చయనిగమాంతనిశ్చయ! నిజశ్రుతిమంగళ మంగళాలయా!

ఇది ఆంధ్రస్కాంద మహాపురాణమున
మాహేశ్వర ఖండములో
అరుణాచల మాహాత్మ్యము – ఉత్తరార్థము.
మహేశ్వరఖండము సంపూర్ణము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఆర్షభారతి ప్రచురణలు

(ARSHA BHARATHI PRACHURANULU.)

—♦ తప్పొప్పులు ♦—

పుట.	పఙ్క్తి	తప్పు	ఒప్పు.
సమర్పణమ్ –	6	మిదం	మహో
,,	10	మిదం	మతః
అభివందనములో	19	రాసా	రసా
1	21	ప్రాదుర్భూత	ప్రాదుర్భావ
1	22	తాత్మ్రియమై	తాత్మ్రియమున్
1	24	ద్యత్పాద్మ	ద్యత్పాద
6	26	నేవెక్కడ	నీవెక్కడ
11	13	మహాదేవి	మహాదేవు
85	11	ధనవృద్ధిని	ధనవృద్ధుని
204	22	నీరాక	నారాక
220	1	శ్వాదశ	ద్వాదశ
265	2	నుణి	మణి

వెలువడిన గ్రంథములు

1. నారాయణీయము (శ్రీమద్భాగవత కథ) } కేరళ మహాకవి శ్రీమేల్పుత్తూర్ నారాయణభట్టాత్రి విరచిత 1,000 సంస్కృత శ్లోకములకు ఆంధ్రపద్యానువాదము. కేరళరాష్ట్ర గవర్నరు శ్రీ బూరుగుల రామకృష్ణరావు మహాశయులు కృతి స్వీకర్తలుగా శ్రీ గురువాయూరు నారాయణస్వామివారికి (కృతి భర్తకు) సమర్పితము.

సంస్కృతమూలముతో రు. 10/-

ఆంధ్రపద్యానువాదము మాత్రమే రు. 8/-

2. ఆంధ్రస్కాందము. ప్రథమభాగము — తెలుగువచనము. మాహేశ్వరఖండములో - కేదారఖండ - కౌమారికాఖండ అరుణాచల మాహాత్మ్యములు - కలది. రు. 4-0-0.

3. శివత్రయి — మూడుశివ స్తుతులు తెలుగుపద్యములతో } 0-25

4. శివమానసపూజ. శ్రీసదాశివ బ్రహ్మేంద్ర విరచిత సంస్కృతమూలము- తెలుగుపద్యములు } 0-12

లోగడ బ్రహ్మ - విష్ణు - శివ - దేవీభాగవత - వామన - మార్కండేయ - మత్స్య - కూర్మ - వరాహ - నారద - భవిష్యములను ౧౧ మహాపురాణము తెలుగువచనముగా అనువదింపబడి ప్రచారమునకు దేబడినవి.

—: రాబోవు గ్రంథములు ;—

ఆంధ్రస్కాందము :— వ్యాసవిరచితమగు స్కాందమహాపురాణము మూలము సపాదలక్షగ్రంథము. ఏడుఖండముల కలది. (అందు వెలువడిన ఈ గ్రంథముగాక) 2. వైష్ణవ - 3. బ్రాహ్మ - 4. కాశీఖండ - 5. అవంతి - 6. నాగర - 7. ప్రభాస - ఖండములు.

భవిష్యత్తు. అష్టాదశపురాణాంతర్గతము కలియుగ స్వరూప వివరణము (వచనము) }

Acc. No 5942
294.521 VEN
Rs-5-00.